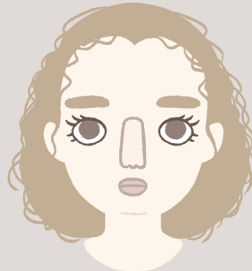
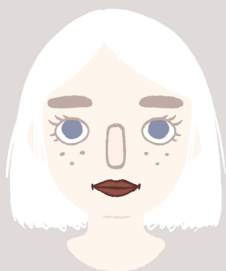
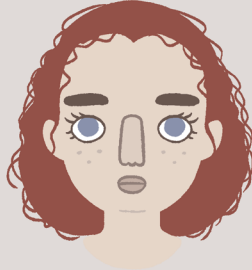
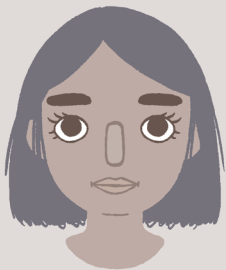
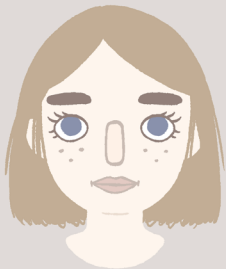

JOHANNA SIXTENSSON

HÄRIFRÅN TILL FRAMTIDEN

Om gränslinjer, aktörskap och motstånd i tjejers vardagsliv

HÄRIFRÅN TILL FRAMTIDEN

Malmö University
Health and Society, Doctoral Dissertation 2018:1

© Johanna Sixtensson 2018
Omslag: Stina Hjelm
ISBN: 978-91-7104-878-3 (tryck)
ISBN: 978-91-7104-879-0 (pdf)
ISSN: 1653-5383
Holmbergs, Malmö 2018

JOHANNA SIXTENSSON

HÄRIFRÅN TILL FRAMTIDEN

Om gränslinjer, aktörskap och motstånd i tjejers vardagsliv

Malmö universitet, 2018
Fakulteten för hälsa och samhälle

Publikationen finns även elektroniskt på:
<http://hdl.handle.net/2043/23682>

Till Hedda och Lily

ABSTRACT

This thesis explores the everyday life of a group of teenage girls living in the city of Malmö. The analytical focus is on how the girls' encounter, negotiate with, reproduce and embody unequal socio-spatial gender structures, class relations and processes of racialization in their every day lives'. The partaking girls are positioned in different ways in relation to class and race. As well as live in different areas of the town of Malmö. This enables the thesis to explore how these differences affect the every day lives of the girls in various ways. Focus groups, individual semi-structured interviews and interviews in pairs where conducted between 2012 and 2013. The girls were recruited from upper secondary schools and youth projects within the Municipality of Malmö. In total 22 girls from an age range of 16-19 years old partook in the study.

The narratives show that the partaking girls live under different everyday conditions but how they are also faced with similar power structures. The girls' bodily *orientations* are in different ways affected by structural boundaries that regulate the girls' social and spatial everyday movement. Unequal gender structures materialises for example by means of boys controlling spaces, by the dispersal of degrading rumours and by the girls' negotiations with gendered norms. By exploring the girls' economic positions, material differences are revealed. Girls with families who have strong financial positions are able to finance their everyday life, but they can also afford extra treats, for example: trips abroad, luxury goods, clothes or savings accounts. The analysis also shows how consumption practices of the girls, and their families, are influenced by ideals driven by social status and class. Consumer practices, taste and style of clothes as well as different spatial settings are used as classed distinction markers. Encounters of everyday racism are tightly interwoven with normative constructions of Swedishness and need to be understood in relation to

a hierarchical process of racialization where whiteness is constructed as a norm. In the girls' narratives encounters of everyday racism on the one hand appear unpredictable; on the other hand, racist encounters appear as expected in some rooms and environments. The girls' narratives often confirm patterns of segregation in Malmö described in previous research. However, the narratives also present nuances. The girls' experience of different spatial settings seems to be ambivalent and paradoxical.

The girls seem aware of power structures and boundaries and develop their agency to challenge them. They in different ways renegotiate ideals, create alternatives and practice resistance towards categorizations, social ideals and power-bearing norms. The thesis has especially focused on the exploration of means of collective resistance as well as collective alternative *orientations*. These acts of collective agency for instance takes place through the means of narrating (*talk back*), sometimes they appear as alternative ways of being and sometimes as a way of creating collective friendly (*home*) *spaces*.

FÖRORD

Det har funnits stunder under avhandlingsarbetet då jag trott att jag aldrig skulle nå fram till den här punkten. Avslutet. Men nu är jag här och boken är färdig. Det är så många som förtjänar mitt varmaste tack för olika nyanser och nivåer av stöd, kritik, hjälp, tålmod, kollegialitet, omtanke, vänskap och kärlek under alla dessa år. Mitt första och största tack går till de deltagande tjejerna i studien. Jag är så tacksam för att ni delade med er av era erfarenheter i fokusgrupp och intervju. Utan er ingen avhandling!

Mina handledare. Jag har haft förmånen att ha tre stycken, ett arrangemang som skulle kunna vara vanskligt ("många kockar" osv.), men som för mig varit ett välfungerande privilegium. Jag har lärt mig oändligt mycket av er. Philip Lalander, min huvudhandledare, din kritiska och erfarna blick har synat varje liten formulering av den här avhandlingen. Du har fått mig att konstant utvecklas och bli bättre. Tack. Paula Mulinari, så många gånger du har tagit dig an mina texter på djupet, vänt upp och ner på dem, utmanat mig, inspirerat mig och hjälpt mig att hitta riktningen i det jag skriver. Tack. Carina Listerborn, som jag egentligen måste tacka för allt som har med den här avhandlingen att göra. Du "drog in mig" på forskningsbanan när jag som mest behövde det och på den vägen är det. Tack för allt. Tack också till Vetenskapsrådet för finansiering av avhandlingsprojektet.

Ett stort tack vill jag också rikta till mina seminarieopponenter. Tack till Tina Mattson för att du vid halvtidsseminariet gav mig många konstruktiva kommentarer och goda råd trots att texten knappt börjat utveckla sig ännu. Och tack till Lena Sohl för engagerad läsning, detaljerade kommentarer och konstruktivt opponentskap i samband med slutseminariet. Tack också till alla

andra som deltog vid dessa seminarier och bidrog med kommentarer, kritik eller stöd.

Tack till alla mina kära doktorandkollegor, före detta och nuvarande: Angelica Wågby, Anna Hall, Camilla Larsson, Dawan Raoof, Harald Gegner, Jack Lukkerz, Magnus Weber, Maria Afzelius, Martina Takter, Martin Kvist, Malin Lindroth, Per Arvidsson, Ylva Grönvall och Zlatana Knezevic. Extra tack vill jag säga till Charlotta Carlström. Med dig påbörjade jag den här resan och det är jag så tacksam för. Nu får vi ses lite mer när jag också kommer ut på ”andra sidan”. Lisa Andersson och Mari Brännvall – era vägar korsades aldrig riktigt men jag vill tacka er båda för stöd, fikor och samtal om ditten och daten. Inte minst om småbarnslivets ”toppar och dalar”. Också extra tack till Johan Nordgren och Pouran Djampour som funnits vid min sida, bokstavligen (Johan) eller in spirit (Pouran) under nästan alla dessa år. Ett särskilt tack också till Torkel Richert, Ida Runge och Jakob Tornberg för luncher, fikor, pepp, lyckopeng och mjölk i kaffet.

Institutionen för socialt arbete har varit min hemvist under alla dessa år. Också det känner jag tacksamhet för. Att det kan finnas så många trevliga och engagerade människor under ett och samma tak. Tack till er. Särskilt tack till: Catrine Andersson, Mon Johansson, Marcus Herz, Maria Norstedt, Sanna Lundberg och Björn Johnsson. Tack till deltagarna i Lund/Malmö-gruppen ”Critical methodologies” som jag ibland aktivt och ibland mindre aktivt deltagit i de senaste åren. Extra tack till: Emma Söderman, Vanna Nordling, Katrine Scott och Pouran Djampour för feedback och inspirerande textdiskussioner.

Stort tack till Micael Nord, vän och språkgeni, för din noggranna och engagerade korrekturläsning av avhandlingen. Är helt nervös nu när du inte fått granska förordet. Varmt tack till Stina Hjelm för att du ville skapa avhandlingens fina, fina framsida. And thank you, Emmanuel Jonah, my dear brother-in-law, for your reading of the English Summary.

Paulina Prieto. Jag kan inte ens föreställa mig hur de här årens avhandlingsarbete hade varit utan dig. Jag vet bara att det hade varit så mycket tyngre, tråkigare och framför allt ensamare. Det var en sådan lyckoträff att vi påbörjade våra forskarutbildningar nästan på samma gång, fick barn på samma gång och vändades genom avhandlingens olika faser på samma gång. Tack för

alla jobbdagar tillsammans. Ibland innehöll de inte så mycket arbete utan andra livsviktiga saker. Tack för vänskapen.

Mirjam Hagström, också du och jag har följts åt genom åren, både i det privata och genom det vi arbetar med. Det har varit så skönt att dela forskarutbildningsupplevelsen även med dig, om än på geografiskt avstånd. Tack fina du för alla diskussioner och samtal om avhandlingar, teorier och livet. Och tack för dina lysande läsningar av mina texter. Carolina Hamma, min kära vän, långt borta men alltid nära. Även om jag inte alltid fullföljer tanken att höra av mig är du en av dem jag tänker utan tvekan skulle finnas nära mig om det mest akuta hände. Tack för många galna och roliga upplevelser i det förgångna. Jag ser fram emot fler i framtiden. Tack också till mina finfina vänner: Mari, Malin och Charlotta.

Terese Anving, min käraste, finaste vän. För dig känner jag tacksamhet på så många plan. Tack för vänskap, gemenskap, trygghet, stöd och så mycket mer! Jag är så tacksam för att din familj har blivit en sammanflätad del av min. Låt det fortsätta i all evighet.

Tack till storfamiljen, långt borta, men alltid nära: Matilda, Mårten, Malin, Emanuel, Måns, Sarah, pappa, Nina, och barnen så klart. Tack för mat, vin, lantliv och storstadseskapism! Tack också till mina kära och outhärliga svärföräldrar: Kerstin och Mats. Tack för att ni är världens bästa farmor och farfar och tack för alla barnvakter och all omtanke. Tack också till Gunilla för omtanke, stöd, mat och andra trevligheter. Tack för hejarop vill jag också säga till hela favoritfamiljen Norrbin i Luleå och Emma i Malmö.

Till sist, min närmsta familj. Anders, min största och bästa klippa. Tack för ALLT: stöd, omtanke, motiverande samtal, terapi och kärlek. Hedda och Lily, mina största och mesta kärlekar. Boken är till er. Ibland när jag tappat bort både riktningen i det jag gör och motivet till varför jag gör det har jag tänkt på er, och alla era kamrater, kompisar, systrar och bröder. Då har jag blivit glad och peppad igen. Det är ni som är både motivet och hoppet!

Malmö den 20 december 2017

INNEHÅLL

ABSTRACT	7
FÖRORD.....	9
1. INLEDNING	17
Tjejers vardagsliv	18
Vardagen i Malmö.....	19
Levda erfarenheter och (vardags-) rummet som levtt.....	20
Syfte och frågeställningar	21
Tidigare forskningsbidrag.....	23
Konstruktioner av "tjejproblem", "tjejframgång" och normativt flickskap ...	23
Skolmarknaden och social skiktning i skolan	26
Klass, kvinnors klassmässiga rörelse och medelklassideal.....	28
Ungas erfarenheter av vardagsrasism.....	33
Tjejer, kön, ras och klass i svenskhetens urbana landskap	35
Disposition.....	38
2. TEORETISKA BEGREPP OCH VERKTYG	41
Kön och seriella erfarenheter	42
Aktörskapets (gräns)linjer	44
Förkroppsligade strukturer: mellan orientering och habitus	46
Affektiva värden och kroppars sörjbarhet	48
Rummets orientering och sakernas placering.....	49
Rörlighetens politik och att smälta in i rum som privilegium.....	51
Motståndstrategier, rumsliga paradoxer och skapandet av hem-rum.....	52
Klass som orientering	54
Kropp, moral, distinktion och (dis)identifikation.....	54
Sammanfattning	56

3. METOD OCH METODOLOGI.....	57
Att studera vardagslivet.....	57
Rekrytering, urval och forskningsmetoder.....	61
Fokusgrupper	65
Intervjuer	68
Metodreflektioner.....	74
Fortsatt analysarbete och skrivande	75
Att studera rörliga subjekt och situerade erfarenheter	76
Etik och samtycke: När ja betyder nej, eller?.....	77
Avslutande reflektion	80
4. DET ÄR HÄRIFRÅN VÄRLDEN BREDER UT SIG.....	81
I den sega könsordningens fotspår.....	81
"Vad fan gör du här?" Stökiga killar premieras med lokaler	89
Malmökartan	92
Att markeras av sitt område eller att förlängas av det	96
Dimensioner av det goda och trivsamma området.....	100
Sammanfattning	101
5. VAD PENGAR GÖR- KONSUMTION, IDEAL OCH VARDAGLIGA EKONOMISKA VILLKOR.....	104
Att kunna "unna sig"	105
Pengar som vana och framtiden som en ekonomisk plats	107
Mellan ideal och knapp vardagsekonomi.....	112
Handlingsstrategier eller alternativa sätt?	115
"Det är ju inte så att man säger det högt, hur har ni råd med detta?"	117
Sammanfattning	119
6. VARDAGSRASISM, SÖRJBARHET, OCH MOTSTÅND:	
I VARDAG, KROPP OCH RUM	122
Förhandlingar med svenskhetens gränslinjer	124
Erfarenheter av den rumsliga rörliga vardagsrasismen.....	126
Sörjbarhetens affekter och effekter	132
Handlingsberedskap och (o)rörlighetens politik.....	136
Den gemensamma rösten som "talk back"	137
Sammanfattning	139

7. KÄNNA SIN PLATS: VAL, TILLHÖRIGHET OCH INSTITUTIONELLA GRÄNSLINJER	141
"Det har bara blivit så"	142
Rykten om skolor som markör och riktlinje.....	143
Förkroppsligad tillhörighet med sin "klass" och att vara på "rätt plats"	147
Skugga sig "rätt"	148
"Ingen av oss gillade det" – att skapa en alternativ sociorumslig linje.....	151
Institutionalisering av en viss likhet.....	153
Att iscensätta och sanktionera en institutionell riktning	154
Gymnasieskolan som en alternativ form av rörelse?	157
Sammanfattning	159
8. VARDAGENS GRÄNSLINJER, TJEJERS AKTÖRSKAP OCH MOTSTÅNDSSTRATEGIER	161
Kropp, rum och rörelse.....	161
Ambivalenta rumsliga erfarenheter.....	163
Klassade, könade och rasifierade positioner och gränslinjer	165
Kollektiva omorienteringar härifrån till framtiden.....	167
ENGLISH SUMMARY	170
POPULÄRVETENSKAPLIG SAMMANFATTNING	175
REFERENSER	179

1. INLEDNING

There was something unbearable in the things, in the people, in the buildings, in the streets that, only if you reinvented it all, as in a game, became acceptable. The essential, however, was to know how to play, and she and I, only she and I, knew how to do it.

Elena Ferrante, *My Brilliant Friend* (2012, s.106)

I *Häri från till framtiden. Om gränslinjer, aktörskap och motstånd i tjejers vardagsliv* undersöker jag 22 tonårstjejers levda erfarenheter av vardagen i Malmö. Jag utforskar vad det är som formar deras vardagliga liv, på vilka sätt det regleras och hur detta inverkar på deras aktörskap. Citatet som inleder texten kommer från den italienska författaren Elena Ferrantes bok, *My Brilliant Friend* (2012).¹ Med vänskapen mellan Lila och Elena som grundämne och vardagslivet som kuliss framställer författaren hur deras kön och klassposition på olika sätt villkorar vardagen under barndom, tonår och på väg mot vuxenhet. Den här avhandlingen undersöker liknande processer, men under en annan tid och på en annan plats. Liksom skildras i Ferrantes romaner utforskas den fantasifullhet och kreativitet tjejerna bär på, framför allt deras förmågor att genomskåda makten, utmana den och hitta på alternativa sätt att navigera i vardagen. I avhandlingen riktar jag blicken mot de deltagande tjejernas aktörskap, men också på hur de, likt Lila och Elena, ibland använder gemenskapens kraft för att skapa utrymme och göra motstånd mot rådande ordningar. Jag kommer samtidigt att undersöka de komplexa nät av maktrelationer, normativa ideal och skillnadsskapande praktiker de formas i relation

---

¹ Boken kom i svensk utgåva 2016 med titeln *Min fantastiska väninna*.

till, och kringskärs av. I motsats till huvudkaraktärerna i Ferrantes böcker positioneras deltagarna i den här studien på olika sätt i relation till klasstrukturer och i förhållande till rasifieringens processer². De bor också i olika bostadsområden i Malmö. Hur detta ger upphov till skilda så väl som gemensamma erfarenheter av och praktiker i vardagen är en av studiens centrala frågor. Bärande är också utforskandet av de rumsliga upplevelserna, till exempel hur rum tillskrivs mening, så väl som skapar gränslinjer i vardagen.

Tjejeers vardagsliv

Avhandlingen bygger på fokusgrupper och intervjuer med tjejer som är mellan 16 och 19 år. Snarare än att studera en särskild praktik, ett specifikt problem, eller en uppseendeväckande händelse har avhandlingen berättelser om tjejeernas vardagsliv som utgångspunkt. I boken *The Art of Listening* (2007, s. 8) skriver Les Back om vikten av att lyssna inte bara till de spektakulära eller stora händelserna. Vi behöver också lyssna till det som kan tyckas trivialt eller oviktigt, kanske inte ens sägs, eller bara antyds mellan raderna. Min ingång i vardagen är en strategi som skapar förutsättning för att jag ska kunna fokusera på de sociala, materiella, symboliska och rumsliga processer som formar tjejer och deras vardag, snarare än att utgå från på förhand definierade problem som tjejer förväntas ha och som är ett vanligt sätt att forskningsmässigt närma sig just tonårstjejer (Ambjörnsson 2004; Nielsen 2010; Palmgren 2014; Kvist Lindholm 2015; Rönnbäck 2015).

Inom feministisk sociologisk forskning har studier av kvinnors erfarenheter av vardagslivet utgjort ett viktigt fält för att åskådliggöra hur ojämlika könsstrukturer tar sig uttryck i vardagens praktiker i hemmet (t.ex. Smith 1987; Hochschild 1989; DeVault 1991). Den feministiska forskningen om vardagen har också synliggjort olika former för kollektivt motstånd och organisering (t.ex. hooks 1989) och för feministiska geografer blev vardagen väsentlig att studera för att åskådliggöra kvinnors villkor ur ett rumsligt könsperspektiv (t.ex. Rose 1993; Valentine 1993; Domosh och Seager 2001). I avhandlingen förstår jag vardagen som en komplex sfär där mötet mellan struktur och aktör kommer till uttryck och upplevs och där diskursiva föreställningar och ideal reproduceras (Smith 1987; 2005). Dock sträcker sig min förståelse av varda-

---

² Rasifiering förstås i korthet i avhandlingen som en social konstruktion, en process som grupperar och rangordnar människor utifrån hur de ser ut och/eller utifrån vad som uppfattas som kulturella och religiösa praktiker (Molina 2005). Begreppet definieras ytterligare i kapitel sex.

gen, till skillnad från flera av de nyss nämnda bidragen, utanför hemmets väggar. Om detta skriver jag mer i avhandlingens metodkapitel.

Förutom att det genom en ingång i vardagen går att upptäcka många olika maktaspekter och villkor som inverkar på tjejs liv (jmf Bettie 2003/2014) öppnar deras vardagsberättelser upp för analyser av den samtid som de formats i relation till. I min forskningsmässiga ingång går det att spåra influenser från den brittiska Birminghamskolans forskningstradition där ungas vardagshandlingar och symboliska uttryck studerades inte bara för att förstå de unga utan också det samhälle och den samtid i vilka de unga befann sig (Fornäs et al 1989; Griffin 2011; Lalander och Johansson 2017).

Ur ett feministiskt perspektiv är tjejs erfarenheter *alltid* angelägna att lyssna till. Inte minst eftersom tjejer historiskt inte givits samma plats som killar inom ungdomsforskningen. Angela McRobbie och Jennie Garber (1993/2006) formulerade tidigt en kritik mot avsaknaden av tjejer som forskningssubjekt och därmed en avsaknad av tjejs erfarenheter, perspektiv och aktörskap i de ungdomsstudier som bedrevs i relation till just Birminghamskolan. Tjejer som forskningssubjekt har inom svensk forskning fått avsevärt större plats sedan dess, men inte ur ett uttalat vardagslivsperspektiv.

Det är med andra ord angeläget att studera de strukturella samverkande processer som villkorar vardagen och kringskar tjejs aktörskap i vid bemärkelse. Lika betydelsefullt, anser jag, är att studera hur tjejer gör motstånd, omförhandlar positioner, kategoriseringar och ideal samt skapar rum och tar plats. Genom tjejernas röster om vardagen är det dessutom möjligt att tolka den samtid som deras berättelser har formulerats i relation till. I genomgången av de tidigare forskningsbidragen kommer jag ytterligare att precisera vad avhandlingen tillför i relation till de fält som där presenteras.

Vardagen i Malmö

Tjejerna som deltar i studien bor i olika delar av Malmö. Detta är ett medvetet och strategiskt val som gör det möjligt att studera hur stadens socioekonomi, geografi och organisering, men också föreställningar om olika bostadsområden i staden, inverkar på aktörskap, identifikation och rörelsemönster på olika sätt. Malmö förstås på så vis som ett socioekonomiskt rum som påverkar tjejernas vardagsliv. Där flera tidigare studier om *unga* i segregerade storstads-

områden (t.ex. Sernhede 2002/2007; Jonsson 2007; Hammarén 2008; Bäckman 2009), och *unga tjejer* i segregerade storstadsområden (t.ex. Andersson 2003; Lundström 2007), har ett "förortsperspektiv" utforskar den här studien erfarenheter av att bo även i andra delar av staden. De deltagande tjejernas *olika sociala och geografiska positioner* möjliggör kontrasterande analyser så väl som ett utforskande av gemensamma erfarenheter.

Sett till forskning om staden Malmö finns det få studier som tydligt utgår från kvinnors perspektiv och erfarenheter (se t.ex. Listerborn 2007; Listerborn 2015; Sixtensson 2009; Andersson 2013). En målsättning med studien är att göra plats för, och lyssna till, tjejers röster i en stad präglad av en manlig historieskrivning (Mulinari 2007; Andersson 2013). Det är också en stad där sociala problem och utmaningar diskursivt och medialt sammankopplas med killar och unga män. Tjejernas berättelser i den här avhandlingen ger alternativa och kontrasterande perspektiv på vilka utmaningar som finns i staden.

Är det då en studie om Malmö? Mitt svar på den frågan är att det delvis är det, men inte enbart. De frågor jag ställer och de erfarenheter som tjejerna delar med sig av i avhandlingen är många gånger knutna till Malmö, till olika områden, till olika skolor i staden, till vardagen i Malmö, till mediabilder eller diskursiva framställningar av staden. Därmed går det att betrakta studien som en text om Malmö. De processer som beskrivs är dock applicerbara utanför staden Malmö. Tjejernas levda erfarenheter bör förstås i relation till den samtida svenska kontexten, i relation till större globala skeenden som migration, nationalism, nyliberala idéer och den globaliserade ekonomin. Det "härifrån", som Malmö utgör är inte begränsat till Malmö som stad utan utgörs av många processer och ett myller av rum vilka inverkar på tjejernas vardag och dess villkor. Det är således också en studie som i bredare mening illustrerar hur kön, klass, ras och rum opererar, samverkar och inverkar på människors vardagsliv.

Levda erfarenheter och (vardags-) rummet som levtt

Att jag studerar deltagarnas *levda erfarenheter* innebär att jag i linje med en feministisk fenomenologisk ingång, förstår erfarenheter som förkroppsligade, det vill säga de erfars ständigt genom kroppen (Merleau-Ponty 1962/1989, se också Olovsson 2014). Detta medför i den här avhandlingen att jag lyssnar till språkliga utsagor om livsvillkor och vardag med en särskild analy-

tisk och teoretisk blick på hur strukturer påverkar kroppens rörelser och riktningar (Moi 1999; Young 2005, s. 25, Ahmed 2006; 2010a). Jag förstår vidare den levda erfarenheten av vardagen som rumslig. Genom ett teoretiskt och analytiskt fokus på tjejernas upplevelser av rum och genom diskussioner om vad rum *gör* blir utforskandet av tjejernas levda erfarenheter av vardagen än mer komplext, mångdimensionellt och intressant.

Preciseringarna av begreppen plats och rum, och framför allt distinktionen mellan dessa två begrepp, är brokig. En vanlig distinktion inom geografin är att rum är mer abstrakt och är så tills de namnges eller fylls med mening (t.ex. Creswell 2004, s. 8 f). Denna åtskillnad väljer jag att kliva bort ifrån. Jag lutar mig i stället mot den fenomenologiskt inspirerade rumsuppfattningen och förståelsen av *rummet som levvt* (t.ex. Ahmed 2010a, se också Merleau-Ponty 1962/1989). Detta ligger i linje med min förståelse av erfarenheter som levda, den analytiska blick jag i stort har på mitt material samt de teoretiska verktyg jag använder mig av. Liksom Wikström och Olsson påpekar, ges rummet, inom till exempel Merleau-Pontys fenomenologiska tolkning, ungefär samma innebörd som plats, det vill säga det levda rummet är fyllt med mening, "befolkat och (...) fullt av händelser, innebörder och historia" (Wikström och Olsson 2012, s. 15 f). Jag kommer alltså inte att separera betydelsen av plats och rum i avhandlingen. Primärt kommer jag att teoretiskt och analytiskt använda mig av rumsbegreppet, men då jag skriver om rum, och beskriver rum, som i empirin namngivits av mig eller deltagarna, till exempel bostadsområden i Malmö, beskriver jag det i vissa fall som en plats. När det handlar om en ersättning av social position med en rumsmetafor använder jag också plats. Inom sociologin tenderar *plats* att användas som ett annat ord för positionalitet, eller social position, i relation till sociala samhälleliga hierarkier (t.ex. Wacquant 2007; Sernhede 2009). Plats- och rumsbegreppen fungerar då som metaforer för begränsande rörlighet, inklusion och exklusion. Beverley Skeggs skriver: "Rumsmetaforer så som läge och position hjälper oss att begripa hur resurser och människor fördelas och allokeras" (Skeggs 1999, s. 26). I linje med Skeggs menar jag att rum som metafor för position också är effektivt för att begripliggöra sociala processer och maktrelationer.

Syfte och frågeställningar

Syftet med avhandlingen är att med utgångspunkt i tjejernas berättelser om sitt vardagsliv studera hur deras handlingar och aktörskap villkoras och kring-

skärs. Den syftar också till att studera hur tjejerna utmanar ordningar, omförhandlar ideal, skapar alternativ och gör motstånd³ mot hierarkiska sociorumsliga relationer och konstruktioner. Särskilt fokus läggs på att utforska hur omförhandlingar och motstånd tar sig uttryck genom kollektiva handlingsstrategier. Avhandlingen diskuterar de olika strukturella problem och diskursiva⁴ regleringar som åskådliggörs genom tjejernas berättelser och hur dessa kan förstås i relation till övergripande samhällsprocesser och den samtid i vilken vi befinner oss i (jmf Hall och Jeffersson 1993/2006; Griffin 2011, s. 256).

De deltagande tjejerna har olika sociala bakgrunder och bor i olika stadsområden i Malmö och avhandlingen ämnar undersöka hur dessa skillnader påverkar hur de socialt och rumsligt navigerar vardagen, i nuet, men också i deras rörelse mot framtiden. Den primära analytiska blicken lägger jag på *klass*, *kön* och *ras*⁵ och hur dessa ordningar, och de kategoriseringar och gränslinjer⁶ de ger upphov till, skapas i intersektion med varandra (de los Reyes och Mulinari 2005; Hill Collins och Bilge 2016) och levs i och genom rummet. Tjejernas erfarenheter förstås som situerade och relationella (Skeggs 1999) och deras identiteter som mångfacetterade och komplexa. Jag intresserar mig alltså för deras levda erfarenheter men gör inget anspråk på att försöka förstå vilka de "är" (Harraway 1988, s. 584). Iris Marion Youngs förståelse av genus som *serialitet* skapar förutsättning för att legitimera den "gruppering" av tjejerna jag gör i studien. Hon erbjuder ett sätt att tänka kring hur det går att förstå kvinnor som ett kollektiv utan att kategorisera kvinnor, med alla dess olika erfarenheter, som en grupp. Serialiteten signalerar en oorganiserad samexistens under liknande strukturella förhållanden (Young 2000, s. 244, se också Listerborn 2007), men bidrar inte automatiskt till identitetsformationer. Det

---

3 Jag ser på motstånd som mina tolkningar av tjejernas uttryck för motstånd mot olika maktordningar. Motståndet är nära förknippat med aktörskap. Det inbegriper erfarenheten av att inte finna sig i något och att på olika sätt agera mot det genom handlingar eller sätt att vara. Detta kan ske aktivt, omedvetet, kollektivt, individuellt, organiserat eller spontant genom handlingar, känslouttryck eller genom språket. Det kan också ta sig uttryck på en lokal så väl som en global nivå. I avhandlingen tolkas tjejernas uttryck för motstånd teoretiskt främst genom Sara Ahmeds linjebegrepp (2006; 2010) och genom bell hooks (1989; 1990) feministiska och antirasistiska teorier.

4 Jag förstår diskurser i enlighet med Foucaults definition av diskurser som sanningsregimer vilket kan förstås som ett slags socialt hierarkiskt regelverk över vad, när och hur vi talar om saker (t.ex. 1971/1993).

5 Ras förstås som en social konstruktion, se *rasifiering* fotnot s. 13 samt i mer detalj i kapitel 6.

6 Gränslinjer förstås i vid bemärkelse som symboliska, sociala och rumsliga effekter av de maktordningar som präglar tjejernas levda erfarenheter.

seriella perspektivet är viktigt för att förstå de deltagande tjejernas gemensamma erfarenheter så väl som de skillnader som vardagens villkor utgörs av.

Frågeställningarna jag arbetar utifrån är:

- Hur hanterar, upprätthåller och utmanar tjejerna (individuellt och kollektivt) kategoriseringar, sociala hierarkier, gränslinjer, ideal och privilegier?
- Vilken betydelse har kön, klass och ras i tjejernas levda erfarenheter av vardagen och hur går det att förstå dessa erfarenheter i relation till det samtida Malmö och Sverige?
- Hur kan kropp och rum förstås som viktiga för hur maktrelationer erfars, reproduceras så väl som kringgås och utmanas?

I avsnittet som följer redogörs för de huvudsakliga tidigare forskningsbidrag som avhandlingen förhåller sig till. Dessa fält kan också ses som en framställning av en del av de samtida strukturella processer som omger unga tjejer i dag. Jag diskuterar här också på vilka sätt avhandlingen bidrar till dessa olika fält.

Tidigare forskningsbidrag

Den kommande genomgången tar bland annat upp forskning om diskursiva konstruktioner av den unga tjejen, forskning om den socialt skiktade och marknadsanpassade skolan, ungas erfarenheter av rasism, studier om tjejer och deras omförhandlingar i det urbana rummet samt feministisk forskning om klass. Dessa forskningsteman betraktar jag som viktiga i förhållande till min studie. De har gradvis vuxit fram under avhandlingsarbetets gång som ett resultat av ett empiridrivet analytiskt arbete. Redogörelserna för de forskningsbidrag som följer är också i de flesta fall korta. När jag i de empiriska kapitlen återkommer till de tidigare forskningsbidragen återger jag också andra resultat som är relevanta för min analys. Vissa av bidragen återkommer jag till även i avhandlingens teorikapitel.

Konstruktioner av "tjejproblem", "tjejframgång" och normativt flickskap
Det finns i dag ett växande feministiskt forskningsfält som utifrån kritiska perspektiv diskuterar könsstereotypa representationer av unga tjejer. Jag fokuserar i den följande genomgången först på relevant svensk forskning och där efter på brittisk forskning. Det senare av den anledningen att den kritiska sam-

hällsförankrade flickforskningen i Storbritannien är ett förhållandevis stort fält.

Flera tidigare forskningsbidrag har identifierat problemet med att unga tjejer identifieras och representeras som en homogen riskgrupp (se t.ex. Kvist Lindholm 2015). Diskurser om unga tjejer riskerar dessutom att reproduceras och få ”verklighetseffekter” (Rönnbäck 2015, se också Ambjörnsson 2004). Anneli Nielsen definierar två av dessa vanliga ”sanningar” i en svensk kontext. Den ena diskursen hittar hon i statliga rapporter och i medias representation av flickor, där flickan framställs som svag, bräcklig och i farozonen (2010a, s. 41). Den andra ser hon inom utbildningsfältet där flickan framställs som en ”vinnare i dagens utbildningssystem” (Nielsen 2010, s. 39). I avhandlingen *Göra ätstörd. Om flickskap, normativitet och taktik i bloggar* (2014) visar Ann-Charlotte Palmgren bland annat hur tidningsartiklar och krönikor framställer flickors bloggande som ”oviktigt” samt reproducerar synen på flickor som bloggar som problematiska, hotfulla eller som offer. Sällan framställs de som aktörer och subjekt. Detta menar Palmgren bidrar till att ”upprätthålla ett normativt flickskap” (Palmgren 2014, s. 219). Hon visar dock också på hur de bloggande flickor hon studerar gör motstånd mot representationer och föreställningar om dem. De använder sig till exempel av ”revolterande stavning”, kamouflerar ord och använder förkortningar. Det senare riktar sig exempelvis till moderatorer i nätgemenskaper som censurerar eller tar bort vissa ord som inte anses lämpliga eller som anses farliga eftersom ämnet är ätstörningsproblematik.

I avhandlingen *The Paradoxes of Socio-Emotional Programmes in School. Young peoples perspectives and public health discourses* (2015) undersöker Sofia Kvist Lindholm ungas upplevelser av skolors användande av manualbaserade program för att förebygga depressioner hos unga. Ett av dessa program, Depression in Swedish Adolescence (DISA), är riktat mot unga tjejer eftersom de identifieras som en ”riskgrupp” för depressioner och negativa tankar. Det manualbaserade programmet använder sig av på förhand definierade problem som de unga tjejerna kan tänkas ha. Kvist Lindholm påtalar det paradoxala i detta samt den kontraproduktiva effekt som det kan ha eftersom programmet: “in practice, reinforces stereotypical notions of girls as depressive and as having low self-esteem as well as reducing their health problems to a question of individual deficiency” (Kvist Lindholm 2015, s. 51). Också Julia

Rönnbäck, i studien *Det är väl typiskt tjejer: om basket, kropp och femininitet* (2015), ger exempel på hur "genusmärkta" diskurser om tjejer generellt, och den idrottande tjejen i synnerhet, produceras och reproduceras och får "verklighetseffekter" (Rönnbäck 2015, s. 25 f, se också Gonick et al 2009). Fanny Ambjörnsson för liknande resonemang i den etnografiska avhandlingen *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* (2004) där hon undersöker hur tonårstjejer i två olika gymnasieklasser på två olika program skapar genus i samverkan med sexualitet, klass och etnicitet. Ambjörnsson visar på hur tjejerna i hennes studie ofta behärskade diskurserna om dem, det vill säga var medvetna om vilka problem de förväntades ha. Däremot, visar Ambjörnsson, var det betydligt svårare för tjejerna att gå emot dem. I stället agerade de i enlighet med diskursen genom att till exempel visa missnöje över sin kropp fast de kanske egentligen inte var missnöjda, men det förväntades av dem att de skulle vara det (Ambjörnsson 2004, s. 179-180). Ambjörnssons resultat visar också att denna process är starkt styrd av normativ (heterosexuell) femininitet och medelklassideal.

De presenterade forskningsbidragen pekar på hur angeläget det är att utforska tjejers erfarenheter ur nyansrika och mångdimensionella perspektiv. Forskningsresultat omsätts diskursivt, vilket innebär att de riskerar understödja reproduktionen av homogeniserade och könsstereotypa bilder av tjejer. Indirekt bidrar forskningen således till att tjejer internaliserar dessa diskurser. I sektionen som följer sätter jag den forskning jag här gått igenom i relation till brittisk kritisk flickforskning, vilken analyserar görandet av vissa former av femininitet i relation till samtida nyliberala samhällsförändringar.

I Storbritannien finns en hel del kritiska feministiska forskningsbidrag som studerar konstruktionen av tjejer och unga kvinnor som individualiserade subjekt (se t.ex. Harris 2004; Ringrose 2007; Gill 2008; McRobbie 2009; Gonick et al 2009; Budgeon 2015). Flera av dessa studier problematiserar diskursen om den unga kvinnan som "vinnare" i den nyliberala tidseran. Valerie Walkerdine, Helen Lucey och June Melodys *Growing up Girl. Psychosocial explorations of class and gender* (2001) utgår från vad de beskriver som konstruktionen av tjejer och kvinnor som individualistiska subjekt (Walkerdine et al 2001, s. 3 f). De problematiserar den krock som uppstår mellan dessa konstruktioner och uppfattningen om att "allt är möjligt" för individen och mötet med kön, etnicitet och klasstrukturer (Walkerdine et al 2001, s. 81). Inne på

samma linje är Angela McRobbie, i *The aftermath of feminism – gender, culture and social change* (2009) där hon beskriver hur tjejen eller den unga kvinnan beskrivs som ansvarsfull, duktig, kapabel och framgångsrik: "She is now pushed firmly in the direction of independence (...) this entails self-monitoring, the setting of personal plans and the search for individual solutions" (2009, s. 59-60). Den individualiserade femininiteten som en senmodern och nyliberal femininitet (och post-feministisk utveckling) framhålls också av Shelly Budgeon (2015) (se också t.ex. Harris 2004; Ringrose 2007). Liksom McRobbie (2004) identifierar Ringrose (2007) narrativen som ett led i en post-feministisk diskurs. I en svensk kontext framförs liknande kritik i Maria Wiklund, Maria Strömbäck och Carita Bengs studie *"En ribba att nå"- Unga kvinnors förkroppsligade stress i en neoliberal och könad kontext* (2013). Deras studie visar att de unga kvinnornas tankar om sin egen ohälsa ofta är just individualiserade. Författarna beskriver att de unga kvinnorna lägger ett stort ansvar på sig själva både vad det gäller orsak till ohälsa och hur de ska må bättre. De unga kvinnornas upplevda stress bör i stället tolkas i ljuset av "samtida neoliberalt influerade västerländska diskurser som bland annat fokuserar individuella prestationer och personligt ansvar för kropp, hälsa och personligt uttryck" (Wiklund et al 2013, s. 79). De nyliberala diskurserna krockar dessutom med å ena sidan normativa feminina ideal som att vara ansvarsfull, omhändertagande och anpassningsbar och med jämställdhetsdiskurser och feminism å den andra sidan (ibid).

Avhandlingen går på olika sätt och till olika grad i dialog med de bidrag som redogjorts för i den här sektionen. Jag utforskar delvis hur tjejerna i studien hanterar mötet med tjejskapets diskursiva konstruktioner. Särskilt relevant att utforska är mötet mellan individualiserande processer och vad jag beskriver som en strukturellt villkorad vardag. Fokus i avhandling är dock i än högre grad de kollektiva strategier som utvecklas i mötet med dessa processer. En arena där dessa materialiseras, och som utgör en central del i denna avhandling, är skolan, vilken jag förstår som en vardaglig sfär och en institution.

Skolmarknaden och social skiktning i skolan

I linje med Sabine Gruber (2008) väljer jag att förstå gymnasieskolan som en institutionell praktik som reflekterar och praktiserar samhällsliga sociala relationer (Gruber 2008, s. 26), vilket gör den intressant och relevant att studera. Flertalet forskningsbidrag har pekat på hur skolan övergått till att bli en ut-

bildningsmarknad som gynnar ett skiktat samhälle (t.ex. Dahlstedt 2007) samt hur städers socioekonomiska och rumsliga skillnader följer med in i skolan och reproduceras där (t.ex. Bunar 2008; Beach och Sernhede 2011; Allelin 2015). Genom att rikta blicken mot gymnasieskolan som institution och vardaglig sfär vill jag utforska hur de deltagande tjejerna hanterar dessa processer, men också bidra till att ytterligare problematisera den socialt skiktade skolan i allmänhet (Dahlstedt 2007; Bunar 2008; Beach och Sernhede 2011; Allelin 2015) och det omgivande samhället i synnerhet.

Avhandlingen förhåller sig till fält inom skolforskningen som framhåller nyliberalismens inverkan på skola och gymnasieskola. Jag beskriver delar av detta fält och glider i början av nästa sektion över till forskning om klass och klassmässig rörelse. Sedan 90-talets mitt har den svenska välfärdsstaten gradvis förändrats som en konsekvens av en nyliberal vändning (Antikainen 2010; Holgersen 2017). Detta har fått tydligt genomslag i den svenska skolan (Beach och Sernhede 2011). Dahlstedt (2007) påpekar att den svenska skolan i ljuset av omfattande reformer på 80- och 90-talen ”allt mer kommit att fungera som en individuell språngbräda, snarare än som fördelningspolitiskt verktyg” (2007, s. 20). Under efterkrigstiden fördes en utjämnande skolpolitik i Sverige för att motverka och utjämna socioekonomiska skillnader (Dahlstedt 2007, se också Lindblad och Popkewitz 2001). Sedan dess har pendeln svängt och den skolpolitik som förs är i hög grad styrd av marknaden och mindre av samhällseliga och demokratiska värden (Dahlstedt 2007). Dahlstedt skriver: ”Studieval, skolprestationer och högre studier följer fortsatt sociala och ekonomiska linjer” (2007, s. 30). Detta innebär med andra ord att den sociala skiktningen reproduceras genom skolan. Flertalet studier adresserar, som jag skrev tidigare, skolans segregerade karaktär och hur individens sociala bakgrund påverkar deras studievägar (t.ex. Bunar 2008; Dovemark och Beach 2015).

Skollagen (SFS 2010:800) påvisar att både grundskolan och gymnasieskolan ska fungera ”kompenserande”, det vill säga vara utjämnande för elevers eventuella olika förutsättningar till lärande. Där står också att alla, oavsett socioekonomisk bakgrund eller var de bor, ska ha lika tillträde till likvärdig utbildning (SFS 2010: 800, se också Dovemark och Beach 2015). Beach och Dovemark (2011) visar att tvärt emot de värderingar som ges uttryck för i skollagen och i policydokument ligger i dag emfasen på konkurrens, individuella val och personligt ansvar. Utvecklingen kan sägas ha gått från ”public good” till

”private good” (Englund 1993; se också Allelin 2015). Hur bidrar då detta till social skiktning? En effekt av de senaste årtiondenas skolpolitik är att skolor, på grund- och gymnasienivå, likt vilken annan marknad som helst, konkurrerar *med* varandra och *om* eleverna. Detta i synergi med att elever i dag i högre grad ses som en *aktiv* individ som fattar välgrundade val, är ansvarstagande och självständig (Dahlstedt 2007). Många forskare påpekar de negativa konsekvenser som följt på denna utveckling. Dovemark och Beach (2015) menar att dagens gymnasieskola är skapad av och är till för medelklassen och den övre medelklassens behov: det är denna grupp som drar nytta av den nuvarande utbildningsmarknaden (se också Kallstenius 2010). Valfriheten som ett problem identifieras i relation till (främst) grundskolan och i relation till storstädernas segregerade geografi, vilken ger upphov till så kallade innerstads- och förortsskolor, där innerstadsskolor har högre status än förortsskolor. Beach och Sernhede skriver: ”school is anything but a force of integration. It is instead hyper-disintegrative in that (...) it help extend and cement patterns of discontinuity between urban regions” (2011, s. 268). Allelin (2015) konstaterar i sin tur att både städers ekonomiska och sociala villkor påverkar skolor organisatoriskt så väl som pedagogiskt. I den forskning som beskrivs i denna sektion identifieras således hur skolan är en viktig aktör när det gäller reproduktionen av sociala skillnader.

I den här studien undersöker jag hur tjejerna navigerar i de skiktade system och den skolmarknad som beskrivs i de tidigare forskningsbidragen. Effekterna av skolans marknadsanpassning har främst studerats med fokus på klass, etnicitet och/eller ras och i relation till segregationsmönster. I mindre utsträckning har kön varit centralt. Att förena forskning om tjejers vardagsliv med skolforskning är viktigt för att kunna utforska variationerna i hur samhällliga processer samverkar och formar de unga tjejernas vardagliga liv, både i och utanför skolan.

Klass, kvinnors klassmässiga rörelse och medelklassideal

I avhandlingen *Att veta sin klass. Kvinnors uppåtgående klassresor i Sverige* (2014) studerar Lena Sohl vuxna kvinnors levda erfarenheter av klassmässiga förflyttningar genom utbildning. Sohl (2014, s. 12) identifierar två historiska processer vilka möjliggjort kvinnors klassmässiga förflyttningar uppåt, varav det ena är äktenskapet. I och med välfärdsstatens utbyggnad möjliggjordes även för kvinnor en ökad social mobilitet genom utbildningssystemet (se också

Wennerström 2003). Sohls studie utgår från de förutsättningar som välfärdsstaten och det svenska utbildningsystemet skapar för kvinnors klassresor. Utbildning blir, som det heteronormativa äktenskapet varit historiskt, ett sätt för kvinnorna att förflytta sig till högre samhällsliga positioner. Sohl skriver att ”investera i utbildningsframgångar blir för de flesta av kvinnorna det som ger dem en möjlighet att ta sig bort från de underordnande positioner som de förknippar med sina föräldrars och sina egna liv i arbetarklassen” (2014, s. 12). De kvinnor Sohl intervjuat har gjort en klassmässig förflyttning från arbetarklass till medelklass. Denna förflyttning, poängterar Sohl, måste förstås i relation till det i samhället rådande medelklassidealet å ena sidan och arbetarklasspositioner som lägre värderade å den andra. Sohl konstaterar att kvinnornas erfarenheter av klassmässiga förflyttningar samverkar med andra maktrelationer, bland annat deras erfarenheter av att positioneras i relation till ras, kön, sexualitet och svenskhet. Detta påverkade deras förutsättningar och erfarenheter under klassresans gång, men präglar också hur de ser på sin position i dag (2014, s. 410).

Beverley Skeggs numera klassiska bok *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön* (1999) baseras på etnografiska studier med vita arbetarklasskvinnor i England. Respektabiliteten utgör ett analysverktyg i studien som utforskar hur kvinnorna hanterar och formas i relation till klass och könsstrukturer. Det Skeggs inte minst gör med studien är att lyfta kvinnor som klasssubjekt i en tid då de inom anglosaxisk forskning tidigare, med få undantag, framställts som klasslösa (Skeggs 1999; McRobbie 2004; Bettie 2003/2014; Sohl 2014). Skeggs formulerar i flera verk kritik både mot osynliggörandet av klass och hur osynliggörandet tjänar medelklassen och dess normerande position (1999; 2004a; 2004b). Hennes kritik har haft inflytande på mitt sätt att utforska skapandet av alternativa kollektiva värden och ideal. Hennes perspektiv har även bidragit med teoretiska verktyg för hur jag tolkar avhandlingens empiri. Skeggs forskning och begreppsapparat utvecklas därför vidare i teoriavsnittet.

Julie Betties etnografiska studie *Women without class. Girls, race and identity* (2003/2014), har flera beröringspunkter med Skeggs studier, men studerar i högre grad spänningen mellan social reproduktion och möjligheten till rörelse mellan arbetarklassposition och medelklassposition (jmf Sohl 2014). Etnicitet/ras som skillnadsskapande kategori ges också en mer framskjuten plats än i

Skeggs studie, där fokus ligger på enbart vita kvinnor. Bettie fokuserar på övergången mellan ungdom och vuxenhet med särskilt fokus på de unga kvinnornas framtida klasspositioner. Empirin utgörs av vita och mexikansk-amerikanska unga kvinnor på en "high school" i en liten stad i Kalifornien, USA. Bettie studerar hur gruppen unga kvinnor upplever och förstår klasskillnader och hur deras och deras föräldrars klassposition och "racial/ethnic identity" formar tjejernas förståelse av social skillnad i skolan och deras möjligheter i framtiden (Bettie 2014, s. 7). Hon undersöker relationen mellan klassmarkörer och identitetskonstruktioner, i intersektion med genus, sexualitet och etnicitet/ras. Bettie beskriver klassmedvetenhet som "a learned position" (2014, s. 42). Detta "lärande" sker dels genom vår position på arbetsmarknaden, dels genom identitetsformationer som tar sig uttryck utanför lönearbetet: i vardagen i skolan, på fritiden och tillsammans med vänner.

Betties slutsats är att begränsade ekonomiska och kulturella resurser gör det svårt för majoriteten av arbetarklasstjejerna i hennes studie att röra sig över klassgränser för att inta medelklasspositioner. Tjejernas identitetsformationer sker ofta i enlighet med klassposition genom till exempel sätt att klä sig eller val av fritidsaktiviteter och studieämnen. Bettie beskriver hur tjejerna således omedvetet själva började konstruera framtida klassidentiteter på samma gång som föräldrarnas ekonomiska och kulturella resurser skapar ytterligare begränsningar som kan göra klassresan svår, men inte omöjlig (Bettie 2014, s. 190). Betties studie är intressant, inte minst för att den skildrar tonårstjejer som klasssubjekt.

Dessa tre studier bidrar på olika sätt till kunskap om social och ekonomisk ojämlikhet, social rörelse och social reproduktion. De visar också hur klass skapas och reproduceras kulturellt samt uttrycker kritik gentemot medelklassens idealiserade och normerande position. Dessutom undersöker alla tre bidragen kvinnor som klasssubjekt, Sohl (2014) i en svensk kontext, Bettie (2014) i en amerikansk och Skeggs (1999) inom en brittisk kontext. Förutom att jag influeras teoretiskt av Skeggs bidrag, går jag på olika sätt i dialog med alla tre studier i de analytiska kapitlen. Jag ser den här avhandlingen som ett tillskott till befintlig forskning om klass i Sverige. Studien bidrar med kunskap om hur ungas vardagsliv villkoras av klass. Genom avhandlingens rumsliga fokus skapas förståelse för hur klass, så väl som andra maktrelationer, tar sig uttryck i och levs genom olika rum.

Klass har också studerats i olika variationer i Ambjörnsson (2004), vilken jag nämnt tidigare samt i Andersson (2003) och Lundström (2007), vilka jag återkommer till längre fram i forskningsgenomgången. Näst följer en sektion om forskning om barn och unga med knapp ekonomi.

Barn, unga och ekonomiska villkor

Inom ramen för den klassforskning jag redogjort för är det relevant att vända blicken mot kvalitativ forskning som undersöker ojämlika ekonomiska villkor och ungas erfarenheter av pengar, i relation till deras livsvillkor och vardag. Dessa bidrag är få och det är primärt den knappa ekonomin och barnfattigdomen som undersöks. Här vill jag kort redogöra för Stina Fernqvists studie *En erfarenhet rikare?: En kvalitativ studie av barns strategier och barnfattigdomens villkor i välfärdsstaten* (2013). I avhandlingen undersöks barns erfarenheter av att leva med ekonomiskt knappa resurser. Fernqvist analyserar dessa erfarenheter i relation till samhälleliga normativa föreställningar om barndom, det vill säga barnpositionens konstruerade innebörd och status i Sverige. Barnen har flera strategier för att hantera den ekonomiska och materiella resursbristen och Fernqvist diskuterar hur dessa handlingsstrategier inom familjekontexten utmanar och utvidgar barnpositionens gränser, genom att till exempel barnet tar ansvar eller försöker underlätta familjens ekonomi. Inom skolkontexten och i relation till jämnåriga barn och kamrater begränsas barnens aktörskap i högre grad. Barnen känner där skam och utvecklar strategier för att dölja den knappa ekonomin. Däremot exkluderas inte barnen direkt i skolan. Detta, argumenterar Fernqvist, går att lokalisera i att fattigdom inte diskuteras i skolmiljön. Den är där snarare en "icke-fråga". Barnens undvikande strategier tolkas därmed på andra sätt, till exempel som att barnet är konstigt, snålt eller tråkigt. Det är därför mer relevant att tala om barnfattigdomen som subtilt exkluderande i skolmiljön.

Anne Harjus (2008) avhandling *Barns vardag med knapp ekonomi. En studie om barns erfarenheter och strategier* undersöker också ur ett vardagslivsperspektiv barns erfarenheter av att leva i familjer med ekonomiska svårigheter. Harju undersöker hur detta påverkar relationen till föräldrarna såväl som relationen till andra barn. Hon utforskar också barnens hanteringsstrategier. Studien visar bland annat att barnen både använder *reaktiva* och *proaktiva* strategier i förhållande till den ekonomiska vardagen. De reaktiva strategierna innebär att de anpassar sig eller handlar inom de befintliga ekonomiska ra-

marna. De proaktiva strategierna innebär att barnen försöker påverka sitt eget eller familjens handlingsutrymme. Harju konstaterar att knapp ekonomi påverkar barns möjligheter att delta i konsumtion och sociala aktiviteter vilket i sin tur påverkar deras relation till andra barn. Genom att barnen tar ansvar för familjens ekonomi, i olika grad, påverkas också relationen till föräldrarna; den beskrivs som både förstående för varandras situation och som påfrestad och ansträngd. Jag vill även kort nämna Torbjörn Hjorts studie *Nödvändighetens pris. Konsumtion och knapphet bland barnfamiljer* (2004) där, som titeln antyder, även knappheten står i fokus. Studien fokuserar inte som Harju (2008) och Fernqvist (2013) på barnens erfarenheter utan på föräldrarnas perspektiv, främst deras strategier och förhållningssätt för att möta upp konsumtionsideal och barnens förväntningar. I relation till den här avhandlingen ser jag den som intressant eftersom den utforskar inte bara föräldrarnas strategier utan också försöker att teoretiskt förstå knappheten i relation till det svenska konsumtionssamhället. Hjort (2004) visar bland annat att mycket kraft och oro läggs på att få ekonomin inte bara att räcka till det nödvändigaste men också på att försöka hålla jämna steg med konsumtionsideal, ”att inte avvika i förhållande till det man uppfattar att alla andra kan konsumera” (Hjort 2004, s. 274).

Det är viktigt, anser jag, att förutom att utforska erfarenheter av den knappa ekonomins materiella konsekvenser, och de strategier som barn och föräldrar använder sig av för att hantera detta, också göra det utifrån en samhällsanalytisk ingång där ungas olika ekonomiska villkor sammankopplas med klass, konsumtionsideal och samtida individualiseringsprocesser (Hjort och Salonen 2010). I denna avhandling undersöker jag hur olika ekonomiska villkor genererar olika praktiker. Jag utforskar också hur konsumtion skapar distinktioner och smakhierarkier (Bourdieu 1984) och hur dessa skillnader både skapas och levs av tjejerna. Jag menar dessutom att det inte bara är viktigt att utforska erfarenheter av den knappa ekonomin. Dessa erfarenheter behöver också sättas i relation till det motsatta, den goda eller mycket goda ekonomiska positionen och de vardagliga praktiker, konsumtionsmönster, ideal och maktpositioner som åskådliggörs genom att se till dessa erfarenheter. Med detta bidrar den här avhandlingen.

Ungas erfarenheter av vardagsrasism

Erfarenheter av rasism aktualiseras på flera olika sätt i tjejernas berättelser. I linje med Ulrika Schmauch (2006) utforskar jag hur deltagarna i den här studien upplever och hanterar samhällsliga rasistiska strukturer i *vardagen*. Begreppet vardagsrasism introducerades av Philomena Essed (1991; 2005) och kan beskrivas som rasism som tar sig uttryck i vardagen men går att lokalisera i den makrostrukturella kontextens ojämlika uppdelning av grupper och nationer och de rasmässiga och etniska hierarkier som denna uppdelning ger upphov till. Essed beskriver den levda erfarenheten av vardagsrasism som: ”orättvisor som förekommer så ofta att de nästan tas för givna – gnagande, irriterande, utmattande, till synes små orättvisor som man till slut börjar förvänta sig” (Essed 2005, s. 72). Jag väljer här att redogöra för forskningsbidrag som på liknande sätt åskådliggör ungas erfarenheter av rasism i vardagen. Schmauch har skrivit avhandlingen *Den osynliga vardagsrasimens realitet* (2006) där hon undersöker hur rasismen gestaltar sig, vilka uttryck den tar och hur deltagarna hanterar det. Hon undersöker också ”den svenska tystnaden” kring rasism. Deltagarna i hennes studie har afrikansk bakgrund och är mellan 20 och 40 år. I linje med Esseds definition av vardagsrasismens uttrycksätt upplever deltagarna i Schmauchs studie hur rasismen är vanlig till den grad att den är förväntad. Den tar sig uttryck genom små, ibland diffusa, markeringar invävda i frågor de får eller i påståenden människor gör, eller genom hur människor agerar när de träffar deltagarna i Schmauchs studie. Schmauch ser hur rasismen ger upphov till medvetna så väl som omedvetna strategier och känslor.

Tre sådana strategier är: 1) bortförhandlingar. Genom denna strategi omdefinieras rasismen till något annat, till exempel ärlighet, främlingsrädsla, eller något oförklarligt. En konsekvens av denna strategi, menar Schmauch, är att det yttersta ansvaret för erfarenheten läggs på individen vilket kan ta sig uttryck i att hen till exempel försöker att anpassa sig till normen för att inte dra uppmärksamhet till sig. En andra strategi Schmauch identifierar i sina analyser är 2) att deltagarna vänder sig till kontexter där de inte utsätts för rasism. Som en konsekvens av och reaktion på vardagsrasismen söker sig personerna till sociala sammanhang där de accepteras, välkomnas och inte ifrågasätts. Dessa sammanhang eftersöks inom Sverige, men Schmauchs informanter verbaliserar också en önskan att lämna Sverige eftersom de inte upplever att de är välkomna här. Till skillnad mot den första strategin är denna strategi mer ifråga-

sättande av rasismen och de informanter som använder sig av denna strategi belastar inte sig själva för det som sker. Den tredje strategin 3) beskriver Schmauch: ”befinner sig i gränslandet mellan att på ett pragmatiskt sätt hålla rasismens påverkan på ens liv så liten som möjligt och att göra motstånd mot den” (Schmauch 2006, s. 184). Handlingar som försöker minimera rasismens inverkan på livet praktiseras, till exempel genom att distansera sig från händelser och genom att inte ifrågasätta det egna människovärdet. Däremot, menar Schmauch, är det få som direkt protesterar eftersom protesterna får för stora konsekvenser och ofta ändå inte gör någon skillnad. De deltagare som trots allt protesterar får utstå mothugg och kritik. Att det är så lokaliseras Schmauch i förnekandet av rasistiska strukturer i Sverige.

I Kalonaityté, Kawesa och Tedros studie (2007) intervjuas 33 ungdomar och unga vuxna mellan 15 och 31 år med afrikansk bakgrund med syfte att undersöka deras upplevelser av vardagsrasism och institutionaliserad diskriminering. Författarna undersöker bland annat vilka handlingar som anses kränkande, i vilka sociala rum kränkningarna sker samt strategier för att hantera rasismen. Alla de intervjuade ansåg att de hade erfarenheter av rasism vilket yttrade sig bland annat genom språkliga formuleringar, kränkningar av fysisk och personlig integritet samt särskiljande behandling. Dessa skedde på gator, i affärer, i relation till praktikplatser eller arbetslivet, i kärleks- eller andra sociala relationer samt genom massmedia. Ett exempel som skildras är hur deltagarna i studien misstänkliggörs och övervakas när de ska handla i affärer. Även skolan är med som en central arena där vardagsrasismen tar sig uttryck och även lärare understödjer eller deltar i kränkningar (Kalonaityté et al 2007, se också Dovemark 2013 och Hällgren 2005 om vardagsrasism i skolmiljö). Ett annat bidrag till forskningen om ungas erfarenheter av rasism är Viveca Motsieloaas rapport (2003) *Det måste vara någonting annat – en studie om barns erfarenheter av rasism i vardagen*. Rapporten är skriven på uppdrag av Rädda Barnen och visar, som flera andra bidrag, att vardagsrasism är vanliga inslag i barns vardag. Precis som i Schmauchs studie (2006) bortförklarar barnen ofta det som händer. Motsieloaas (2003) menar att barnen hon intervjuar tenderar att tala om den sorts rasism som drabbar andra och som är väldigt direkt och inbegriper fysiska övergrepp, men har i lika hög grad inte reflekterat över vardagsrasismen som rasism utan snarare ”något annat” (jmf. Essed 1991, 2005; Schmauch 2006).

Forskning om ungas erfarenheter av vardagsrasism är ett viktigt fält som den här avhandlingen avser att skriva in sig i. Förutom att bidra med ytterligare empirisk kunskap om hur unga personer i Sverige i dag upplever och hanterar vardagsrasism bidrar studien också till vidare kunskap om rasism i intersektion med klass och kön. I dialog med tidigare forskning diskuterar jag kroppens centrala roll i förhållande till både hur rasismen görs och hur den upplevs. Avhandlingens genomgående rumsliga perspektiv bidrar också till att vardagsrasismens rumsliga uttryck och konsekvenser är centrala element. Vardagsrasismens rumsliga konsekvenser är särskilt angelägna att studera för att förstå vad rumsligheten gör för själva upplevelsen och hur de påverkar vardagliga praktiker och rörelsemönster, men också för att förstå vad rasismen säger om rummets hierarkiska organisering och ordning.

Malmö som ett socioekonomiskt rum är som jag skrivit tidigare en central rumslig dimension. Här näst vänder jag mig till forskningsbidrag som på olika sätt tagit sig an tjejs erfarenheter i en geografisk urban kontext. Flera av dem har blicken på olika samverkande maktordningar. I de två första bidragen hålls rasifieringens processer, liksom de bidrag jag i den här sektionen gått igenom, central.

Tjejer, kön, ras och klass i svenskhetens urbana landskap

Åsa Andersson har skrivit avhandlingen *Inte samma lika – identifikationer hos tonårsflickor i en multietnisk stadsdel* (2003). Också i hennes studie är berättelser om rasism till viss del närvarande, och då främst som ett ramverk. I relation till de unga kvinnornas berättelser ges erfarenheterna av rasism en implicit snarare än explicit roll. Fokus ligger främst på deras förhandlingar och identifikationsprocesser i relation till svenskhet och "det mångkulturella samhället". Anderssons studie baseras på intervjuer med tonårstjejer i en stadsdel i Göteborg, en så kallad "betongförort", och avhandlingens centrala teman handlar om skillnadsskapande processer, meningssammanhang och identifikation i relation till kön, sexualitet, etnicitet och plats. Andersson studerar dessa processer och erfarenheter i ljuset av vad hon beskriver som "framväxten av ett nytt Sverige" där "mångkulturalitet" och nya fattigdomsmönster utvecklas parallellt, det senare som en effekt av vad hon definierar som "senmoderna ekonomiska förhållanden" (Andersson 2003, s. 17, jmf Sernhede 2011). Andersson för diskussioner om hur ekonomisk och social segregation sammanfaller och hur klasskiktningen är etnifierad och rasifierad. Flickorna i stu-

dien skapar olika strategier för att hantera att de bor i en förort med låg status. Bland annat försöker de visa att de inte är så dåliga som ryktet eller mediebilden om de som bor i förorten gör gällande.

I Catrin Lundströms avhandling *Svenska latinas. Ras, klass och kön i svenskhetens geografi* (2007) studeras spänningen mellan svenskhet och att positioneras som icke-svensk. Lundström utforskar hur 30 unga kvinnor i Stockholm med bakgrund i Latinamerika förhåller sig till och förstår villkoren för svenskhet. Med ett postkolonialt teoretiskt ramverk påvisar Lundström hur svenskheten är normerande och hur de som inte kategoriseras som svenska positioneras som "de andra". Hon studerar hur klass, kön, sexualitet, ras, etnicitet och plats samverkar och hur detta påverkar och uppfattas av kvinnorna. Lundström finner bland annat att trots att inte alla de unga tjejerna i hennes studie bodde i förorten förväntades de göra det. Förortstillhörigheten var inte valbar utan "en ständig följeslagare" (Lundström 2007, s. 265). Detta lokaliserar Lundström i kopplingen mellan ras, klass och plats. Den icke-vita positionen var förbunden med förorten och också lägre värderad. Diskursen om förorten både förkroppsligades och togs avstånd ifrån och bidrog till vad Lundström kallar "förortsfemininiteter" men också med disidentifikation med förorten. På samma gång sammankopplas "vita" områden med medelklass och svenskhet. Lundström visar på hur "svenskhet" både reproduceras och utgör dominerande ideal och villkor för nationell tillhörighet och hur detta bidrar till gränsdragningar, inklusion och exklusion som måste förstås i relation till globala processer.

Jag vill också nämna Danielle van der Burgt's studie "*Där man bor tycker man det är bra.*" *Barns geografier i en segregerad stad*" (2006). I studien undersöker författaren en grupp flickors (11-14 år) vardag ur ett rumsligt perspektiv. Studien är lokaliserad till en svensk medelstor stad och van der Burgt tar sin utgångspunkt i den socioekonomiska och etniska segregationen som råder i många svenska städer. Flickorna i studien bor i olika områden och författaren undersöker bland annat hur de ser på sitt bostadsområde och var de håller till på sin fritid. Studien visar att oavsett bostadsområdets socioekonomiska status eller den diskursiva representationen av området, identifierar sig flickorna med och tycker om sitt bostadsområde. De barn som bor i det område som har ett dåligt rykte är väl medvetna om detta och försöker aktivt påverka den negativa bilden (jmf Back 1996).

Framför allt Anderssons (2003) och Lundströms (2007) studier ser jag som viktiga intersektionella bidrag om tjejers erfarenheter av konstruerad svenskhet i den socialt skiktade geografin. Jag går i dialog med dessa studier men fokuserar till skillnad mot dem, och som jag tidigare skrivit, inte endast på erfarenheter av att leva i områden som omnämns som "förort" (Lundström 2007), "betongförort" (Andersson 2003) eller som tenderar att omskrivas som "ut-satta" utan utforskar också den levda erfarenheten av att bo i andra områden av staden, varav vissa områden domineras av höginkomsthushåll. Sättet på hur jag utforskar tjejernas upplevelser av rum sträcker sig också bortom gränslinjer mellan stadsområden till att bland annat omfatta hur de använder rumslighet för att göra motstånd eller skapa gemenskap (se t.ex. hooks 1990). Jag vill sist men inte minst nämna två feministiskt geografiskt orienterade studier som studerar hur tjejer skapar rum.

Kön och rum

Ann-Charlotte Palmgren (2016) har undersökt var 97 tonårstjejer (15-16 år) i Turku, Finland, håller till och hur tjejerna upplever dessa platser och rum. Bland annat ombads tjejerna att ange fem platser som är betydelsefulla eller viktiga för dem, ett förfarande som liknar den rumsliga karta jag använt mig av vid fokusgrupper och intervjuer (detta beskrivs i avhandlingens metodkapitel). Studien visar att det finns många olika rum utanför hemmet som är viktiga för tjejerna. Palmgren identifierar ett stort användande av vad hon kallar "liminal spaces" (Palmgren 2016, s. 2) vilka jag på svenska förstår som "mellanrum", till exempel gator, passager, parkeringar, gatukorsningar och parker. Studien visar att rum som skapar en privat och ibland gömd atmosfär (även då det kan vara en publik plats) beskrivs av tjejerna som viktiga, trygga och avslappnade. En avgörande faktor för de "liminala" platsernas betydelsefullhet lokaliserar Palmgren i att de unga tjejerna här undviker "andras" blickar på sig. Även då det kan vara ett rum med mycket rörelse i "gör" tjejerna den publika platsen till privat. Till exempel kan en parkeringsplats där människor och bilar är i konstant rörelse skapa möjlighet för tjejerna att skapa trygga "mellanrum", eftersom omgivningens rörelser gör att de själva kan stanna upp med en låg risk att noteras särskilt mycket. Studien visar således att rum eller platser som har planlagts för ett speciellt syfte (till exempel en parkeringsplats) av tjejerna används på helt andra sätt. Tjejernas rumsanvändande menar Palmgren är på många sätt "taktiskt". De använder olika "liminal spaces",

eller mellanrum, strategiskt för att finna rum där de kan umgås med varandra enligt den privata och trygga atmosfär som beskrevs tidigare.

I relation till Palmgren (2016) går det att dra intressanta paralleller till Christensen och Mikkelsen (2013) "*There is Nothing Here for Us..!*" *How Girls Create Meaningful Places of Their Own Through Movement* vilken är en etnografisk studie som studerar en grupp flickors (10-13 år) "platstagande" ur ett vardagsperspektiv på en ort i Danmark. Studien visar hur flickorna strategiskt skapar meningsfulla platser genom kollektiv rörelse. Meningsfulla platser beskrevs också här av de deltagande tjejerna som "egna platser" där de kunde umgås och göra sådant de var intresserade av. Dessa två empiriska bidrag visar hur tjejer skapar rum och hur de gör det tillsammans, det vill säga som kollektiva handlingar. Jag ser studierna som viktiga i relation till den här avhandlingens utforskande av de deltagande tjejernas aktörskap i allmänhet och deras motståndsstrategier i synnerhet och hur detta utövas i och genom rummet. Jag menar att min studie även bidrar till ytterligare kunskap om hur tjejer skapar rum genom att jag också inkluderar analyser av andra maktordningar än kön.

Avhandlingens inledande kapitel närmar sig nu sitt slut. I nästa avslutande sektion följer en genomgång av avhandlingstextens upplägg inklusive korta läsanvisningar av kapitlens olika textmässiga innehåll.

Disposition

Avhandlingens text är indelad i åtta kapitel. I detta första kapitel har jag presenterat avhandlingens syfte, frågeställningar samt de tidigare studier som den förhåller sig till. I kapitel två, *Teoretiska begrepp och verktyg*, presenteras de teorier jag använder för att tolka och analysera det empiriska materialet. Jag beskriver här hur jag använder mig av Sara Ahmeds (2006; 2010a) kropps-fenomenologiska teorier vilka är en bärande grund för hur jag teoretiskt tolkar och analyserar tjejernas berättelser. Jag redogör där främst för hur jag använder hennes begrepp *orientering*, *linjer*, *fotspår* och *riktningar* för att både förstå de deltagande tjejernas aktörskap så väl som hur deras aktörskap villkoras och regleras. Ahmeds teorier bidrar med en övergripande och för avhandlingen viktig teoretisk förståelse för förhållandet mellan kroppar, ting, rum och rörelse. Om detta skriver jag också i kapitlet. Jag använder mig inte uteslutande av Ahmeds begreppsapparat utan brukar också Pierre Bourdieus (1984) teori

om *habitus*, Beverly Skeggs (1999; 2004) förståelse av klass och kön, Judith Butlers (2009) teori om *kroppars sörjbarhet*, Gillian Roses (1993) och bell hooks (1989; 1990) feministiska förståelser av rum och rumslighet samt Loïc Wacquants (2007) teorier om förhållandet mellan kroppar, rum och stigmatisering. Dessa redogörs också för i kapitlet.

I kapitel tre för jag inledningsvis ett resonemang om hur jag ser på vardagen som studieobjekt och hur detta har påverkat studien. Därefter beskriver jag de *metoder* jag använt mig av för att genomföra studien samt reflekterar över *metodologiska och etiska ställningstaganden*. Därpå tar textens analytiskt empiriska kapitel vid. Det första av dessa, kapitel fyra, heter *Det är härifrån världen breder ut sig* och ska förstås som en entré in i avhandlingens empiriska diskussioner. I kapitlet utgår jag från den lokala geografiska kontexten men också tjejernas levda erfarenheter av att vara och ”göras” till tjejer. I kapitlets först hälft diskuterar jag ”tjejskapandet”, hur det upplevs av tjejerna samt hur det går att förstå görandet av kön generellt, men görandet av tjej i synnerhet, som en *riktning* som är svår att avvika ifrån. I kapitlets andra hälft övergår texten till den rumsliga kontexten. De deltagande tjejerna situeras på Malmökartan och jag skriver kort om inkomstklyftor och segregationsmönster i Malmö. Därpå koncentreras texten till tjejernas erfarenheter av sina olika bostadsområden. Jag skriver om hur diskursiva framställningar av bostadsområdet för en del bidrar till stigmatisering. För andra genererar bostadsområdet status. Texten avrundas med en diskussion om bostadsområdet som ett *paradoxalt rum*.

I kapitel fem, *Vad pengar gör – Konsumtion, ideal och vardagliga ekonomiska villkor*, skriver jag om hur de deltagande tjejernas ekonomiska positioner påverkar dem på olika sätt i nuet och i rörelsen mot framtiden. I kapitlet aktualiseras möten mellan individualiseringsprocesser, identitetskonstruktioner, konsumtionsideal och de olika ekonomiska positioner de deltagande tjejerna har. I texten diskuteras konsumtionspraktiker i förhållande till hur klassmässig skillnad konstrueras. Jag diskuterar hur olika konsumtionspraktiker skapar materiella, rumsliga så väl som symboliska skillnadsskapande dimensioner. Frågor om vad som är ett gott liv görs aktuella i kapitlet, men även andra värden än de strikt ekonomiska eller statusmässiga synliggörs i berättelserna.

Kapitel sex heter *Vardagsrasism, sörjbarhet och motstånd: i vardag, kropp och rum*. Med utgångspunkt i svenskheten som normativt vit fokuseras i kapitlet de icke-vita tjejernas erfarenheter av vardagsrasism. Med fokus på förhållandet mellan kropp, rum och rörelse diskuterar jag hur vardagsrasismen i tjejernas berättelser till viss del framstår som rörlig och oförutsägbar men också hur den ter sig cementerad och förutsägbar. I texten ges också exempel på hur kön samverkar med ras. Vardagsrasismens materiella effekter skildras, men också dess emotionella logik. Osörjbarhet som levd erfarenhet aktualiseras i kapitlet, likaså hur omsorgen om varandra kan förstås som en alternativ ram för sörjbarhet. Jag diskuterar hur kollektivt berättande och humor framstår som motståndsstrategier mot hur de icke-vita tjejerna positioneras i förhållande till svenskhet och ras.

Det sista analytiska kapitlet, kapitel sju, heter *Känna sin plats: val, tillhörigheter och institutionella gränslinjer*. Där vänder jag blicken mot gymnasieskolan, en institution som jag betraktar som en del av tjejernas vardagsrum. I kapitlet utforskas hur sociorumslig skiktning utspelar sig i och genom gymnasieskolan. Jag undersöker hur de deltagande tjejerna förkroppsligar dessa strukturer och orienteras mot vissa skolor men bort från andra. Jag diskuterar vidare hur skolor agerar vägvisare genom att de både tycks sanktionera ideal och iscensätta specifika profileringar. Jag skriver också om hur gymnasieskolan kan skapa förutsättningar för att slå in på nya, alternativa, sociorumsliga *linjer*. Avhandlingen avslutas genom en sammanfattande diskussion i kapitel åtta, *Vardagens gränslinjer, tjejers aktörskap och motståndsstrategier*, där jag för samma och diskuterar vad jag ser som avhandlingens mest framträdande teman. Sist i avhandlingen följer en sammanfattning på engelska samt en populärvetenskaplig sammanfattning på svenska.

2. TEORETISKA BEGREPP OCH VERKTYG

Mina teorival har gradvis mejslats fram som ett resultat av den växelverkan som funnits mellan det empiriska materialet och vad som kan beskrivas som min egen teoretiska resa samt avhandlingens syfte att med blicken på maktspekter och aktörskap undersöka tjejers komplexa levda erfarenheter av vardagen i Malmö. Analysen grundar sig i en feministisk vetenskapssyn och denna ingång färgar också mina teorival. Det fenomenologiska begreppet *levd erfarenhet* (Moi 1999) skapar förutsättning för att begripliggöra den förkroppsligade upplevelsen som mötet mellan struktur och aktör genererar (Young 2005, s. 25). Det är också fenomenologiskt feministiskt inspirerade teorier om förhållandet mellan kropp, ting, rum och rörelse ur Sara Ahmeds arbeten (2004a; 2004b; 2007; 2010a; 2010b; 2017) som primärt, men inte endast, bistår mig i mina tolkningar av materialet.

Genom Ahmed bedömer jag att jag teoretiskt kan begripliggöra den spänning som finns i det empiriska materialet mellan tjejernas agens och vardagen som strukturellt (och diskursivt) reglerad. Hennes begrepp, och mitt användande av dem, skapar förutsättningar för att analysera tjejernas möten med olika maktordningar, men också hur makten på olika sätt kan omförhandlas och utmanas. Hur jag tolkar och använder Ahmeds (2006; 2010) begrepp *orienteringar*, *riktningar*, *linjer* och *fotspår* redogörs för i kapitlets första del. Jag går i denna del också i dialog med framför allt Bourdieu (1984), Skeggs (1999; 2004a; 2004b) och Butler (2009). I kapitlets andra del koncentreras texten till att mer handla om det levda rummet, hur rum är orienterade runt kroppar och hur till exempel institutioner kan förstås som *orienteringsapparater*, det vill säga som selektiva vägvisare för kroppar. Selektiv till exempel i den bemärkelsen att rummet bidrar till känslor av hemmahörande och trygghet för vissa

medan det kan få andra att känna det motsatta (Ahmed 2010a). I den här delen av kapitlet skapar jag också ett samband mellan Ahmeds förståelse av att skapa *nya linjer* (2006; 2010a) och hur jag menar att det fysiska rummet så väl som det metaforiska rummet (känslan av att ha rum) skapar ytterligare förutsättningar för agens, motmakt och kollektivt motstånd. Jag introducerar Gillian Roses begrepp *paradoxala rum* (1993) och bell hooks begrepp *home place* (1990). Båda dessa begrepp använder jag för att förstå tjejernas komplexa erfarenheter av rum. De hjälper mig också att tolka hur ordningar och rumsliga gränser förskjutas, utmanas eller överskrids. Jag redogör även för Loïc Wacquants begrepp *blemish of place* (2007).

Sist i kapitlet tar jag upp några av den feministiska klassforskaren Beverley Skeggs begrepp (1999; 2004a). Jag beskriver där hur jag kommer att använda dessa begrepp som komplement till Ahmed för tydliggöra hur klassrelationer, framför allt klasskillnader, erfars och återskapas i tjejernas vardagliga liv. Att jag hämtar teoretisk inspiration från olika teoretiska riktningar ser jag som förutsättning för att möta de komplexa frågor jag söker svar på i avhandlingen. Innan jag går igenom avhandlingens centrala teoretiska begrepp följer först en passage om hur jag teoretiskt ser på kön, dess samverkan med andra sociala struktureringar samt varför jag i linje med Young (1994; 2000, se också Listerborn 2007) betraktar kön som en kollektiv och seriell erfarenhet.

Kön och seriella erfarenheter

Utgångspunkten i avhandlingen är att kön skapas ("görs") och återskapas genom våra handlingar i vardagen. I görandet av kön konstrueras skillnad mellan kvinnor och män och denna skillnad organiseras hierarkiskt enligt en logik där kvinnor underordnas män (West och Zimmerman 1987). Ahmed som jag primärt kommer att använda för att teoretisera görandet av kön ser på kön som något som görs kroppsligt och som riktar kroppar mot vissa göranden men inte andra: "Gender is an effect of the kinds of work that bodies do, which in turn 'directs' those bodies, affecting what they 'can do'" (Ahmed 2006, s. 60). Genom Ahmed går det att förstå kön som en riktlinje. Jag återkommer till det längre fram i texten. Könens strukturella organisering och dess konsekvenser har teoretiserats på olika vis, till exempel genom begreppet patriarkala strukturer (Millet 1971; Walby 1990) eller genom begreppen genusordning (Connell 1987; Hirdman 1988) och genussystem (Hirdman 1988). I mitt utforskande av tjejernas vardagsliv ligger "görandet av kön" som en gi-

ven feministisk utgångspunkt, men kön som hierarkisk och skillnadsskapande organisering är inte den enda maktrelationen som påverkar/skapar tjejnarnas vardagsliv (jmf Bettie 2014, s.5). Avhandlingen grundar sig på så vis i två strukturella antaganden, nämligen 1) att det finns vissa gemensamma erfarenheter hos tjejnarna grundat i ojämlika könsstrukturer, och 2) att dessa erfarenheter samverkar med och påverkas av andra maktrelationer (t.ex. de los Reyes och Mulinari 2005; Collins och Bilge 2016). Det är med intersektionella glasögon jag närmar mig tjejnarnas berättelser.

Trots att min blick ligger på olika samverkande maktordningar och tjejnarna är positionerade på olika sätt i relation till klass, ras och i rum betraktar jag dem i enlighet med Youngs definition av *genus som serialitet*, som en "serie", det vill säga som en löst sammansatt grupp (2000).⁷ Carina Listerborn beskriver Youngs förståelse av kvinnors serialitet som en passiv, oorganiserad samexistens "under en gemensam struktur" (Listerborn 2007, s. 35). Samexistensen bidrar inte automatiskt till identitetsformationer men är dock en god förutsättning för sociala grupperingar och politiska feministiska formeringar (2000). Varför är då denna ingång viktig? I texten *Gender as a Seriality: Thinking about Women as a Social Collective* (1994) ställer Young frågan: "why does it matter whether we even consider conceptualizing women as a group?" (1994, s. 718 f). Skälen Young argumenterar för är flera. Inom ramen för den här studien vill jag främst nämna två av dessa motiv. Ett centralt sådant är att en blick på det seriella kan betraktas som en invändning, och ett motstånd, mot rådande diskurser om individualisering, vilka riskerar dölja förtryck av grupper samt dölja strukturella orsaker. Till exempel riskerar orsaker till sexuellt våld att lokaliseras hos individen (t.ex.: du hade för kort kjol på dig, du var påverkad av alkohol, du provocerade fram det). Även orsaksförklaringar söks hos individen och dennes åsikter eller handlingar (t.ex.: han var full). De strukturella förståelserna utelämnas på så sätt från analysen vilket är problematiskt (ibid). Ett andra skäl som Young argumenterar för är att utan ett tän-

---

7 Youngs begrepp serialitet är en vidareutveckling av Jean Paul Sartres definition av samma begrepp. Jag väljer att inte gå vidare in i Sartres förståelse av begreppet med hänvisning till följande ord formulerade av Young själv: "Linda Singer has talked about the feminist philosopher as a 'Bandita', an intellectual outlaw who raids the texts of male philosophers and steals from them what she finds pretty or useful, leaving the rest behind (1992). I aim to approach Sartre's texts with the spirit of Bandita, taking and rearticulating for my purposes the concept I think will help resolve the dilemma I have posed. In doing so I need not drag all of Sartre with me, and I may be 'disloyal to him'"(1994:723).

kande som betraktar kvinnor som ett kollektiv, en serie, eller en löst sammansatt grupp riskerar den feministiska rörelsen, men även den feministiska vetenskapsteorin, tänker jag, att upplösas (ibid). I avhandlingen är det seriella perspektivet betydande för att förstå både *skillnadsskapande processer* och *gemensamma erfarenheter* samt för att synliggöra uttryck för kollektivt motstånd vilka kan härröras i de gemensamma erfarenheterna av olika maktordningar.

I nästa avsnitt följer nu en genomgång av avhandlingens bärande teoretiska begrepp och tolkningsverktyg.

Aktörskapets (gräns)linjer

Sara Ahmed begrepp *linjer*, *fotspår* och *riktlinjer* bidrar till att jag kan analysera hur individers praktiker, eller göranden, å ena sidan är vanemässiga och riktade men å andra sidan förändringsbara och omförhandlingsbara. För att vara mer konkret använder jag dessa begrepp som verktyg för att förstå hur tjejerna navigerar vardagen och dess skilda sociala och materiella villkor. Tätt sammankopplat med *linjer*, *fotspår* och *riktlinjer* är begreppet *orientering*. Orienteringen kan förstås som kroppens rörelse i vissa riktningar, hur kroppar vänder sig mot vissa objekt men inte andra och hur kroppen upplever detta. Orienteringarna är inte slumpmässiga utan har en utgångspunkt och är inriktade på vissa ”objekt” (Ahmed, 2010a, s. 52). Vad vi gör eller mot vad vi rör oss är avhängigt av ”orienteringar vi redan gjort” (ibid). Orienteringen är inte deterministisk utan kan snarare förstås just som en vanemässig *riktning*. Lena Sohl har beskrivit riktningen som en instruktion: ”vi *förväntas* gå i de spår som redan är upptrampade, men det finns också möjlighet att avvika från dessa. Riktningar fungerar, enligt Ahmed, som en instruktion om vart vi ska ta oss” (Sohl 2014, s. 132). Om någon går från hemmet till affären för att handla mat då personen är hungrig går det med Ahmeds sätt att se på det som en orientering. Personen har en utgångspunkt, till exempel hemmet, och vet var affären ligger. Hen vet också att kroppen behöver sättas i rörelse för att personen ska komma dit och att pengar behövs för att handla i affären. Händelseförloppet är välbekant och det är det som gör att handlingen/rörelsen är möjlig (Ahmed 2010a, s. 53).

Att vara orienterad är alltså att veta var vi befinner oss och hur vi ska röra oss för att komma till en annan plats. Det är också att vara omgiven av ting *vi*

känner igen (det familjära och trygga) och som hjälper oss att orientera oss/kroppen ytterligare (Ahmed 2006, s. 1). Här är det relevant att poängtera de olika utgångspunkter kroppar har. Ahmed argumenterar till exempel för hur vår orientering påverkas av vår ”ingång i familjerummet” (2010a, s. 55), sådant som är oss mer eller mindre givet när vi föds: till exempel våra föräldrars klassposition. Detta kan ge upphov till att vi har olika förutsättningar att orientera oss, att *göra* olika saker, och också att känna oss orienterade. Kroppen är orienterad när den är *i linje*. Det motsatta kan förstås som att vara *ur linje*. Då är vi inte omgivna av ting vi känner igen vilket kan ge upphov till *desorientering* och känslor av att inte känna sig hemma eller av att vara på fel plats.

Det är skillnad på *linjer* och *riktlinjer* som jag ser det. Riktlinjer är starkare kopplad till samhälleliga normer, ideal och strukturer; en gemensam normerande kroppslig *styrning mot något*. Signe Bremer (2011) påpekar den likhet som finns mellan Ahmeds linjebegrepp och Butlers definition av normer: ”Enligt Butler inbegriper normer, liksom Ahmeds linjer, en tudelad mening. Normer pekar på förhand ut vad som räknas som ett levbart liv och en möjlig person. I denna mening begränsar och omöjliggör normer vissa kroppar och liv” (Bremer 2011, s. 41). Det går att tala om nationers eller institutioners organiserade riktningar, till exempel politiskt. En nation kan exempelvis försöka styra dess befolkning, deras idéer och handlingar i vissa riktningar (Ahmed 2006, s. 15). Det är riktningen (eller styrningen) *mot* som skapar förutsättningen för att linjerna fortsätter att vara just riktlinjer. Den heterosexuella monogama parrelationen kan beskrivas som en riktlinje (*the straight line*) och vithet som en annan (Ahmed 2006). *Riktlinjerna* behöver förstås i relation till maktbärande sociala, ekonomiska, politiska och legala strukturer. Det finns dock en mängd andra linjer att följa som inte nödvändigtvis svarar mot samhälleliga ideal utan mer är alternativa sätt. Ahmed kallar dessa *lines of rebellion and resistance* (2006, s. 18). Queerrörelsen, eller black feminism-rörelser, med flera, kan förstås som motståndsrörelser (*lines of rebellion*) gentemot de normativa maktbärande riktningarna (2006). Jag väljer att tala om *alternativa linjer* och *linjer för motstånd* som två möjliga olika linjer eftersom jag menar att det kan vara värdefullt att skilja på *motstånd* och *alternativa sätt att vara*.

Jag beskrev i kapitlets inledande partier hur Ahmed ser på kön som en effekt av kroppars ”arbete”. Hon illustrerar vidare hur görandet av kön sker genom

våra vanemässiga kroppsliga orienteringar vilka ger upphov till, och återskapas, skillnader mellan könen (2006, s. 60). Det går med andra ord att förstå kön som en *riktlinje*. Linjerna är alltså beroende av att vi följer dem för att de inte ska lösas upp och försvinna. Ahmed, influerad av Butlers performativitetsteorier, skriver:

The lines that direct us, as lines of thought as well as lines of motion, are in this way performative: they depend on the repetition of norms and conventions, of routes and paths taken, but they are also created as an effect of this repetition (Ahmed 2006, s. 16).

Genom att använda begreppet *fotspår* som metafor går det att förstå hur linjerna skapas och utvidgas och blir till riktlinjer ju fler fötter som trampar dess mark. Kroppar följer i de *fotspår* som redan trampats upp av andra. Att vanemässigt följa *riktningar* är förenat med en slags *social investering*, det vill säga ett löfte om "avkastning", att vi får något tillbaka. Löftet om att få något tillbaka skapar ett incitament för en anpassning till riktningen. Den utlovade avkastningen skulle till exempel kunna vara att vi får behålla vår goda samhällsliga position. Denna logik lockar oss att fortsätta på de redan upptrampade stigarna och bidrar till att linjerna fortsätter att återskapas (Ahmed 2006, s. 17). Även vad Ahmed kallar *livslinjer* opererar enligt denna följdriktighet: "the relationship between inheritance (the lines that we are given as our point of arrival into familial and social space) and reproduction (the demand that we return the gift of the line by extending that line)" (2006, s. 17). Det är viktigt här att påpeka att jag, i likhet med Ahmed, inte ser på reproduktionen som determinerad och automatisk. Däremot skapar *riktningar* "press" att följa konventioner (ibid). Detta skapar en slags linjemässig seghet där det är lättare (och tryggare) att följa i andras *fotspår* än att skapa en ny stig. På samma gång är det, som jag påpekat högre upp i texten, möjligt att skapa nya fotspår och genom kollektiv mobilisering få andra att följa i dess spår.

Förkroppsligade strukturer: mellan orientering och habitus

Det finns likheter mellan Ahmeds *orientering* och Pierre Bourdieus begrepp *habitus*, något som Ahmed också poängterar. Bourdieus tankemodell för habitus är delvis inspirerad av hennes egen fenomenologiska förebild Edmund Husserl (Ahmed 2006, s. 129). Bourdieus fenomenologiska influenser framhålls även av andra forskare (se t.ex. Broady 1988, Berggren 2013, Sohl

2014). Jag använder båda dessa begrepp, men orienteringsbegreppet kommer att användas i bredare bemärkelse än *habitus*. Enligt Bourdieu är *habitus* vårt sätt att uppfatta (och känna) världen, våra omgivningar och oss själva. Vår upplevelse och hur vi "läser" världen är avhängigt av de sammanhang inom vilka vi befinner och har befunnit oss. Familjebakgrund, traditioner, skolmiljö och vänner är exempel på kontextuella influenser som formar vårt sätt att uppfatta och tolka världen (Bourdieu 1984, se också Lalander 2009, s. 34). *Habitus* bär på så sätt på "historiska sediment" (Bourgoise och Schonberg 2009, s. 18) och sitter precis som Ahmeds orientering i *kroppen*, i dess sätt att känna, tänka och handla (Broady 1998, s. 16). Individer med liknande *habitus* kan uppleva samhörighet vilket kan utgöra grund för kollektiv gruppering av olika slag (se t.ex. Lalander 2017, jmf Youngs *serialitet*).

En persons *habitus*, i likhet med *orientering*, skapas som en konsekvens av personens positioner i det förgångna och hens möjligheter i framtiden. Ahmed argumenterar för hur orienteringen startar innan vi föds. Kroppar bär på historiskt givna erfarenheter, som påverkar kroppens livsvillkor i nuet (Ahmed 2010a, s. 54). För Bourdieus (1984) del tar sig dessa livsvillkor uttryck på det sociala fältet och i hur mycket symboliskt kapital en person har tillgång till. Ahmed beskriver, mer i linje med den fenomenologiska förståelsen, att arvet gör att vissa saker bli mer nåbara än andra. Dessa saker är "inte bara fysiska objekt, utan också stilar, möjligheter, strävanden, tekniker" (Ahmed 2010a, s. 55). Både *habitus* och orientering kan, som jag ser det, användas för att förstå hur *social reproduktion* fortlever över generationer (t.ex. Willis 1983; Bourdieu 1984; Bourdieu och Passeron 2008). Bourdieus teorier är inriktade på klassrelationer och den sociala strategiska rörelsen "uppåt" (Skeggs 1999), vilket har givit upphov till kritik. Inte minst Skeggs (2004a; 2004b) har uttalat flera kritiska ståndpunkter i förhållande till Bourdieus studier av klass, bland annat ifrågasätter hon *habitus*-begreppets användbarhet. Hennes främsta kritik som jag förstår den ligger i att Bourdieus utveckling av *habitus* och *sociala fält* har haft medelklassens erfarenheter som den centrala måttstocken. Därmed är, menar hon, begreppet inte användbart för att förstå relationer där den strategiska ackumuleringen av kapital väljs bort till förmån för andra värden, eller för att förstå grupper som inte har något symboliskt kapital: "what if you cannot enter the game, join the action or get on the field?" (Skeggs 2004b, s. 87).

Jag förstår delvis Skeggs kritik, samtidigt är min tolkning av habitus bredare. Habitus används i avhandlingen som ett parallellbegrepp till Ahmeds *orienteringar* som fångar andra och flera rörelser (på samma gång) än bara den klassmässiga rörelsen. Inte minst problematiserar hon *desorienteringen*, känslan av att vara *ur linje*, inte känna sig hemma eller av att vara på fel plats, som jag påpekade tidigare i texten. Ahmed fångar också en möjlig orientering mot alternativa levnadssätt och skapar möjlighet att för mig lokalisera motstånd. Hennes begreppsapparat öppnar därmed upp för mångsidighet, horisontell rörelse och förändringspotentialer. Sist men inte minst i denna begreppsjämförelse: även om kroppen är viktig i Bourdieus teorier så är den absolut central i Ahmeds förståelse. Orientering eller *att vara orienterad* mot något innefattar med Ahmeds förståelse hur kroppen erfar denna rörelse, i mötet med andra kroppar eller ting och i olika rum. Detta är ett viktigt perspektiv för den här avhandlingen då jag genomgående försöker beskriva förhållandet mellan kroppen, rummet, rörelsen och erfarenheten.

Genom Ahmeds glasögon påverkar även cirkulationen av *emotioner* hur kroppar orienteras över tid och rum. I följande text skriver jag kort om det samt gör kopplingar till Judith Butlers (2009) begrepp *sörjbarhet*.

Affektiva värden och kroppars sörjbarhet

Emotioner skapar närhet till vissa kroppar men distans till andra och genom att sätta blicken på emotioner, menar Ahmed, blir det tydligt att "all actions are reactions" (2004a, s. 4). Emotioner är konstruktioner, något som har skapats i förhållandet till den sociokulturella kontexten, enligt en utifrån och in-princip. Med det menar Ahmed att känslor erfars när subjekten kommer i kontakt med andra kroppar, ting eller händelser. Känslor rör sig, eller cirkulerar, mellan kroppar där de klibbar sig fast vid vissa kroppar men inte vid andra och bidrar till att vi orienterar oss mot eller bort från människor, men också ting och symboler (2004a, s. 5). Ahmed menar alltså att vi på detta sätt känslomässigt knyter an till vissa kroppar mer än andra och på så sätt skapas ett slags värderingssystem, ett "affektivt värde" (2004b). Här vill jag dra en parallell till Butlers (2009) begrepp *sörjbarhet* som också fångar både affekten (sorgen) och värdet. Vilka människor är värda att sörja för? Butlers svar på den frågan är att värd att sörjas är bara den som erkänts under sitt liv. Hon beskriver sörjbarheten som ett ramverk vi förhåller oss till där de sörjbara finns innanför ramarna för vår omsorg, de icke-sörjbara faller utanför (2009,

s. 17 f, se också Herz 2016, Herz och Lalander 2017). Medan Ahmed beskriver hur emotioner fastnar eller inte fastnar på kroppar illustrerar alltså Butler något liknande genom att måla upp ett normativt (föränderligt) ramverk som fungerar som måttstock. Den sörjbara hamnar innanför ramarna och den icke-sörjbara utanför. Det är enligt dessa logiker, anser Butler, som gränser skapas och hat och våld blir till legitima handlingar gentemot de som faller utanför ramarna för vår sörjbarhet (2009). Herz och Lalander (2017) menar till exempel att ”ensamkommande” ofta stereotypifieras och stigmatiseras och att detta kan få konsekvensen att de ses som mindre mänskliga, och i den meningen mindre värda att sörja för.

En intressant fråga i relation till både Ahmeds förståelse av affektivt värde och orientering samt Butlers sörjbarhetsbegrepp som jag återkommer till längre fram i avhandlingen, är hur det teoretiskt går att förstå de emotioner som uppstår för individer och grupper som faller utanför sörjbarhetens ramar eller rör sig i ramverkets periferi (Butler 2009). Vid ett antal tillfällen i de empiriska kapitlen skriver jag strategiskt fram tjejernas emotionella reaktioner så som de yttrade sig i intervjusituationen. Ibland skrattar de, är hånfulla eller arga. De emotionella uttrycken betraktar jag som en del av berättandet och jag tolkar dessa uttryck som emotionella effekter av mötet med olika maktordningar, men jag gör också poäng av hur dessa uttryck kan betraktas som ett sätt att omformulera och utmana maktpositioner i linje med hur Sorensen (2008, s. 184 f) beskriver den subversiva potential som finns i humorn (se också Mehta 2012, s. 459). Härnäst övergår texten till dess andra del där olika perspektiv på rumslighet står i centrum. Ahmed bistår fortsättningsvis med de huvudsakliga teoretiska verktygen.

Rummets orientering och sakernas placering

Orientation is a matter of how we reside in space. (Ahmed 2006, s. 1).

En starkt bidragande orsak till att jag hittade fram till (och fastnade för) Ahmeds fenomenologiskt inspirerade teorier är att genom hennes blick förenas automatiskt kroppen och rummet. Detta förhållningssätt har hjälpt mig i min ambition att lyfta de rumsliga perspektiven i avhandlingen, något som jag anser bidrar till ytterligare viktiga dimensioner i utforskandet av tjejernas levda

erfarenheter i vardagen. I denna sektion sätter jag ljuset på några av de begrepp som jag använder för att skriva fram empiriska rumsliga perspektiv. Rum är en given komponent i det teoretiska och komplexa nät som Ahmed beskriver i sina texter. Hon beskriver till exempel hur kroppar stoppas, rör sig i och förlängs i rum. Enligt hennes perspektiv är den levda erfarenheten alltid aktiverad i och genom rummet. Därmed är rumsligheten egentligen en integrerad del i de begrepp jag redogjort för även tidigare. För att kunna göra klart uttalande analytiska poänger i relation till rummet har jag dock valt att ha en särskild sektion som skapar förutsättning för ett sådant fokus. I den kommande redogörelsen tonas kroppen därför delvis ner till förmån för rummet.

Ahmed hävdar att rum tar form av de kroppar som vistas i dem. På så sätt är inte bara kroppar orienterade, också *rum är orienterade* runt kroppar, på ett sätt som gör att rum kan förlänga kroppars ytor och utbredningspunkter. Genom begreppet *sakernas placering* fångar Ahmed, som jag ser det, den icke-slumpmässiga organiseringen av rummet och kroppars placering i rummet. Det är en logik, som går att applicera på många historiska och samtida makt(o)balanser, inte minst kolonialismens principer då både land och människor togs i besittning, kategoriserades och organiserades i rummet. Ahmed framställer hur de vanemässiga *orienteringarna* håller saker (och kroppar) ”på plats” (Ahmed 2010a, s. 56). Rum har också olika status. Att ”tala” från vissa rum ger mer status än att tala från andra rum. Jag kommer att använda begreppet *sakernas placering* i de empiriska kapitlen både i relation till positionsmässiga sociala hierarkier och i relation till hur sociala hierarkier tar sig uttryck i och levs genom stadsrummet.

Att rum orienterar kroppar är inte en slumpmässig process. Kroppars *orienteringar* eller riktningar kommer någonstans ifrån. I artikeln ”Vithetens fenomenologi” (2010a) skriver Ahmed hur institutioners *riktningar* gör att de agerar *orienteringsapparater*. Institutioner har, i enlighet med Ahmeds sätt att se på det, ofta klart för sig vem eller vilka karaktärer de vill rekrytera, vilket leder till att institutionen söker efter kroppar som delar denna karaktär (”likheten”). Den som gör det, eller som Ahmed uttrycker det, svarar på institutionens ”tilltal”, kan föra dess ideal och *riktning* vidare (Ahmed 2010a, s. 58 f). Mötet, att som Ahmed uttrycker det ”svara på tilltal”, kommer sig alltså också av kroppars vanemässiga orientering mot sådant som den känner igen.

Med Bourdieus (1984) terminologi kan vi förstå det som att institutionens ideal är en del av habitus.

Rörlighetens politik och att smälta in i rum som privilegium

Från *sakernas placering* är bryggan över till vad Ahmed kallar *rörlighetens politik* kort (2010a, s. 64). Om ”saker” förväntas hålla sig ”på plats” aktualiseras också den potentiella möjligheten att navigera och röra sig, eller inte röra sig, i förhållande till ”sakernas placering”. Ahmed skriver:

Rörlighetens politik, som reglerar vem som får röra sig med lätthet över linjer som delar in rum, kan omformuleras som en politik som reglerar vem som får känna sig hemma, vem som får bebo rum som är beboeliga av vissa kroppar och inte andra, på så vis att de förlänger ytorna hos vissa kroppar och inte hos andra (2010a, s. 64).

Genom att tänka i termer av olika grader av rörlighet kan jag analysera både den rumsliga geografiska rörelsen och rumsliga gränslinjer så väl som hur rörelsen är reglerad enligt en sorteringsprincip som gör att vissa kroppar upplever *desorientering*, att de inte känner sig hemma eller att de är ”på fel plats”. Genom Ahmeds glasögon går det att få syn på hur kroppar ”krokar i” rummets konturer. Det är dock inte alltid så att kroppen och rummet ”förlänger” varandra. Kroppar som avviker från normen, exkluderas från eller avviker i ett rum förlänger inte det givna rummets konturer; snarare erfar kroppen att den sticker ut i stället för att rumsligt smälta in. Ahmed (2010a) exemplifierar detta genom att skriva fram hur vitheten som erfarenhetskategori är vane-mässig till den grad att den vita kroppen inte noteras (i rummet). Puwar (2004) formulerar sig på ett liknande sätt när hon beskriver att vissa kroppars självklara plats i vissa rum är ett tecken på dess normativa samhällsliga position(er) (Puwar 2004, s. 7). De i rummet ”självklara” kropparna ”töms” på kategoriseringar (så som kön och ”etnicitet”) och har därmed förmånen att röra sig obemärkt förbi i rummet (Ahmed 2010a, s. 57). Privilegiet ligger som jag tolkar det i att kunna röra sig utan att kategoriseras som ”invandrare” eller att noteras (kanske sexualiseras) för sin kvinnokropp, eller ha en kropp som överensstämmer med vad som bedöms som en funktionell kropp för att nämna tre exempel. Vad Ahmed också hjälper mig att sätta ord på är den emotionella upplevelsen av att inte smälta in och hur det är förenat med obe-

hag och utsatthet. Att noteras, märkas och sticka ut är ”en obekväm känsla” (Ahmed 2010a, s. 64).

Det är relevant att i detta sammanhang dra en parallell till Wacquants (2007) begrepp ”blemish of place” (även beskrivet som territoriell stigmatisering) som jag här översätter till ”platsens märkning”. Också detta begrepp fångar en slags sammansmältning mellan kropp och rum. Genom Wacquant skapas förståelse för hur en plats, till exempel ett bostadsområde som omfattas av vad Wacquant kallar urban relegation (2016), kan bli till en kroppslig negativ markering, det vill säga områdets stigma förs över till de kroppar som bor där.⁸ Begreppet är en vidareutveckling av Erving Goffmans begrepp ”stigma” (1963/1990), ett begrepp, som Wacquant menar i dess ursprungsform inte räcker för att beskriva hur stigmatiseringen opererar. Det Wacquant framför allt poängterar är hur individens bostadsområde tillsammans med andra stigma bidrar till att individen tillskrivs ett lägre värde (Wacquant 2007, s. 67). Jag för samman Ahmed med Wacquant för att analytiskt kunna förstå hur värdet av rum och värdet av kropp hänger samman och konstruerar varandra.

Motståndsstrategier, rumsliga paradoxer och skapandet av hem-rum

Jag har innan påpekat den rörlighet som finns inbyggt i Ahmeds linjebegrepp. Att inte följa *riktlinjer*, att vika in på *en alternativ linje* än den förväntade, eller att skapa *en ny linje* utvidgar aktörskapets gränser men är också en grund för kritik av samhälleliga ideal och normer samt utgör förutsättningar för omförhandlingar och motstånd. Centralt i avhandlingen är att undersöka hur ordningar utmanas och hur sociala, fysiska och symboliska gränslinjer förskjuts eller överskrids. I den här sektionen vidgar jag denna potential genom att se till hur rumsligheten ytterligare kan skapa förutsättningar för detta.

Doreen Massey vidmakthåller rumslighetens relationella och icke-statiska karaktär (1994). En sådan ingång öppnar upp för tanken om att produktionen av rum och rummets organisering, till exempel vem som har tillträde till eller

---

⁸ “To relegate (from the late Middle English, *relegaten*, meaning to send away, to banish) is to assign an individual, population or category to an obscure or inferior position, condition, or location. In the postindustrial city, relegation takes the form of real or imaginary consignment to distinctive sociospatial formations variously and vaguely referred to as ‘inner cities’, ‘ghettos’, ‘enclaves’, ‘no-go areas’, ‘problem districts’, or simply ‘rough neighborhoods’” (Wacquant 2016).

makten över en plats (Valentine 2007), eller vem som tillåts känna sig hemma i ett rum (Ahmed 2010a) kan utmanas. Jag har genom avhandlingen för avsikt att förstå hur detta kan ske genom medvetna kollektiva handlingar eller som strategier för att möjliggöra skapandet av alternativa rum. bell hooks argumenterar till exempel för hur det kollektiva berättandet, språket, i sig själv kan betraktas som en plats för motstånd, ett *talk back* (1989). Gillian Roses (1993) metafor *paradoxala rum* hjälper mig att analytiskt förstå och skriva fram hur kvinnor simultant kan inneha, erfara, och röra sig mellan många olika sociala positioner på samma gång. Begreppet fångar, som jag förstår det, den motsägelsefulla (paradoxala) erfarenheten av rummet, som kan vara meningsfullt, begränsande, utmanande och förstärkande på samma gång (se också Mahtani 2001, Valentine och Skelton 2003, Listerborn 2007). Rum som paradoxala går att applicera både för att synliggöra den komplexa levda erfarenheten till olika geografiska rum samt för att skapa dynamik runt den sociala hierarkiska makten och hur den utmanas. Det går också att applicera, som Pettersson och Lindberg (2013), för att förstå hur kvinnor aktivt och kollektivt gör motstånd. De har i sin studie använt sig av Roses *paradoxala rum* när de undersökt hur kvinnor inom innovationssfären i Sverige, en sfär de beskriver som maskulin, gör motstånd. Deras studie visar att kvinnorna skapar rum och strategier för att hantera och utmana detta genom att strategiskt adressera genusfrågor och öka genusmedvetenheten inom sfären eller genom att skapa separatistiska nätverk endast för kvinnor. Paradoxen ligger här i hur kvinnorna måste vara separatistiska för att kunna skapa allianser och andra (bättre) relationer. De stänger ute men inkluderar på samma gång. I de empiriska kapitlen aktualiseras den paradoxala erfarenheten av rummet på flera sätt, bland annat i relation till hur jag ser att deltagares bostadsområde kan utgöra en negativ kroppslig ”markering” (Wacquant 2007, se också Lalander och Sernhede 2011) på samma gång som det erfars som en plats för stark identifikation och gemenskap; ur ett sådant perspektiv kan ett alternativt ”centrum” skapas bortom maktens mittpunkt.

Jag ska dröja mig kvar vid det egna (separatistiska) rummet när jag nu går över till bell hooks begrepp *home place*, eller hem-rum som jag kommer att kalla det. Det finns flera likheter mellan Roses *paradoxala rum* och hooks argument kring hur svarta kvinnors liv ”i marginalen” genererar skapandet av *hem-rum* utanför maktens centrum och bortom rasistiska strukturer (1993). För att tala med Ahmed möjliggör *hem-rummet* en *alternativ linje*, ett rum där

kroppen smälter in och omfamnas. Detta rum menar hooks kan ha många funktioner, till exempel skapar det trygghet och gemenskap. Jag förstår, och applicerar, hooks *hem-rum* som ett rum som skapas strategiskt för att möjliggöra motstånd eller alternativa sätt att leva (*en linje för motstånd*). Detta rum, som också kan förstås som ett separatistiskt rum, är på så sätt strategiskt skapat med målet att uppnå någon form av förändring, kanske en känsla av trygghet, ett annat levnadssätt eller för att göra politik. *Hem-rummet* kan i andra lägen, eller simultant, också fungera som en tillflyktsplats, en nödvändighet, för att klara av vardagen (ibid). Nu följer teorigenomgångens sista del. Där redogör jag för några av Skeggs klassteoretiska perspektiv och begrepp.

Klass som orientering

Lena Sohl har med sin avhandling (2014) visat hur Ahmeds linjebegrepp, i kombination med Skeggs, fungerar väl för att förstå kvinnors klassresor. Hon visar bland annat att Ahmeds *linjer* och *fotspår* är relevanta att använda för att förstå klassreproduktionens logiker men också för att förstå den rörlighet som finns och som skapar möjligheter (om än villkorade och ojämlika) att påbörja en klassresa, det vill säga att med Ahmeds terminologi skapa en ”ny linje” (Sohl 2014, s. 145). I den här avhandlingen där Ahmed är den huvudsakliga teoretiska referensramen kommer några av Skeggs klassteoretiska begrepp utgöra ett komplement till Ahmeds teorier för att kunna göra tydligare poänger i relation till klass. I mina analyser kommer jag att fokusera både på klass som materiella effekter och förhållanden i relation till produktionsmedlen samt hur klass är något som skapas, eller görs, genom våra handlingar i linje med vad Julie Bettie (2014) i sin studie kallar ”klasskultur” (se även Willis 1983, Bourdieu 1984, Skeggs 1999). Genom Ahmed kan jag teoretisera erfarenheten av att orientera sig i samhället och i olika rum med en viss kropp och en viss bakgrund. Att ha en klassbakgrund som orienterar en åt ett visst håll och gör en del saker nåbara och andra inte går således att teoretisera genom Ahmed. Vad Ahmed i mindre grad hjälper mig med är att förstå klass som strukturerande, hur klass organiserar samhället. Jag använder mig därför av kompletterande teoretiska verktyg.

Kropp, moral, distinktion och (dis)identifikation

Skeggs teorier om klassformationer är till stor del influerad av Marx, men också av Bourdieu och poststrukturalistiska tänkare som Foucault och Butler. Hon argumenterar för hur klassrelationer kan förstås som en process som

konstrueras av *inskriftioner*, *bytessystem*, *perspektiv* och *bedömning*. *Perspektiv* handlar om hur vissa kunskapspositioner ges mer värde än andra (Skeggs 2004a, s. 7). Med *inskriftioner* menar Skeggs system av kroppsliga markörer, eller karaktäristika. Markörerna signalerar olika *värde* och markerar *skillnad*. Kroppen är inte bara något vi bedöms genom. Kroppen, och kroppsliga markörer utgör också ett verktyg för att utmärka och positionera sig. Skeggs skriver, men hänvisning till Bourdieu, hur kroppen är: "Den mest odiskutabla materialiseringen av den smak som tillhör en klass" (Skeggs 1999, s. 133). Den kan också förstås som den plats där maktordningar strålar samman, förkroppsligas och levs (ibid). Kroppsliga markörer så som hudfärg och kläder används frekvent av tjejerna i den här avhandlingen för att beskriva och definiera både den egna identiteten och andras positioner. Sett ur ett klassperspektiv argumenterar Skeggs för hur "statusdistinktioner" fungerar just som sociala uttryck för klassrelationer (Skeggs 1999, s. 128) och Bourdieu visar på hur *smak* är en klassmässig distinktionsmarkör som reproducerar sociala positioner (1984). I analysen kommer jag att utforska hur framför allt kläder, men också saker och olika former av praktiker och konsumtionsmönster används för att uttrycka klassmässiga skillnader, identitet och status. För att återgå till Skeggs teorier om klassformationer visar hon vidare hur kroppar och kroppars klassificering "läses" (*bedöms*) som bra, eller rätt, andra som dåliga, mindre bra eller fel (Skeggs 2004a, s. 12). Det som ges ett legitimt värde kan *bytas* in i enhetlighet med det system som Bourdieus teorier om kapitaltyper utgör.⁹

Klassrelationernas moraliska aspekter beskrivs av Skeggs genom begreppet *respektabilitet* (1999). Skeggs beskriver hur uppdelningen av kvinnor som respektabla och icke-respektabla var grunden till hur kategoriseringen av olika samhällsgrupper skapades i Storbritannien och Australien på 1800-talet

---

9 Enligt Bourdieu finns det fyra former av kapital: ekonomiskt kapital, kulturellt kapital, socialt kapital och symboliskt kapital. Det *ekonomiska kapitalet* är materiella tillgångar så som pengar eller annan egendom. Tillgången på ekonomiskt kapital genererar olika grader av möjligheter. *Kulturellt kapital* är inte materiellt utan mer abstrakt och handlar om att vara "finkulturellt" belevad. T.ex. kan det vara att ha utbildning, vara allmänbildad, kunna många språk, att prata på ett speciellt sätt eller vara/föra sig på ett speciellt sätt som stämmer överens med den rådande kulturella normen i ett samhälle. Bourdieu identifierar tre olika element av kulturellt kapital: förkroppsligat kapital, objektifierat/materiellt kapital och institutionaliserat kapital. *Socialt kapital* är sociala kontakter, relationer och nätverk så som familj, släkt, vänner osv. Dessa nätverk är en resurs för alla som ingår i det. Sist men av störst vikt kommer det *Symboliska kapitalet*. Denna kapitalform är som sagt symboliskt och med det menar Bourdieu att det ges värde/status/legitimitet inom sitt sammanhang. När en persons kapital erkänns som värdefullt och legitimt blir det symboliskt kapital. T.ex. så måste en persons kulturella kapital erkännas och ges legitimitet för att ha ett värde. Först då omvandlas det till ett symboliskt kapital och får "symbolisk makt" (Skeggs 1999, s. 21, Bourdieu 1984).

(Skeggs 1999, s. 11, se också Sohl 2014, s. 128). Respektabilitet fångar både moraliska och kroppsliga ideal och med respektabilitet förknippas viss femininitet, renlighet, god smak och hög moral. Att "läsas" som icke-respektabel medför svag legitimitet och lågt socialt värde (Skeggs 1999, s. 12). Arbetarklasskvinnorna i Skeggs studie förhöll sig till och förhandlade med de respektabla idealen på olika sätt, bland annat som ett sätt att särskilja sig från andra arbetarklasskvinnor. *Investeringar* i femininitet gjordes för att försöka bli respektabla och därmed öka sitt värde (Skeggs 1999, s. 160 f). I avhandlingen kopplar jag framför allt *respektabilitet* till hur olika former av femininitet görs och hur dessa processer förhåller sig till klass. Respektabiliteten är också intressant i relation till hur tjejerna rör sig i olika rum. Det är dock med viss försiktighet jag använder begreppet, dels för att det har utvecklats så tydligt inom en brittisk kontext, dels för att jag vill förhålla mig öppen för alternativa tolkningar av tjejernas berättelser, där respektabiliteten inte alltid är ett eftersträvsvärt ideal utan snarare kan vara något som skapar ett medvetet motstånd, eller en alternativ smakhierarki.

Sammanfattning

Genom de teoretiska begrepp och verktyg jag presenterat i kapitlet anser jag att jag både kan studera hur de deltagande tjejernas handlingar och aktörskap villkoras och kringskärs, och hur tjejerna, individuellt och kollektivt, utmanar ordningar, omförhandlar ideal, skapar alternativ och gör motstånd mot hierarkiska sociorumsliga relationer och konstruktioner. Ahmeds teorier utgör en stomme i de tolkningar jag gör av tjejernas levda erfarenheter. Där jag menar att hon till viss del brister, det vill säga klassteoretiskt, använder jag mig av Skeggs och Bourdieu för att tolka tjejernas berättelser. Jag ser också fördelar med att vända blicken mot feministiska geografer som Doreen Massey och Gillian Rose för att kunna göra än större poänger i relation till rum. Trots att begreppen är hämtade ur olika discipliner och olika teoretiska riktningar finns flera gemensamma nämnare genom det fokus som läggs på kropp och förkroppsligande, rörelse och rum, struktur och aktör och sambandet där emellan. Vad de teoretiska bidragen kanske i mindre grad illustrerar är hur grupper, eller kollektiv, och inte bara individer, omförhandlar, skapar strategier och utövar motstånd. Här kan den här avhandlingen utgöra ett teoriutvecklande bidrag. I kapitlet som följer vänder jag blicken mot metod och metodologi.

3. METOD OCH METODOLOGI

Den följande texten innehåller beskrivningar av mina metoder och mitt forskningsmässiga tillvägagångssätt, men också etiska reflektioner och metodologiska begründanden. Dessa består av redogörelser som beskriver utmaningar och svårigheter jag stött på och val jag gjort. Jag hoppas också att den speglar den spännande, dynamiska och lärorika process som avhandlingsskrivandet varit. Studien baseras på fokusgrupper och intervjuer som genomfördes 2012-2013. Trots att ganska många år passerat sedan dess känns de 22 deltagande tjejernas ord, tankar och reflektioner fortfarande påtagligt nära. Det är inte särskilt konstigt, då jag har levt med deras röster på ljudinspelningar och utskrivna i text nära mig allt sedan dess. Jag känner tacksamhet för att de ville låta sig intervjuas men också en viss oro för vad jag som forskare gör med deras ord, hur jag representerar dem och skriver fram deras erfarenheter i text. Jag skriver mer om just det längre fram i det här kapitlet, som inleds med en sektion om hur jag ser på vardagen som studieobjekt och hur denna ansats har påverkat studiens utformning. Därefter beskriver jag själva fältarbetet, det vill säga de processer som omgärdade urval, rekrytering, och de faktiska mötena med tjejerna. Jag redogör här också för de vetenskapliga metoder jag använt. Den sista delen av kapitlet består av etiska reflektioner i förhållande till forskningsprocessen och metodologiska ställningstaganden som grundar sig i en feministisk vetenskapssyn.

Att studera vardagslivet

”*Sa hon något intressant?*”, var en fråga jag själv och ibland människor i min omgivning kunde ställa till mig efter en intervju. Vad är intressant och vad är det inte? Hur avgör vi det? Och i mitt specifika fall: Vad lyssnar *jag* efter i en intervju och *varför*? Under den inledande perioden av det empiriska arbetet

fanns det hos mig en tendens att leta efter, eller högre värdera, det ”spektakulära” snarare än de vardagliga berättelserna. Det tog ett tag för mig att rikta in mig på och uppfatta det ordinära som betydelsebärande. Att inte bara lyssna på eller efter stora händelser eller studera de mest akuta sociala eller samhällseliga problemen, utan att också lyssna på och vara öppen för sådant som *inte* sägs eller på sådant som kan tyckas trivialt eller oviktigt men som kan bidra till att blottlägga maktrelationer i det fördolda (Back 2007, s. 8 f). Min teoretiska förståelse bidrog till den insikten men den växte sig också starkare under det empiriska arbetets gång genom de berättelser om vardagen jag fick höra och genom de mönster som redan då började utkristallisera sig när jag satte deltagarnas olika erfarenheter av vardagen i relation till varandra.

Vardagslivet kopplas ofta samman med rutiner, vanor och det ordinära. Dessa ”vanligheter” är intressanta att studera då de säger oss något om vilka förutsättningar och villkor vi lever under. Henri Lefebvre i *The Critique of the Everyday* (2002) definierar vardagslivet som en ”nivå” i ”den mänskliga världen”. Denna nivå förenar alla andra fält/nivåer av den mänskliga världen, det är här individens liv har sitt skeende och samhällseliga strukturer materialiseras: ”whatever is produced or constructed in the superior realms of social practice must demonstrate itself in the realms of the everyday” (Lefebvre 2002, s. 45). Sociologen och feministen Dorothy E. Smith ser vardagslivet som en sfär fylld av skeenden, maktrelationer och praktiker i vardagen. Att forska om människors göranden i vardagen innebär att forskningssubjekten kan betraktas som experter på just detta. Individer besitter vad Smith kallar *everyday work knowledge* (2005, s. 149 f). Genom att studera människors vardagliga praktiker kan vi få kunskap om sociala relationer och strukturella problem som vid en första anblick ligger utanför det vardagliga livet, men som i själva verket påverkar och konstruerar vardagen och sätter ramarna för den vardagliga praktiken (Smith 1987).

För att ytterligare greppa vardagen som studieobjekt vänder jag mig till Rita Felski, som också hon närmar sig vardagen med en feministisk teoretisk blick. I texten *The Invention of Everyday Life* (1999-2000) presenterar Felski hur hon, inspirerad av fragment ur Lefebvres, Hellers och Schützs teorier, ser på begreppet vardagsliv som bestående av komponenterna *tid* (cyklisk och linjär), *rum* (”a sense of home”) och *vanor*. Med tid är det främst den cykliska tiden hon refererar till. Vår vardag menar Felski består till stor del av upprepade

handlingar. Det finns en tidsmässig rytm och ett vanemässigt och upprepande mönster i dessa handlingar; vi gör ungefär samma saker vid samma tidpunkt varje dag och dagen därpå upprepas dessa handlingar på ungefär samma sätt och på samma klockslag. De upprepade handlingarna, vanorna, hjälper oss att skapa både ordning, mening och påverkar vår identitet (Felski 1999-2000, s. 21, jmf med Sara Ahmeds *orienteringar* och Bourdieus *habitus*). Genom att utforska människors vardagliga upprepande handlingar skapas med andra ord förutsättningar för att upptäcka att vardagen är organiserad på *olika* sätt. Den cykliska tiden samspelar med vad som brukar kategoriseras som linjär tid. Enligt Lefebvre är vardagen enformig och ordinär medan utvecklingen framåt är eftersträvansvärd, det är där vi finner meningsfullhet. Felski argumenterar dock för att den linjära tiden, så som åldrandet, samspelar med den cykliska tiden. Livet inrymmer både upprepningar, som de som beskrivits tidigare, samt en linjär utveckling framåt (livet från födseln till döden är en oundviklig tidsmässigt linjär utveckling). Handlingar som faller utanför de vardagliga rutinerna (avbrott i vardagen) anser Felski är möjliga just på grund av dessa rutiner (Felski 1999-2000, s. 21 f). Ett sådant tänkande öppnar också upp för utforskandet av vad vi gör, eller kan göra, med vår tid. Består den av vardagens upprepande rutiner eller lever vi ett liv med många avbrott från vardagens rutiner (t.ex. resor)? Felski ger också vardagen rumslighet. Vardagen, menar hon, består av en mängd olika rum så som hemmet, arbetsplatsen och skolan samt våra rörelser mellan dessa olika rum. Vardagen är alltså inte nödvändigtvis förankrad i hemmet, även om den kan vara det. Snarare förknippar Felski den med känslan att känna sig hemma, med identitetskap och tillhörighet (ibid).

Felskis teorier om vardagen och dekonstruktionen av den har spelat roll både för hur jag lagt upp intervjuerna och hur jag senare tolkat dem. Mina frågor i intervjun så väl som de frågor jag ställer till det empiriska materialet kretsar runt det vardagligt rutinmässiga livet (Vad gör du en vanlig dag?) och den linjära tiden bakåt och framåt (Har du några drömmar? Vad tror du att du gör när du blir vuxen?). I avhandlingen ges också, som jag tidigare beskrivit, vardagen rumslighet och jag försöker genom Ahmeds teorier (2006; 2010a) att förstå vad som sker *i*, *genom* och *mellan* olika rum. I avhandlingen skapas fler beröringspunkter mellan Felski och Ahmed. Genom Ahmed går det till exempel att analysera både känslan av att känna sig hemma och att inte göra det i olika rum. Också Felskis syn på tid och vardag plockas upp genom Ahmed i

relation till analyser jag gör av tjejnarnas levda erfarenheter och vardagliga villkor i förhållande till dåtid, nuet och framtiden. Vad som i avhandlingen har kommit att utgöra deltagarnas vardagsliv har skapats i interaktionen mellan mig och tjejerna. Det kan beskrivas som ett resultat av mina halvstrukturerade till öppna intervju och fokusgruppfrågor och de berättelser som tjejerna har velat dela med sig av. Mina intervjufrågor, och analytiska frågor till det empiriska materialet, har i stort, men inte enbart, fokuserats på vardagslivet utanför familjen. Detta betyder inte att familjen är helt frånvarande i avhandlingen. Familj, föräldrar och hemmiljö kommer emellanåt att vara närvarande i de analyser jag gör av vardagens livsvillkor i nuet, men också i relation till tjejnarnas rörelse mot framtiden.

Som poängterades i relation till Smiths (1987; 2005) perspektiv på vardagen bör en analys av individers erfarenheter av vardagen förstås i en vidare kontext, som sträcker sig utanför den individuella erfarenheten. Smith använder begreppet *sociala relationer* för att beskriva hur erfarenheter är kopplade till andra människors erfarenheter. Det handlar i detta fall inte om mellanmänniskliga sociala eller socialpsykologiska relationer eller ens om människors olika positioner i samhället. Smith använder i stället begreppet *sociala relationer* för att förklara att det vi upplever krockar i andra och andras upplevelser, också över tid (historia, nutid och framtid) och rum (på olika platser). Kapitalismen och dess effekter kan beskrivas som en sådan social relation (Smith 1987, s. 95). Ett annat centralt begrepp introducerat av Smith är *styranderelationer*, tätt sammanflätat med de sociala relationerna. Styranderelationerna åsyftar, som jag tolkar det, den maktobalans som finns inbyggt i de sociala relationerna, med andra ord att vissa grupper (ofta de dominerande gruppernas) intressen styr över andra grupper. Historiskt har till exempel kvinnor varit frånvarande som aktörer i eller skapare av styranderelationer (Smith 2005, s. 10). Styranderelationerna är med och organiserar människors vardag på olika sätt och kan sägas vara en del av hur vardagen görs för individer. De manifesteras och förmedlas via text (som sanning eller fakta) (Smith 2005, s 101 och 228). I tjejnarnas berättelser förhåller de sig till en mängd maktordningar, sociala hierarkier och samhällseliga ideal vilka kan förstås som styranderelationer. För att knyta an detta till hur jag använder de teoretiska begreppen *orientering* och *riktlinjer* (Ahmed 2010a) förstår jag styranderelationerna som element som riktar och orienterar tjejerna. De texter Smith (2005) åsyftar kan till exempel vara policydokument, blanketter, informationsblad, hemsidor, foton, men det

kan också vara språkliga utsagor ”från mun till mun”, alltså talet. Hennes perspektiv på styranderelationer som förmedlade i text ser jag som ett incitament för att studera intervjuutsagor om vardagen.

Jag använder inte Smiths begrepp i mina tolkningar av empirin, även om det varit möjligt. Däremot har hennes perspektiv tillsammans med Felskis varit viktiga för hur jag närmar mig vardagen metodologiskt. Genom dem skapar jag en länk mellan vardagslivet som studiefält och den fenomenologiska teoretiska blicken med vilken jag analyserar det empiriska materialet. Det finns som jag påpekat också likheter mellan Smith, Felski, och Ahmed. Inte minst i hur de åskådliggör hur makt löper över tid och rum på samma gång som den materialiseras i nuet i människors vardag och ger upphov till olika materiella och diskursiva verkligheter.

Rekratering, urval och forskningsmetoder

De strategiska urvalskategorierna för studien var att deltagarna skulle vara i åldersspannet 16 till 19 år samt att de skulle vara boende i Malmö.¹⁰ Jag har aktivt eftersökt tjejer som bor i olika delar av staden då jag hela tiden arbetat efter antagandet att det finns skillnader i hur tjejernas bostadsområden inverkar på aspekter av deras vardagsliv. Dessutom antog jag att jag genom att rekrytera tjejer från olika delar av staden skulle komma i kontakt med tjejer med olika socioekonomiska bakgrunder. Då gymnasieskolan är en naturlig samlingsplats för ungdomar mellan 16 och 19 år använde jag mig initialt av skolan som ingång när jag skulle rekrytera deltagare. Gymnasieskolorna i Malmö är till stor del lokaliserade i det mer centrala delarna av staden vilket gjorde att jag antog att jag skulle komma i kontakt med tjejer från många olika områden genom ett fåtal skolor.

Mitt tillvägagångssätt var att mejla till lärare/rektorer på gymnasieskolor med en förfrågan om att få komma och kort informera om studien och samla in eventuella intresseanmälningar från elever. Jag började med att skriva till de gymnasieskolor jag kände till på förhand och som kan betraktas som relativt stora och etablerade skolor. I takt med att det uppdagades att det var svårt att ”komma in” i gymnasieskolan den vägen började jag i stället använda mig av personliga kontakter på skolor. När jag skrev till skolorna var jag noga med

---

¹⁰ En av deltagarna, Agnes, är boende utanför Malmö men går i skolan i Malmö.

att påpeka att tjejernas eventuella deltagande skulle ske efter skoltid och att min ingång via skolan endast skulle vara för att informera om studien. Det visade sig vara svårare än jag trodde att få tillträde till klassrummen.

En hel del svarade inte på mina ibland upprepade förfrågningar, andra avböjde, flera meddelade att de redan var involverade i liknande projekt. Det senare är intressant av två skäl, dels för att jag tyckte mig vara extremt noga med att förklara att det inte krävdes något engagemang från skolans sida, dels för att det kan tyda på överexploatering av forskning som använder gymnasieskolan som arena. I samtliga fall där jag till slut fått tillträde till gymnasieskolan har jag haft någon form av personlig lärarkontakt. I några fall har det handlat om att jag använt mig av bekantas bekanta och i ett fall har jag använt mig av en egen personlig kontakt för att komma i kontakt med klasser. Det ska tilläggas att det vid flertalet tillfällen hände att intervjuer eller fokusgrupper av olika anledningar inte blev av trots att jag fått tillträde till ett klassrum. Jag återkommer till detta. I slutändan har jag endast träffat deltagare till studien genom tre gymnasieskolor. Ungefär hälften av informanterna har jag kommit i kontakt med via olika ungdomsverksamheter eller temporära projekt som riktar sig till ungdomar i Malmö stad. Förfarandet har varit detsamma som i gymnasieskolorna. Genom en ”tjejgrupp” träffade jag fyra deltagare. Sju stycken deltagare kom jag i kontakt med genom ett sommarungsprojekt som jag läste om i Sydsvenska Dagbladet. En tjej träffade jag genom ytterligare ett temporärt ungdomsprojekt med inriktning på demokrati-frågor. En tjej träffade jag genom en dansgrupp och hon introducerade mig i sin tur för ytterligare en deltagare.

Mitt urval baseras också på en önskan om att deltagarna ska bo i olika stadsdelar och ha olika bakgrunder. Denna spridning har jag eftersträvat för att kunna ge en komplex bild över tjejernas aktörskap och hur det på olika sätt regleras. I kapitel fyra finns en karta över Malmö där deltagarnas spridning över de olika stadsområdena är utmärkt. Av kartan framgår inte vem som bor var utan endast hur många av dem som bor i de olika stadsområdena. Det faktiska urvalet representerar i stort de mål och urvalskriterier jag satte upp inför påbörjandet av studien.

Att presentera studien

När jag träffade deltagarna för första gången, i klassrum eller i annan möteslokal, eftersträvade jag att beskriva studien på ett så enkelt sätt som möjligt. Jag sa att studien handlar om *hur det är att vara ung tjej* och *hur det är att vara ung tjej i Malmö* och att jag gärna ville lyssna till deras erfarenheter. Jag delade också ut blanketter med information och kontaktuppgifter. Vid de flesta fall var jag ensam med tjejerna i lokalen vid informationstillfället. Vid något enstaka fall var hela klassen och/eller vuxna närvarande vid informationstillfället. När det var dags att ta upp intresseanmälningar var jag dock noga med att inte vara ”övervakad” av personer som inte berördes av studien, dels av anonymitetsskäl, dels för de inte skulle påverka de unga i någon riktning. Om det var en större grupp av tjejer så frågade jag om de ville vara med i en fokusgrupp (jag använde i sammanhanget ordet gruppdiskussion) och därefter eventuellt i en enskild intervju. Jag beskrev fokusgrupperna som grupper där vi diskuterar allmänt hållna teman och intervjuerna som mer personliga.

Reaktionerna på mina förfrågningar var blandade, oftare positiva än negativa. I ett inledande skede, speciellt om personer som inte omfattades av studien ombads att avlägsna sig från lokalen, uppstod ofta en ganska frågande stämning. Vid ett tillfälle frågade en tjej med vad jag tolkade som en irriterad ton i rösten: ”Vadå ska vi prata om mens och sådant”? Liknande antydningar förekom vid andra tillfällen också. En intressant parallell, om än en parentes, är att jag vid flertalet tillfällen från vuxna personer i olika sammanhang när jag försökt förklara vad studien handlar om har fått frågan om den handlar om unga tjejers sexualitet och sexuella hälsa. Dessa yttringar kan förstås som reaktioner på diskurser och praktiker med vilket unga tjejer beskrivs eller behandlas på ett partikulärt och könsstereotypt sätt (se t.ex. Ambjörnsson 2004; Wiklund 2010; Wiklund et al 2013; Rönnbäck 2015). I majoriteten av fallen upplevde jag dock positiv respons från tjejerna, som med nickningar, jakande bekräftande ord eller genom fraser som ”det finns mycket att berätta om”.

Tjejerna

Jag ska nu kort presentera de 22 tjejer som deltar i studien och deras inbördes relation till varandra. Det senare kan vara viktigt för förståelsen av de berättelser som förmedlas i fokusgrupper och de tre parintervjuer jag genomför. De har alla anonymiserats i texten genom att de fått nya namn samt genom att jag

inte skildrar detaljer i berättelser som skulle kunna spåra deras person. Adela, Samira, Nina och Aisha var 16 år när jag träffade dem för en fokusgruppsdiskussion precis innan de skulle börja gymnasiet. De umgicks i samma vännerkrets men skulle börja på olika gymnasieskolor några månader senare. Linnea och Olivia var också 16 år och hade precis börjat gymnasiet när vi träffades första gången. De två hade vuxit upp i samma bostadsområde och gått på samma högstadieskola, om än i olika klasser. Nu gick de i samma klass på gymnasiet. Frida och Zara gick också i samma klass. För dem närmade sig studietiden sitt slut när jag träffade dem några månader innan de skulle ta studenten. Ur denna klass träffade jag ytterligare en tjej. Jag hade inte träffat henne innan hon följde med Zara på en parintervju. Jag var tidigt i samtalet tveksam inför om hon egentligen ville delta. Hon sa inte mycket alls och verkade inte bekväm. En stund in i samtalet fick hon ett telefonsamtal och lämnade rummet. Hon kom inte tillbaka. Dessa faktorer sammantaget, tillsammans med faktumet att jag inte kunde kontakta henne efteråt då jag saknade hennes kontaktuppgifter, bidrog till att det kändes allt för etiskt tveksamt att ha med henne som deltagare i studien. Selma var 17 år när vi träffas, hon var den enda som inte hade någon anknytning till någon av de andra i studien, mig veterligen.

Linn, Julia, Maja, Ellen, Tova, Caroline och Tara var mellan 16 och 19 när jag höll fokusgrupp med dem. De gick på olika gymnasieskolor men var bekanta med varandra på så vis att de hade haft en tre veckor lång sommarpraktik tillsammans. Några av dem hade fått en närmre relation till varandra efter sommarpraktiken. Leila, Sana, Mona och Kamila är mellan 16 och 17 år och har vuxit upp i samma bostadsområde i Malmö. De hade känt varandra sedan de var små barn och gick när jag träffade dem i samma klass i gymnasiet. Sist men inte minst har vi Agnes och Gabriella, de var 16 år och gick sin andra termin på gymnasiet. De lärde känna varandra sommaren innan de skulle börja gymnasiet då de genom en grupp på Facebook fått reda på att de båda skulle börja i samma klass på gymnasiet. De var nu nära vänner. En närmre presentation av deltagarna i studien ges inte läsaren i detta skede, vilket är ett medvetet val. Jag har inte för avsikt att beskriva, och gör inget anspråk på att förstå, vilka de deltagande tjejerna "är". Deras erfarenheter är komplexa och nyansrika och deras identiteter mångfacetterade. Jag vill därmed inte "läsa fast" dem, eller snarare läsarens förståelse av deras berättelser, genom att schematiskt positionera och presentera dem. I takt med att texten utvecklas

analyserar jag deras erfarenheter av möten med olika maktordningar, hur de bemöter och förhandlar med och gör motstånd mot dessa strukturer och hur detta går att förstå. I relation till att dessa berättelser utvecklar sig får läsaren också mer insikt i tjejernas vardagliga sociala och ekonomiska villkor samt var i staden de bor. Då jag har fler och längre samtal med vissa av deltagarna figurerar deras berättelser i högre grad i texten medan andras figurerar i lägre grad.

Fokusgrupper

Jag har utfört tre fokusgrupper inom ramen för den här studien. Fokusgruppen är en vetenskaplig kvalitativ datainsamlingsmetod i vilken data frambringas genom fokuserade gruppdiskussioner (Morgan 1998, s. 29). Wibeck (2011, s. 25f) påpekar vikten av att skilja mellan fokusgrupper som datainsamlingsmetod och andra former av gruppdiskussioner (t.ex. spontana gruppintervjuer ute i fält, brainstorming i grupp, idé-forum och så vidare). Forskarens roll är att introducera ämnet/ämnena och sedan agera moderator under diskussionerna. Det som forskaren är intresserad av är *det gemensamma samtalet runt ett ämne* snarare än de individuella deltagarnas erfarenheter och åsikter. Den kollektiva diskussionen och de gemensamma erfarenheterna (gruppens interaktion och dess diskussioner, hur man svarar och motsäger varandra) bör således vara det primära när man väljer att använda sig av fokusgrupper som datainsamlingsmetod (Morgan 1998, s. 29 f, se också Wibeck 2011). Sue Wilkingson (1999) för fram flera argument för varför fokusgrupper och feministisk forskning passar för varandra och menar att fokusgrupper kan upplevas som mer ”naturliga” än en intervjusituation: att diskutera ämnen eller problem är något vi gör dagligen i det sociala samspelet med våra medmänniskor. Om det dessutom finns en sedan tidigare inbördes relation mellan gruppmedlemmarna kan gruppdiskussionen upplevas än mer ”naturlig”. Hon menar vidare att fokusgrupper i högre grad än i en intervjusituation utjämnar maktbalansen mellan forskare och forskningsdeltagare. Forskaren har en mer anonym roll i en gruppdiskussion där syftet ska vara att deltagarna för diskussionen framåt genom att utbyta åsikter och erfarenheter med varandra. Dessutom bidrar faktumet att forskaren har att göra med en större grupp med människor, i stället för en, till en jämnare maktbalans (1999, s. 225 f, se också Wibeck 2011, s. 23)

Min intention när jag påbörjade det empiriska arbetet var att starta med fokusgrupper och sedan gå vidare till enskilda intervjuer. Anledningarna till att jag började med fokusgrupper var flera. I linje med Wilkingson (1999) tänkte jag att fokusgruppen skulle kunna vara ett moment som upplevdes som mer avdramatiserat och mindre personligt än intervjuer, vilket eventuellt skulle kunna bidra till en lägre grad av nervositet än om de skulle träffa mig på tu man hand första gången. Med fokusgruppen som metod ville jag vidare försöka fånga kollektivt producerade berättelser (Morgan 1999). Som Wibeck (2011, s. 70 f) beskriver det kan fokusgrupper vidare vara ett bra komplement till individuella intervjuer, till exempel genom att fokusgrupperna används som metod för att frambringa idéer och intervjufrågor till de individuella intervjuerna. Genom att börja med fokusgrupper var min förhoppning därmed också att diskussionerna skulle ge mig idéer som sedan kunde fördjupas i enskilda intervjuer.

Det var tidskrävande att få ihop grupper av informanter stora nog för fokusgruppsdiskussioner. Inte sällan har vad som var planerat att bli en fokusgrupp i stället blivit en parintervju då informanterna blivit sjuka, inte kunde komma eller helt enkelt inte dykt upp som avtalat. Då jag många gånger kommit i kontakt med grupper av tjejer via klasser på gymnasieskolor har det ibland också varit så att bara en eller ett par tjejer har velat vara med. Jag har utfört tre fokusgruppsdiskussioner med sammanlagt 15 tjejer. Av de 15 tjejer som deltagit har tio stycken även deltagit i enskild intervju en tid efter fokusgruppsdiskussionen.

Det övergripande temat för fokusgruppen var *att vara tjej i Malmö*. Jag inledde dock diskussionerna med temat *mediebilden av Malmö som en kriminell stad* och där efter *mediebilden av ens eget bostadsområde*. Intentionen med detta var flerfaldig. Som Wibeck påvisar är det fruktbart att inleda fokusgrupper med vad som kan beskrivas som en ”stimulusmaterial”. Detta kan vara en artikel, en film eller ett öppningsämne som är diskussionsvänligt och tankeväckande (2011, s. 78). Jag hade en föraning om att Malmö representation i media skulle vara ett ämne de skulle ha många åsikter om, detta visade sig också stämma. Diskussionerna kom igång omgående i alla tre grupper. Intentionen med att inleda med mediebilden av Malmö var också att redan initialt förankra diskussionerna rumsligt i staden i relation till maktfrågor. Liksom i intervjuerna har jag haft en öppen hållning gällande innehållet i fokusgrup-

perna. Jag har låtit diskussionerna flyta relativt fritt. Följande teman introducerades dock genomgående av mig: *Mediebilder av Malmö, mediebilder av det egna bostadsområdet, att vara ung tjej i Malmö och vardag och rörelse i Malmö*. En fokusgrupp har utförts i Malmö högskolas lokaler och två i lokaler i Malmö stads regi.

Jag bedömer att de tre fokusgrupperna framför allt har bidragit med fördelaktig dynamisk interaktion men också med ett kollektivt berättande som fungerar som en intressant kontrast till de enskilda intervjuerna. Jag bedömer interaktionen i fokusgrupperna som dynamisk eftersom de bestod av meningskiljaktigheter, olika erfarenheter och för att diskussionerna många gånger till stora delar flöt av sig själv. Dessutom fanns ett socialt samspel som för mig var intressant att observera och delta i. Detta samspel tog sig också olika uttryck i de tre grupperna. I den sista gruppen där deltagarna bara var mindre bekanta med varandra skulle jag beskriva samspelet som mer ”artigt”, det vill säga de turades om att prata och fick ofta prata till punkt innan någon annan tog vid. I de två andra grupperna pratade deltagarna i högre grad i munnen på varandra, avbröt varandra och fyllde i varandras meningar. Framför allt i dessa två grupper, men även till viss del i den tredje gruppen, bedömer jag att det gemensamma berättandet som ett centralt element i fokusgruppsdiskussionen.

De gemensamma erfarenheterna tog sig bland annat uttryck genom att deltagarna upprepar refererade till ett större socialt sammanhang: ”vi som bor där” eller ”det är inte så lätt för oss tjejer”, men också genom att de fyllde i och ibland slutförde varandras meningar. Detta ”vi” kan i två av fokusgrupperna delvis relateras till att de har en relation med varandra utöver fokusgruppsdiskussionen. Men jag lokaliserar också ”vi:et” som en del av en kollektiv berättelse som löper utanför den lilla gruppen. Detta blir till exempel tydligt i relation till tjejernas berättelser om erfarenheter av vardagsrasism respektive tjejernas erfarenheter av ryktesspridning. Dessa berättelser artikulerades nästan alltid inom ramen för en grupp och sällan i intervju. Detta visar, vill jag mena, på gruppens viktiga roll för att artikulera erfarenheter av förtryck men också motstånd (jmf hooks 1990). Fokusgrupper som metod skulle således kunna vara särskilt lämpade för att artikulera motståndsstrategier. Jag för i analysen vidare diskussioner om hur dessa yttrar sig. Att erfarenheter av rasism i lägre grad artikuleras i intervju kan också ha att göra med uppfatt-

ningen de har om mig, som normativt vit och "svensk" till exempel. Å andra sidan är jag närvarande under gruppdiskussionerna också, men där kan gruppen skapa trygghet så väl som en känsla av det maktutjämnande mellan forskare och deltagare som jag skrev om i ett tidigare parti av texten.

Intervjuer

De individuella intervjuerna kan betraktas som halvstrukturerade till öppna/flexibla (Kvale och Brinkmann 2009). Som ramverk vid varje intervju har jag haft en tematiserad intervjuguide. Alla utom två intervjuer har börjat med att deltagarna får prata "fritt" utifrån två tankekartor, vilka jag kallar deltagarnas *rumsliga och sociala karta*. Detta beskriver jag närmre i ett senare textparti. Jag hade en önskan om att intervjuerna skulle ha karaktären av ett samtal snarare än ett "förhör" som intervjuandet ibland kan upplevas som. Jag stoppade sällan informanterna i deras berättelser, men kunde genom mina instick med frågor ändå hålla mig till intervjuguidens frågeställningar. Jag var alltså öppen för berättelser som i någon mån låg utanför intervjuguidens frågor. Intervjufrågorna förhöll sig mer eller mindre till följande teman: vardagens göranden, platser och rum i staden, sociala relationer, familjesituation och ekonomi, skola, framtid och drömmar. Intervjuerna genomfördes i de flesta fall, men inte i alla, efter fokusgrupp eller parintervju. Detta gjorde att jag kunde återknyta till och ibland fördjupa diskussioner som fördes i grupp eller par. Jag lyssnade således alltid igenom inspelningen från fokusgruppsdiskussionen och gick igenom mina anteckningar innan intervjutillfället. Ibland kunde det handla om att den deltagare jag skulle intervjuade sagt något intressant i fokusgrupp som jag ville fråga mer om. Andra gånger refererade jag till diskussioner som fördes på kollektiv nivå för att förhöra mig om deras individuella erfarenheter eller tankar. Den stora skillnaden mellan fokusgrupp och enskild intervju var att intervjuerna centrerades runt de enskilda tjejnarnas erfarenheter. Adressaten i en enskild intervjusituation blir naturligt den enskilda personen och dennes erfarenheter. Till exempel: "vad kan *du* berätta om *din* rumsliga karta?". I fokusgruppen är adressaten en hel grupp: "hur upplever *ni* mediebilderna av Malmö?". De enskilda intervjuerna, i jämförelse med fokusgrupper, genererade således mer personliga berättelser om vardagen.

Intervju i par

Jag har utfört tre fullkomliga parintervjuer. En fjärde parintervju genomfördes delvis, men den ena deltagaren lämnade efter en stund och är inte med i stu-

dien, vilket jag skrev om tidigare. Som jag också påpekat tidigare hade jag initialt inte planerat att göra parintervjuer, det snarare blev så av olika omständigheter. Parintervjuerna fungerade i två av tre fall över förväntan och jag bedömer dem som delvis mer rika och dynamiska än flera av de enskilda intervjuerna (liknande erfarenheter beskrivs av Andersson 2003 och Lundström 2007). Parintervjuerna kan dock sägas vara en aning mer generella än de mer personliga enskilda intervjuerna. I två av fallen var tjejerna både vänner och klasskompisar, de både höll med varandra och sa emot varandra i diskussionerna vilket drev på diskussionen framåt. En av de tre parintervjuerna blev mindre lyckad. I stället för dynamisk blev den tillknäppt och stel. Tjejerna var fåordiga och detta trots att jag träffat dem vid både en fokusgrupp och enskild intervju. Intervjuer och parintervjuer utfördes i Malmö högskolas lokaler, på kaféer, i tre fall på tjejernas skola och i ett fall i lokal i Malmö stads regi. Plats för intervju valdes i dialog med de intervjuade och jag försökte att förlägga dem på ställen som passade informantens önskemål, om hon hade något, annars på ställe som jag bedömt vara mest lämpligt logistiskt.

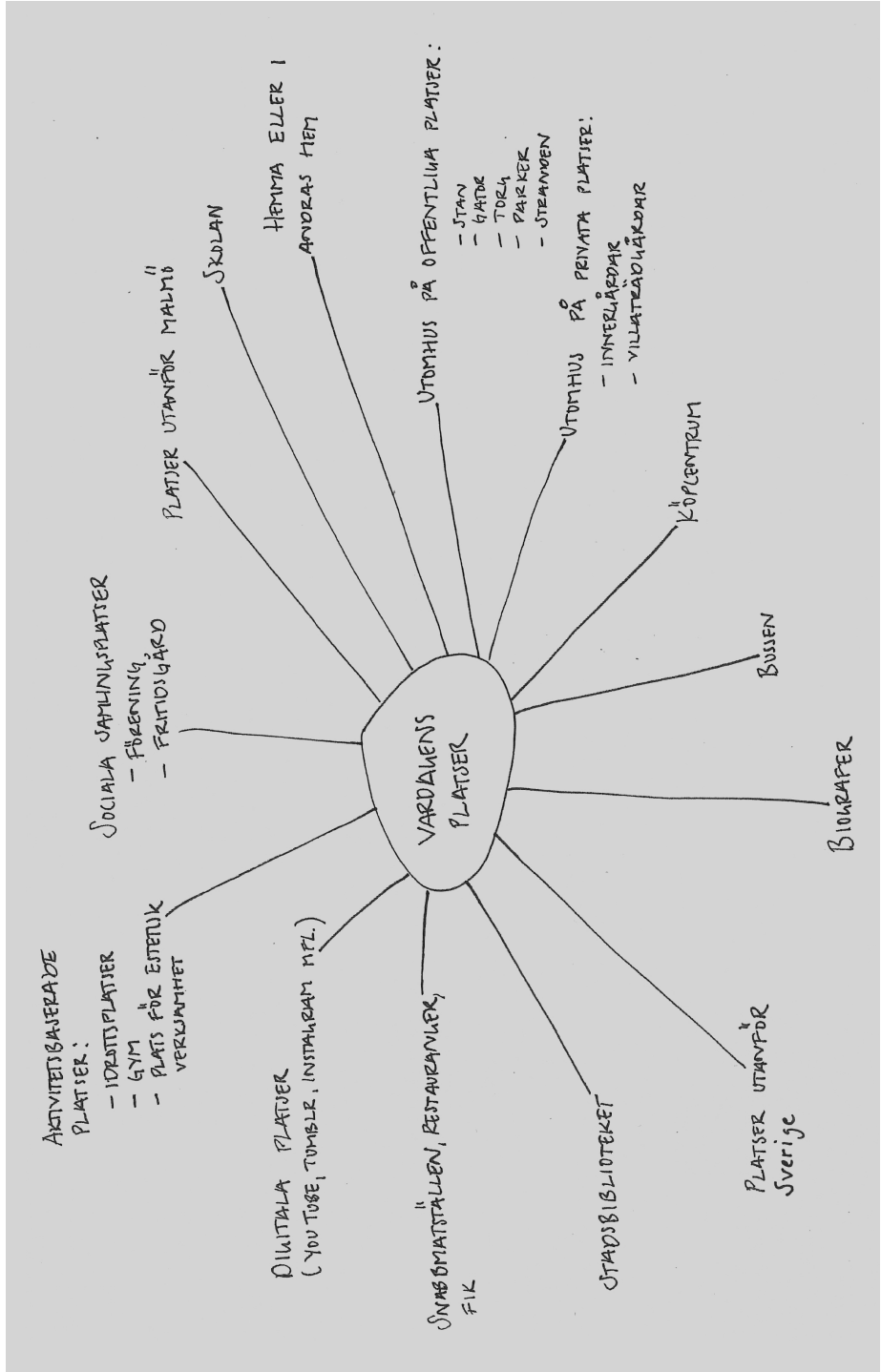
Visuell metod och tankekartor som intervjuhjälpmedel

Majoriteten av deltagarna har vid vårt första möte (i vissa fall det enda mötet) ombetts att rita sin *rumsliga* och *sociala* karta i form av tankekartor. Detta moment kan förstås som en "visuell metod" (t.ex. Eldén 2013). Primärt har kartorna för mig fungerat som ett pedagogiskt hjälpmedel i själva intervjusituationen (jmf Rodenstedt 2014). På den rumsliga kartan bad jag deltagarna skriva ut de platser de brukar vara på eller åka till. Dessa platser behövde alltså inte vara i Malmö utan kunde vara på andra platser i landet eller internationellt. Även Facebook eller andra "virtuella rum" kunde finnas med på tjejernas rumsliga karta om de ansåg att de var en plats/ett rum där de spenderade mycket tid. Vad det gäller den sociala kartan var principen densamma. Deltagarna placerade sig själv någonstans på pappret och ritade upp sin sociala karta där de markerade ut personer som jag förklarade som "personer i deras närhet/omgivning" eller "personer som de umgås med", så som familj, släkt, kompisar och så vidare. När jag efter ett par intervjuer började arbeta med tankekartorna och använda dem vid intervjuerna fungerade min egen intervjuguide endast som en sorts kom ihåg-lapp för mig. I stället fick informanten prata utifrån deras tankekartor. Jag behövde inte längre följa intervjuguidens linjära ordning utan inflikade med olika frågor från intervjuguiden när det passade in i det som informanten höll på att berätta om.

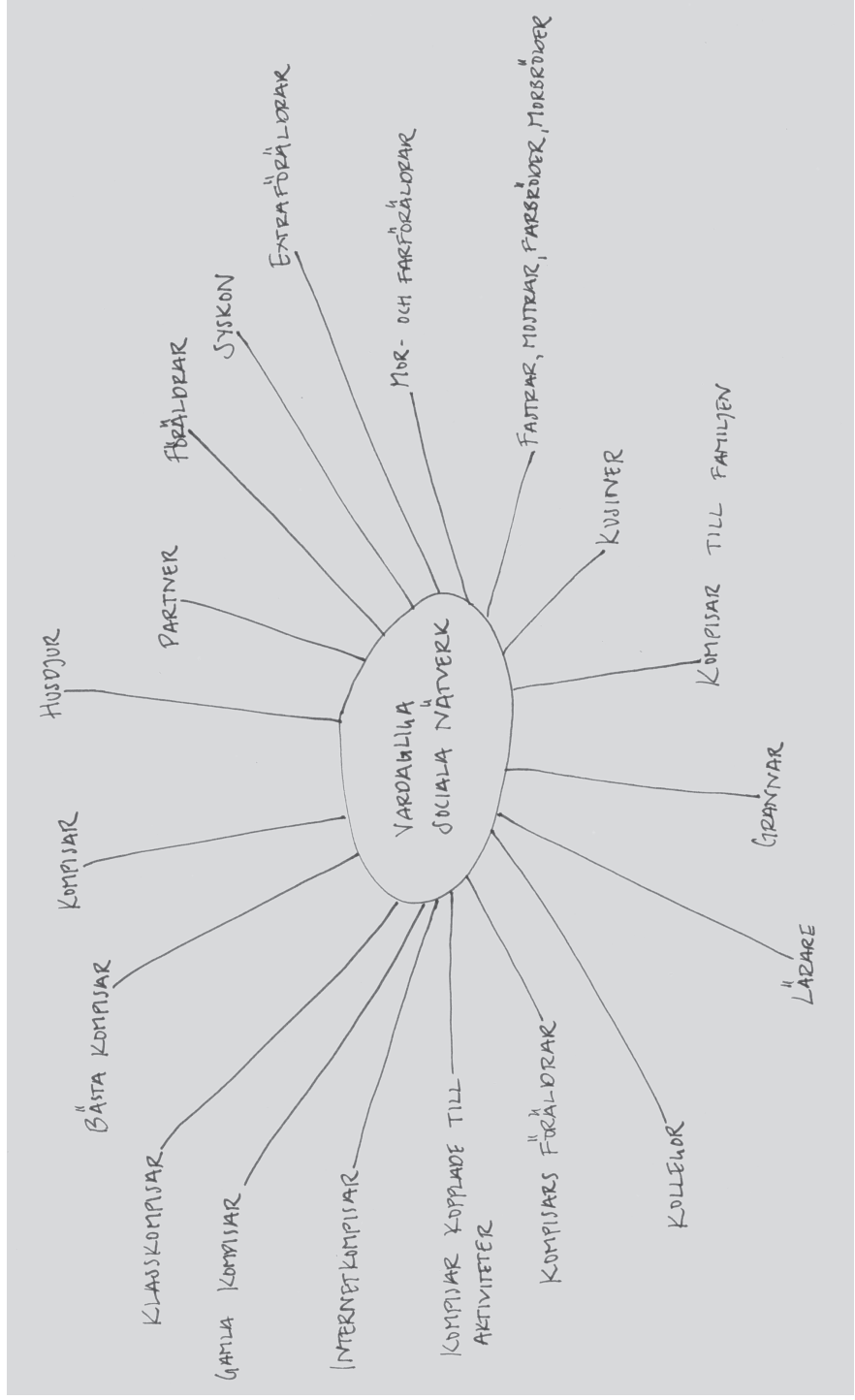
Jag upplevde att intervjuerna blev både lättare att genomföra och gav en större bredd i materialet när jag införde tankekartorna. Jag tolkade det också som att informanterna blev mer avslappnade. En bidragande orsak till det kan ha varit att vi när vi påbörjade de enskilda intervjuerna ”vände oss till kartorna”. Genom att vi gjorde det blev kartorna snarare än intervjupersonen det centrala i samtalet. Rodenstedt beskriver en liknande erfarenhet som ”isbrytande” (Rodenstedt (2014, s. 90). Även jag kände mig mer säker som intervjuare då det icke-linjära förfarandet som tankekartor för med sig passar mitt eget sätt att tänka. I den följande texten infogas två tankekartor som är tecknade av mig enligt samma princip som jag ombad tjejerna att teckna dem. I stället för att lägga in en konstruerad exempelkarta har jag valt att i vid mening sammanställa tjejernas kartor. Karta 1 är en sammanställning av tjejernas rumsliga kartor. Jag kallar den *Vardagens platser*. Karta 2 är en sammanställning av tjejernas sociala kartor. Den kallar jag *Vardagliga sociala nätverk*. Kartorna ger en överblick och en antydning om tjejernas rörelsemönster, platsanvändning och sociala nätverk men ska inte läsas som en del av det empiriska materialet.

Tankekartan 1: En konstruktion av vardagens platser

Tankekartan 2: En konstruktion av vardagliga sociala nätverk

För att underlätta läsningen av avhandlingens empiriska kapitel infogas även i texten en översikt som visar vilka av tjejerna som har deltagit i intervju, parintervju och fokusgrupp. I avhandlingens kapitel fyra, *Det är härifrån världen breder ut sig* visualiseras även hur deltagarna är fördelade på Malmö-kartan. Kartan kommer dock, av anonymitetskäl, inte att skildra vem som bor i vilket stadsområde.

Namn	Fokusgrupp	Parintervju	Enskild intervju
Adela	•	•	•
Samira	•	•	•
Nina	•		
Aisha	•		•
Olivia		•	•
Linnea		•	•
Leila	•		•
Sana	•		
Mona	•		
Kamila	•		
Frida			•
Zara		•	•
Agnes		•	
Gabriella		•	
Selma			•
Julia	•		•
Maja	•		•
Linn	•		•
Tova	•		•
Tara	•		•
Ellen	•		•
Caroline	•		

Metodreflektioner

De olika metoderna har fungerat kompletterande till varandra och genom att kombinera dem har olika typer av berättelser skapats. Där fokusgruppen i högre grad handlat om kollektivt producerade berättelser har intervjuerna bidragit med individuella berättelser. Parintervjuerna har hamnat någonstans mittemellan fokusgrupp och intervju. De visuella kartorna har bidragit till att delvis ge berättelserna geografisk plats, men har främst fungerat som pedagogiskt hjälpmedel och därmed genererat vad jag bedömer som mer komplexa och nyanserade intervjuer. Deltagarnas olika bakgrunder och rumsliga spridning har bidragit till att jag i avhandlingen kan skildra många olika erfarenheter, eller ståndpunkter. Detta bidrar, anser jag, till komplexitet, men också en mer heltäckande bild av de problem som avhandlingen avser att undersöka.

Långvarig etnografi hade troligen givit ett delvis annat resultat. Genom den hade jag sannolikt också kunnat utveckla en närmre relation till deltagarna, något som jag inte anser är nödvändigt för en god intervju eller ett rikt empiriskt material, men som sannolikt hade genererat *ett annat* empiriskt material. En närmre relation hade möjligen gjort att jag kunnat ställa andra typer av frågor, vilka kan upplevas av mer privat eller intim karaktär, till exempel frågor om nära relationer och/eller sexualitet. Deltagande observationer hade kunnat bidra med ytterligare perspektiv och komplexitet i det att jag hade kunnat relatera mina egna observationer till deltagarnas berättelser. Jag håller dock inte med den kritik som finns gentemot tanken om att intervjun som metod nödvändigtvis är ”svagare” utan den deltagande observationens fokus på informanternas ”göranden”. I sådana resonemang gömmer sig ibland tanken om att informantens intervjuer berättelser måste valideras genom att forskaren själv ser ”sanningen”. Informantens ord, vad hen säger, ges ett därmed till viss del lägre värde än forskarens observationer (jmf Andersson 2003). Med deltagande observation som metod hade jag dessutom av tidsskäl varit tvungen att koncentrera mig till en, högst två skolor och förmodligen bara en eller max två klasser (se Ambjörnsson 2004). Jag har nu i stället fått en bredd av deltagare, från många olika skolor och från många olika områden vilket jag ser som en klar fördel och helt i linje med avhandlingens syfte.

Fortsatt analysarbete och skrivande

När intervjuer och fokusgrupper var genomförda påbörjades det som kan betraktas som det fortsatta analysarbetet. Alla intervjuer och fokusgrupper har spelats in efter samtycke till det från alla deltagare och det första steget efter fältarbetets slut har varit att transkribera alla intervjuer och fokusgrupper. Utskriften av det inspelade materialet har skett ordagrant. I avhandlingens text har jag korrigerat språkfel och tagit bort vissa upprepande ord eller uttryck som kan betraktas som talspråk, också detta för anpassning till det skrivna språket och för bättre flyt i texten. De citatutdrag och de berättelser jag valt att ha med i texten beskriver ofta tendenser jag ser i det empiriska materialet. Under transkriberingsfasen tog många idéer form om hur jag skulle kunna närma mig materialet och omsätta det i vad som skulle bli början på en avhandlingstext. Detta arbete har för mig bestått i en konstant växelverkan mellan teori och intervjuerättelser och kan, med andra ord, kallas för ett abduktivt tillvägagångssätt (Alvesson och Sköldberg 2017). Jag har närläst intervjuerättelserna separat och i relation till varandra, börjat identifiera teman, vänt mig till teorin för att hitta redskap för hur jag ska förstå och tolka materialet och sedan åter vänt mig till empirin. Denna process har pågått under en lång tid. Analysens teman (och den skriva texten) har på så vis *vuxit fram*, gradvis smalnats av och fördjupats i nära relation till och i växelverkan med framväxten av avhandlingens teoretiska ramverk. Det som sällan nämns och beskrivs i denna process, framför allt i relation till författandet av monografier, är hur tidskrävande den här processen är. Analysen, eller snarare tematiseringen av den, är en långdragen process, vare sig forskaren använder sig av datoriserade kvalitativa analysprogram eller som jag, gör det för hand. Framför allt är det tålamodsprövande (och självförtroendeprövande) att i en samtid där vetenskapliga artiklar många gånger värderas högre, och den vetenskapliga meriteringen delvis grundar sig i mängden publicerade verk, låta monografins form och analytiska utveckling ta just lång tid.

Om intervjusituationen kan ses som något som sker mellan forskare och intervjuad, är det fortsatta tolkningsarbetet och skrivandet en process som oftast ligger helt i forskarens händer. Också detta kräver reflektion, inte minst över de tolkningar jag som forskare gör och hur jag hanterar berättelserna i den skriva texten. Herz (2012) skriver om problemet med att som forskare göra tolkningar ”bortom personernas egna språk” (Herz 2012, s. 90) och hur detta kan medföra att deltagare inte känner igen sina egna berättelser. Som Herz

också påpekar är det ju forskarens själva roll att tolka och teoretisera människors berättelser (ibid). Däremot är det viktigt att vara medveten om den maktposition forskaren har i denna process (se också Skeggs 1999). För egen del är detta något som jag har funderat en del på i relation till de begrepp jag använder mig av i mina tolkningar och som inte användes i intervjuerna. Klass är ett sådant begrepp. Med undantag från några deltagare som beskrev familjens ekonomiska situation utifrån klassbegreppet användes det sällan i intervjuerna. Däremot var klass som begrepp ständigt närvarande *för mig* genom de frågor jag ställde och genom de analytiska poänger jag senare gjort i avhandlingstexten. Som jag poängterat i teorikapitlet är det skillnadsskapande som klass genererar på många sätt närvarande i intervjuberättelserna, både i relation till den egna och andras positioner, men detta beskrivs i materialet med andra ord och med hjälp av status- och smakdistinktioner så som olika klädstilar eller konsumtionsmönster (Skeggs 1999).

Att studera rörliga subjekt och situerade erfarenheter

Studien grundar sig i en feministisk vetenskapssyn. I likhet med Donna Haraway (1988) förespråkar jag vikten av att som forskare se det ofullständiga och splittrade och inte söka efter något enhetligt och autentiskt subjekt (Haraway 1988, s. 584). Vidare, likt Skeggs (1999) ser jag på erfarenheten, alltså de erfarenheter tjejerna berättar om, som situerad och partiell. Erfarenheten, menar Skeggs, är: ”ett medel för att förstå hur kvinnor besätter kategorin ”kvinnor”, en kategori som är klassindelad och rasindelad och uppkommen ur maktförhållanden och genom kamp tvärs igenom tid och rum” (Skeggs 1999, s. 49). Erfarenheten anser Skeggs är dock inte en grund för kunskap. Hon menar i stället att de erfarenheter en har skapar ”vetande subjekt” (Skeggs 1999, s. 49 f), vars identiteter är föränderliga: ”[b]etoningen läggs således på vilken möjlighet man har att inta, röra sig mellan, erkänna och besätta de tillgängliga positionerna, och det förutsätts att dessa varken är fixerade eller fixerande” (Skeggs 1999, s. 50). Kunskapen skapas således ur subjektets erfarenhet av att inta olika positioner, det vill säga befinna sig på olika platser och i relation till olika maktordningar. På detta sätt går det enligt Skeggs att tala om en situerad kunskap (1999).

I den här avhandlingen strålar tjejernas situerade kunskap samman med mina egna splittrade och situerade erfarenhet av att inta olika positioner, bland annat kategorin kvinna, för att tala med Skeggs (1999). Mina erfarenheter på-

verkar således avhandlingen på många plan. Det har färgat min problemformulering, hur intervjusituationerna har gestaltat sig och inte minst har det påverkat hur jag tolkar och i text skriver fram det tjejerna berättar om. Jag har försökt att hantera detta genom att förhålla mig öppen och reflexiv inför på vilka sätt de skilda och gemensamma erfarenheter som finns mellan mig och tjejerna har påverkat studien (se t.ex. Mulinari 1999, s. 49). Ett tydligt exempel på när min och en grupp tjejers erfarenheter påtagligt skiljde sig åt och påverkade min tolkning var när de i en fokusgruppsdiskussion berättade om att två av dem utsatts för våld i deras skolmiljö. När de börjar berätta om dessa sekvenser utbrister jag häpet: ”Det har inte hänt på riktigt eller?” Förutom att jag i efterhand känner att detta är en klumpig och genant fråga ser jag det också som oerhört talande för hur mina egna referensramar påverkar de tolkningar jag gör som forskare, här så till den grad att jag betvivlar det de berättar om. Det står klart att förståelsen om erfarenheter som situerade omfattar tjejerna, mig, interaktionen oss emellan och de tolkningar jag gör i skrivprocessen. Däremot, menar jag, skulle det behövas ett omfattande analytiskt arbete för att bena ut den inverkan min egen identitet och mina erfarenheter har för de analyser jag gör i avhandlingen, en avhandling som trots allt inte handlar om mig (men görs genom min lins). I detta får jag stöd av Julie Bettie och jag låter hennes ord illustrera mina tankar: ”Although my identity shapes my text, this happens in ways that are not necessarily transparent to me, and making them so would require layers of analysis” (2014, s. 28). Jag går nu vidare till ett stycke om forskningsetik, i synnerhet frågan om samtycke.

Etik och samtycke: När ja betyder nej, eller?

Förutom generella etiska funderingar tar studien sin utgångspunkt i Codex för forskningsetiska principer (2012): informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Dessa etiska anspråk genomsyrar hela studiens arbetsprocess. Forskningsprojektet har även etikprövats i etikprövningsnämnden. Tjejerna har informerats om studien i flera led, både muntligt och via upptryckta informationsblad där också uppgifter om institutionen, kontaktuppgifter till handledare samt mina egna kontaktuppgifter fanns med. Jag har, som jag tidigare påpekat, varit noga med att klargöra att allt de säger är konfidentiellt och inte kommer att kunna spåras tillbaka till dem. Förutom att jag anonymiserat dem har jag givit de gymnasieskolor som figurerar i texten nya namn. Jag har också varit noga med att vara ospecifik i relation till var de bor och har endast skrivit ut deras bostadsområde i vid bemärkelse.

Jag har också fört diskussioner om vad det är jag som forskare och doktorand gör och vad deras medverkan kommer att leda fram till, det vill säga den tryckta avhandlingen, som jag i de flesta fall kallat bok i stället för avhandling för att göra det mer konkret för dem. Jag har påpekat att forskningsmaterialet, deras utsagor, inte får användas till något annat ändamål än just det forskningsmässiga. Under de avhandlingsarbete som efterföljt intervjuer och fokusgrupper har jag varit i kontakt med ett par deltagare för några klargöranden. En deltagare har jag velat få tag i men inte lyckats. I övrigt har jag inte återkopplat till eller haft kontakt med de deltagande tjejerna. Däremot vill jag ge dem en varsin avhandling när den är färdig, i den mån det är möjligt för mig att få tag i deras adresser. I stycket som följer ska jag föra ett mer detaljerat resonemang runt den fjärde av dessa principer, nämligen samtyckeskravet och hur jag anser att deltagarnas samtycke att delta i studien ibland varit svårtolkad.

Intervjun ser jag som en händelse som skapas mellan mig som intervjuare och den (eller de) intervjuade. I detta samspel finns alltid närvarande min roll som intervjuare och den maktposition jag som forskare har över situationen, under intervjun och senare genom tolkningsarbetet. Samspelet mellan mig och tjejerna består dock också av den intervjuades makt när det kommer till möjligheten att vara selektiv i sitt berättande i intervjusituationen, göra sig oanträffbar eller inte dyka upp på intervjun. Min kontakt med en grupp på fyra tjejer är ett exempel på en situation som givit mig en del grubblerier i relation till maktaspekter men också kravet om samtycke. Jag besökte deras klass för att informera om studien och ta upp intresseanmälningar. Jag upplevde att jag fick ett ganska stort och positivt gensvar och fick en lista med åtta intresseanmälningar med mig hem, däribland de fyra tjejerna. Av olika anledningar kunde vi inte bestämma en tid för fokusgrupp där och då. Jag försökte i stället organisera fokusgruppen genom telefonkontakt. Jag fick tag i hälften och satte datum för fokusgrupp. Vid tillfället dök ingen av dem upp. Jag beslutade mig för att inte ge upp utan besökte klassen igen på deras mentorstid. Jag var noga med att inte vara påstridig eller förebrående för att igen hade kommit utan var mer ”jag upplevde att det fanns ett intresse att delta, ska vi försöka igen?” Jag fick god respons på detta och datum för fokusgrupp bestämdes. Fokusgruppen blev av och i mina minnesanteckningar (2012-10-10) har jag bland annat skrivit:

Jag tycker den gick bra. De hade massor att säga, pratade i munnen på varandra och pratade mycket (...). Alla sa att de kunde tänka sig att ställa upp på enskild intervju. Förslaget var att göra detta på tisdagar då de har håltimme i två timmar. Jag fick deras telefonnummer igen.

När jag skulle försöka organisera upp dessa intervjuer kom jag dock bara i kontakt med en av dem. Vad det gäller de andra tre så upptäckte jag när jag jämförde deras telefonnummer (som jag samlat in vid två tillfällen) att de i två fall inte överensstämde med varandra eller var felaktiga. Även den tjej som jag fick tag i hade första gången lämnat ett telefonnummer som inte var hennes. Andra gången lämnade hon sitt riktiga telefonnummer. En tjejs nummer ledde mig till exempel till en helt annan person i en annan del av Sverige. Jag sms:ade den av tjejerna som jag faktiskt hade kontakt med för att höra om hon kunde skicka mig det rätta numret. Inom några minuter fick jag ett nummer bifogat, det numret var dock inte heller rätt, denna gång var det en äldre kvinna som svarade.

Så här i efterhand ser jag det som hände som intressant. Vid tidpunkten var det väldigt frustrerande. Jag kan inte annat än spekulera i vad som ligger till grund för händelsen. En tolkning som trots allt ligger nära till hands är att de faktiskt inte ville prata med mig mer, trots att de samtyckt till det. Det är här jag tycker samtyckeskravet kräver sin reflektion, speciellt ur ett maktperspektiv. Ett samtycke kan av olika anledningar föranledas av att inte våga säga nej, att säga ja för att vara snäll, eller kanske för att göra ett gott intryck. Detta betyder inte, tänker jag, att man verkligen *vill*. Det hände vid det resterande fältarbetet flera gånger att jag fick sms från tjejer som jag bokat in för intervju eller fokusgrupp där de meddelade att de tyvärr inte kunde komma. De brukade ange skäl som läxor, jobb, läkarbesök eller liknande. Det hände också vid flera tillfällen att en eller flera personer inte dök upp som vi avtalat.

Förutom att detta är relevant att fundera över i relation till samtyckeskravet och att det för mig som forskare var frustrerande och gjorde fältarbetet svårt, betraktar jag det nu i efterhand i mer positiv bemärkelse. En tolkning är att tjejerna genom att lämna fel nummer eller inte dyka upp utövade motstånd mot mig där min position som forskare, eller kanske vuxen, utmanades med för dem tillgängliga medel (att prioritera andra saker). Vad som blir tydligt i det resonemang jag försökt föra i texten är att samtyckeskravet är tätt sam-

manvävt med frågor om forskarens (situerade) och rörliga position och hur dennes (makt)position/er kan ifrågasättas och utmanas.

Avslutande reflektion

Genom denna metodgenomgång har jag eftersökt att på ett genomskinligt sätt redovisa hur jag genomfört studien. Inom den kvalitativa forskningen är transparensen, det vill säga en öppen och noggrann genomgång av forskningsprocessens alla steg, en viktig hörnsten för forskningens tillförlitlighet (se t.ex. Kohler Riessman 1993). Jag har även fört diskussioner om min egen roll och position och hur den spelar roll för den forskning som producerats (Herz 2012). Genom de teoretiska begrepp och förståelser jag analytiskt använder mig av i avhandlingen kan jag även tolka tjejernas berättelser på ett strukturellt plan. På så sätt handlar deras berättelser inte endast om den grupp tjejer som deltar i studien.

Det är nu tid att vända blicken mot avhandlingens empiriska och analytiska delar och den tematisering som tjejernas berättelser om vardagen och min teoretiska blick har resulterat i.

4. DET ÄR HÄRIFRÅN VÄRLDEN BREDER UT SIG

Citatet kommer från Sara Ahmed (2010a, s. 51) och sätter ord på intentionen med det här kapitlet som tar avstamp i de förutsättningar som utgjorde avhandlingens urval: erfarenheten av att vara tjej och att vara det i Malmö. Jag ser kapitlet både som en grund för avhandlingens empiriska kapitel och som ett sätt att skapa en utgångspunkt för deltagarnas erfarenheter, *ett härifrån*. Flera av de perspektiv och problem jag adresserar här återkommer i de andra kapitlen genom att jag återknyter till dem eller fördjupar vissa av resonemangen. I den första halvan av kapitlet skriver jag om ”tjejskapandet”, hur det hanteras av tjejerna samt hur det går att förstå görandet av kön generellt men görandet av tjej i synnerhet som en *riktning* (Ahmed 2006; 2010a) som är svår att avvika ifrån. Jag diskuterar hur görandet av kön i linje med Sara Ahmeds teorier inte bara kan förstås som en *riktning* utan också som ett sätt att *hålla saker på plats* (2010a). I den andra halvan av kapitlet övergår texten till den rumsliga kontexten. Jag beskriver kort relationen mellan inkomstklyftor och segregationsmönster i Malmö, samt visualiserar på en karta över Malmö i vilka områden de deltagande tjejerna bor. Därefter koncentreras texten till tjejernas erfarenheter av deras olika bostadsområden. Jag skriver om hur diskursiva framställningar av bostadsområdet för vissa bidrar till stigmatisering. För andra skapar bostadsområdet status. Jag avrundar med att skriva om hur bostadsområdet också kan utgöra ett alternativt *paradoxalt* rum för gemenskap och trygghet.

I den sega könsordningens fotspår

Genom Ahmed går det att förstå kön som en *riktlinje* och en *kroppslig orientering*. Könslinjen i vårt samhälle kan beskrivas som konstruktionen av och

hierarkin mellan kvinnor och män. Denna linje är också heteronormativ (Ahmed 2006).¹¹ För att könslinjen ska kunna fortsätta reproducera sig själv som *riktlinje* (eller som norm, för att tala med Butler 1990) är den beroende av att kroppar följer den, slår in på dess *linje* och följer i dess *fotspår* (Ahmed 2006, s. 58 f). Den repetitiva akten är en förutsättning för att linjerna ska återskapas (jmf Butler 1990). I artikeln *It begins at 10: How Gender Expectations Shape Early Adolescence Around the World* (Blum et al 2017) redovisas resultaten av en global studie som undersökt vad unga i femton olika länder har för erfarenheter av att växa upp som tjej eller kille. Studien visar att könsnormer medför betydande konsekvenser både för tjejer och killar. Bland annat är den ”hegemoniska myten” en stark global kraft som fortfarande återskapar tjejer som sårbara och svaga och killar som starka och självständiga (ibid). Som studien också påvisar är ett stort problem med den ”hegemoniska myten” att unga i tidig ålder internaliserar könsnormer: ”As young people grow up to become men and women. They engage with and construct their own gender-based understandings of what it means to be a boy or a girl” (Blum et al 2017, s. 4). Att könslinjen ständigt reproduceras, och håller ordning på den hierarkiska relationen mellan män och kvinnor, beror också på att *riktlinjens* starka normativa karaktär bär på löften om att få något tillbaka: ”If we follow this line, then ‘this’ or ‘that’ will follow” (Ahmed 2006, s. 17).

I ett citatutdrag verbaliser Selma, som beskriver sig som politiskt aktiv och feminist, könets vägvisande karaktär; hur lätt det är att följa redan upptrampade stigar, då dessa bär på löften; hur svårt det är att inte göra det (se på Beyoncé!):

Till och med jag upplever det ibland att jag måste vara fin och för att få uppmärksamhet och bekräftelse, så har jag lärt mig att jag måste vara vacker, för att få bekräftelse. Och det är väldigt hemskt, det är ja... för att tjejer ska lyckas så måste vi ibland vara vackra. Vi har mer krav på kvinnan, för att hon ska lyckas, för männen så fort de kanske är bra på att sjunga eller har talang så uppmärksammar vi *det*. Men om en kvinna sjunger och har ta-

---

11 Den heteronormativa ordningen som en del av görandet av kön (t.ex. Ahmed 2006, Ambjörnsson 2004) är en given utgångspunkt i avhandlingen. Däremot aktualiseras förhandlingar med heteronormen i mindre grad i materialet och i avhandlingstexten. Detta beror som jag ser det på mitt forskningsmässiga fokus, mina forskningsmässiga avgränsningar (de frågor jag ställt och inte ställt) samt mina metodval. Jag förde en kortare diskussion om detta i textens metodavsnitt.

lang så är hon vacker och 'kan hon sälja in det här?' och så här. Man tar kvinnan mer för utseendet och höjer upp henne till höjder bara för att hon är en skönhet i stället för att kolla in hennes talang. För till exempel, låt oss ta Beyoncé. Beyoncé är jättevacker och hon gör reklam för HM nu för att hon är så vacker. Men hade hon varit lika känd ifall hon hade var ful och var överviktig? Det hade hon inte, hon hade inte fått den statusen hon har i dag. Medan Jay Z, okej förlåt, men han är skitful. Han kanske kan vara gullig ibland, men det är inget speciellt med hans utseende, det är vilken kille som helst och han är känd, han är jättekänd.

Citatet fungerar bra för att exemplifiera hur riktlinjer *orienterar* och bär på löften. Att Selma, som tjej, "lärt sig" att hon måste vara vacker är ett nyckel-element för hur kön görs och återskapas över tid och generationer (West och Zimmerman 1987; Butler 1990; Ahmed 2006). Genom det hon säger tydliggörs också hur svårt det kan vara att stå emot samhälleliga ideal som är förknippade med att vara kvinna, så som att skönhet är högt värderat. Många av tjejerna förhåller sig på olika sätt till konstruktioner av femininitet och maskulinitet. Detta tar sig bland annat uttryck genom förhandlingar med "tjejiga" och "killiga" distinktioner och gränslinjer. Paradoxalt nog framstår "tjejigheten", åtminstone vad som kan beskrivas som en extrem femininitet, som mindre eftersträvaransvärd, kanske till och med lite "ful" (jmf Ambjörnsson 2011; Dahl 2014). Linnea är en av deltagarna som tar avstånd från konstruerat feminina ideal. Hon säger att hon klär sig i stora "bylsiga" kläder och inte använder smink. Detta, menar hon, ger inte upphov till negativa reaktioner, snarar tvärt om:

Jo alltså, jag tror inte jag har fått några dåliga reaktioner 'kolla hon, vad hon är konstig', det är mest 'vad coolt att du inte gör det' kanske, eller 'vad cool du är som inte typ har högklackat eller att du inte har smink.'

Det Linnea ger uttryck för kan visserligen tolkas som en uppluckring av könskodade ideal och praktiker (se t.ex. Blum et al 2017). Jag förstår det dock inte som att Linneas identitetsuttryck nödvändigtvis avviker från *riktningen* (Ahmed 2006). Hon befinner sig, som jag ser det, fortfarande inom ramen för de samhälleliga normativa idealen, där det är möjligt att till viss del avvika från, eller förhandla med, ideal. Ambjörnsson (2004) för en intressant diskussion om hur självständighet och individualitet så länge det ligger nära "det nor-

mala” uppfattas som äkta och genuint (2004, s. 290). Linneas identitetsuttryck tycks betraktas på liknande sätt, hon är ”cool” men inte ”konstig”, hon utmanar de socialt kodade feminina uttrycken, men är inte *för* maskulin.

Frida förhandlar också med de ”tjejiga” och ”killiga” gränslinjerna. Hon berättar ingående om sina fritidsintressen som hon menar normalt inte brukar förknippas med tjejers. Detta sker i ett sammanhang av att jag tidigt i intervjun frågar vad hon brukar göra när hon inte går i skolan. Det svar hon ger tolkar jag dels som en möjlig reaktion på hur jag beskrivit syftet med studien, dels uppfattar jag de praktiker hon berättar om som en viktig del av hennes identitet. Hon återkommer nämligen ofta till liknande resonemang: ”Jag älskar bilar och motorcyklar, det är det bästa jag vet. Jag älskar att hålla på med sådana saker som inte tjejer brukar gilla egentligen.” Att Frida har ägnat sig åt intressen som hon beskriver som ”killiga” har medfört sociala sanktioner under barndomen. Hon har känt sig annorlunda, ”inte normal som de andra”, och har också utsatts för mobbing. Till skillnad mot Linnea som ses som ”cool” kan Fridas förhandlingar med könslinjen av andra ha tolkats som att hon avviker för mycket från ”det normala” och därmed motarbetar dess *riktning* (Ahmed 2006).

Även Tara beskriver upprepande spänningen mellan maskulinitet och feminitet och hur detta är något hon både förhåller sig till och praktiserar. I det hon berättar verbaliserar hon tydliga skiljelinjer mellan hur man är och vad man gör som tjej och kille. Hon distanserar sig också till viss del från det ”tjejiga”: ”Jag brukar inte vara väldigt tjejig eller så här, jag brukar mer, typ chilla, kanske mer killintressen än tjejintressen. Eller innan hade jag det, nu går jag mer mot tjejhållet.” Jag tolkar det som att Tara upplever att hon måste välja mellan att vara ”tjejig” eller ”killig”. Att hon positionerar sig på en slags genuskarta när jag ber henne berätta om sig själv, kan bero på olika saker. Delvis kan det vara syftet med studien, så som jag beskrivit det, hon har i åtanke när hon berättar om sig själv i dessa termer. Delvis kan det ha att göra med hennes funderingar runt den egna (köns)identiteten, vem hon är, vill vara, eller bli (i framtiden). Det jag främst vill göra poänger av här är den läroprocess som Selma satte ord på tidigare i texten och som skymtar även i Taras citat. I samband med att hon beskriver vändningen mot ”tjejhållet” och hur den bland annat inneburit ett ökat intresse för mode, smink och skönhet, ger hon ett intressant exempel på hur ”handledningsvideos” av ”skönhetsmänniskor”

på You Tube hjälper henne att lära sig hur skönheten ska gestaltas. Sett till materialet i stort är beskrivningar av könade gränser för olika ”göranden” eller praktiker vanliga. Det ”tjejiga” framställs många gånger i linje med det stereotypa feminina.

Inte alla pratar så ingående om kön i relation till identitet och ideal som Tara. Vissa uttrycker i högre grad en kritik mot könslinjens ojämlikhet. Alla de deltagande tjejerna utövar, som jag ser det, olika strategier för att hantera rådande könskillnader. I Chandra-Mouli et al (2017, se också Blum et al 2017) påvisas hur ojämlika könsnormer och dess påverkan på unga är ett globalt problem. På samma gång utmanar tjejer, så väl som killar, rådande könsnormer. Detta sker till exempel genom att tjejer klär sig i kläder vilka socialt kodas som maskulina klädesplagg eller genom att delta i sociala aktiviteter eller utöva fritidsintressen som kodas på liknande sätt. Könsöverskridande praktiker tycks också i högre grad vara tolererade bland tjejer än bland killar (ibid). Dessa tendenser till trots, visar mitt material att det finns en seghet i de praktiker och processer som tjejerna beskriver. Berättelserna indikerar hur svårt det ändå är att luckra upp könsmonster i praktiken. Jag lever själv genom dessa mönster och har två små döttrar som oroväckande tidigt lärt sig att identifiera skillnader mellan könen (”mamma, kan tjejer spela fotboll?”). De deltagande tjejerna regleras, som jag ser det, av könade sega strukturer, men angeläget att poängtera är att de också omförhandlar och utövar motstånd mot dessa mönster.

Genom Ahmed går det även att förstå segheten. Hennes förståelse av *sakernas placering* kan användas, menar jag, för att förstå hur maktpositioner, och de privilegier de genererar, överlag kan bibehållas och reproduceras genom att ting eller subjekt hålls orörliga eller ”på plats” (2010a). Detta tänkande, som Ahmed främst använder för att förklara hur vithet behåller sin normerande position, kan även appliceras på könets hierarkiska ordning och för att förstå könslinjens både seghet och djup. I materialet upprätthålls detta bland annat genom reproduktionen av kroppsliga ideal och könade praktiker men också genom hur och var tjejerna rör sig i rummet. Det senare utvecklar jag i nästa sektion.

Jag ska nu ge några exempel på hur ryktesspridning och stämpling av unga tjejer kan förstås som ett sätt att främja kvinnors orörlighet och verka för att bi-

behålla gränserna mellan *sakernas placering* på könets hierarkiska karta (Ahmed 2010a). I fokusgrupperna är det få ämnen som får igång diskussionerna så mycket som när någon börjar prata om rykten. Även i parintervjuer och i vissa individuella intervjuer aktualiseras ämnet. Selma konstaterar att rykten, eller att som tjej ”bli kallad för saker” som man inte är, inverkar på hennes känsla av frihet: ”Det är nog det svåraste att vi inte har friheten att klä oss hur vi vill, festa hur mycket vi vill, ligga runt hur mycket vi vill. Vi har inte den friheten.” Agnes och Gabriella är inne på samma linje som Selma. ”Det sägs mer om tjejer än vad det någonsin kommer att göra om killar” säger Gabriella när jag intervjuar dem. Hon fortsätter:

Alltså om det hade varit så på typ en fest eller att en kille, ja, gör någonting som han inte borde så sägs det liksom inte så mycket mer om det än just på festen. Medan det kan gå rykten och spridas liksom falska saker om en tjej och varför det är så vet jag inte, men det bara är så.

Agnes håller med och Gabriella fortsätter att säga att det värsta är att det oftast är tjejer som sprider rykten om varandra, till exempel om hur tjejer ser ut eller klär sig. Det kan också handla om att en tjej har strulat med någons ex-pojkvän, menar Agnes: ”Då skyller man alltid på tjejen när man egentligen lika gärna hade kunnat skylla på killen.” De två tjejerna säger att det är oron för ryktesspridningen, snarare än faktiska rykten om dem, som de har svårt att hantera. Rädslan att utsättas för ryktesspridning får dem således att anpassa sina handlingar för att undvika denna risk. Att Agnes och Gabriella säger att tjejer startar rykten om andra tjejer, och deras relationer till killar, så väl som är dem som ofta skuldbeläggs i den narrativ som skapas genom ryktet, säger också något om könslinjens heteronormativa *riktning*. I tjejernas berättelser tycks ryktesspridningen i mångt och mycket vara en heteronormativ praktik, något som involverar (makt)relationen mellan tjejer och killar. Att tjejer startar rykten om varandra i stället för att stödja varandra kan vidare förstås som en del av den ojämlika könsordningens logik. Denna hittar näring i splittrade kvinnokollektiv men skulle riskera att omkullkastas av det motsatta (t.ex. kvinnor som understödjer varandra och/eller organiserar sig) (se t.ex. Connell 1999).

Ett frekvent använt ord i samband med ryktesspridningen är ”hora”. I fokusgrupp diskuterar till exempel Adela, Aisha, Samira och Nina ryktesspridning

och hora-begreppet i relation till sociala media. Aisha beskriver hur "photoshopade" bilder på nätet cirkulerar tillsammans med negativa värdeomdömen och hur tjejer kan bli kallade för "dåliga tjejer" eller "horor" på grund av hur de ser ut eller klär sig. Även statusrader på Facebook används för att skriva nedsättande saker om tjejer och deras kroppar. Å andra sidan resoneras det, finns det inga egentliga gränser för begreppets användning. "De använder ordet hora för allting", som Aisha sammanfattar läget. Tidigare forskning visar att begreppet hora sällan har med sexuella handlingar att göra. Det handlar oftare om klädstil eller sätt att vara, i likhet med hur Aisha och de andra beskrivit det för mig (Ambjörnsson 2004, s. 200 f, se också Andersson 2003) och kan förstås som en ett sätt att bibehålla en hierarkisk och heteronormativ könsordning (Ambjörnsson 2004, s. 192). Åsa Andersson (2003) beskriver användandet av skällsordet som en "sexualitetens ekonomi". Att kalla en tjej för hora kan förstås, menar Andersson, som ett "verbalt sanktionsmedel" där "hora" ytterst representerar en "icke respektabel femininitet" (Andersson 2003, s. 146 f, se också Skeggs 1999; Ambjörnsson 2004). Jag tänker mig också att hora-begreppet, och den ryktesspridning som beskrivits i avsnittet, kan förstås som ett verktyg att kringskära unga tjejers möjligheter att frångå de normativa maktbärande förväntningarna på deras kön. Det kan tolkas som ett sätt att hålla unga tjejer "på plats" både inom ramarna för normativa gränser, i rummet och på plats i hierarkin.

Rykten tycks också vara svåra att skaka av sig över tid. Selma menar att gamla rykten om henne, bland annat att hon kallades hora, fortfarande cirkulerar: "Folk försöker ta upp det igen och förstöra för mig". Dessutom har hon numera en ny stämpel: "Just nu är jag typ mer stämplad som feministen och många gillar inte feministen, så". Den sorts mediala spridning som Aisha och de andra berättar om kan kanske i än högre grad än den verbala kommunikationen förstås som en slags planerad iscensättning av rykten, då spridningen på Facebook får en direkt effekt genom att bilddelningar, men också skrivna kommentarer, i regel sprids till många på en gång. Detta gör cirkulationen av ord och bilder både svårare att stoppa och att överblicka och därmed torde dess makt att kringskära aktörskap, eller det Selma kallar hennes frihet, vara än effektivare. Att Selma i dag i stället stämplas som "feministen" kan förstås i termer av att hon utgör ett annat slags hot mot könets normativa könsroller, en potentiell kraft att utmana "sakernas placering" och sätta saker "ur plats" i stället för "på plats" (Ahmed 2010a). Ahmed (2017) beskriver också hur fe-

ministern ofta får gestalta en ”killjoy”, en glädjedödare, som överdriver problem och ställer till med problem: ”We become a problem when we describe a problem” (Ahmed 2017, s. 39).

Med anledning av att sociala media förekommer i flera av resonemangen vill jag här ägna en sektion till en kortare diskussion om sociala media som ett rum där tjejerna både erfar förtryckande maktrelationer och normativa ideal å den ena sidan, men hur sociala media också används som ett socialt och vänskapligt rum å den andra sidan (jmf Dmitrow-Devold 2017 om norska tonårstjejeers komplexa bloggerfarenheter).¹² I den föregående texten har jag skrivit om hur Tara berättar att hon lärt sig hur femininitet kan gestaltas genom att titta på videos på You Tube. Jag beskrev också hur en annan grupp tjejer erfar ryktesspridning om dem och andra och hur dessa rykten är både svåra att stoppa och svåra att värja sig mot på sociala medier så som Facebook. Av materialet framgår dock också att erfarenheter av sociala media, inte bara används för att kommunicera med befintliga vänner, utan också för att skaffa nya. Tova är en av dem som frekvent till exempel använder sig av det webbaserade sociala nätverket och mikroblogger TUMBLR för att söka kontakt med människor som befinner sig utanför den lokala rumsliga kontexten: ”Jag hänger där flera timmar om dagen och har träffat två personer där som jag verkligen känner att jag är kompis med. Och den ena hon är tjugo någonting och bor i USA och den andra bor på Irland.” Genom det virtuella rummet ser jag att det kan finnas potential för att skapa trygga, kreativa, alternativa rum, något i linje med hur Palmgren (2016) ser att tjejer själva skapar ”mellanrum” i det fysiska stadsrummet. Dessutom är tjejerna, genom nätet, inte bundna till eller begränsade av den lokala rumsliga kontexten.

På tal om den lokala rumsliga kontexten följer nu en passage där Sana, Kamila och Leila berättar om hur de mönster som beskrivits hittills i texten tar sig uttryck i hur andra aktörer fördelar rum mellan tjejer och killar i deras bostadsområde, och därmed i viss mån understödjer könslinjen.

---

¹² Se också Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors rapport *Se mig. Unga om sex och internet* (2009) som visar att unga homosexuella, bisexuella och transpersoner betraktar internet som en frizon från rykten, vuxna och normer där de kan skapa sociala kontakter, få stärkt självkänsla och hitta information.

”Vad fan gör du här?” Stökiga killar premieras med lokaler

Sana och Kamila säger att de tycker att Malmö stad borde göra mer för tjejer i ung ålder. Som att låta dem arrangera grejer och få tillträde till lokaler i bostadsområdet. Samtalet kretsar kring olika aspekter av att bo i deras område i sydöstra Malmö. En negativ sådan är att det inte finns så mycket att göra där, speciellt inte för tjejer. Vid en tidpunkt öppnade en fritidsgård som skulle vara för alla, men det dröjde inte länge förrän den togs helt i besittning av områdets killar. Kamila gick in där en gång, men vände snabbt: ”Det var inte en enda tjej, de kollade på mig som ’vad fan gör du här?’” Leila menar att killarna inte bara lade beslag på fritidsgården, de förstörde dessutom grejer och sålde droger där. Resonemanget framkallar skratt i gruppen, men också ilska tonlägen. De börjar berätta om när de, som en del av en större grupp tjejer, av Malmö stad, faktiskt fick tillgång till en lokal i bostadsområdet. Tanken var att den skulle användas till dansträning. Problemet var bara att det var två killar som hade ansvar för nycklarna till lokalen, och för att använda lokalen var de tvungna att få nycklarna av dem. Killarna, som också skulle få använda lokalen till träning, började i stället dra dit möbler och TV. ”De tog dit sina flickvänner”, säger Leila, ”och började ha fester i lokalen”, inflikar Sana. Det hela uppdagades och lokalen stängdes ner. När jag frågar varför de tror att det ordnas mer för killar i området blir responsen omedelbar och upprörd. Sana förklarar att det är så för att killarna ”inte ska göra en massa skit”. I detta får hon medhåll av de andra och Kamila beskriver hur det som görs för killarna ändå inte gör någon skillnad:

Men vad hjälper det, deras skit växer. Det bara fortsätter så. De förstör, de står och hänger utanför (fritidsgården, min anm.) och man bara ’ska ni gå in eller ska vi gå in’. Nej, men det är sant, jag blir arg.

Den här gruppen tjejers tolkning av kommunens agerande är att killars stökiga och ibland till och med kriminella beteende leder fram till att det får lokaler att vara i. Däremot får de själva inga lokaler. I deras ögon sänder kommunens agerande ut signaler om att förstörelse premieras med än mer rum och utrymme. På samma gång ter sig detta ur tjejernas perspektiv paradoxalt, och meningslöst (”deras skit växer”). Jag ser det som att denna berättelse skildrar hur den positionsmässiga skillnad som skapas mellan tjejer och killar gör att killar vågar/kan ta sig friheter att inta och belägga rum med en sorts lätthet och självklarhet, på samma gång som det också skapas förutsättningar för

detta genom i det här fallet kommunens agerande. Jag menar också att denna berättelse demaskerar och synliggör kommunens könade prioriteringar och hur dessa tycks vara riktade mot killar och unga män. Deras bråkighet tycks, ur ett könsperspektiv, ge dem privilegier i rummet.

Samma grupp tjejer beskriver också en slags handlingsberedskap i relation till var de kan röra sig vid olika tidpunkter på dygnet i bostadsområdet, eftersom vissa grupper av killar och unga män använder olika offentliga platser för att sälja droger. De beskriver hur dessa killar, som de kallar ”gatukillar”, arbetar i ”skift” och förflyttar sig mellan olika platser enligt ett tidschema:

Leila: De tar olika ställen hela tiden, från ett till tre är de utanför gymmet, från tre till fem är de utanför videoaffären, från fem till sju

Leila och Kamila: utanför ICA.

Leila: Från sju till nio affären, från nio till tre på natten är de utanför kiosken.

Kamila: Sen vaknar de upp sju.

Leila: Nej, nej, nej. Det sjuka är att alla inte går hem och sover, de delar upp tiderna.

Sana: Vissa sover, vissa är ute, sedan byter de, typ skift.

(...)

Leila: Och vi känner till deras system ‘Ah vi kan inte gå till ICA, vi går till (hör ej ord) i stället.’

Ibland undviker de dessa platser. Ibland inte. Framför allt uttrycker deras föräldrar oro när de rör sig ute i området på kvällen. ”Min mamma, frågar alltid var jag ska när jag ska ut och jag säger ’jag ska bara ner här på gården och sitta’ och då säger hon ’ja, gå inte till kiosken! Du får inte vara där’” förklarar Leila. Kamila får liknande uppmaningar hemifrån men struntar ganska ofta i dem: ”Var jag än går så ser jag dem, men det finns ingen annan väg att ta, ska jag gå runt ICA för att komma hem? Var ska jag gå?” Gruppen beskriver detta med vad jag uppfattar som en humoristisk, men också ironiserande, ton. De verkar tydligt irriterade över att de inte kan gå var de vill när de vill. Det är inte bara de själva som planerar promenaderna i området för att undvika dessa killar, även deras föräldrar, speciellt deras mammor, tycks medvetna om var tjejerna inte bör röra sig. Trots att deras promenadvägar begränsas av killarna uttrycker Leila att hon, som tjej, till skillnad mot ”gatukillarna”, egent-

ligen kan röra sig var hon vill, i vilket område hon vill. Killarnas rörelseutrymme begränsas däremot, menar hon, av de platser de förväntas vakta (jmf Lalander 2009). De är dessutom orörliga i förhållande till gänget:

Problemet med killgängen är att de inte kan gå ur dem, du kan inte bara gå därifrån, de ringer dig, de kommer att jaga dig, de kommer att bötfälla dig, de kommer att hota dig, tills du kommer tillbaka.

Kulturgeografen Gill Valentine uttrycker hur sociala hierarkier och den makt som dominanta grupper har inom denna hierarki skapas i relation till den fysiska platsen, det vill säga makten innefattar även, och görs genom, platsen. Resultatet blir att på en given plats (t.ex. ett område i en stad eller på en fritidsgård) är det den dominanta gruppen som sätter regelverket, eller kulturen, för just den platsen (Valentine 2007, s. 18). Detta kan vara ett sätt att förstå det Leila och de andra berättar om "gatukillarnas" makt i området. Även kommunen utövar makt så väl som understödjer killarnas maktpositioner, genom att fördela rum i området. Den här gruppen tjejer rör sig dock, som Leila påpekar, i många delar av staden. Jag tror att det är viktigt att beakta just denna detalj. Även om unga tjejer hindras i sitt rörelsemönster i vissa delar av staden, eller på andra sätt inte får tillträde till vissa rum, så som fritidsgården eller andra lokaler, så innebär detta inte att de inte hittar andra sätt för att skapa plats åt dem själva. Jag vill här dra paralleller till Palmgrens studie (2016) där hon identifierat hur platser och rum som domineras av unga män så som skateparker av det 100-talet tjejer som deltog i hennes studie inte angavs som en plats att vara "avslappnad på", inte ens för de tjejer som hade "skateing" som intresse. Palmgren såg i stället hur tjejerna skapade egna rum, eller som Palmgren skriver *liminal spaces*, på oväntade och i staden oplanerade platser där de kunde umgås med sina kompisar utan att känna sig iakttagna (2016, s. 2).

I texten i det föregående textpartiet har jag diskuterat hur könsens ojämlika organisering kan förstås som en seg och djup *riktlinje* (Ahmed 2006; 2010a) vilken på många sätt är tvingande såväl som förhandlingsbar. Jag har också i textens senare partier diskuterat hur dessa könsskillnader levs i och genom rummet. Jag visar på hur rummet är centralt i görandet av kön så väl som i hur dessa processer omförhandlas av tjejerna. Bland annat har jag exemplifierat hur jag ser att tjejerna använder sig av olika strategier för att undvika och

utmana killars makt i olika rum. I de resterande delarna glider jag än mer över i den lokala sociala och rumsliga kontexten, för att diskutera fler perspektiv på hur förhållandet mellan rum, makt och aktörskap tar sig uttryck i tjejernas levda erfarenheter av staden Malmö och hur detta inverkar på deras vardagliga liv.

Malmökartan

Några stycken längre fram visualiseras de deltagande tjejernas spridning på Malmökartan. Detta sker dels för att gestalta Malmö för läsare som inte är bekanta med staden, dels för att rumsligt situera deltagarna i staden i relation till de segregationsmönster som råder i Malmö (se t.ex. Malmökommissionen 2013), liksom flera andra svenska städer (t.ex. Andersson et al 2009; Andersson och Turner 2014). Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö (2013) konstaterar att hälsoskillnaderna är väsentliga mellan stadens olika geografiska områden, bland annat sett till medellivslängd och självskattad hälsa. I rapporten dras bland annat slutsatsen: ”ju högre social position, desto bättre hälsa” (2013, s. 8). Inkomstskillnaderna i Sverige i stort har ökat mer än i något annat OECD-land under de senaste 20 åren (OECD 2017, se även Scarpa 2015). Även Malmö omfattas av en ökande ekonomisk ojämlikhet (Malmökommissionen 2013). Dessa inkomstklyftor tar sig även rumsliga avtryck. Hushåll med hög inkomst tenderar att bosätta sig i områden i städer som är ”attraktiva” och där bostäder är för dyra för invånare med låg inkomst (Scarpa 2015). Scarpa som specifikt har studerat Malmö skriver:

Indeed, residential segregation can be understood as the spatial manifestation of wider economic and social processes that create inequalities in society and lead different types of households to concentrate themselves in differently 'specialised' neighbourhoods (Scarpa 2015, s. 909, se också Rodenstedt 2015).

Malmöns västra delar, nära havet, domineras av enfamiljshus och höginkomst-hushåll. De östra och södra delarna kännetecknas av flervåningshus vilka bebos av en högre grad låginkomsttagare (Scarpa 2015). Även Ann Rodenstedt har tittat specifikt på segregationsmönster i Malmö. Hennes avhandling visar bland annat att det bland den övre medelklassen i Malmö finns tendenser till

självsegregering i de västra delarna av staden. Stora delar av staden avfärdas helt som bostadsområde av denna grupp (Rodenstedt 2015, s. 237).¹³

I ett sammanhang av att jag visualiserar tjejernas spridning på Malmökartan anser jag att dessa ojämlika livsvillkor samt självsegregerande tendenser är viktiga att ha med sig in i avhandlingen för att förstå hur de reglerar alternativt skapar förmåner i tjejernas erfarenheter av vardagen. Strävan är emellertid också att kliva bakom de polariserande tendenserna och de statistiskt förmedlade socioekonomiska skillnaderna mellan Malmös olika områden för att undersöka tjejernas egna berättelser av olika stadsrum och områden.

En intressant nyans inte bara till statistiken, utan även till vad som kan beskrivas som en dominerande diskursiv framställning av staden Malmö, bidrar tjejernas berättelser om hur de ser på sin stad med. Inte minst verbaliseras ett motstånd gentemot framför allt medias bevakning av Malmö. Jag vill här i en kortare passage adressera just detta. Sett till det empiriska materialet i stort finns det en hög medvetenhet om att Malmö är en stad som vinklas på ett särskilt, och inte fördelaktigt, sätt i media.¹⁴ Malmö beskrivs dock också som en stad som har faktiska problem med våld och kriminalitet, men också med segregation och rasism. Nästan alla tjejerna försvarar Malmö och många kritiserar medias bevakning av staden, men också vad som beskrivs som människors okritiska förhållningssätt till nyhetsrapporteringen. Fördomarna, argumenteras det för, finns både i staden så väl som utanför den. Flera av tjejerna berättar om bekantskaper utanför Malmö eller andra delar av landet som undrar om det är säkert att besöka Malmö. Maja kallar dessa utifrån kommande föreställningar om staden för ”obildade” och oinformerade. Linnea menar att ”det som händer i Malmö kan hända var som helst”. De flesta betraktar staden som ”hemma”. Leila säger att hon alltid kommer att bo i Malmö. Hon beskriver hur staden ibland känns liten och socialt begränsad och det kan få henne att vilja lämna den, men så fort hon lämnar Malmö känner hon saknad:

Alltså, det räcker med en dag, sedan så vill jag tillbaka till Malmö. Jag har varit i så många städer i Sverige och det har aldrig varit samma känsla som i Malmö. Jag har varit i Göteborg, i Stockholm, i Örebro, Linköping, Jönkö-

---

13 För en mer detaljerad översyn av olika former av ojämlikhet i Malmö se Malmö Kommissionens slutrapport: *Malmös väg mot en hållbar framtid. Hälsa, välfärd och rättvisa* (2013).

14 Diskussioner om den mediala representationen var ett av ämnena som jag introducerade i fokusgrupp.

ping, Hässleholm. Ingen känsla var lika bra som i Malmö. När jag var i Göteborg så sa jag till och med 'när vi kommer tillbaka till Sverige'.

Det senare får både mig och de andra deltagarna att skratta och Sana, Mona och Kamila säger att de håller med henne. Även i en annan fokusgrupp jämför tjejerna staden med andra svenska städer när de räknar upp positiva saker med Malmö:

Maja: Det är nära världen (flera håller med).

Tova: Ja, det är mycket intressantare än om man tänker typ Växjö eller Kalmar eller vilken svensk stad som helst, så tänker man 'ok, det är ingenting jämfört med Malmö, för Malmö är mycket coolare' liksom.

Ellen: Det är mycket så kultur och ungdomar.

Tara: Det är mycket friare också känner jag. Det är så stort så man kan typ, jag vet inte, man kan röra sig så mycket och ja.

Maja: Vi har ju också verkligen människor från jätte, jättemånga olika länder så det är verkligen som citatet 'har man sett Malmö har man sett världen'.

Ellen: Det är sant (alla skrattar lite).

Dessa röster är viktiga för att skapa nyanser i relation till staden och människors erfarenheter av att bo i den. I tjejernas erfarenheter framstår Malmö som deras hem och deras vardag. Den har också många goda egenskaper som får dem att gilla den. Tara känner sig fri. Maja känner att Malmö är nära världen. De beskriver den också som en stad rik på olikhet, kultur och unga människor. Det råder i stort en samstämmighet gällande hur de ser på Malmö och denna samstämmighet är relevant att notera. Den skapar komplexitet i relation till de många andra sociala och rumsliga skillnader och skiktningar som kommer att framträda i deras berättelser om vardagen i Malmö i studiens resterande delar. Kartbilden som följer åskådliggör, som jag beskrev tidigare, de deltagande tjejernas rumsliga spridning på Malmökartan:

Malmö stad (2017c)

Kartan visar på en grov indelning mellan de delar av staden där tjejerna bor. De streckade cirklarna är medvetet oprecisa och är tänkta att indikera i vilka väderstreck och, i vid bemärkelse, i vilka olika stadsområden tjejerna bor. Sex av tjejerna bor i de västra delarna av staden och elva bor i de sydöstra delarna. Resterande fyra är spridda över andra delar av staden. En deltagare bor, som jag tidigare påpekat, utanför Malmö och finns inte med på kartan. Nackdelen med att placera in tjejerna på en karta kan vara att rumslighet framstår som statistiskt när det i själva verket är processuellt, något som konstrueras, produceras och därmed också kan förändras (Massey 1994). Dessa processuella aspekter ska jag i viss mån adressera i det här kapitlet men också i efterföljande kapitel då tjejernas bostadsområden men också andra levda rum är återkommande analytiska inslag. Texten som följer inleds med ett stycke om hur bostadsområdet för vissa av tjejerna kan fungera som en *kroppslig märkning* i linje med vad Wacquant definierar som "a blemish of place" eller *stigma* (Wacquant 2007, s. 67). Jag exemplifierar också hur bostadsområdet för en annan grupp deltagare är något som endast figurerar i bakgrunden, men

som också kan användas som en statusmässig tillgång. Sist i kapitlet exemplifierar jag i en kortare passage hur bostadsområdet kan ha kollektiva betydelser som sträcker sig bortom diskursiva hierarkiska värderingar och erfarenheter av vad Waquant (2007) kallar territoriell stigmatisering.

Att markeras av sitt område eller att förlängas av det

I fokusgrupp med Adela, Aisha, Samira och Nina säger Adela att deras bostadsområde i sydöstra Malmö har ett dåligt rykte och framställs som ”värsta området”. När jag frågar varför det är så, säger Aisha att hon tror att det beror på att det bor så många invandrare i området. Nina instämmer i detta: ”Alla är blattar här” och Adela fortsätter att säga att den negativa mediabiliden är en strategi för att få ut alla invandrare ur landet. Om området representeras som ”värsta området”, menar hon, blir det också mer legitimt och mer enkelt att skuldbelägga de som bor där, till exempel ”skylla allt på invandrarna, som inte är tacksamma och som förstör vårt land.” Förutom att ”invandrarna” både förstör och inte visar uppskattning, beskriver Adela hur hon uppfattar det som att hon och alla andra från hennes stadsdel anses ha ett lägre människovärde: ”De anser oss inte lika mycket värda som det ursprungliga svenska folket.” Med den nationella svenskheten som måttstock beskriver Adela hur ”invandrare”, socialt och rumsligt konstrueras som lägre värderade. Med Butlers terminologi går det att förstå det som att de görs till *osörjbara* subjekt (Butler 2009). Genom att nedvärdera subjekt legitimerar ensamma förövare, grupper eller till och med hela nationer olika grader av avhumanisering, skuldbeläggning och/eller våldshandlingar av subjektet/en (Butler 2009). I Adelas berättelse refererar hon till vad som går att förstå som ett diskursivt producerat skuldbeläggande. Aktivt i den våldsamma diskurs som beskrivs är både rummet (”värsta området”) och de kroppar som bor där, eller tros bo där (”invandrarna”).¹⁵ Jag återkommer till, och fördjupar, liknande resonemang och erfarenheter i kapitlet *Vardagsrasism, sörjbarhet och motstånd: i vardag, kropp och rum*.

Adela ger också exempel på hur dessa logiker tar sig uttryck i praktiken i det vardagliga livet: ”När du till exempel söker jobb så ser det inte bra ut om du till exempel kommer från den här delen av staden”, säger Adela, ”om du är invandrare”, skyndar hon sig att tillägga. Hon berättar om en specifik hän-

---

¹⁵ Se t.ex. Listerborn et al (2011). *Väldets topografier: betraktelser över makt och motstånd*. Stockholm: Atlas.

delse när detta manifesterades framför ögonen på henne då hon lämnat in ett CV för ett jobb:

Jag kommer inte ihåg var jag var, jag var i stan och då frågade kvinnan så, där jag lämnade mitt CV och så såg hon min adress och så frågade hon 'var ligger det, vilken stadsdel tillhör det?' Då sa jag (stadsdelens namn, min anm.) och så sa hon 'jaha, men jag ska lägga detta papper (förställer rösten som om hon härmar kvinnan) åt sidan så ska vi kolla igenom det' och samtidigt som hon sa det så slängde hon det, pappret.

Johanna: Du såg att hon slängde det?

Adela: Ja.

Innan Adela berättar om CV:t som slängdes i papperskorgen har hon egentligen själv analyserat och givit exempel på hur det går att förstå det som hände. Händelsen med kvinnan som tog emot Adelas CV och sedan slängde det när hon fick veta var Adela bor kan förstås som ett exempel på hur en person *märks* (eller *stigmatiseras*) av diskursen om sitt bostadsområde (Wacquant 2007). Det *territoriella stigma* (ibid.) är i de exempel som Adela delar med sig av tätt hopslingrat med det föreställda "invandrarskapet" (och rasismen), då hon gestaltar båda dessa aspekter. Det hon berättar visar också på hur dessa föreställningar föregår hennes meriter på CV:t och hur svårt det kan vara att "skaka av sig" både det konstruerade "invandrarskapet" och områdets betydelse för kategoriseringen av henne och de konsekvenser det för med sig. I det här fallet gör det henne icke-anställningsbar.

Om Adelas berättelse kan förstås som exempel på *territoriell stigmatisering* (Wacquant 2007) är betydelsen av ens bostadsområde för en del andra deltagare i studien något de reflekterat över endast marginellt. I fokusgrupp med Linn, Tova, Maja, Caroline, Julia, Ellen och Tara har jag en diskussion om olika uppfattningar och mediebilder om olika områden i Malmö. Sammansättningen i den fokusgruppen skiljer sig, som jag skrivit tidigare, från de två andra fokusgrupperna. De flesta av deltagarna i den här gruppen bor i de ekonomiskt starka västra delarna. Diskussionerna om representationen av olika områden i Malmö faller här, till skillnad från de andra två fokusgrupperna, ganska platt efter ett tag och samtalen håller sig oftare på en generell snarare än personlig nivå, det vill säga de pratar *om* Malmö som en segregerad stad

men mindre om deras egna erfarenheter av den sociala och rumsliga skiktningen.

När jag till gruppen ställer frågan om de påverkas av eventuella fördomar om deras bostadsområden följer en diskussion som är intressant av flera skäl. Utdraget som följer inleds genom Linn. Hennes resonemang visar dels på den starka associationskraft som finns inbyggt i föreställningarna om olika stadsområden i Malmö, dels ringar den in sambandet mellan bostadsområde och status:

Jag bor typ i Limhamn och så fort man säger det så är det 'mm, pappa betalar' alltså.

Någon annan: Har jag också märkt.

Linn: Ja, direkt när man säger det så. Och typ om man bor på Rosengård så är det en hel familj på tio stycken som bor inträngd i en tvåa. Alltså det finns många som tror det.

Någon: Men folk antar det.

Linn: Men så är det ju inte.

Caroline: Alltså någonting som jag tyckte var helt sjukt, min mamma har jobbat på (en skola, min anm.) och ett av barnen liksom kom fram till min mamma och 'du har det så bra, du bor i Limhamn, du är rik och du har allting, du är lycklig och du har världens bästa familj' och hon visste ingenting mer än att hon bor i Limhamn, och ändå tog hon det för givet. Och hon är jätteliten och redan har hon fördomar, att på den sidan av staden så är det mycket bättre.

Tova: Ja, alltså jag flyttade till Limhamn för ett år sedan och när jag liksom sa till alla mina gamla kompisar att jag skulle flytta till Limhamn så bara 'oj, oj, oj' att man flyttar upp eller liksom så. Så det kändes liksom nej, det kändes jättekonstigt.

Gruppen visar på en förståelse för att Malmö är en segregerad stad där olika områden för med sig olika associationer och fördomar. De uttrycker också en förståelse för diskrepansen mellan fördomsfulla antaganden och människors vardagsliv i praktiken. Linnns upplevelse av att hon när hon säger att hon kommer från Limhamn får höra att "pappa betalar" visar också på den starka kopplingen mellan område och vem som förväntas bo där. Påståendet bär också på en könsstereotyp bild av pappan som familjeförsörjare. Det Caroline

säger vittnar om associationer förknippade med just den här delen av staden. Att flytta dit, som Tova säger, för med sig föreställningar om ”att flytta upp” klassmässigt.

Utifrån ett perspektiv där rörelsen uppåt är ett eftersträvansvärt ideal skulle Adela inte kunna använda sig av sitt bostadsområde på ett liknande sätt, snarare tvärt om. Jag förstår det bostadsområde som Adela lever *i* och *genom* som *markerat* (Wacquant 2007), en *markering* som omfattar både bostadsområdet och kroppen och som bär på en konstruerad symbolik som föregår ens handlingar eller som Ahmed (2010a) uttrycker det stoppar, begränsar eller ifrågasätter ens rörelse i rummet. Adelas erfarenhet beskriver detta väl. Liksom normativa kroppar kan sägas vara befriade från sin kroppslighet i det att de kan passera obemärkt förbi (Puwar 2004, s. 57) visar resonemangen hur också ens bostadsområde föregår och representerar en, alternativt är något som liksom kroppen passerar obemärkt förbi. Linn, Tova och Caroline *märks*, eller ”görs” inte av deras bostadsområde i lika hög grad eller i tillnärmelsevis lika negativ bemärkelse, och detta behöver förstås som ett privilegium. Den förmån som det utgör att kunna röra sig utan att *markeras* (Wacquant 2007), eller än värre *stoppas* (Ahmed 2006) tycks inte vara helt medveten hos tjejerna. Den motsatta erfarenheten, den som Adela berättar om, att känna sig på fel plats eller att uppleva stigmat av rum, tycks dock enklare att artikulera och exemplifiera. Detta kan, tänker jag, förstås som ett exempel på hur privilegier normaliseras till den grad att de inte noteras (Pease 2010, s. 169 f).

Bostadsområdets potential som statusmarkörer bekräftas av Leila. Hon beskriver också en strategi hon har för att undvika den *markering* jag tidigare skrivit om. Rent fysiskt ligger hennes hus i ett bostadsområde. Hennes sociala umgänge, samt också hennes känsla av tillhörighet, som jag tolkar det, finns i ett angränsande område som medialt är omskrivet som brottsutsatt och socialt utsatt. Leila växlar mellan dessa områden på ett intressant sätt när hon pratar om var hon bor:

Vårberga ligger här, på andra sidan gatan ligger Solbacken. Jag bor på Solbacken, fast jag har alltid kallat det Vårberga, alltså det handlar om en liten smal gata.

Kamila: En meter.

Leila: Ja, knappt en meter ja, fast när någon frågar mig, var jag bor så säger jag inte Vårberga utan jag säger Solbacken.¹⁶

Det går att tolka det som att Leila förhåller sig till två versioner av sitt bostadsområde, enligt en princip som ligger något i linje med Goffmans teorier om "front stage" och "back stage" (1959/1990).¹⁷ Det är tänkvärt att höra hur hon alternerar mellan de två områdena, att hon tenderar att säga att hon kommer från Solbacken fast hon personligen kallar det, och tycks identifiera sig med, Vårberga. Inom "gruppen" är det området som är medialt omskrivet som är hennes område och under diskussionerna i fokusgruppen pratar hon hela tiden som om det är där hon bor. Utåt, med människor hon inte känner så väl ("front stage"), är hon väl medveten om att det är bättre att säga att hon kommer från Solbacken, det vill säga "rätt sida" av vägen. Det är dock tydligt att hon betraktar Vårberga som hennes hem. Vad som kan utgöra känslan att vara hemma skriver jag mer om i nästa avsnitt.

Dimensioner av det goda och trivsamma området

I texten som följer beskriver Sana, Leila och Kamila hur just betydelsen av gemenskap och trygghet skapar rummet på ett sätt som överskrider det *territoriella stigmat* (Wacquant 2007) så väl som den normativa uppfattningen av vad som är en "fin" eller "dålig plats" (jmf van der Burgt 2006). Samtalet kretsar runt Sana och den flytt hon och hennes familj har gjort från Fosie till de mer centrala delarna av västra Malmö. Flytten föranleddes av att Sanas föräldrar ville att barnen, framför allt Sanas bröder, skulle komma bort från det gamla området. Trots att många år har gått sedan flytten känner sig Sana fortfarande inte hemma i det nya området. Nästan dagligen tar hon bussen tillbaka till det gamla bostadsområdet. Sana beskriver att hon saknar samhörigheten i det gamla området, kontakten med grannarna och faktumet att man där delade saker med varandra, både känslor, händelser eller mat och bakverk. I följande citatutdrag är det två saker som sticker ut. Den sociala samhörighet Sana kände i det gamla området bekräftas av Kamila och Leila som fortfarande bor där. Sana lokaliserar bristen på social samhörighet där hon nu bor i familjens position som "utländsk":

---

16 I Leilas berättelse är bostadsområdena Solbacken och Vårberga av anonymitetskäl påhittade namn.

17 Sociologisk teori utarbetat av Goffman som ser till individens olika beteendetekniker i vardagen och i den sociala interaktionen med andra. "Front stage" (på scenen) kan förstås som sådant vi gör när vi vet att andra ser oss. Vi har en publik, spelar en roll och agerar enligt förväntningarna. "Back stage" kan förstås som sättet på hur vi betar oss och interagerar bakom scenen där vi kan avkläda oss vår "roll" och kanske i någon mån mer vara oss själva (1959/1990).

Leila: De flesta i min trapp har bott där sedan jag föddes och de känner mig bättre än jag känner mig själv.

Sana: Det som jag kan tycka är tråkigt.

Kamila: Bara 'hej, hur är det?', 'hej kompis'.

Sana: Bara för att vi är den enda utländska familjen som bor där så är det typ ingen som alltså så.

Leila: Om man har slut på ägg.

Sana: Aldrig att jag kan gå och knacka på och 'ursäkta kan jag få låna', medan där när jag bodde där behövde jag knappt aldrig gå till ICA (de skratrar).

I kontrast till stadens materiella segregationsmönster och den status som tillskrivs olika stadsområden visar det Sana och de andra diskuterar hur de värderar det egna bostadsområdet på sätt som ligger bortom den diskursiva idealiseringen av vissa stadsrum men inte andra. Att hälsa på folk i trapphuset, dela glädje med eller låna ägg av grannen är element som tycks utgöra och skapa det trivsamma och goda rummet och känslan av att känna sig hemma. Att Sana hela tiden förflyttar sig tillbaka dit visar också på den viktiga funktion dessa värden fyller för henne. Jag tolkar också Sanas ständiga återresor till det gamla området genom bell hooks (1990) uppfattning av *hem-rum* som ett sätt att skapa kollektiva och trygga rum för att uppleva gemenskap och/eller för att återhämta sig från förtryckande strukturer. Den förflyttning Sana rumsligt gör går genom bell hooks också att förstå som en förskjutning av den hon är, då hon i Vårberga undgår att "märkas" (som "utlänning") men tillåts bli ett subjekt (Sana) (jmf också Pettersson och Lindberg 2013 och skapandet av separatistiska rum och Palmgren 2016 om unga tjejers skapande av "mellanrum"). I relation till det korta inlägg jag gjorde om att inte känna sig *sörjbar* (Butler 2009) tidigare, är det relevant att här också dra en parallell till hur skapandet av trygga *hem-rum* också möjliggör skapandet av alternativa ramar, eller väggar, för sörjbarhet och omsorg om varandra.

Sammanfattning

Jag har i kapitlet beskrivit den ojämlika könsordningen som en seg struktur. Den första halvan av texten koncentrerades till berättelser om hur tjejerna bemöter, förhandlar med, gör motstånd mot men också återskapar denna struktur. Berättelserna säger något om tjejers positioner i Sverige i dag och bör kontrasteras mot rådande diskurser om det jämställda Sverige. De säger också

något om de identitetsmässiga gränslinjer som finns i relation till tjejskapet samt de sanktioner som kan komma med att överträda könsordningens gränslinjer. Åren går men problemen består, förefaller vara ett passande uttryck sett till tjejskapets position i förhållande till kön som struktur.

I berättelserna uttrycker tjejerna både individuella och gemensamma strategier för att hantera och utmana ideal förknippade med att vara tjej, killars makt över rum, den upplevda ofriheten och sexualiseringen och/eller kontrollen över dem genom rykten. Detta sker till stor del genom att de ifrågasätter och genomskådar det som sker. Som jag tolkar tjejernas berättelser är erfarenheten av tjejskapet många gånger ett delat sådant sett till gruppen deltagare i stort. I ett av de första citaten i kapitlet talar Selma till exempel om "vi tjejer", lika mycket som hon beskriver sina egna individuella erfarenheter. Även i relation till de diskussioner om rykten som redogörs för i kapitlet går det att se ett mönster av att deltagarna ger uttryck för delade erfarenheter. Likaså verbaliserades vad jag tolkar som gemensamma erfarenheter ofta när jag rekryterade deltagare till studien. Jag påpekade detta i metodkapitlet. Jag fick då upprepade gånger höra formuleringar som: "det finns mycket att berätta". Att tjejerna refererar till tjejs gemensamma erfarenheter av kön som struktur visar på att det finns rörlighet i förhållande till kön som struktur och ordning. Genom bell hooks begrepp, *talk back* (1989) går det att förstå de gemensamt formulerade erfarenheterna som viktiga för att synliggöra maktutövandet. De gemensamma berättelserna kan vidare förstås som ett aktivt gemensamt motstånd mot det som sker (ibid.).

I kapitlets andra halva är det tjejernas levda erfarenheter av stadens socialt skiktade organisering som står i fokus. Detta kan förstås som ett möte med en annan seg (samverkande) struktur. Jag placerar här tjejerna på Malmökartan och diskuterar hur deras olika geografiska positioner skapar skillnad i vardagen. Vissa av tjejerna upplever att bostadsområdets stigmatisering omfattar även människors föreställningar om och bemötanden av dem. För andra kan den geografiska positionen istället användas som en statusmässig tillgång. Bostadsområdets påverkan på hur tjejerna erfar att de betraktas i allmänhetens ögon går att lokalisera i polariserade diskurser om Malmös olika stadsområden men bör också lokaliseras i den sociala skiktning som finns i staden och de rumsliga uttryck denna skiktning tar. Deras berättelser visar också på sambandet som skapas mellan kroppar, rum, värde och status och är en första in-

dikation på hur klassrelationer så väl som rasifieringens processer tar sig rumsliga uttryck. Jag fördjupar detta i de tre kapitel som följer.

Det är inte bara givande att tänka utifrån Ahmeds begrepp *sakernas placering* (2010a) ur ett könsperspektiv, som i exemplet med Selma. Begreppet öppnar också upp för analyser av vem som bor var i staden. Ur ett sådant perspektiv förstår jag *sakernas placering* eller snarare kroppars placeringar som en icke-slumpmässig organisering av rummet. Det är relevant att fundera över hur denna organisering *sker*, men också vad den *gör*. Eftersom organiseringen av kroppar i rum också är hierarkisk, skapas det olika möjligheter för olika kroppar att röra sig över gränser. Eller som Ahmed uttrycker sig ”röra sig med lätthet över linjer” (Ahmed 2010a, s. 64). På ett sådant sätt går det, som jag argumenterat för tidigare i kapitlet, att förstå den kroppsliga markering Adela upplever när hon lämnar sitt CV i en butik. Hon *stoppas* i rummet, får välja en annan väg, snarare än tillåts röra sig med lätthet. Dessa erfarenheter trängs dock med andra erfarenheter av deras bostadsområden, så väl som staden i stort. Malmö beskrivs i stora drag med värme oavsett i vilket område tjejerna bor. Områden som har diskursivt låg status erfars av många av tjejerna trots detta som trygga och trivsamma, och det är relevant att dra paralleller till Rosses (1993) uppfattning av rum som *paradoxala*, både begränsande och positiva på samma gång. För att återgå till kön, sker i berättelserna även möten mellan rum och kön. Jag gör i kapitlet främst poänger i relation till killars makt över vissa stadsrum samt i relation till sociala media som virtuellt rum och hur denna makt till viss del begränsar tjejernas rörelse och varande så väl som befäster killars upplevda överordnande ställning och de friheter de tar sig i och med det. Tjejerna hittar dock alternativa framkomliga vägar för att röra sig så väl i stadsrummet som på nätet.

I kapitlet som följer vänder jag blicken mot vardagens olika ekonomiska villkor.

5. VAD PENGAR GÖR – KONSUMTION, IDEAL OCH VARDAGLIGA EKONOMISKA VILLKOR

I det förra kapitlet redogjorde jag kort för hur tidigare forskningsbidrag visat hur ekonomisk skiktning i Malmö gör avtryck i stadens geografiska och demografiska organisering (t.ex. Scarpa 2015; Rodenstedt 2015). I det här kapitlet intresserar jag mig för hur de deltagande tjejernas ekonomiska positioner påverkar dem på olika sätt. Jag ställer frågor om vad pengar gör i deras levda erfarenhet av vardagen. I kapitlet aktualiseras möten mellan individualiseringsprocesser, identitetskonstruktioner, ideal och de olika ekonomiska positioner de deltagande tjejerna har. I dokumentärfilmen *Kids + Money* (2008) av filmaren och konstnären Lauren Greenfield intervjuas barn, ungdomar, och ibland deras föräldrar, om sitt förhållande till och sina tankar om pengar och konsumtion. Både barn och unga som lever i vad som framstår som ett extremt överflöd och barn som lever under knappa ekonomiska förhållanden porträtteras. Kontrasterna är stora men vad som förenar i princip alla de medverkande unga är att de framhäver den stora roll pengar har för dem. Centralt i beskrivningarna är konsumtionen av specifika varor, kläder och upplevelser, men de unga i den dokumentära skildringen pratar också om hur konsumtion av rätt saker ger status så väl som skapar skillnad gentemot andra. Det dokumentära verkligen fångar är sambandet mellan ojämlikhet och konsumtion, och alla de symboliska dimensioner och normativa processer som är sammanflätade med de ungas erfarenheter av och syn på pengar. Som flera sociologer, såsom Bourdieu (1984), Bauman (1991) och Skeggs (1999; 2004a) skriver fram, präglas samtida samhällen av konsumtionspraktiker vilka är tätt sammanfogade med individualiseringsprojekt och identitetsbyggen i ständig för-

ändring och rörelse (t.ex. Bauman 1991; Giddens 1991). Liksom Selma i det förra kapitlet beskrev hur vissa kvinnoideal förmedlas till henne genom till exempel reklam, förmedlas också livsstilsideal, eller vad som med Ahmeds (2010a) terminologi kan förstås som *riktlinjer* för hur vi kan förbättra oss, uppgradera oss eller skapa en bättre version av oss själva, bland annat genom reklam och media. Eftersom identitetsbygget är i konstant rörelse (Giddens 1991) blir behovet av att de varor (t.ex. kläder) och de praktiker (t.ex. konsumtion av vissa varor och tjänster) vi använder oss av för att utmärka oss, eller skapa oss själva, aldrig mättat. På samma gång är möjligheten till konsumtion ojämnt fördelad (Hjort och Salonen 2010). I texten som följer skriver jag om hur tjejernas materiella ekonomiska villkor genererar olika praktiker. Jag skriver också om hur deras föräldrars ekonomier inte bara påverkar vardagen på olika sätt utan också deras rörelse mot framtiden. Texten diskuterar olika konsumtionspraktiker med fokus på hur konsumtionen både har en materiell, rumslig och symbolisk dimension, som på olika sätt skapar klassmässig skillnad. Frågor om vad som är ett gott liv aktualiseras i kapitlet, men också frågor om andra värden än de strikt ekonomiska eller statusmässiga diskuteras (Skeggs 1999).

Att kunna "unna sig"

Julia bor med sina föräldrar och ett syskon i västra Malmö. Båda föräldrarna arbetar, pappan heltid och mamman på deltid. Julia säger att familjen har det ekonomiskt gott ställt: "Vi har det nog väldigt bra. Alltså lite över medelklass kanske. Så det känns väldigt bra." Hon får studiebidraget varje månad, plus att hennes föräldrar skjuter till extra pengar om det är något hon behöver. Jag frågar hur hon märker att familjen har det ekonomiskt gott ställt:

Ja alltså, man kan köpa lite dyrare grejer, alltså man kan unna sig, och finare kläder och finare möbler och så här. Det är ju egentligen materiellt och oviktigt men det kan ju ändå kännas viktigt på något sätt att man kan unna sig sådana saker. Ja och så resor då. Det blir ändå några gånger per år. Så det märker man ju på något sätt att man har det lite gott ställt.

Julia är en av få som använder klassbegreppet för att beskriva sin (ekonomiska)position. Hon beskriver hur familjens goda ekonomi möjliggör resor men också en konsumtion som inte bara är nödvändig utan också möjliggör val av varor som är lite "dyrare" och lite "finare". Att hon talar om att "unna

sig” är intressant. I det här sammanhanget går det att tolka som att hon syftar på att köpa sig själv något extra, något utöver det vanliga, eller att spendera på och belöna sig själv. Jag menar att denna typ av konsumtion också behöver förstås symboliskt, alltså i relation till de signaler som sänds ut genom att handla de lite ”finare” varorna (jmf Bourdieu 1984). Tova uttrycker sig på ett liknande sätt som Julia när hon beskriver sin familjs ekonomi genom att exemplifiera just deras konsumtionsvanor:

De köper saker de själva vill ha väldigt mycket, så här en ny kaffemaskin, nya köksprylar och sådant hela tiden och alltså det är inte så att vi måste spara hela tiden om det inte är så att de vill åka på en särskild resa.

Också Tovas föräldrar kan enligt henne inte bara handla sådant de behöver utan också sådant de vill ha, det vill säga varor som överskrider den praktiska nyttan. De ”finare” möblerna och kläderna Julia beskriver i citatet är inte bara finare i deras ögon utan har konstruerats som ”finare” i relation till vad som kan beskrivas som en rådande samhällslig överenskommelse för vad som ska kategoriseras som fina och exklusiva varor. Thorstein Veblen (1994/1899), som först introducerade begreppet ”iögonfallande konsumtion”, som senare tolkats av till exempel Bourdieu (1984), beskriver en konsumtion som drivs av social status och som skapar distinktion mellan olika samhällsskikt. Enligt Bourdieu (1984) är det de övre skikten, grupper med stort kulturellt kapital, som avgör vad som är god smak. Genom att konsumera i enlighet med vad som i samhället konstruerats som god (eller fin, exklusiv) smak markerar köparen att den tillhör eller aspirerar på att tillhöra de övre skikten. Köparen signalerar också att hen har de ekonomiska medlen att förvärva dessa varor. Detta skapar status. Smak skapar också distinktioner, det vill säga skapar skillnad och avgränsningar gentemot andra, personer eller grupper, som inte konsumerar dessa varor, tjänster eller klär sig på ett visst sätt.

För att tala med Bourdieu är smak således en del i hur klass och klassgränser görs (Bourdieu 1984, se också Skeggs 1999). Att Julia säger att konsumtionen av de finare varorna är ”materieilt och oviktigt” är också intressant att reflektera över. Denna markering kan vara ett sätt för henne att visa för mig att hon är medveten om att denna sorts konsumtion kan uppfattas som ytlig och överflödig. Kanske sympatiserar hon inte heller med denna form av konsumtion. Det jag emellertid tycker är viktigt att poängtera i sammanhanget är att Julia

har en samhällelig position som gör att hon "har råd" att tycka att det materiella är oviktigt. Skeggs (1999) påpekar hur medelklassen har fler valmöjligheter "för hur de kan vara" (Skeggs 1999, s. 149) eftersom de redan har status i samhället. För Julias del kan en sådan förmån vara att hon inte behöver framhäva sig själv genom statusprylar, eftersom hennes samhälleliga position redan är hög.

Pengar som vana och framtiden som en ekonomisk plats

Linn och hennes familj har en liknande ekonomisk position som Julia och Tova. Familjen bor också i de västra delarna av Malmö. Hon har aldrig hört att föräldrarna skulle ha problem med ekonomin. Även Linns egen ekonomi är god. Hon får sitt studiebidrag och dessutom jobbar hon extra, ibland många timmar per vecka. Linn säger att hon spar det mesta hon tjänar och främst går dessa pengar till resor. Hon handlar inte ofta men gillar förutom att resa att köpa vissa lite dyrare modeaccessoarer. I relation till det samtal vi har om hennes och familjens ekonomi säger hon att hon tror att ha gott om pengar för henne är vanemässigt: "Man vänjer sig ju ganska snabbt vid att ha pengar." Just den vanemässiga dimensionen är relevant att stanna till vid och som jag tolkar det finns det i hennes vardag flera dimensioner av detta. En aspekt av det är att hon lever i ett hem där det rent konkret finns goda ekonomiska medel runt henne. Den goda ekonomin kan därmed förstås som en självklarhet och som hon själv uttrycker det "en vana", inte bara av att ha pengar utan också att kunna göra olika saker, kanske föra en viss livsstil, som en konsekvens av att ha dem. Det är relevant att diskutera hur vanan påverkar hur hon *orienteras* (Ahmed 2010a) mot vissa praktiker, som att resa mycket, eller mot vissa saker, som dyrare modeaccessoarer. I ett längre citatutdrag tydliggörs också hur god ekonomi för Linn inte bara möjliggör (vanemässig) konsumtion, resor och sparkonto utan också färgar hennes tankar om vad som utgör ett gott liv:

Johanna: Vad är ett bra liv enligt dig?

Linn: Att ha, att man fortfarande har kvar sin familj och sådant och sedan så, att man inte behöver oroa sig för sin ekonomi och hälsan i behåll och ja, att man har det allmänt bra, alltså att man trivs, så man inte är olycklig, även fast man har bra ekonomi så kan man ju vara olycklig.

Johanna: Att man gör det man vill?

Linn: Ja, man trivs och har inte så mycket att oroa sig för.

Johanna: Tvärt om, vad är svårt, hur vill man inte att det ska bli?

Linn: Alltså, jag vill inte behöva oroa mig för min ekonomi, för jag har lik-som växt upp med att inte behöva det så det kanske skulle bli svårt att behöva göra det, mest att jag inte kommer att kunna ge mina barn samma uppväxt som jag har haft, att de inte ska kunna, att vi inte ska kunna resa och så, att skämma bort sina barn, det vill jag jättegärna kunna göra, det är väl mest det. Jag kan väl leva snålt om jag bestämmer mig för det. Det är mest att ens familj ska få det ha det bra.

I det här resonemanget kopplar Linn ihop pengar med möjligheter och praktiker, men också med vuxenideal och tankar om ett gott föräldraskap. Det är tydligt att hennes uppväxt i en ekonomiskt stark familj har givit henne erfarenheter av den trygghet som pengar kan generera och dessa erfarenheter präglar hennes egna visioner om föräldraskap och familj. I hennes berättelse finns ett tydligt samband mellan god ekonomi och ett gott liv, att som barn få till sig allt det som en god ekonomi kan generera och att som vuxen kunna ”ge” till sina barn, till och med ”skämma bort dem”. Det hon säger speglar vad som kan beskrivas som en idealiserad levnadsstandard och hur denna levnadsstandard hänger ihop med normer om familj och vad som utgör både ett gott föräldraskap och en god barndom. Hon kommer också in på resonemang som skapar ett samband mellan den höga ekonomiska levnadsstandarden och lycka. Ahmed (2017) argumenterar för hur tanken på lycka är just *riktande*. Strävan efter att uppnå lycka får oss att följa *linjer*. På samma gång antas vissa saker mer än andra leda till lycka (2017, s. 48, se också Ahmed 2010b). Den mycket goda ekonomin, som till exempel Linn målar upp, kan, i Ahmeds mening, förstås som ett medel, som antas generera just detta.

Jag förstår det som att Linn sedan barnsben har lärt sig att uppskatta och högt värdera den livsstil som hon vuxit upp inom. Denna livsstil kan, som jag beskrev innan, betraktas som en vana. Linn uttrycker också en oro för hur det ska bli ”sen”, när hon själv får barn. Denna oro bekräftas av Julia: ”Sedan, när man växer upp i en sådan familj då vet man ju inte hur det blir sedan, ifall man blir nöjd ifall man inte har det så själv sedan.” Det som förenar Julia och Linn är deras medvetenhet om styrkan i att ha ekonomiskt kapital, att pengar är en ”möjliggörare” som skapar trygghet, minimerar oro och förväntas leda till lycka (jmf Ahmed 2017; Ahmed 2010b). Båda gör intressanta referenser till framtiden där de beskriver framtiden som en ekonomisk plats. Julia och

Linn's framtidsbetraktelser speglar på flera sätt deras egna uppväxter. De säger också något om hur klassposition reproduceras över generationer genom de *livslinjer* som automatiskt blir våra när vi föds in i en familj (Ahmed 2006, s. 17). Livslinjerna kan vara ekonomiskt präglade, men är också tydligt präglade av samhällseliga ideal om vad som utgör ett gott liv. Både Linn och Julia signalerar att aspekter av det goda livet bland annat innebär möjligheter till specifika praktiker, att kunna göra många olika saker, att inte behöva "snåla" och inte behöva oroa sig för sin ekonomi. Genom Ahmed går det att förstå hur *linjer* är omgärdade av konventioner och ideal och dessutom, vilket jag påpekat i kapitlet *Det är härifrån världen breder ut sig*, bär linjerna på löften om att få något tillbaka. Dessa löften skulle i dessa exempel kunna utgöras av löften om fortsatt trygghet i framtiden (Ahmed 2006, s. 16).

Leila gör när jag intervjuar henne också referenser till framtiden i relation till ekonomi då hon konstaterar att "allt handlar om pengar":

Leila: Allt handlar ju om pengar. Allt handlar om pengar. För det jag vill göra, det kostar. Resa, det kostar. Men det är nog bara det som kostar alltså så. Men du behöver ju pengar till allting för att kunna leva, alltså över huvudet taget. Jag ska väl någon gång skaffa en egen lägenhet och alltså det enda som verkligen kan förstöra mina planer är ifall jag inte har bra ekonomi (...). Så jag måste ju jobba, jag ska jobba i flera år först för att få ihop de pengarna jag vill ha och köpt allt det jag vill ha, lägenhet och allting och sedan kan jag börja mitt resande, för då har jag inget annat att spendera på. Men samtidigt spara också till min pension eller vad det nu heter. Jag ska börja, alltså jag ska fixa allting.

Jag inledde det här kapitlet med att referera till dokumentärfilmen *Kids + Money* (2008) som skildrar ungas relation till pengar och konsumtionsideal. Precis som Leila uttrycker det i citatet vittnade de unga i filmen om den stora roll pengar har i deras liv. Inte minst är framtiden och vuxenheten tydligt närvarande och genomsyras i det Leila säger av ekonomiska praktiker och beslut: skaffa god ekonomi, köpa lägenhet, resa och pensionsspara. Den framtida Leila, men också Julia och Linn, speglar kostar pengar och Leila har redan börjat kalkylera på hur hon ska bemöta dessa utmaningar. Dels speglar detta vad som kan beskrivas som det samtida individualiseringsprojektet, att ständigt genom konsumtion skapa sig själv (Giddens 1991), dels speglar det hon

säger, precis som Linns och Julias resonemang, konsumtionsideal och vuxenideal. I Leilas resonemang, men också i Julias och Linns, synliggörs spår av vad som kan betraktas som förhandlingar med en samtid karakteriserad av en spänning mellan individuell frihet att skapa sig själv och sin egen framtid (Lalander och Johansson 2017) och känslan av att vara personligt ansvarig för densamma. Detta skapar bland annat ekonomisk oro. Denna oro tycks genomsyra även de tjejer som har starka ekonomiska positioner i ryggen, som Julia och Linn. Leila räknar i resonemanget upp allt hon själv behöver ”fixa” för att nå fram dit hon vill och förmedlar signaler om inte bara ansvar utan också de krav och den osäkerhet som följer med att hållas personligen ansvarig. Som jag tidigare påpekat visar forskning på hur just unga kvinnor framställs som de framgångsrika, kreativa och vinnande subjekten inom vår individualiserade och nyliberala samtid (se t.ex. Harris 2004; Ringrose 2007; Gill 2008; Gonick et al 2009; McRobbie 2009; Budgeon 2015). Den individualiserade femininiteten framstår som ett ideal (Harris 2004; Ringrose 2007; Ringrose 2008; Budgeon 2015) men genererar prestationskrav och stress hos unga kvinnor i dag (Wiklund et al 2013). Dessa mönster är synliga på andra sätt i det empiriska materialet, inte bara i relation till pengar och konsumtion, och jag vill dra en parallell till hur krav på framgång tar sig uttryck på likande sätt genom ett citat från en fokusgrupp, där Julia och Tova diskuterar platsbrist i framtiden. Här är oron tydligare:

Julia: Jag tycker mycket att det är framtiden, att det liksom är brist på plats i samhället. Så man tänker att man måste ha toppbetyg annars så kommer du ingenstans.

(...)

Tova: Sen liksom att det står i tidningen hela tiden att det finns inga bostäder, det finns inga jobb.

Framtiden framstår här som tydligt prestationsbaserad. Prestation, i form av höga betyg, framställs av Julia som avgörande för att ”komma någonstans”. Denna tanke, vill jag poängtera, är vanligt förekommande i det empiriska materialet i stort. Det Tova säger ser jag som ett exempel på hur dessa ideal får fäste och reproduceras diskursivt genom till exempel mediernas vinklingar av nyheter. Att ”fixa själv”, som Leila uttrycker det, riskerar på så sätt att framstå som en dygd när det i själva verket kan vara en strategi för att hantera vad som både upplevs och konstrueras som platsbrist i framtiden men som bör

förstås som ett uttryck för vad individualiseringens processer gör, det vill säga gör subjektet till personligt ansvarig för en framtid där inga strukturella hinder tycks råda. För att återknyta till Ahmeds teorier om *lycka* kan en sådan sträv-
van, alltså *lyckan* som en slags målbild i livet, upplevas pressande och krav-
fylld (Ahmed 2017, s. 49, se också 2010b). Jag går nu vidare till att föra ett
kortare resonemang om en praktik som omnämnts flertalet gånger i de berättelser
som hittills skildras i kapitlet och som är tydligt relaterad till ekonomi
och konsumtion, nämligen att resa.

Resandet som ideal

Som redan poängterats är det vanligt att de deltagande tjejerna i något sam-
manhang nämner resor: Att de tycker om att resa, att de reser ofta eller att de
vill resa mycket i framtiden. Helena Kåks kallar i sin avhandling resandet i
hennes unga intervjudeltagares liv som ”narrativa vändpunkter”. Resandet
förstås då som viktigt för de ungas identifikationsprocesser och självrepresen-
tation (Kåks 2007, s. 140 f, se även Andersson Cederholm 1999; Elsrud 2004;
Lalander och Johansson 2017) och som en del av ”vuxengörandet” (Kåks
2007, s. 140 f). Jag vill mena att resandet inte bara bör förstås som en del av
ungas identifikationsprocesser utan också som en konsumtionspraktik och
som ett samhällligt ideal. Tova, Linn och Julia ger uttryck för att resor utom-
lands är avhängigt av deras familjers goda ekonomi och Leila resonerar om
det kostsamma resandet hon planerar att göra i framtiden. Förutom koppling-
en mellan ekonomi och resande går det i deras resonemang att spåra de paral-
leller som finns mellan resande, status och samhällliga ideal. Mekonnen Tes-
fahuney (2010) beskriver turisten, eller snarare ”resenären” som normerande,
eller som ett idealsubjekt: hen är rörlig, obunden, vit/västerländsk, livsnjutare
och konsument (Teshahuney 2010, s. 118). Att resa, att ha råd och tid att göra
det (och att vilja göra det) medför status och kan förstås som ett samhällligt
(västerländskt) ideal, och som en symbol för makt och privilegium: ”i det glo-
bala reseprivilegiet strålar således vithet, klass och territoriell ordning sam-
man” (Teshahuney 2010, s. 121). Att vara berest kan, för att tala med Bour-
dieu, förstås som en praktik som genererar kulturellt kapital (Bourdieu 1984,
se också Lalander och Johansson 2017, s. 110 f). Linnea som ännu inte rest
mer än en gång beskriver hur viktigt det är att hon kommer att resa mycket
innan hon bildar familj:

Jag ska ha rest skitmycket och verkligen jättemycket innan jag kanske skaffar familj, alltså verkligen, verkligen. Ja, för att förra året så var det första gången jag var utomlands, jag har liksom inte. Min kompis, hon har varit överallt, hon har varit i Karibien, Sydafrika, Kina. Hon har varit i varje del av jordklotet och innan förra året var det för mig bara: Danmark, och Danmark och Sverige. Så att, ja, jag hoppas verkligen att jag har rest jättemycket. Alltså verkligen nästan över allt, där det är mysigt och trevligt.

Det är tydligt att Linnea inte är nöjd med att bara ha varit utomlands en gång. Hon idealiserar sin kompis alla resor på samma gång som jag tolkar det som att det finns något tvunget över Linneas egna resplaner. Det är inte det kvalitativa resandet hon adresserar, specifika resmål eller sevärdheter, utan snarare är det kvantiteten som lyfts i det hon säger: det myckna resandet. Sett till materialet i stort slås jag av att det råder ett komplett okritiskt perspektiv på det resande som beskrivs. Det vill säga ingen av dem ifrågasätter mass-resandets svåra inverkan på miljön (t.ex. Gössling och Peeters 2015) eller dess exploaterande karaktär och ordning (Elsrud 2004; Tesfahuney 2010; Mattsson 2016). Dessa aspekter, det kvantitativa och okritiska resandet, säger något om resandet som normativ praktik och resenären som ideal (Tefahuney 2010) och hur resandet betraktas som en oinskränkt rättighet i västvärlden (jmf Mattsson 2016). Resandet kan förstås som en del av de samtida individualiserade identitetsbygget (Lalander och Johansson 2017) vilket jag skrev om inledningsvis, men bör förstås i relation till maktfrågor och skillnadskapande processer på olika nivåer och både i relation till en lokal och global kontext. I den här avhandlingens empiriska material beskrivs det regelbundna resandet till exempel som en praktik som förutsätter god ekonomi. Resandet kan med andra ord kategoriseras som en skillnadskapande praktik.

Härnäst går texten över till att handla om den knappa ekonomin och hur erfarenheterna av sådana omständigheter påverkar vardagslivet, men också orienteringen mot framtiden.

Mellan ideal och knapp vardagsekonomi

Tara bor i lägenhet med sin mamma och yngre syster i västra Malmö. Hennes mamma är ensamstående och försörjer familjen. Hon jobbar som vårdare och har bott i Sverige sedan Tara var två år. Tara berättar att hon genom åren har hjälpt till mycket i hemmet, speciellt med att ta hand om sin lillasyster, för att

mamman ska kunna ta arbetspass på oregelbundna tider. När jag frågar Tara hur familjens ekonomiska situation är drar hon lite på svaret, ”ehm... bra”. Sedan säger hon:

Det var svårare innan, när min mamma precis hade skiljt sig och så skulle vi skaffa ny lägenhet och sådant. Men det är ganska bra. För att vara en ensamstående mamma så klarar hon det jättebra. Det är ju inte så att vi kan ha alla nya saker och så här men jag är inte sådan som behöver det heller. Det är lite svårare för min lillasyster, hon förstår ju inte det, att man måste spara och att man kanske inte alltid kan göra alla saker.

Johanna: Påverkar ekonomin dig på något sätt, eller gör den inte det eller?

Tara: Mm, den påverkade mig mer innan... alltså ja, jag har alltid haft mina kompisar, de har alltid varit sådana som bor i villa och liksom har bra föräldrar som jobbar med bra saker och sådant. Men de har ju inte pressat mig eller något sådant, jag har inte känt att jag har lite pengar, men kanske ibland när de säger att ’vi ska åka dit’ och jag vet att jag inte skulle kunna göra det, men jag mår ju inte dåligt över det för så är det ju liksom bara, det är ju inget konstigt. Men ja... nej jag påverkas inte så mycket av det egentligen, det är mer det jag tänker på sen när jag blir äldre, vad jag ska göra. För typ alla mina kompisar, deras föräldrar har sparat till dem sedan de var små men min mamma har inte gjort det för vi har inte kunnat spara. Så jag har lite panik över vad jag ska göra sen, för jag vill typ studera utomlands och det är dyrt och sådant. Så det är mest det, jag vet inte hur jag ska göra, hur jag ska kunna åka sen. Men ja.

(...)

Johanna: Får du ditt studiebidrag?

Tara: Nej, jag får inte mitt studiebidrag. Det är typ bara om jag behöver något, då får jag ju pengar. Ehm, och ibland gör jag så att jag ber om pengar fast jag egentligen inte behöver och så sparar jag de pengarna (skrattar lite) så att jag får upp lite. Och så jobbar, jag har jobbat varje sommar nu, kanske tre år och då kan jag ju typ använda de pengarna och så.

Johanna: Under året?

Tara: Ja. Men jag gillar inte att be om för mycket pengar, för jag vet att vi kan använda dem till andra saker.

Det finns flera aspekter av det här långa citatet som jag vill stanna till vid. En poäng är att Tara har en annan, mer knapp, ekonomisk situation än de andra

tjejerna som deltar i studien och som bor i samma område, i de västra delarna av Malmö. Det är också i relation till ”andra”, hennes vänner, som det tydliggörs för Tara att hon inte har samma (ekonomiska) möjligheter. Jämförelsen med *andra* följer med som en röd tråd genom hela hennes berättelse (jmf Sohl 2014). Detta kan jämföras med Harju (2008) som lyfter hur barns medvetande om svåra ekonomiska förhållanden bland annat tydliggörs för dem i relation till hur kompisar har det och genom de materiella saker kompisarna har. Att inte ha dessa ting, skriver Harju, är förenat med känslor av skam, misslyckande och rädsla för att utestängas och avvisas i sociala sammanhang (Harju 2008, s. 86). Sohl (2014), i sin tur, skriver att kvinnorna i hennes studie genom att jämföra sig med andra familjer tidigt i livet ”lärt sig” att urskilja att deras position som arbetarklass var lägre värderad. Hon beskriver också hur kvinnornas strävan att lämna arbetarklassen därmed ofta började tidigt i livet (Sohl 2014, s. 212 f, se också Skeggs 1999).

Tara uttrycker å ena sidan förståelse för mammans situation då hon säger att hon klarar av det bra fast hon är ensam förälder. Å den andra sidan, åter igen i jämförelse med hennes vänners levnadsförhållanden, tar hon ett visst avstånd från mammans yrke genom att säga att vännernas föräldrar ”är bra föräldrar som jobbar med bra saker”. Att hon sätter ett likhetstecken mellan att ”jobba med bra saker” och att vara en god förälder är värt att begrunda. Det kan vara så att hon syftar på att hennes mammas yrke genererar låg inkomst och betraktas som ett lågstatusyrke. Att det finns ett samband mellan graden av inkomst och yrkens status och värde skriver Svensson och Ulfsdotter Eriksson (2009). Uttalandet kan också tolkas som ett uttryck för att hon själv ser sig ha inskränkta förutsättningar och begränsade möjligheter i vardagen på grund av mammans position som ensamstående med lågbetalt yrke. Hon tycks väl medveten om att hennes vänner, genom sina föräldrar, har ekonomiska resurser som öppnar upp för möjligheter, inte bara i deras vardagliga liv, utan också i den kommande framtiden. Vetskapen om att det är en fördel att ha sparpengar när det är dags att flytta hemifrån bekymrar henne eftersom hon inte har det. Detta resonemang är intressant att sätta i relation till Leilas diskussion om att allt handlar om pengar tidigare i kapitlet och till de resonemang jag där för kring hur de deltagande tjejernas tankar om framtiden kan förstås som uttryck för en samtid där individualitet och personligt ansvar är högt värderade.

I relation till att Tara uttrycker sin position som begränsad vill jag också dra några paralleller till Sohls avhandling om kvinnors klassresa (2014). Liksom Skeggs (1999) skriver Sohl hur hennes informanter ger uttryck för hur de ser arbetarklasspositionens ”brist på alternativ” som ett av skälen till deras egen klassresa (2014, s. 201 f). Kvinnorna i Sohls studie ger, i likhet med Tara, uttryck för sambandet mellan deras föräldrars positioner som arbetarklass, deras bristande ekonomi och hur denna ger upphov till begränsade möjligheter. Föräldrarnas villkor är en uttalad anledning till att kvinnorna i Sohls studie strävat bort från ett liv i arbetarklassposition (Sohl 2014, s. 202). Det finns en intressant skillnad i hur Tara och kvinnorna i Sohls studie verbaliserar detta samband. Deltagarna i Sohls studie är klassmedvetna på ett sådant sätt att de kan sätta ord på den klassmässiga förflyttning de gjort och de kan se tillbaka på barndomen genom ett klassperspektiv. Tara befinner sig tidsmässigt *före* en eventuell ”klassresa”. Även då hon inte verbaliserar sin klassmedvetenhet beskriver hon den genom att hon exemplifierar de *skillnader* som råder mellan henne och andra, och hur dessa skillnader riskerar att påverka henne över tid, det vill säga inverka på hennes framtid. Viktigt att notera är också att Tara i citatet bidrar med ett perspektiv som nyanserar hennes eget resonemang, men som också bidrar med nyanser till idealet om att ha mycket pengar, då hon säger ”jag påverkas inte så mycket av det egentligen”.

Handlingsstrategier eller alternativa sätt?

I Taras berättelse i det förra avsnittet vidhåller hon att det är svårare för lillasystemen, än för henne, att förstå att familjen inte kan ha ”alla nya saker” och inte alltid ”kan göra alla saker”. Att hon säger så tolkar jag som ett möjligt uttryck för vad Harju (2008) benämner en reaktiv strategi. Reaktiva strategier är barns mer eller mindre dolda och inte alltid medvetna *anpassning* till familjens ekonomiska situation. Detta kan ta sig uttryck i att barn sänker sina ”behovsanspråk” och ger uttryck för att ”det inte är viktigt att ha eller behöva” (Harju 2008, s. 120, se också Fernqvist 2013). Tara säger till exempel: ”Det är ju inte så att vi kan ha alla nya saker och så här men jag är inte sådan som behöver det heller.” Detta är ett resonemang jag känner igen från andra tjejer i studien. Jag tar upp ett snarlikt exempel i nästa stycke. En möjlig tolkning av att Tara säger att hon inte är en sådan som egentligen behöver ”alla nya saker” är att hon motsätter sig, eller delvis kanske gör motstånd, mot rådande konsumtionsideal. Jag tror vidare att Taras ålder inverkar på det hon säger om att det är svårare för hennes syster än för henne själv. Till skillnad från systemen

är Tara i en position åldersmässigt, då hon kan börja tjäna egna pengar. Detta kan ha öppnat upp för möjligheter för henne att överbygga de vardagliga ekonomiska skillnaderna. Att närma sig "vuxenhet" öppnar här upp för en ökad grad av aktörskap i det att som vuxen behöver Tara inte leva underordnad mammans ekonomi (jmf Harju 2008). Att Tara sparar, sommarjobbar, planerar och funderar över hur hon ska ha råd att läsa utomlands eller ber mamman om pengar för att spara dem, kan också förstås som strategier. Dessa strategier menar Harju är dock proaktiva i stället för reaktiva, alltså ett sätt att försöka påverka situationen, det egna aktörskapet, snarare än att anpassa sig till den (Harju 2008, s. 119).

Tara har, som jag skrev tidigare, hjälpt till mycket hemma under uppväxten så att hennes mamma kunnat ta arbetspass på obekväma tider. Några av de andra informanterna hjälper till på andra vis. Aisha berättar att hon skjuter till pengar till familjens ekonomi från sin månadspeng eller sitt studiebidrag. Hon säger när jag frågar om hon kan beskriva familjens ekonomiska situation:

Aisha: Eh... det har jag inte koll på faktiskt. Nej, det är mer mina föräldrar. Man... när de har hand om ekonomin i huset så man ställer inte så mycket krav, ifall vi till exempel inte har så mycket pengar kanske, så säger de till 'vi kan inte gå ut och köpa, vi har typ så, vi måste spara till mat och allting sådant' och så säger vi 'ja okej'. Så det är ingen big deal.

Johanna: Man vet om det liksom?

Aisha: Ja.

Johanna: Får du, har du ditt studiebidrag eller?

Aisha: Ja typ.

Johanna: Eller får du fickpengar eller något?

Aisha: Typ. Jag alltså, min pappa är bortrest just nu och jag och mina syskon hjälper till lite till min mamma, för han kommer typ så snart, och sen, vi hjälper till lite med vårt studiebidrag.

Johanna: Så att det räcker?

Aisha: Ja. Man måste hjälpa till lite. Ja.

Aisha ger uttryck för att ha anpassat sig till familjens knappa ekonomi, den är ingen stor sak och inte heller något hon klandrar föräldrarna för. Även om det är jag som använder mig av uttrycket "man vet om det liksom" och Aisha som bekräftar det genom att svara jakande tyder det som framkommer i intervju-

tatet på att familjens ekonomi är en vardaglig normalitet, en förkroppsligad vana (t.ex. Ahmed 2006; 2010a). Att hon däremot skjuter till pengar om det behövs är ett sätt att försöka påverka den (Harju 2008). Det visar också på ett ansvarstagande i relation till familjens ekonomi (se även Näsman et al i studien *Barnfattigdom: om bemötande och metoder ur ett barnperspektiv* 2012). Strategin suddar också delvis ut gränsen mellan vuxendom och barndom i det att det i Aishas berättelse råder en slags omvänd ordning i det ekonomiska flödet i familjen som går stick i stäv med den samhällsliga åldersordningen där vuxna oavkortat försörjer barn. Att Aisha säger att familjens ekonomi inte är en "big deal" tolkar jag på flera olika vis. Det kan ha att göra med att hon inte vill prata med mig om familjens privatekonomi just för att det tenderar att betraktas som något privat. Det kan också tyda på att hon, liksom Tara, är medveten om att hennes position är lägre värderad vilket skulle kunna påverka hur hon tror att jag, i intervjusituationen, ser på henne och hennes familj. En tredje tolkning är att hon ger uttryck för ett alternativt sätt att tänka kring familj, vardagsekonomi, och pengars värde där konsumtion och de livsstilar som den ekonomiskt starka (klass)positionen idealiserar här faktiskt ges mindre betydelse och värde. Detta öppnar eventuellt upp för skapandet av nya *fotspår* och *riktningar*, för att tala med Ahmed (2010a), där dominerande livsstilsideal i högre grad exponeras och ifrågasätts till förmån för *orienteringar* mot mer jämlika levnadssätt (se också Skeggs 1999 och Sohl 2014). I nästa stycke skriver jag om pengar och konsumtion som både iögonfallande och nedtystat och hur detta går att förstå. Därefter avslutas kapitlet i en sammanfattande text.

"Det är ju inte så att man säger det högt, hur har ni råd med detta?"

Den (ekonomin, min anm.) är väl bra. Alltså, vi pratar aldrig om det, för att mamma tycker liksom att det är, att det är något som vi, att det är lite så privat.

Orden kommer från Linn och kommer av att jag frågar henne om familjens ekonomiska situation. Förutom att det framkommer att familjen har god ekonomi skildrar hennes svar också tystanden runt pengar och hur denna tystnad, som i Linns familj, även kan ta sig uttryck inom familjen. När jag frågar Tova om pengar är något hon pratar med sina kompisar om, säger hon att när det gäller den egna situationen pratar man om det, det vill säga hur lite pengar

man har kvar av sitt studiebidrag: ”Vi sitter och klagar väldigt mycket över hur lite pengar man får och sådär, man tänker på att man vill ut och göra någonting och det är alltid någon som säger ’jag har inga pengar’”. Hur kompisarnas ekonomiska hemförhållanden ser ut är inget hon pratar med sina kompisar om. Däremot, menar Tova, går det att ana hur andra har det ekonomiskt genom att besöka dem hemma, eller genom att kompisarna pratar om att de inte har råd att göra vissa saker eller köpa vissa grejer. Tova beskriver hur hon ser skillnader men inte pratar om dem: ”Man frågar ju inte mer, om man vet att det är privat så”. I citatet som följer sätter Linnea, i sin tur, ord på hur *skillnad* tar sig uttryck i hennes gymnasieklass. Detta noterar hon, men skulle aldrig prata högt om:

Linnea: Alltså ibland när man ser så typ bilder, kanske på de rika, eller vad man ska säga (skrattar lite).

Johanna: De rika i klassen?

Linnea: Ja precis, typ att de hela tiden är på Espresso House om man bara, typ en macka kostar ju 50 kronor! Man bara, ’jaha, hur har ni råd med detta?’ Men... det är ju inte så att man säger det högt ”hur har ni råd med detta?”, men (skrattar till) man tänker ju det.

Förutom att även Linnea beskriver konsumtionspraktiker som synliga men de ekonomiska medlen som nedtystade ger hon också hennes klasskompisars praktiker rumslighet. Den rumsliga kontexten bidrar ytterligare till, som jag ser det, att konsumtionen blir iögonfallande. Hade klasskompisarna suttit utomhus på en bänk eller på gräset i en park hade deras praktik förmodligen inte framstått på samma sätt för Linnea. Genom att sitta på fiket manifesteras att de *har råd* att sitta där och äta lunch i stället för att äta i skolmatsalen där det är gratis. Jag ska utveckla tanken om hur rummet bidrar till symboliska distinktioner genom att ge exempel på hur Linn och Frida har helt olika erfarenheter av ett torg i centrala Malmö som kantas av restauranger och barer och hur detta påverkar deras syn på och känsla för torget:

Lilla torg känner jag mig inte hemma på, där är alldeles för dyrt att vara och jag gillar Södervärn för där är också billigt. Jag gillar billiga ställen för jag

har ju inte så mycket pengar. Jag hör ju mest hemma vid Triangeln, vid Södervärn, vid Gustav, det är där jag oftast är.¹⁸

Frida sätter här ord på hur rum kan uppfattas som ”dyra” respektive ”billiga” och detta bör förstås både bokstavligt och symboliskt. Hon uttrycker att hon inte väljer att vistas på de offentliga platser som har för höga priser för hennes ekonomi, men hon uttrycker också att dessa platser inte får henne att känna sig hemma. Detta kan jämföras med Sixtensson (2009) och Listerborn (2015) där det framkommer att kvinnor med slöja undviker just detta torg på grund av att de känner sig iakttagna och obekväma där (jmf Ahmed 2010a). Linn har en helt annan uppfattning om just det här torget. Det är till och med den offentliga plats där hon oftast är med sina kompisar: ”Lilla torg brukar vi mest vara på, det är vårt ställe, verkligen.” Förutom att Linn och Frida *orienteras* mot olika rum i staden (Ahmed 2010a) skapar rum också klassmässiga *distinktioner*, för att tala med Bourdieu (1984). Lilla torg ligger i anslutning till de centralare delarna av stadskärnan men vetter mot de västra stadsdelarna. Torget kantas av barer och restauranger och i anslutning till torget finns shoppingstråk med butiker av det exklusivare slaget. Triangeln är ett köpcentrum och en reseknutpunkt i de södra delarna av centrum och Södervärn ett område och en bussknutpunkt i söder i nära anslutning till Triangeln. Affärerna i detta område karaktäriseras av butikskedjor med mindre exklusiva massproducerade varor. Jag vill beskriva det som att det finns en gränslinje mellan dessa två offentliga rum som speglar stadens större ekonomiska och demografiska uppdelning där de västra delarna består av i högre grad höginkomst-hushåll och de södra, men framför allt de sydöstra delarna, i högre grad består av låginkomst-hushåll. Gränslinjen är inte statisk eller ogenomtränglig men den, eller snarare vad som finns på dess olika sidor i kombination med kroppars *habitus* (Bourdieu 1984), påverkar Fridas och Linns olika upplevelser av samma torg. Jag ser deras skilda erfarenheter av samma torg som ett exempel på hur rum *orienterar* kroppar (Ahmed 2010a) men också som ett exempel på hur strukturella mönster förkroppsligas och påverkar tjejernas *orientering* mot eller bort från olika ekonomiska och symboliska rum i staden. Det visar också den ”talande” roll rummet har i konstruktioner av skillnad.

---

¹⁸ ”Gustav” syftar på Gustav Adolfs torg och ligger i Malmö centrum i anslutning till gågata och shoppingstråk.

Sammanfattning

Att ha eller inte ha pengar skildras i det här kapitlet som ett slags tillstånd som för tjejerna å ena sidan ter sig extremt konkret och synligt genom de praktiker pengar genererar eller inte genererar. Å andra sidan är pengar och ekonomi omgärdat med tystnad. Det beskrivs av Tova som något ”privat” eller något man inte säger högt, som Linnea uttrycker. Linn ger också uttryck för att ekonomi är så pass privat att det inte ens diskuteras inom hennes familj. Hur går det att förstå denna motsägelse? I texten *Mynten på bordet* (2016) skriver Paula Mulinari om pengars paradoxala (o)synlighet: ”pengar som syns uppfattas som billiga pengar (...) pengar för folk i marginalen. De riktigt stora pengarna däremot (...) är ofta osynliga” (Mulinari 2016). En del av det som skapar klass är, som jag tidigare skrivit, smakmässiga distinktioner och hierarkier (jmf Veblen 1994/1889; Bourdieu 1984). Att skylta med pengar kan med det i åtanke förstås som ett exempel på ”dålig” smak. Det kan vara en förklaring till tystnaden runt pengar. En annan förklaring är tystnaden runt de stora pengarna, det vill säga ägandet av produktionsmedlen och den ojämlikhet som finns inom den kapitalistiska ekonomin. Om ”de stora pengarna” synliggörs riskerar dessa maktpositioner att också synliggöras och ifrågasättas (Mulinari 2016). Tystnaden runt privatekonomin kan möjligen också förstås som en del av de individualiseringsprocesser som präglar samtiden (Bauman 1991) där att konstruera sitt *eget* (ekonomiska)liv, *själv* ansvara för det, eller som Leila uttrycker: ”fixa allt själv”, framstår som ideal.

För mig har frågor om pengar och ekonomi varit ett sätt att närma mig tjejernas ekonomiska, men också klassade, vardag och hur denna vardag är en del av ett socialt skiktat Malmö. I analysen blir det till exempel synligt hur tjejernas föräldrars löneinkomster och positioner på arbetsmarknaden skapar materiella skillnader i vardagen. Dessa skillnader sätter sig i kroppen och påverkar deras *orienteringar* i vardagen och mot framtiden (Ahmed 2010a). I texten synliggörs att pengar både direkt och indirekt fungerar som ett medel i vilket tjejerna läser in skillnad, i relation till den egna och andras positioner. Genom att fokusera på smakdistinktioner och ideal kring konsumtionspraktiker blir det också synligt hur tjejerna både förstår, erfar och gör (klassmässig) skillnad genom handlingar, till exempel genom konsumtionspraktiker. Också olika rumsliga kontexter tycks skapa *distinktioner*. Berättelser om framtidsvisioner och indirekt deras möjligheter i framtiden genomsyras också av ekonomiska tankegångar i relation till ideal om det goda livet. Berättelserna förmedlar å

ena sidan fragment av vad jag förstår som samtida normativa individualiserade ungdomsideal: att konsumera, resa och unna sig. Å den andra sidan visar empirin dock också på motstånd mot dessa ideal.

Att tjejerna som deltar i den här studien är tonåringar har på flera sätt varit intressant då de fortfarande omfattas av sina föräldrars ekonomier och klasspositioner. På samma gång närmar de sig åldersmässigt vuxenhet vilket gör att de i berättelserna reflekterar över framtiden som en ekonomisk plats. Är då de unga deltagarna klassmedvetna? Jag vill mena att många av dem är det, även om de inte använder klassbegreppet, och trots tystnader runt pengar och makt. Bettie beskriver hur medvetenheten om klass identitetsmässigt kan skapa en uppfattning om skillnad eller "ens plats" (Bettie 2014, s. 43 f) även om detta inte alltid sker med hjälp av klassbegreppen som vokabulär. Detta ser jag även i det här empiriska materialet. Många av de deltagande tjejerna benämner ekonomiska, symboliska och värdemässiga skillnader och distinktioner och verkar också medvetna om deras egen plats på denna karta. I tjejernas berättelser sker positioneringar av dem själva och andra genom ett ekonomiskt raster men i relation till andra symboler, markörer och praktiker.

I relation till den paradoxala tystnad som beskrivs i materialet framstår det som angeläget att föra diskussioner med unga som adresserar ekonomisk ojämlikhet, inte minst i relation till könsstrukturer. Jag vill här dra en parallell till Fernqvists studie (2013) där hon ser hur barn (6-18 år) till föräldrar med knapp ekonomi utvecklar undvikande strategier i skolan för att dölja att det inte har råd. De känner också skam. Detta sätter Fernqvist i relation till att ekonomisk ojämlikhet och fattigdom är en "icke-fråga" i skolmiljön. En konsekvens av att barnen inte lär sig förstå och sätta ord på ojämlikhet är att barns frånvaro från aktiviteter, kalas eller resor tolkas som tecken på att de är snåla, konstiga eller tråkiga. Detta får negativa sociala konsekvenser för barnet. Sett ur den här studiens perspektiv: om det saknas ett språk för att verbalisera ojämlikhet är risken att det blir svårt för tjejer att upptäcka och bemöta de ekonomiskt ojämställda villkor som generellt sätt ligger framför dem, i relation till deras yrkesliv (lägre löner för kvinnor), om de blir föräldrar i en heterosexuell relation (ojämlik fördelningen av föräldraförsäkringsdagar) och som pensionärer (lägre pension för kvinnor).

6. VARDAGSRASISM, SÖRJBARHET, OCH MOTSTÅND: I VARDAG, KROPP OCH RUM

I det här kapitlet går jag vidare till att i huvudsak skildra tjejernas berättelser om vardagsrasism (Essed 1991; Schamauch 2006). Texten inleds med en kort genomgång av begreppet rasifiering och hur rasifieringen som process, och dess samverkan med konstruktionen av svenskhet, behöver förstås som det som skapar förutsättningar för rasismen. I den andra delen fokuserar jag på rasismens förhållande till kroppen, kroppens rörelse och rummet på flera olika sätt. Jag diskuterar hur vardagsrasismen i tjejernas berättelser framstår som rörlig och oförutsägbar å den ena sidan och som cementerad och förutsägbar å den andra. Jag gör här också en särskild analytisk poäng i relation till *avståndstaganden* från det icke-vita kvinnliga subjektet. I den tredje delen av kapitlet går jag mer över till att skildra rasismens materiella effekter, men också dess emotionella logik och motståndshandlingar. Jag argumenterar för hur tjejernas erfarenheter kan förstås i relation till Butlers (2009) *ramar för sörjbarhet* men diskuterar också hur tjejerna utövar en alternativ form av sörjbarhet genom att sörja för varandra. Jag skriver vidare om hur vardagsrasismen förkroppsligas, ger upphov till handlingsberedskaper och påverkar rörelsemönster och *orienteringen* mot eller bort från olika rum (Ahmed 2010a). I kapitlets sista del för jag med hjälp av bell hooks (1989) begrepp *talk back* resonemang om hur motstånd mot hur tjejerna positioneras i förhållande till svenskhet och ras utövas genom det språkliga berättandet.

Vithet som normativ svenskhet

Rasismen, oavsett vilket uttryck den tar och om det är en enskild individ eller en institution som ger uttryck för den, uppstår inte i ett vakuum utan är förankrad i en process som kategoriserar och rangordnar människor baserat på

hudfärg, hårfärg och/eller föreställningar om kulturella eller religiösa praktiker. Användandet av det teoretiska perspektivet *rasifiering* är ett sätt att begripliggöra och skriva fram de processer i vilka rasismen grundar sig i. I texten använder jag begreppet sparsamt. Däremot är den process som rasifieringen utgör bakomliggande för de tolkningar och analyser jag gör i det kommande kapitlet. En definition av min förståelse av begreppet är här således på plats. Jag lutar mig mot kulturgeografen Irene Molinas (2005) förklaring av rasifieringsprocesser. Hon skriver följande:

Generellt står begreppet rasifiering för kategoriseringar, tankemodeller och associationer som gör rangordningen mellan människor till ett naturligt inslag i såväl sociala relationer som maktstrukturer. Rasifieringsprocesser är associerade till en essentialistisk människosyn som legitimerar den sociala rangordningen utifrån en föreställning om människors väsensskilda och oföränderliga olikheter utifrån kulturella och/eller utseendemässiga tillskrivningar (Molina 2005, s. 95).

I dag är även de religiösa tillskrivningarna dominerande i hur rasifieringen konstrueras (t.ex. Sixtensson 2009; Listerborn 2015). Det jag framför allt vill belysa genom att återge denna begreppsförklaring är de processuella aspekterna, alltså görandet av ras, och den hierarkiska rangordning detta görande ger upphov till. I dessa processer är hudfärg, hårfärg men också kulturella och religiösa praktiker och vanor centrala för hur vi ”läser” andra människor. Jag förstår vidare rasifieringen som en global process med rötter i den koloniala exploateringen, men för att förstå den, behöver den också alltid förankras inom ramen för den nationella (svenska) kontexten (Molina 2005, s. 95 f, se också t.ex. Lundström 2007; Mattsson 2010). Inom den svenska kontexten framstår just vitheten som normativ och som en markör för svenskhet (t.ex. Mattsson 2010; Hübinette och Lundström 2014; Lundström 2014). Hübinette och Tigervall (2008) gör genom intervjuer med adopterade och adoptivföräldrar viktiga poänger i relation till hur betydande hudfärgen är i bedömningen av vem som uppfattas som svensk och inte. Deras material visar tydligt å den ena sidan på hur hudfärg och/eller andra kroppsliga markörer ger upphov till associationer i relation till namn, geografiskt ursprung och språk. Det ger också upphov till fördomar om olika egenskaper eller kulturella praktiker å den andra sidan (Hübinette och Tigervall 2008, s. 234, se också Malinda Andersson 2010).

Jag har i avhandlingens teoretiska kapitel beskrivit hur Ahmeds linjebegrepp bland annat kan användas för att förstå vithetens normerande position, och i ett tidigare kapitel har jag skrivit om görandet av kön på ett liknande sätt. Vitheten är alltså i allra högsta grad närvarande i den process som rasifieringen utgör. Den är normerande och ger därmed upphov till förmåner och makt. Ahmed (2010a) adresserar flera av dessa förmåner, bland annat vita kroppars rörelsefrihet vilken kan ta sig uttryck genom privilegiet att i högre grad kunna röra sig i olika rum, mellan rum och på olika platser utan att känna sig obekväma eller att utsättas för risken att *stoppas* i sin rörelsebana. Chansen är betydligt större att den vita kroppen ges förmånen att ”smälta in”, men detta är också avhängigt av hur nära eller långt bort den vita kroppen befinner sig i förhållande till andra maktbärande kroppsliga normer. Molina (2011), i en läsning av Ahmed, manar till just försiktighet vad det gäller att ge vitheten en allt för framskjuten analytisk plats. Det finns en risk att vitheten reproduceras som om den vore en erfarenhetskategori, en imaginär ”likhet” mellan alla vita, och inte en norm. Behovet av att synliggöra konstruktionen av vithet som normerande kvarstår dock och den är viktig för att förstå rasifieringen och dess materiella konsekvenser samt för att kunna utmana vithetens normerande position. Det är också med anledning av detta som jag i det här kapitlet väljer att fokusera på *erfarenheten av vardagsrasismen*, och dess förhållande till konstruktioner av ”svenskhet” och normativ vithet, och inte på erfarenheten av att positioneras i relation till ras i stort (där även erfarenheten av vithet skulle vara med).

Förhandlingar med svenskhetens gränslinjer

Att vara eller inte vara svensk återkommer i det empiriska materialet som ett sätt att beskriva och kategorisera sig själv och andra personer. Främst, men inte helt uteslutande, är det tjejerna med föräldrar som har migrationsbakgrund som förhåller sig till och använder begreppet ”svensk” i berättelserna. På ett liknande sätt använder dessa tjejer förklaringarna ”att vara invandrare” eller ”vi blattar”, för att beskriva både ett eget individuellt, men också ett slags kollektivt, erfarenhetstillstånd (t.ex. ”vi som invandrare”) (jmf Andersson 2003; Lundström 2007). Svenskheten används också för att beskriva vissa platser eller ställen i staden, till exempel genom att tala om ”svenska platser” eller ett ”svenskt område”. Svenskheten blir i relation till rum ett sätt att illustrera gräns- eller skiljelinjer mellan olika områden och offentliga platser. Både beskrivningen av erfarenhetstillståndet och beskrivningen av rum sker, vill jag

mena, på ett relativt dikotomt sätt; antingen är man "blatte" eller "svensk" och bor i ett svenskt område eller i ett invandrarområde. Det finns bara två alternativ. Leila för ett resonemang som fungerar som ett exempel på hennes förhandling med dessa endast två alternativa identiteter. I det hon säger ringar hon nämligen in svårigheten med att ha komplexa identiteter, eller känna sig som många olika saker på samma gång, i ett land där det är viktigt att veta var människor kommer ifrån (Molina 2011):

Leila: Alltså när någon frågar mig 'var kommer du ifrån?' då säger jag, 'jag kommer från Afghanistan.' Men det är bara för att hade jag sagt 'jag kommer från Sverige' så hade de sagt 'nej men ärligt, var kommer du ifrån?' fattar du, så det blir ju så att jag säger Afghanistan, det är ju mina föräldrar som kommer därifrån och jag har ju deras rötter, men alltså jag är ju själv född i Sverige men... jag vet egentligen inte själv vad jag är, alltså jag vet inte om jag själv klassas som svensk eller som afghan, jag vet inte (skrattar till). Men det är ju vanligare att man säger, alltså sina föräldrars födelse-land, där de kommer ifrån. Men alltså egentligen... alltså... rasister skiter ju i om du är född i Sverige, så länge du, dina föräldrar kommer någon annanstans ifrån, då kommer du också därifrån.

Johanna: Om du har ett utseende som urskiljer sig?

Leila: Precis, exakt. Typ, hade någon rasist kommit och slagit mig för att jag är från, har ett annat ursprung, hade jag sagt 'men jag är född i Sverige' jag tror inte det hade hjälpt, de hade ändå fortsatt (skrattar till lite), ja.

Intressant i Leilas resonemang är hur hon delvis beskriver sig själv på ett sätt som ligger i linje med det förväntade, det som hennes icke-vita kropp signalerar att hon "är", det vill säga inte svensk, inte för att hon känner så, utan för att tillfredsställa den som frågar. Det ges, som jag tolkar det, inte diskursivt utrymme för Leila att beskriva sig som något annat än icke-svensk, även om hon själv identifierar sig på många olika vis. Molina (2011) hittar svaret på den i Sverige vanligt förekommande frågan: "Var kommer du ifrån?" i landets historia, en historia där vitheten, och blondheten, fram till "den postkoloniala eran" varit i princip så självklar att den knappt uppfattats. När vithet är normerande till den grad att den inte noteras blir den icke-vita kroppen så mycket mer synlig, märkbar och svårplacerad (vem är du?)(Molina 2011, s. 79, jmf också Ahmed 2010a). I slutet av citatutdraget beskriver Leila ett potentiellt våldsutövande mot hennes kropp. De hypotetiska slagen från rasister utdelas, i

det Leila säger, som konsekvens av hennes konstruerat icke-svenska kropp. Resonemanget ringar in sambandet mellan rasism och den hierarkiska (och våldsamma) värderingen av olika kroppar. Inom detta system faller Leila, för att tala med Butler (2009) utanför sörjbarhetens (och svenskhetens) ramar. Leilas exempel är fiktivt men säger också något om kopplingen mellan rasism och våld (se t.ex. Young 1990; Žižek 2009; Listerborn et al 2011).

Texten övergår nu till att beskriva mer konkreta berättelser om erfarenheten av vardagsrasism. Den primära analytiska blicken lägger jag på hur vardagsrasismen påverkar tjejernas upplevelse av och rörelse i och mellan rum.

Erfarenheter av den rumsliga rörliga vardagsrasismen

Tidigare forskningsbidrag så väl som den här studien visar att vardagsrasismen tar sig uttryck i många olika rum (Essed 1991; Schmauch 2006; Kalonaityte et al 2007). Vardagsrasismen kan i den bemärkelsen förstås som rörlig och oförutsägbar. Jag kommer i följande textparti att diskutera hur rasistiska strukturer förlängs i rum i relation till en grupp tjejers erfarenhet av vardagsrasism (Ahmed 2010a). Det tjejerna säger visar delvis på vardagsrasismens rörlighet, men med ett analytiskt öga på rum och de kroppar som befinner sig där, blir vardagsrasismen, i högre grad förutsägbar. Särskilt ur ett urbant perspektiv blir det mer relevant att tala om rasifieringen av stadsrummet som i högre grad cementerad än rörlig.

Ahmed (2010a) argumenterar för hur rum antar form av de kroppar som bebod dem enligt en logik där kroppen och rummet förlänger varandra. Eftersom kroppsliga attribut och/eller religiösa synliga symboler används för att klassificera och rangordna kroppar enligt ett hierarkiskt system för ras (läs rasifiering) går det för att tala med Ahmed att förstå hur rasifieringen förlängs i rummet. Vithetens normerande position i det svenska samhället gör att även många rum görs, och upplevs som, vita. Att vara icke-vit i ett vitt rum påverkar kroppens upplevelse av att vistas i det och kan genom Ahmed (2010a) förstås som en upplevelse av att noteras och *sticka ut*, snarare än att *smälta in*. Förutom att erfarenheten av att *smälta in* i rummet kan bidra till en känsla av acceptans och att inkapslas i en högre grad av trygghet och säkerhet (Ahmed 2010a, se också Puwar 2004) kan det också rent praktiskt innebära privilegiet att få uträtta sina vardagliga göromål utan att iakttas, ifrågasättas eller hånas på grund av sin hudfärg och/eller andra kroppsliga attribut. I ett längre citat-

utdrag skildrar Leila, Sana, Kamila och Mona det motsatta, hur vardagsrasismen tar sig uttryck när de ska ta bussen, handla i affären eller bara går på gatan:

Leila: Man märker på många sätt.

Sana: Ja, en gång för ett tag sedan var jag på bussen och det var mycket människor och det var en buss som gick till Bunkeflo och Limhamn så det var mer svenskar på bussen, så var det jättemycket folk och så kom det in en gravid kvinna, hon var så.

Kamila: Högravid.

Sana: Ja, högravid och hon hade påsar och sådant, så jag ställde mig upp för att vara trevlig 'du kan få sitta 'här' du vet, hon bara 'ah' och så kollade hon och sådant och sedan var det någon längre bak i bussen som reste sig och då satte hon sig där. Ja, det var riktigt otrevligt, och jag brydde inte ens mig.

Leila: Sedan har jag också sett flera gånger typ om vi är inne i en affär och ska handla.

Flera i gruppen: Ja.

Leila: Och så är de, som jobbar i butiken, alltså de kollar hela tiden.

Kamila: De går efter dig.

Leila: De tror man ska sno, och det är riktig förnedring, bara för att vi är utlänningar. Och samma sak när man har gått på gatorna på kvällarna och kanske en gamling gått förbi och ser man att de direkt gör så här med sin väska (drar den till sig). Man bara så 'lägg av'. Alltså det är sådana smågrejer som man märker av då och då. Fast det är ingenting vi lägger värsta tiden på att tänka på, eller något sådant.

Kamila: Om det är deras uppfattning, skit samma då.

Att vara övervakad och känna sig misstänkliggjord i butiker är det fler än den här gruppen av tjejer som berättar om. Misstänkliggörandet sträcker sig i Leilas berättelse också ut från affärer till gatan där mötet med okända människor kan leda till liknande erfarenheter. Resonemanget som Leila och Kamila för, visar hur rasismen gör att en sådan vardaglig sak som att konsumera kan försvåras. Intressant i relation till vad jag skrev i kapitlet *Vad pengar gör – konsumtion, ideal och vardagliga ekonomiska villkor* är därmed att tillgången till pengar inte automatiskt medför att rum, som butiker, upplevs som åtkomliga eller möjliga att handla i. I Sanas berättelse om bussen markerar hon initialt

att bussen befolkas av många "svenskar". Som jag tolkar det är just detta faktum en central del av Sanas berättelse. Vardagsrasismen är många gånger svår att förutse, den är rörlig och kan visa sig var som helst och av vem som helst, till exempel på gatan eller i butiker. På samma gång är den mer trolig i vissa rum. Vad det gäller stadens organisering, och segregering, följer också de rasifieringens logiker (Molina 1997; Lundström 2007). Att Sana både markerar att bussen befolkas av "svenskar" och är en busslinje som färdas mot ett specifikt område av staden är således en viktig del av hennes berättelse. Det exempel hon väljer att berätta om (den gravida kvinnan) beskriver inte bara hennes erfarenhet av vardagsrasism utan skildrar också stadens sociala skiktning och vad jag tolkar som Sanas erfarenhet av att vissa stadsrum är mer riskfyllda att vistas i än andra som "icke-svensk".

I de incidenter som skildras i citatet berättar tjejerna om blickar som uttrycker ogillande eller misstänksamhet och kroppar som markerar olika typer av avstånd; att gå bort från dem eller att dra väskan till sig. Just avståndstagandet är intressant att reflektera över eftersom avståndstagandet omfattar kvinnliga subjekt. Sett ur ett könsperspektiv genomsyras sexistiska uttryck, sexuellt ofredande och sexuellt våld mot kvinnor av allt annat än avståndstaganden. Snarare handlar det då om *överträdelser* av (kroppens) gränser. Att rasismen även kan genomsyras av könsstrukturer går inte minst att förstå genom Edward Saids (1978/1997) postkoloniala teoribildning där han bland annat beskriver hur begäret till den "andre" är en beståndsdel i konstruktionen (och exotiseringen) av orienten. I en svensk kontext skriver Lindblad och Signell (2008) om hur kvinnor adopterade från Asien erfar sexualiserad rasism. Även de tjejer som deltar i Kalonaitytés et al (2007) studie har erfarenhet av att exotiseras och nedvärderas av män genom sexuella trakasserier. Vardagsrasismen som sexualiserad är som jag ser det inte närvarande i tjejernas berättelser om vardagsrasism i den här avhandlingen. Snarare tycks avståndstagandet från dem vara den logik som opererar. Jag ska ge ytterligare ett exempel på hur jag ser att detta tar sig uttryck i berättelserna samt därefter ge en kort möjlig tolkning av varför det är denna logik som tycks operera snarare än närmandet *till* och sexualiseringen *av* dem.

Zara är en av två medverkande tjejer som har sjal¹⁹ på huvudet. Att kvinnor med sjal utsätts för vardagsrasism, både grov och direkt, så väl som i subtil form har tidigare studier visat (Sixtensson 2009; Listerborn 2015). Även Zara har erfarenhet av detta. Hon är i slutet av sin gymnasieutbildning och berättar att hon känner viss oro över att börja jobba då: ”Vissa arbetsplatser inte anställer personer som har sjal”. Eftersom hon går ett yrkesinriktat gymnasieprogram har praktik varit ett återkommande moment under utbildningen och det har hänt, berättar hon, att arbetsplatser inte har tagit emot praktikelever med sjal. Listerborn (2015) beskriver hur muslimska kvinnor, så väl som män, inbegrips i diskurser som konstruerar dem som potentiella hot mot den nationella säkerheten så väl som ett hot mot västerländska (kvinno)ideal. Den slöjdbärande kvinnan, menar Listerborn, förkroppsligar på en gång gestalten av den förtryckta kvinnan, en misslyckad integrationspolitik så väl som hon utgör ett potentiellt nationellt säkerhetshot. De är i förhållande till dessa diskurser som rasismen mot muslimska kvinnor hittar sin legitimitet (ibid). Kvinnorna symboliserar således en mängd negativa saker men tycks inte gestalta det exotiska ”andra” (Said 1997) eller utsättas för sexuella närmanden och anspelningar. I relation till detta går det att spåra möjliga pusselbitar till det kroppsliga avståndstagande som framträder i tjejernas berättelser i den här avhandlingen; bara två av tjejerna bär sjal men det är möjligt att flera av tjejerna kategoriseras och klassificeras enligt liknande logiker som de som beskrivs av Listerborn (2015).

Gangster Bitchen utmanar den rumsliga ordningen?

Jag kommer i detta stycke att spinna vidare på avståndstagandet av den ickevita tjejen genom att lyfta hur några av de deltagande tjejerna pratar om en särskild kategori ung kvinna, *Gangster Bitchen*. Begreppet härstammar från amerikansk svart hiphop-kultur och beskrivs både som ett sexuellt script och som identitetsmarkör (Stephens och Phillips 2003; West, M. C. 2009). I den här avhandlingens empiriska material framträder *Gangster Bitchen* mer som en diskursiv genusposition, något de förhåller sig till men inte själva förkroppsligar. I berättelserna kallas *Gangster Bitchen* oftast för GB. Resonemangen ringar på flera sätt in intersektionen mellan kön och ras, men också klass. Olivia, i ett försök att förklara för mig vad en *Gangster Bitch* är, ger henne en särskild stil, ålder och ett specifikt beteende:

---

19 Med sjal avses *hijab*.

Olivia: Det är typ en tjej som har leggings och kanske, vet du hur en fjortis ser ut?

Johanna: Jag kanske har en bild framför mig men.

Olivia: När man typ har gummiband på benen och plattat hår och puder i hela ansiktet, typ en sådan fast i blatte.

I Olivias resonemang ges Gangster Bitchen också rumslighet, det vill säga hon lokaliseras till en bestämd plats. Anledningen till att begreppet kommer på tal i intervjun med Olivia är nämligen att jag frågar om hon brukar spendera någon tid på fritidsgården i det område där hon bor. I det nekande svar hon ger är det hennes kompisars åsikter om Gangster Bitchen som är skälet till att de inte går dit: "Så de bara 'nej men det är bara en massa "GBs" där, massa arab-er och såhär, dit vill vi inte, de är så kaxiga' bara en massa så fördomar, man bara 'nej det är faktiskt kul där'". I det Olivia säger framstår Gangster Bitchen som en genusposition som faller utanför det normala. Det är också tydligt att ras är en integrerad del av konstruktionen av denna genusposition. De karaktärsdrag Gangster Bitchen tillskrivs kan beskrivas som maskulina och okvinnliga. Eftersom dessa tjejer tycks vara på fritidsgården framstår den i Olivias resonemang som ett lägre värderat rum. Även här är avståndstagandet från denna kategori tjej centralt, vilket är talande för den låga status som tillskrivs kategorin. Gangster Bitchen beskrivs även av Adela, Samira och Aisha i fokusgrupp. Här skildras hon som en tjej som å ena sidan antar en slags roll, hon "leker", å den andra beskriver de epitetet som ett slags sanktionsmedel som kan drabba den som inte håller sig inom femininitetens normalitetsgränser:

Adela: Det är typ en tjej som ska leka cool, hon ska gå runt och leka stark och hon ska vara kaxig och så. Hon ska vara tuff av sig.

Johanna: Men det är dåligt eller (att kallas "GB", min anm.)?

Adela: Ja. Men det är inte så. Till exempel om de anser att boxning är en killsport. Ja det håller jag med om, det finns fler killar som boxar men fortfarande, all sport är för alla. När tjejer sedan tränar så säger de att hon bara är här för att bli stark och få uppmärksamhet för att hon sen ska ut och slåss.

Aisha: Men de flesta tjejer tänker att jag vill börja träna boxning så jag kan skydda mig själv om det händer något.

Samira: Jag tränar själv boxning och inte för att få uppmärksamhet eller något utan att för att jag gillar sporten.

I Samiras och de andra tjejernas resonemang är, till skillnad från Olivias resonemang, rumsligheten och "etniciteten" frånvarande i hur de skildrar den här "sortens" tjej. De lägger inte heller fram det som att Gangster Bitchen nödvändigtvis är något negativt, snarare beskriver de hur hon konstrueras som "GB" för att hon ägnar sig åt praktiker som konstrueras som maskulina snarare än normativt feminina; att vara kaxig, tuff, stark och att slåss. Jag tolkar det inte heller som att Samira och de andra nedvärderar "GB:n", de uttrycker snarare en frustration runt att de inte kan göra vissa saker utan att riskera bli stämplade som en Gangster Bitch. Att etnifieringen och rumsligheten inte är närvarande i deras resonemang beror, tror jag, på att de talar från en erfarenhetsposition som förkroppsligar båda dessa kategoriseringar. De bor i områden som konstrueras som "sämre" och de konstrueras som "blattar".

Tjejernas resonemang om "GB:n" är intressanta att sätta i jämförelse med tidigare forskning om unga tjejer i urbana storstadsmiljöer (Andersson 2003, Ambjörnsson 2004 och Lundström 2007) där begreppet "kickers" används för att beskriva en viss kategori unga människor. Distinktionen tycks delvis ske på ett liknande sätt. "Kickers", liksom "Gangster Bitches", beskrivs ha en säregen klädstil som är "fel" och de har en kaxig attityd. "Kickers" kopplas ofta samman med "invandrarskap" eller "svenskar" boende i förorten men kan till skillnad från "Gangster Bitchen" vara både tjejer och killar (ibid). Epitetet Gangster Bitch som det används i den här studiens berättelser exemplifierar i hög grad mötet mellan könets gränser för det vita normala, medelklassens respektabla kvinnoideal (jmf Skeggs 1999) och rasismen. Det är emellertid viktigt att understryka den utmanade potential som Gangster Bitchen kan ha i relation till stereotypa kvinnliga ideal. Hon framstår som någon som "tar plats", sticker ut och struntar i könsnormer, i alla fall i vissa offentliga rum och sammanhang. Att Olivias kompisar inte vill gå till fritidsgården skulle också genom Ahmeds (2010a) begrepp *orienterade rum* kunna förstås som vad jag vill beskriva som en möjlig alternativ orientering av rummet, där rummet kan ha tagit form av (och skapat rum för) de "kaxiga" icke-normativa GB-tjejerna.

Nu går berättelserna över till att i än högre grad skildra vardagsrasismens konsekvenser, både materiella, känslomässiga och sett till hur det påverkar tjejernas aktörskap. Kroppen står fortfarande i centrum, men här i relation till erkännande, värde och sörjbarhet, och med speciell fokus på emotioner.

Sörjbarhetens affekter och effekter

I fokusgruppen jag har med Adela, Aisha, Nina och Samira kommer de i en senare del av samtalet in på en diskussion om kungahuset. Med en humoristisk ton skojar de om att kungahusets medlemmar drar in en massa pengar utan att göra speciellt mycket: ”De bara sitter och representerar Sverige”, säger Adela. ”Och så äter de middag”, fyller Nina i. ”Oj, vi är redan färdiga med den, en annan måltid, tack” kontrar Aisha. Vi skrattar. Aisha tar upp något som leder in gruppen på en mer allvarlig diskussion. Hon säger att om hon eller någon annan i gruppen skulle bli misshandlad så skulle det inte hända så mycket, det hade inte blivit någon stor sak av det, till skillnad mot om något hade hänt kungen. Nina hakar på resonemanget och säger:

De tar inte saker riktigt på allvar med polis och sådant, kanske om någon blir dödad och sådant ja, okej, men typ... kolla jag blev misshandlad i skolan, hon också (Aisha) av sådana vaktmästare, av en vakt, okej.

Jag blir ställd och antar att Nina ställer en hypotetisk fråga, något i stil med: ”Om jag hade blivit misshandlad...”. Jag förde en diskussion om just detta exempel i metodkapitlet och skrev där om hur mina egna referensramar påverkar de tolkningar jag som forskare gör. Jag frågar alltså: ”Det har väl inte hänt på riktigt eller?”.

Nina: Nej det har hänt på riktigt.

Aisha: Jag skadade mig här vid revbenet.

Nina: Alltså han puttade in henne i en dörr så handtaget på dörren kom här på hennes revben.

Johanna: Oj.

Nina: Medan mig, han höll mig så (visar) och jag bara ’akta dig’ och så, sedan alltså puttade han in mig i väggen och började kränka mig framför hela min klass, framför mina lärare också. Min skola polisanmälde det, för mina föräldrar tänkte ändå så ’glöm det’ och sådant. Men skolan polisanmälde, och jag ville ändå ta upp det, även om mina föräldrar inte ville, jag ville ta upp det. Efter en vecka skickade de ett brev och då säger de att de har lagt ner det. Så jag stack till polisen och jag bara, ’alltså varför har de lagt ner detta?’ och han bara ’det var inte tillräckligt, det var inte så jättestort, de har mycket annat och bry sig om’ och jag bara ’men ska inte han få något för de

han har gjort mot mig?'. Jag bara, 'han har kränkt mig framför hela min klass och andra, hela skolan snackar om det, alla har fått reda på det', men vad hände? Ingenting. De bara la ner det och sedan var det slut.

Under den här diskussionen är det svårt att få klarhet riktigt i vad som hände. Nina säger att vakten jobbade i skolans kafé och var ansvarig på rasterna. Han jobbade också på skolan för att "skydda skolan" om det kom folk från andra skolor för att bråka. Det är ju mycket som är anmärkningsvärt med det Nina och Aisha berättar, att de måste ha vakter på skolan inte minst, men framför allt det våld som Nina och Aisha utsatts för i skolmiljön. För Nina verkar inte själva våldshandlingen som sådan vara det värsta utan snarare att det inte ledde till åtal samt att händelsen skedde offentligt, framför klasskompisar, lärare och indirekt "framför" resten av skolan då "alla snackade om det." Det Nina framför allt återkommer till flera gånger är att hon blev och kände sig kränkt. En viktig poäng här är att varken skolan eller våldet mot Nina tycks ifrågasättas och det är viktigt att fråga sig varför. Det är här åter igen relevant att dra en parallell till Judith Butlers begrepp *sörjbarhet* och hur det tycks finnas en skala över vem och vilka som är mer eller mindre sörjbara. *Sörjbar* är den människa som är värd att sörja om den dör och *sörjbar* blir bara den som "erkänts" under sitt liv. De liv som erkänns som sörjbara är styrda av normer eller *ramar* (i cirkulation). De liv som inte värderas som sörjbara faller utanför *ramarna*. Kärnan i Butlers resonemang är länken mellan icke-sörjbara kroppar och våldsutövning. De *osörjbara* omfattas inte av vår empatiska förmåga. De är därmed lättare att utöva våld gentemot (Butler 2009, se också Herz 2016).

Nina och Aishas beskrivning om våldet de upplevt i deras skola föregås av en skämtsam diskussion om kungahusets privilegier. Att diskussionen leder över till ett samtal om att utsättas för våld i skolmiljö, att känna sig kränkt och inte tas på allvar, skulle jag säga, är ingen slump, utan snarare talande för den här gruppen tjevers självmedvetenhet om deras sociala position (som "invandrare") och det (mindre)värde vilket tillskrivs denna konstruerade grupp inom ramen för den svenska kontexten (jmf Lindblad 2016, s. 148 om "att bära invandrarskap"). Kungahuset kan här förstås som en motpol till den egna positionen och kan förstås som en symbol för absolut "svenskhet". I citatet som följer visar Kamila och Leila på medvetenhet om hur deras positioner värderas

av det omgivande samhället å ena sidan, men i det som sägs tydliggörs också vad jag tolkar som dolda strategier för motstånd å den andra:

Kamila: Jo man blir upprörd. Man tänker så, alltså vi är också människor, det är inte så att.

Leila: Typ en gång så var jag i en affär med henne så skulle jag köpa en kräm, det var på gågatan, Matas eller vad den heter, i alla fall, så skulle jag handla (börjar skratta) detta var den roligaste händelsen.

Kamila: Det kom tre sådana anställda, alltså.

Leila: Så skulle jag fråga, gick till kassan och 'ursäkta var har ni den krämen?' Hon bara 'den ligger där borta'. Jag bara, 'okej'. Så kommer det tre stycken, en går dit, en går dit och en går dit.

Kamila: Så uppdelade.

Leila: Men lyssna, så ser jag krämen, så ska jag ta den, så tar jag ut krämen och så ser jag hennes ansikte där på andra sidan, jag bara (skrattar mycket).

Kamila: Och kunderna som stod vid kassan, de var inte ens vid kassan, de var borta och kollade på oss.

Leila: Vi två, vi blev riktigt arga. Sedan den dagen har jag aldrig handlat där. De var gamla, de var över 50, alla var kvinnor, äldre.

Kamila: Och sedan när de såg att vi hade betalat och skulle gå ut, 'ja men hej då, ha det så bra!'. Alltså man bara, jag vet inte. Det är mycket sådant som händer, ja.

Det är många känslouttryck i berättelsen i citatet. Skratt och skämt blandas med allvar, ilska och ironiska tonlägen. Kamila säger "vi är också människor". Hon anspelar, liksom Nina tidigare i texten, på det affektiva värdet (Ahmed 2006) och vad som kan förstås som sörjbarhetens ramar (Butler 2009). Att säga att man blir *kränkt* är ett återkommande uttryck i flera berättelser, sett till det empiriska materialet i stort. Det är relevant att fundera över vad känslan *gör* i det här sammanhanget. Candace Clark (1990) påvisar viktigen av förståelsen av känslors dubbla verkningsområde i ett hierarkiskt system: de både sänder ut signaler om andras tillhörighet som en platsmarkör samt påverkar mottagarens självkänsla. Emotioner, menar hon, är centrala för hur vi kategoriserar och socialt rankar enskilda människor, grupper av människor och oss själva (Clark 1990, s. 305 f).

Rasismens konsekvenser kan förstås som materiella, de levs och erfars på olika sätt i vardagen, men jag vill i linje med Clarks tankar om hierarki och emotioner (se också Ahmed 2004a; 2004b om affektivt värde) också skriva fram kraften i den emotionella aspekten (t.ex. kränkningen) av rasismen: "The emotion conveys information about the state of the social ranking system: it informs us where we stand and tells others where they do or should stand" (Clark 1990, s. 308). Med Clarks ord i åtanke går det att begripliggöra hur erfarenheter av rasism ger mottagaren en känsla av dess plats i den sociala hierarkin. Kamila sätter ord på detta när hon säger: "Vi är också människor". Att få individer att vända sig inåt, mot det egna jaget och känsleregistret med ifrågasättanden om det egna värdet torde således vara ett effektivt sätt att uppnå just det. Bonilla Silva beskriver "ras-grammatiken" som "luftföroreningar", den finns överallt men är svår att upptäcka: "it affects people of colour deeply. It affects their cognitive map, their senses of self (Are we beautiful?)" (Bonilla Silva 2012, s. 186).

Sett till materialet i stort tycks erfarenheten av vardagsrasism för många vara en del av vardagen (jmf Schmauch 2006), därmed inte sagt att den är normaliserad. Däremot ifrågasätter de påtagligt de rasistiska praktiker de erfar. Dessa praktiker tycks inte heller vara speciellt svåra att upptäcka och genomskåda. På samma sätt som affekter används emot dem (genom vardagsrasismen) använder tjejerna affektuttryck när de berättar om sina erfarenheter. Tydligt framträdande är skratten och den humoristiska och ibland ironiska ton de använder när de återger olika scenario för mig. Skratt, humor och ironi kan förstås som ett slags dolt motstånd (Lundberg och Huzell 2010; Mulinari 2012) och de deltagande tjejerna tycks använda sig av det både individuellt, som jag kommer att visa i ett stycke längre fram i texten, och som här, i det kollektiva berättandet. Detta tyder på motstånd snarare än resignation inför den hegemoniska kraft som Bonilla Silva (2012) uttalar, och kan i stället förstås som sätt att hantera exkluderande strukturer, men också som ett sätt att utmana och göra motstånd mot dem (se t.ex. Sorensen 2008; Mehtha 2012). Dessutom är en viktig poäng den att även om tjejerna har erfarenheter av exkluderande och förtryckande praktiker samt av att falla utanför ramarna för det sörjbara (Butler 2009), uttrycker de, som jag tolkar det, en sörjbarhet för varandra.

Handlingsberedskap och (o)rörlighetens politik

Det finns vad jag vill kalla en slags *handlingsberedskap* i relation till vardagsrasismen, som om den förväntas på vissa platser eller i vissa rum. En viktig fråga att reflektera över är hur den här handlingsberedskapen ska förstås. Genom Ahmed (2010a) går det att tolka handlingsberedskapen som ett historiskt arv vilket nedärvs över generationer och placerar sig i kroppen. Handlingsberedskapen är här en omedveten eller medveten kroppslig *orientering* baserat på kollektiva minnen (Ahmed 2010a). Genom Bourdieus förståelse skulle det i stället gå att tala om att handlingsberedskapen är en del av *habitus* (1984). I följande citatutdrag sätter Sana fingret på hur denna handlingsberedskap kan ta sig uttryck i praktiken:

Jag var med min mamma, typ förra månaden i Lund, så skulle vi gå in på någon sådan pizzeria och äta, det var ett sådant svenskt ställe man jag bara okej vi testar, så stod det en skylt bakom kassan 'ät först, betala efter maten' eller något sådant, ja, så var det några som stod framför oss och så beställde de och de bara 'ja varsågod, sätt er så kommer vi' och sedan skulle jag och min mamma beställa och så beställde vi och de bara 'ja, det blir blablabla' och sådant, du vet, och jag blev helt så, jag bara, så flabbade jag och sa 'trodde du vi skulle äta och springa eller?' och så lade jag fram pengarna. Det var inte värsta grejen, men ändå, det kändes ändå helt så, vadå trodde de att vi inte skulle betala efter att vi ätit?

Leila: Ja, det är sådana grejer.

Av det Sana säger går det att utläsa att valet av restaurang förorsakades av viss tveksamhet, en tveksamhet som härrör i och lokaliseras i restaurangens "svenskhet". Vad "svenskheten" här bestod i, om det var klientelet på gäster, om det låg på en speciell plats i Lund eller om det var restaurangens fysiska utformning och design som signalerade "svenskhet" spelar mindre roll i just det här sammanhanget. Det jag vill göra en poäng av här är att dessa tankar, eller möjligen bara förnimmelser, föregår Sanas och mammans handling. Det är tydligt så att vissa platser och rum förnimms som potentiellt riskabla. Det finns en logik i tveksamheten: varför utsätta sig för risken att bli kränkt? Det är problematiskt, och viktigt att poängtera, hur rasismen, eller andra exkluderande strukturer, påverkar människors rörelsemönster. Schmauch (2006) identifierar hur hennes deltagare, som en av flera konsekvenser, är selektiva i förhållande till i vilka sociala sammanhang de vistas för att undvika att utsättas

för vardagsrasism. *Rörlighetens politik*, som Ahmed poängterar, handlar dock inte bara om att kunna röra sig var man vill utan att ifrågasättas, den handlar också om att känna sig hemma, att omfamnas av det privilegium som kommer med att *smälta in* i rummet (Ahmed 2010a, s. 64), vilket jag skrev om i kapitlet *Det är härifrån världen breder ut sig*. Liknande resonemang för jag i kapitlet *Vad pengar gör – konsumtion, ideal och vardagliga ekonomiska villkor* där jag ger exempel på hur klassmässiga distinktioner påverkar rörelsemönster så väl som känslan av att känna sig hemma i olika rum.

Den gemensamma rösten som "talk back"

Om berättelser om pengar och ekonomi i förra kapitlet framstod som en privat och individuell fråga artikulerades erfarenheter av rasism på ett helt annat sätt. I fokusgrupperna med Leila, Sana, Kamila, Mona och med Adela, Aisha, Nina och Samira finns det vad jag definierar som en *kollektiv berättelse*. Erfarenheter av rasism och de konsekvenser de ger upphov till artikulerats i samstämmighet och i bekräftande ordalag genom att nicka instämmande, ge bifall och avsluta varandras meningar. Majoriteten av de berättelser om erfarenheter av rasism jag får ta del av sker i fokusgrupp eller i parintervju bland individer som delar liknande erfarenheter. Den kollektiva dimensionen verkar också sträcka sig utanför den egna kompisgruppen. De använder återkommande uttryck som: "Vi invandrare". Det finns också en rumslig aspekt av de kollektiva berättelserna, till exempel: "Vi från Rosengård".

Att berättelserna har ett kollektivt uttryck är betydelsefullt att rikta uppmärksamheten mot. Dels går de delade erfarenheterna att härleda i vad jag tidigare i texten beskrev som förkroppsligade kollektiva minnen av rasism (Ahmed 2010a), dels går de att lokalisera i faktumet att de två grupperna av tjejer är kompisar, i vissa fall har de upplevt vardagsrasismen tillsammans. Det jag framför allt vill göra en poäng av här är dock en tredje aspekt av det kollektiva berättandet, vilket är språket som en form av och en plats för motstånd. Den feministiska forskaren och aktivisten bell hooks använder begreppet "talk back" för att beskriva hur ord och berättande kan användas för att skapa andra sanningar: "Our words are not without meaning. They are an action- a resistance. Language is also a place of struggle" (hooks 1989, s. 28). Hon lyfter vikten av det kollektivt skapade språket som ett medel för att generera motståndsdiskurser och andra "sanningar" ("truthtelling"). Med Ahmeds (2010a) vokabulär skulle det i stället gå att förstå det som att framväxten av

den kollektiva berättelsen om rasism, eller andra former av förtryck, möjliggör en förändring av *sakernas placering* i rummet. I och med att tjejerna som medverkar i den här avhandlingen verbaliserar den kollektiva dimensionen av rasismen kan det förstås som ett svar på och motstånd mot rådande diskurser om det jämlika och antirasistiska Sverige. Deras berättelser representerar därmed en annan sanning. Det tjejerna säger visar också, som jag påpekade i den föregående sektionen, hur det är möjligt att praktisera andra former av sörjbarhet och omsorg för varandra, bortom de normativa nationella ramarna för sörjbarhet (Butler 2009).

I relation till mig, som forskare, ser jag tecken på hur berättandet om rasism är strategiskt. Med strategiskt menar jag att orden, som hooks påpekar, har agens (1989). Det finns en medveten handling, och ett budskap, bakom det som berättas. Ett väldigt konkret exempel på detta sker i fokusgrupp med Leila, Sana, Kamila och Mona. I slutet av diskussionen säger Leila till mig: "Vet du vad som hade varit bra?" "Nej", svarar jag. "Ett tips från mig till dig" fortsätter Leila, "vi fyra invandrare säger vår sida och ifall du hade intervjuat fyra svenskar." De andra instämmer. Samtalet med mig blir här, tycks det, en kanal för att berätta en alternativ berättelse. Leila är väl medveten om de skillnader som kommer att framträda om jag sätter deras erfarenheter i relation till "svenska" tjejers. Denna kommentar, det som Leila inte riktigt verbaliserar, men ändå insinuerar ser jag som ett tydligt exempel på en aktiv motståndstrategi, ett "truthtelling" (hooks 1989). Bettie (2014) stöter på något liknande i hennes etnografiska studie med tonårstjejer med olika bakgrunder då en av hennes deltagare säger: "You can't just write about the white girls. It would only be half a story, half a book" (Bettie 2014, s. 22). Poängerna jag velat göra här är alltså att språket och berättandet kan förstås som aktiva motståndshandlingar. Jag, eller avhandlingen, används på sätt och vis som ett verktyg och ett forum i denna medvetna strategi. Jag vill dock också kasta ljus på de positionella begränsningar som framträder i både det Leila och deltagaren i Betties studie säger. Båda ringar in rådande regleringar runt vad det är att "vara" genom deras språkliga val av motsatspar; att antingen vara "svensk" eller "invandrare", vit eller icke-vit. Leila talar bildligt om "två sidor", på samma sätt som deltagaren i Betties studie beskriver "två halvor" (ibid.). På samma gång som "vi:et" utgör en viktig kollektiv gemenskap, ett motstånd mot *sakernas placering*, måste det också förstås som ett uttryck som har skap-

ats i förhållande till det ”vi” som reproduceras som det normativt svenska och som är ett resultat av förtryckande strukturer.

Sammanfattning

I det här kapitlet har jag utforskat de icke-vita tjejernas erfarenheter av rasistiska strukturer i vardagen, samt hur dessa strukturer samverkar med patriarkala och klassmässiga sådana. En central aspekt i kapitlet har varit utforskandet av tjejernas aktörskap i förhållande till vardagsrasismen. Detta har inbegripit utforskandet av hur vardagsrasismen påverkar upplevelsen av och rörelsen mellan olika rum samt deras reaktioner på och motstånd mot rasismens praktiker och uttryckssätt. Det har också inneburit ett utforskande av erfarenheterna av att positioneras som ”invandrare” eller ”icke svensk” i förhållande till ”svenskhetens” och vithetens normerande positioner och gränslinjer. Genom tjejernas berättelser synliggörs både den makt som utövas mot dem, men också tjejernas strategier för att utmana den.

Rasistiska strukturer, tätt hoptvinnade med konstruerad svenskhet och normativ vithet, påverkar rörelsemönster, känslan för rum (är det säkert?), de egna identitetsformationerna (var kommer du ifrån?) och känslan för den egna värdemässiga positionen i förhållande till den diskursivt konstruerade svenskheten (att konstrueras som lägre värderad). Jag har diskuterat hur vardagsrasismen är rörlig och oförutsägbar, men också förväntad i vissa rum eller områden av staden. Berättelserna i kapitlet aktualiserar liksom i de föregående kapitlen sambanden mellan rum, kroppar, värde, rörelse och gränslinjer. Sett till stadens demografiska organisering är en viktig poäng den att rasifieringen gör avtryck även där (t.ex. Molina 1997; Lundström 2007). Rasismen sker i tjejernas berättelser ofta i ”svenska områden” eller på svenska platser. Jag vill mena att det i tjejernas berättelser finns en medvetenhet, och en kunskap, om var svenskhetens gränslinjer gör sig påminda i staden, men också i andra rum. På ”fel” sida dessa gränslinjer är rasismen i högre grad förväntad. Jag vill också argumentera för att de rasistiska strukturerna när de förlängs i stadsrummet blir än mer cementerade. Då skapas inte bara symboliska och sociala gränser utan även fysiska (jmf Rodenstedt 2015).

Upplevelsen av rum (t.ex. om vi känner oss hemma där eller inte, om vi utsatts för vardagsrasism där eller inte) påverkar *orienteringen* mot vissa rum men inte mot andra (Ahmed 2010a). I ett tidigare kapitel skrev jag hur Sana inte

trivs i familjens nya bostadsområde i västra Malmö eftersom hon upplever att det konstruerade "invandrarskapet" får henne att sticka ut i området såväl som att det skapar sociala gränslinjer gentemot hennes grannar. Detta får henne att söka sig bort från området till andra rum där hon accepteras och känner sig hemma. Att omedvetet eller medvetet välja rum som skapar trygghet kan förstås som en överlevnadsstrategi. Behovet av att skapa *hem-rum* (hooks 1990), eller undvika vissa rum eller stadsområden behöver dock förstås i ljuset av de maktrelationer som utestänger, lägre värderar och diskriminerar kroppar som utmanar dess maktbärande positioner. Att skapa *hem-rum* (ibid.) är således, argumenterar jag, en annan process än de resursstarka positionernas självsegregerande tendenser som går att se i Malmö (t.ex. Andersson et al 2007; Andersson et al 2009; Stigendal 2012; Rodenstedt 2015). De självsegregerande processerna handlar mer om att värna om eller skydda en redan hög och förmånlig samhällelig position (t.ex. Herbert 2013; Rodenstedt 2015).

7. KÄNNA SIN PLATS: VAL, TILLHÖRIGHET OCH INSTITUTIONELLA GRÄNSLINJER

I det här kapitlet som är avhandlingens sista empiriskt analytiska undersöker jag hur de processer jag diskuterat i de föregående kapitlen gör avtryck i, och i relation till, gymnasieskolan, ett rum som jag betraktar som en del av tjejernas vardagsrum. I texten utforskar jag hur sociorumslig skiktning utspelar sig i och genom gymnasieskolan, samt hur de deltagande tjejerna förkroppsligar dessa strukturer och orienteras mot vissa skolor men bort från andra. Detta sker framför allt utifrån Ahmeds begrepp *orientering* (2010a; 2006) men också Bourdieus förståelse av *habitus* (1984). I den andra hälften av texten argumenterar jag för hur skolan som institution har en viktig roll som vägvisare i den orientering som tjejerna gör mot olika skolor. Jag skriver om hur skolor kan betraktas som *orienteringsapparater* i den mån att jag i det empiriska materialet ser hur skolor både tycks sanktionera och iscensätta institutionella *riktningar* (Ahmed 2010a). Sist i kapitlet skriver jag om hur gymnasieskolan också kan fungera som ett rum för trygghet och gemenskap.

Varje kommun i Sverige ska kunna erbjuda kommunal gymnasieutbildning till alla elever som är bosatta i kommunen. Alla elever som söker till gymnasiet måste vara behöriga, det vill säga ha minst godkänt i ett visst antal ämnen, samt befinna sig inom rätt åldersspann. De kommunala gymnasieskolorna ska i första hand tillgodose hemkommunens sökande elever med gymnasieplats. I vissa fall har elever rätt att söka till/bli mottagna i annan kommun än hemkommunen. De fristående gymnasieskolorna i Sverige är till skillnad mot de kommunala öppna för elever oavsett hemkommun. Dessa skolor ägs av privata instanser, det vill säga de har inte kommun eller landsting som uppdragsgivare. Fristående skolor får bidrag för elever som kommer från annan kom-

mun. I övrigt är reglerna för behörighet och urval de samma oavsett om kommunal eller fristående gymnasieskola (Skolverket 2017a och b). I Malmö finns i skrivandets stund 14 kommunala gymnasieskolor och 22 fristående skolor (Malmö stad 2017a och b). Om det finns fler behöriga elever än det finns platser på ett gymnasieprogram konkurrerar eleverna med varandra genom deras meritvärde. Meritvärdet baseras på slutbetyget i nian och består av summan av de 16 bästa betygen (ibid.). Mot bakgrund av den här informationen kan valen till gymnasieskolan framstå som en relativt okomplicerad process. I själva verket visar tjejernas berättelser med stöd av tidigare forskningsbidrag på betydligt mer komplicerade bakomliggande processer i de ”val” som tjejerna gör till gymnasieskolan.

”Det har bara blivit så”

Linn och Leila går på två olika gymnasieskolor i de centralare delarna av Malmö. Linn bor som jag tidigare beskrivit i de västra delarna av Malmö och Leila i de sydöstra delarna av staden. Båda har sina närmsta vänner i dessa respektive områden. I en stad som Malmö där gymnasieskolorna nästan uteslutande ligger i centrum av staden finns det förutsättningar för att gymnasiestarten skulle kunna utgöra ett uppbrott med det sociala umgänget i bostadsområdet, men för Linn och Leila har det inte fungerat så. Tvärtom beskriver båda hur deras gymnasieskola speglar deras bostadsområden, sett till de elever som går där. Linn beskriver hennes sociala umgängekrets med orden: ”Det är inte så vidgade vyer” när jag frågar var i staden hon har sina vänner. Inte heller förändrades detta när hon började gymnasiet:

Linn: Inte så, för att det är ju många som kommer från typ Limhamn eller Höllviken och sådant som går på Brogymnasiet. Det är inte så många som kommer från Rosengård.

Johanna: Vad beror det på tror du?

Linn: Man är väl i samma kretsar hela tiden, det är inte så lätt att träffa nya folk liksom. Om man är ett gäng så har man väl ungefär samma vänner hela tiden, man rör sig i samma kretsar.

Linn ger uttryck för hur många av de elever som går på hennes skola kommer från specifika områden i staden eller utanför. Hon talar också om att röra sig i sociala kretsar med människor som redan är bekanta med varandra och svårigheten som därmed infinner sig att möta nya människor. Leila i sin tur be-

skriver något liknande när hon pratar om sitt sociala umgänge så väl som när hon beskriver skolmiljön:

Just nu dagligen så, så umgås jag inte med svenskar nej. Det har inget att göra med att jag inte gillar dem eller något utan det har bara hänt så alltså, jag tror det har att göra med att de kommer från området jag kommer från, att det är många från, med utländsk bakgrund, att det bara har blivit så.

Johanna: Och här på skolan, eller i klassen?

Leila: Här på skolan finns inga svenskar. Ängsgymnasiet hade många svenskar innan, men för varje år har det kommit in mer utländska.

I det hon berättar skapas intressanta jämförande linjer till de resonemang Linn förde i det föregående citatet. Leila beskriver också sambandet mellan bostadsområde, skola och socialt umgänge. På Linns skola finns, enligt henne, inga elever från Rosengård (läs elever med "utländsk bakgrund", min anm.) och på Leilas skola finns inga "svenskar". Leilas uttalande "det har bara blivit så" är talande för diskursen om den fria skolmarknaden i Sverige men är i själva verket en tydlig antydning om den segregering och skiktning som finns i skolan i dag och som måste betraktas som allt annat än slumpmässig (Dahlstedt 2007; Bunar 2008, Bourdieu och Passeron 2008; Kallstenius 2010; Beach och Sernhede 2011; Allelin 2015). I texten som följer skriver jag vidare om de processer som omgärdar valen och hur dessa går att förstå.

Rykten om skolor som markör och riktlinje

I tjejnarnas berättelser förekommer många rykten om olika skolor i staden. Dessa rykten visar det sig tycks fungera som vägvisare i den process som föregått deras val av gymnasieskola. Caroline beskriver hur hennes val till gymnasieskolan kantades av åsikter om och kategoriseringar av olika skolor. Ryktena, säger Caroline, har "lärt" henne vilken skola som är Malmös "snobb-skola" och att det finns rivalitet mellan olika skolor. Till och med hennes lärare bidrar till att reproducera berättelserna om de olika skolorna i Malmö:

Johanna: Jag tänkte på det när man väljer till gymnasieskolan. Vad påverkar ens val där, väljer man bara till något man tycker är intressant eller kan det också finnas kopplingar till det vi har pratat om, fördomar mot vissa skolor eller så där?

Flera: Ja.

Tara: Och typ rykten vad man har fått höra.

Caroline: Hundra procent. Jag är ju född -97 så jag har valt (skola) i år och det är inte förrän det här året som jag har fått höra jättemycket om de olika skolorna och det jag har lärt mig, ta inte illa upp nu (Caroline vänder sig till Linn), Brogymnasiet är snobbskola, och jag har hört om du går dit i mjukis så kommer alla att snea dig.

Johanna: Snear dig?

Caroline: Alltså titta snett på dig (alla skrattar). Och till exempel de olika, till exempel Ellionoragymnasiet och Skifferygmnasiet är rivaler och jag har hört att skillnaden, har min lärare sagt, är, men jag gillar henne inte så speciellt mycket men, men hon sa att skillnaden är att på Skifferygmnasiet är det blattar och på Ellionoragymnasiet är det svennar och det är liksom, alltså det låter helt sjukt. Och vissa tänker 'på den skolan är det mer svenskar, på den skolan är det mer invandrare' och 'där har man högre betyg och där har man lägre betyg', så det är mycket så vilken skola som är bäst.

Vad som anses vara en "bra" och en "dålig" skola, är i Carolines berättelse, förknippat med att vara "blatte" eller "svenne" eller att ha bra betyg eller lägre. Hon ger uttryck för Brogymnasiets snobbiga stämpel, om än med vad jag tolkar som viss tvekan eftersom Linn som deltar i diskussionen går på skolan, och hur elever där döms efter hur de klär dig. Mjukiskläder ingår inte i klädkoden. Sana och Leila, som deltar i en annan fokusgrupp än Caroline, minns att de i tidig ålder hörde och påverkades av skolrelaterade fördomar och rykten då de vid ett tillfälle flyttade från en grundskola till en annan. "Jag minns när jag började på Söderkullaskolan, när vi sa att vi var från Hermodsdalsdalsskolan, alltså folk trodde direkt vi var sådana...", säger Sana. "Ja, så kaxiga" fyller Leila i. Sana fortsätter: "Dålig attityd, dåliga i skolan och typ så, fördomar" (jmf Lindbäck och Sernhede 2010). I det Sana och Leila berättar om finns en koppling mellan att vara från ett visst område och att inneha vissa negativa egenskaper, att "vara dålig i skolan" eller vara "kaxig". Jag frågar dem om det är något de möter nu på gymnasiet:

Sana: Alltså, själva Ängsgymnasiet är ju nästan bara blattar.

Leila: Ja.

Sana: Så alla typ så, alla vet hur det är. Typ om det är någon som går på Skifferygmnasiet och man säger att jag går på Ängsgymnasiet så tänker de 'ah en sådan dum blatte som går på Ängsgymnasiet, det är lekstuga'.

Leila: Typ, om man säger att man går på Ängsgymnasiet, tror de 'det är den arabskolan, med bara blattar?' Man bara 'ja' (några småskrattar lite). Ja, men det är så. Sen på Skiffer så är det high class, Kullen är en skola folk bara har valt, Maria är flyktingskolan.

Sana och Leila bekräftar i mycket det Caroline ger uttryck för i det inledande citatet. De beskriver de olika skolorna efter kategorier av människor och ger också uttryck för en slags ranking mellan de olika skolorna. Medan de i grundskolan blev kategoriserade på ett speciellt sätt eftersom de kom från ett visst område är det i deras resonemang om gymnasieskolorna snarare kategorier av människor än olika områden som står i fokus. Brogymnasiet, som Caroline beskrev som "snobbskolan" är vanligt förekommande när de deltagande tjejerna pratar om de olika gymnasieskolorna och det är just snobbigheten som föranleder detta. Linnea ger uttryck för några vanligt förekommande rykten om Brogymnasiet:

Ja, de har ju typ så efterrätt en gång i veckan och sånt. Typ så här friterad banan med glass, typ pajer, helt galet! Herregud. Och, det är typ så om man, de tycker det är lite så, inte äckligt, men typ så där om man kommer med mjukis så tycker de 'va, har hon inget bättre att ha på sig?', det ska vara typ så skjorta kanske, typ skjorta och nypressade jeans kanske, alltså som att (skrattar lite) det är lite väldigt så där.

Johanna: Snobbigt?

Linnea: Ja, det är väldigt snobbigt. Väldigt snobbigt. Men jag känner faktiskt en tjej och hon har faktiskt inte blivit så snobbig, som går på Brogymnasiet. Hon har inte, än kanske, blivit.

Johanna: Varför väljer man att gå där då?

Linnea: Ja, jag vet inte riktigt. De lockar ju ganska mycket så där att 'vi har efterrätt' och vi har 'ditten och datten' och det är väldigt så där mycket lockelse. Vi har de bästa datorerna kanske. Det är väldigt mycket sådant. Sedan också, alltså det är ju en bra skola och så där, det är bara det att den är så snobbig att man tänker 'jag vill inte gå där'. Jag hade inte passat att gå där alls, jag hade *inte* passat att gå där alls, herregud.

Det finns många intressanta aspekter av de resonemang Linnea här för. Sättet på hur Linnea skildrar skolan har fantasiliknande inslag: "glass, friterad banan, paj, en gång i veckan!", det är "helt galet" och något som för Linnea

tycks som en orimlighet för alla andra än just eleverna på den här skolan. ”Mjukis”-kläderna dyker liksom i Carolines berättelse upp även i Linneas skildring som ett exempel på kläder elever inte bär på den här skolan. I hennes redogörelse är klädkoden mer detaljerad och den omfattar även en praktik: att stryka, eller till och med pressa, sina byxor. Linnea ger uttryck för vad hon uppfattar som ett ideal, som jag här menar kan förstås i linje med Skeggs (1999) tankar om respektabilitet. Hon illustrerar en klädkod som skapar en bild av det välvårdade, skötsamma, fina och rena som ett högt ställt värde och illustrerar hur detta ideal opererar genom att skapa moraliska distinktioner och skiljelinjer mellan de som lever upp till dess förväntningar och de som inte gör det (Skeggs 1999). Det senare speglas genom hur Linnea målar upp ett scenario där hon ser att ett möjligt brott mot klädkoden på skolan efterföljs av fördömanden och möjligen också känslor av skam hos mottagaren (”har hon inget bättre att ha på sig?”). Linnea går själv på Ellinoragymnasiet, en annan skola som i det empiriska materialet i stort beskrivs som en skola med hög status, men som tycks sakna den snobbiga stämpel som Brogymnasiet har. Det tycks också vara de praktiker och ideal som Linnea läser som ”snobbiga” på Brogymnasiet som är det som gör att hon så starkt tar avstånd från skolan. Hon är noga med att mer än en gång betona sitt avståndstagande till skolan, genom att hon både uttrycker att hon inte vill gå där och att hon inte hade passat att gå där.

Snobbigheten på Brogymnasiet är i Linneas sätt att beskriva den något som delvis görs innanför skolans väggar genom de praktiker som sker och de ideal som råder. Hon skapar också ett samband mellan dessa processer och hur de elever som väljer att gå där antar, eller görs till, dessa praktiker och ideal (även om hon känner en tjejl som inte blivit snobbig). Det görande Linnea beskriver kan genom Ahmed (2010a) förstås som en möjlig institutionell *riktning*, en linje som kan förstås som en överenskommelse mellan skola och elev om de värderingar och ideal som skolan står för. Att vända sig mot denna *riktning* innebär ett besvarande av institutionens tilltal. Delvis beskriver Linnea snobbigheten som del av en strategi som vänder sig utåt, mot potentiella elever. Detta sker genom att skolorna lockar till sig elever på olika sätt genom att marknadsföra sig som en fördelaktig skola att gå på. Denna strategi ligger helt i linje med den samtida utbildningsmarknadens logik (t.ex. Englund 1993; Dahlstedt 2007; Beach och Dovemark 2011; Allelin 2015) men kan också

vara ett sätt att marknadsföra dess institutionella riktning (Ahmed 2010a). Denna logik återkommer jag till och fördjupar längre ner i texten.

Det berättelserna sammantaget skildrar är hur det tycks finnas ett slags inofficiellt rankingssystem av Malmös gymnasieskolor (jmf Kallstenius 2010). Benämningarna på skolorna är samstämmiga och är i tjejernas berättelser ofta sammankopplade med värdeutlåtanden, kategoriseringar av människor, kroppsliga eller symboliska markörer, och områden i staden. Cirkulationen av dessa omdömen speglar på flera sätt den sociala skiktning som råder i staden och som jag illustrerat i tidigare kapitel. Det är därför särskilt viktigt att titta närmre på hur dessa skiktande processer opererar, inom gymnasieskolan och i relation till hur tjejerna gjort sina gymnasieval. Jag går nu således vidare till att diskutera hur tjejerna i praktiken, främst i relation till deras val, *identifierar* sig med, *disidentifierar* sig med, förkroppsligar och ibland motsätter sig praktiker och ideal som förknippas med olika gymnasieskolor och hur detta kan förstås.

Förkroppsligad tillhörighet med sin "klass" och att vara på "rätt plats"

I den tidigare sektionen beskrev jag hur Linnea ger uttryck för vad som kan tolkas som ett avståndstagande till den "snobbiga" skolan Brogymnasiet. Hon säger att hon varken hade passat in eller velat gå där. Några av tjejerna som deltar i studien går på den här skolan. Linn är en av dem. Hon deltar i samma fokusgrupp som Caroline och i relation till de diskussioner som omgärdar Carolines redogörelse av skolornas olika stämplat tar Linn delvis avstånd från den stämpel som ges Brogymnasiet, delvis bekräftar hon den:

Min skola, som är den så kallade snobbskolan då, alltså visst är det väl så att man kommer inte i mjukis för de anser det som en arbetsplats. Jag tänker inte heller på det, att folk bara är snobbiga, men visst är det väl folk som är det, men det är det väl på alla skolor, att det både är folk som är mer... jag vet inte hur man ska uttrycka det, men har mer märkeskläder och vad man ska säga, men andra, jag har inga märkeskläder, men jag tycker ändå att jag passar väl in ganska bra. Jag tycker att det är lite dumt att folk, så fort jag säger att jag går på Brogymnasiet så har de typ en för-uppfattning om mig, att jag är jättesnobbig och har attityd mot folk som, att jag tycker att jag är bättre än alla andra, men så är det ju inte.

Liksom de andra tjejerna som pratar om den här skolan använder Linn märkeskläder för att markera distinktion. Hon styrker ryktet om skolans snobbighet genom att medge att där råder en klädkod som innefattar att inte komma till skolan i ”mjukis” men som däremot omfattar att klä sig i märkeskläder. På samma gång tonar hon ner snobbigheten såväl som frekvensen av märkeskläder genom att argumentera för att det inte är något unikt för Brogymnasiet. Hon utgår från sina egna klädvanor och menar att hon trots att hon inte bär märkeskläder passar in på skolan. Jag har i tidigare kapitel skrivit om hur kläder kan förstås som kroppsliga teckenbärare för klasstillhörighet (Skeggs 1999, s. 133, också Bourdieu 1984), ett sätt att markera distans gentemot andra men också tillhörighet med sin klass (Bourdieu 1984). Jag menar att liknande processer även synliggörs i den roll kläder ges i beskrivningarna av den här specifika skolan. Att Linn känner sig hemma på, och identifierar sig med, skolan medan Linnea uttrycker avståndstagande, och disidentifikation, kan till viss del förstås genom att Linn är inne på sitt andra år på skolan. Hon befinner sig innanför skolans väggar medan Linnea reagerar på rykten som cirkulerar om skolan. Jag hittar dock också förklaringar till deras olika resonemang i att de har olika erfarenhetsmässiga utgångspunkter som får dem att känna sig mer eller mindre hemma i den här skolan eller liknande miljöer. Ahmed beskriver den vanemässiga logiken som finns i vårt sätt att röra oss mot ting och subjekt som vi känner igen, som kanske till och med känns familjära. Enligt samma logik rör vi oss bort från ting eller subjekt som känns främmande eller får oss att känna oss på fel plats eller på fel bana (Ahmed 2006; 2010a). För att i stället tala med Bourdieu (1984) går det på ett liknande sätt att förstå Linns känsla av hemmahörande på skolan, och Linneas känsla av att det tvärt om inte är hennes plats, genom deras olika *habitus*. I texten som följer diskuterar jag hur framstående just känslan av att känna sig på rätt plats tycks vara i valen av gymnasieskola i tjejernas berättelser och hur att känna sig på rätt plats aktiveras genom ett möte mellan *habitus* och gymnasieskolors institutionella *riktningar* (Ahmed 2010a).

Skugga sig ”rätt”

Tidigare i texten skrev jag om att de olika gymnasieskolorna kategoriseras och rankas och hur detta tycks *orientera* tjejerna mot vissa skolor men bort från andra i de val de ska göra, eller gjort, till gymnasieskolan (Ahmed 2010a). Det finns också en annan intressant dimension av de processer som omger valen som omfattar att besöka den tilltänka gymnasieskolan och delta i dess aktivi-

teter under en dag eller några timmar. Detta kallas av en del skolor för ”skuggning”. Många skolor erbjuder också ”öppet hus”, vilket innebär att intresserade elever besöker skolan under en specifik tidpunkt för att möta lärare och elever på skolan. Båda dessa processer beskrivs genom skolans hemsidor som bra för att ”få en känsla för skolan” eller för att ”känna på stämningen”. Flera av tjejerna har erfarenhet av detta, Julia till exempel. Hon gjorde en skuggning tillsammans med andra elever som också var intresserade av samma skola. I följande citat beskriver hon hur skuggningen gick till samt hur viktig skolans fysiska utformning och känslan hon fick för miljön var för det val hon sedan gjorde:

Julia: Man är i en klass under en dag, så vi fick följa med lite själva så och sedan var det ju de i klassen som tog hand om oss.

Johanna: Och det var det som gjorde att du bestämde dig?

Julia: Ja och att det var det huset (...) det kändes så här mysigt och lyxigt, gammal herrgård liksom och inuti så, det känns inte som man är i en skola liksom, mer som man är hemma.

Av citatet framgår att skuggningen var viktig för hennes beslutsprocess och intressant är att hon separerar skuggningen som praktik från upplevelsen av miljön och huset när hon beskriver det för mig. Just upplevelsen av den herrgårdsliknande byggnaden och den mysiga och lyxiga skolmiljön skapade en känsla av att vara i en hemmiljö snarare än i en skola och tycks ha varit viktiga för hennes beslut att söka till den skolan. Att miljön skapade hemkänsla är värt att dröja sig kvar vid. För någon annan hade den här miljön kunnat upplevas på ett annat sätt, kanske som olustig i stället för mysig. Svaret på Julias upplevelse lokaliserar jag i hennes *habitus*. Hon kan vara uppväxt i en liknande miljö eller i en miljö där skolans herrgårdsliknande utformning har hög status och ett högt symboliskt värde (Bourdieu 1984; Skeggs 1999). För Julias del har det som jag ser det blivit vad som kan beskrivas som en ”matchning” mellan henne och skolan, ett slags ömsesidigt godkännande av varandra. När vi pratar vidare förklarar hon att den goda känslan från skuggningen har hållit i sig: ”Det känns så här avslappnat på något sätt, och man dömer inte folk för hur de ser ut och, det är inte så mycket status och sådana saker. Det är ganska skönt. Man kan vara sig själv.” Flera av de andra deltagarna beskriver, precis som Julia, valen till gymnasieskolan som en process som handlar om att hitta en skola där man passar in, i likhet med den ”matchning” mellan skola och

elev som Julia berättar om. Tara säger till exempel: ”Jag tycker att det är bra att skugga på en skola innan du börjar för då kan du se hur det är och om man skulle trivas och så”.

Liksom Julia beskriver Tara hur skuggningen som fenomen kan bidra till att man både kan se och känna efter vad det är för skola och om den passar en. Gabriella i sin tur berättar att hon gick på ”magkänsla” när hon valde skolan, men att hon egentligen inte kunde se sig på någon annan skola än den hon nu går på. Maja tror att stil och utseende är viktigt i denna beslutsprocess. Hon tror att många styrs av hur folk på de olika skolorna ser ut och är, hon menar att det på hennes skola till exempel finns en slags image som innebär att elever ska vara och se ut på ett visst sätt. För egen del var det för henne också ett passande socialt sammanhang snarare än utbildningsprogram som avgjorde hennes gymnasieval. Vad som står ut i de erfarenheter som här beskrivits är strävan efter att känna sig på ”rätt plats” och ”hemma”. Det sociala sammanhanget, tillsammans med platsen och miljön beskrivs som viktiga för de val som görs. Skuggningen, tycks det som, har bidragit till att med alla sinnen skapa en känsla för om rummet och de människor som rör sig där är ”rätt” och kan därmed förstås som en metod för att *orienteras* ”rätt”(Ahmed 2010a).

Jag sätter ”rätt” inom citationstecken eftersom jag, när jag zoomar ut, ser flera problematiska aspekter av det som sker. Att *habitus* är aktiverat i tjejernas beslutsprocesser, det vill säga deras förkroppsligade erfarenheter av till exempel klassbakgrund, uppväxtmiljö, tidigare skolor och fritidsintressen, har jag påpekat tidigare i kapitlet. Ur ett mer strukturellt perspektiv blir det genom tjejernas berättelser tydligt hur deras vanemässiga rörelse reproducerar vad Ahmed kallar *närhet* till vissa kroppar och upprätthåller *distans* till andra. Ahmed argumenterar för hur upplevd likhet ”är en effekt av närhet eller kontakt” (Ahmed 2010a, s. 55). Kroppar tar form av ting och subjekt de kommer i kontakt med (ibid.). Det tjejerna berättar om känslan av att vara på ”rätt” plats kan förstås som en sådan konstruerad likhet, ett vanemässigt och, anser jag, vanskligt mönster, som riskerar att reproducera gränslinjer och distans till kroppar som inte inkluderas i den upplevda likheten. I denna process har gymnasieskolorna en viktig roll som *riktande* vägvisare, eller *orienteringsapparater* (Ahmed 2010a). Det fördjupar jag ett stycke fram i texten. Först följer

en sektion om kontrasten till de erfarenheter jag här skrivit om, känslan av att vara på fel plats.

”Ingen av oss gillade det” – att skapa en alternativ sociorumslig linje

Inte alla deltagande tjejer har känt samma självklara tillhörighetskänsla som beskrivits i några av berättelserna tidigare, i alla fall inte från start. Sana, Leila, Kamila och Mona går i samma klass på Ängsgymnasiet. Det visar sig att tjejerna inte bara är klasskompisar från gymnasiet utan har varit kompisar sedan de gick på förskolan. ”Så ni råkade hamna i samma klass?” frågar jag. Mona svarar: ”Nej, det var planerat.” Leila fyller i: ”Det var planerat.” ”Varför valde ni just Ängsgymnasiet?” undrar jag. Mona säger att hon ”hittade det” att det var hennes andrahandsval, mest för att hon inte visste vilken annan skola hon ville gå på och så hade hon en syster som gick där. Men hon ville egentligen komma in på sitt förstahandsval, Lindens gymnasieskola. Leila däremot kom in på Linden men gick bara där i ett par dagar innan hon bytte till Ängsgymnasiet.

Leila: Jag gick där i två dagar, så bytte jag till Ängsgymnasiet. Så det slutade upp med, egentligen var det så att alla kom in i varsin skola, men ingen var nöjd med det de gick i så.

Kamila: Bara jag, fast jag bytte ändå.

Johanna: Okej. Så du var egentligen nöjd?

Kamila: Ja, jag var nöjd men.

Kamila var alltså egentligen nöjd med sitt första val och hon gick där i sex månader innan hon bytte till Ängsgymnasiet. Hon ger ingen förklaring till varför hon bytte. Sana i sin tur var tvungen att börja ett gymnasieprogram som hon egentligen inte var intresserad av för att kunna börja på Ängsgymnasiet. Skälen till deras byten kommunicerades inte riktigt till mig. Även om jag frågade är ”ingen av oss gillade det” så nära jag kommer en förklaring under samtalet (jmf Lundström 2007, s. 152).

Samira har också gjort ett skolbyte, efter en vecka på hennes förstahandsval. När jag först träffar henne på våren då hon snart ska sluta nian pratar hon om att hennes mål är att bli polis och att hon därför sökt ett samhällsvetenskapligt program med inriktning på beteendevetenskap. När vi träffas vid ett senare tillfälle en bit in på den första terminen på gymnasiet berättar hon att hon

bara gick på den skolan och i den klassen i en vecka innan hon bytte skola, även hon till Ängsgymnasiet. I likhet med Leila, Sana och Kamila trivdes hon inte i själva skolan: "Jag vet faktiskt inte, jag kände mig inte på rätt ställe." Hon berättar att hon har fått göra uppoffringar i och med skolbytet eftersom hon inte bara bytte skola utan också var tvungen att byta utbildningsprogram: "Alltså jag gick samhälle-beteende och jag ville gärna fortsätta med det, men skolan, alltså jag gillade inte skolan." Samira trivs nu både i skolan och i klassen, trots att utbildningsprogrammet inte blev som hon tänkt. Skolan är liten och stämningen i klassen är lugn: "Jag tycker det är bättre när man känner alla i skolan, man vet vilka det är som går på skolan och vilka det är som inte går, man vet om det är någon ny elev som kommit."

Det är flera saker som är intressanta i tjejernas erfarenheter av skolbyten. Deras berättelser skildrar i motsats till exempelvis Julias erfarenheter, *desorienteringen*, känslan av att vara på fel plats i stället för på "rätt" plats (Ahmed 2010a). Att Samira, Leila, Sana och Kamila inte direkt kan peka på någon särskild anledning till skolbytena annat än att de inte kände sig på rätt ställe eller de inte gillade det, är tecken på hur kroppars *orientering* mot vissa objekt och ting men bort från andra är vanemässig, men inte alltid medveten (Ahmed 2006; 2010a). Gemensamt för alla beskrivningarna är hur styrande just känslan (av att vara på "rätt" eller "fel" plats) varit i bytesprocessen. Hur ska då *desorienteringen*, men också skolbytena som konsekvens, förstås? En tolkning jag gör av tjejernas skolbyten till Ängsgymnasiet är att samhällets sociala skiktning, och de avtryck dessa mönster gör i gymnasieskolan, bidrar till att orientera dem dit. Samma mönster bidrar också till de känslor av icke-tillhörighet de upplevde på de skolor de har gjort sina byten från. Att sociala hierarkier tar sig uttryck i skolan och påverkar elevers studiegång belyses i flera studier (t.ex. Dahlstedt 2007; Bunar 2008; Beach och Sernhede 2011; Allelin 2015). Jag vill här specifikt dra en parallell till Majsa Allelins (2015) studie som visar hur elever med "utländsk" bakgrund som går på "svenska" skolor i innerstaden tenderar att "blir påmind om att de talar annorlunda, bor på fel plats och är etniskt avvikande i relation till de övriga eleverna och lärarna" (2015, s. 93). Vissa elever väljer därmed att flytta tillbaka till skolan i förorten (ibid.). Gymnasieskolorna i Malmö är inte lika geografiskt uppdelade att det går att tala om förortsskolor eller innerstadsskolor, men tjejernas berättelser tyder på att de olika gymnasieskolorna i Malmö kategoriseras, och framför allt erfars, enligt en liknande logik (jmf också Kallstenius 2010).

Skolbytena behöver dock också förstås genom aktörskapets glasögon, men även som en kollektiv strategi. Det finns en handlingskraft i den rörelse som sker, bort från den skolmiljö som inte känns bra och mot en skola där känslan av hemmahörande är möjlig. Att bytena sker mot en skola med låg status ("lekstuga", "arabskola", "dum blatte") samt föranleder byten av gymnasieprogram kan här förstås som att det är av sekundärt värde, och behöver inte nödvändigtvis förstås som uppoffringar. För det första är det skillnad på att diskursivt beskrivas som en sämre skola och att faktiskt vara en skola som i praktiken har dåliga resultat. För det andra är det viktigt, anser jag, att belysa det subjektiva och kollektiva värdet som Ängsgymnasiet skapar, vilket för den här gruppen överskrider dess låga ranking. Samira uppskattar till exempel att den nyare skolan är liten och att hon vet vilka alla är där. För Kamila, Leila, Sana och Mona tycks det finnas ett värde i att vara tillsammans på samma skola och i samma klass. Deras skolbyten kan därför förstås som att de skapar en ny, egen, *alternativ linje* mot ett rum som erbjuder trygghet och gemenskap i stället för den *desorientering* de känt på de andra skolorna (Ahmed 2010a, jmf också Bunar 2010).

I det föregående kapitlet skrev jag om erfarenheter av vardagsrasism och ickevita tjejers erfarenheter av att inte tillåtas att *passera* i rum som präglas av det normativt vita och svenska (t.ex. Waquant 2007; Ahmed 2010a). Jag diskuterade också den viktiga roll som den kollektiva gemenskapen har för att artikulera dessa erfarenheter (hooks 1989). De skolbyten som jag här diskuterat kan förstås i ljuset av dessa levda erfarenheter och kan tolkas som en strategi för att i hooks anda skapa *hem-rum*, (hooks 1990), rum som förlänger ens kroppar (Ahmed 2010a) och möjliggör trygghet och gemenskap bortom olika former av förtryck. I det följande textpartiet diskuterar jag hur gymnasieskolan skapar *riktande* praktiker i linje med vad som kan förstås som en dold selektion (Broady 2007; Bourdieu och Passeron 2008).

Institutionalisering av en viss likhet

Sabine Gruber påpekar hur skolan måste förstås som en institutionell praktik som "återspeglar och iscensätter samhällets väv av relationer" (Gruber 2008, s. 26, se också Bunar 2001). Lindbäck och Sernhede (2010) beskriver i sin tur gymnasieskolan som "en del av den nyliberala politik där skolornas marknadsföring och profilering blir viktiga inslag för att locka nya elever till just sin skola" (Lindbäck och Sernhede 2010, s. 131). "Lockelsen" som metod har

till exempel framställts av Linnea tidigare i texten. Jag ska i denna sektion fördjupa diskussionen om profilering och hur den iscensätts utåt så väl som sanktioneras inom skolans väggar och hur detta kan förstås. Jag använder mig av Ahmeds (2010a) idé om hur rum, i synnerhet institutioner, fungerar som *orienteringsapparater*, som riktar sig mot vissa elever men skapar gränslinjer för andra.

Att iscensätta och sanktionera en institutionell riktning

Som jag tidigare skrivit är Gabriella och Agnes väl införstådda med den snobbiga stämpel deras skola har. Detta märktes inte minst inför gymnasievalet, menar Agnes. Folk sa: ”Åh, varför söker du där, det är bara folk som vill vara fina”. Åsikterna påverkade hennes egen bild av skolan: ”Man tänkte att alla bara går i så fina kläder och ingen får gå i joggingbyxor och sådana saker”. Hur blev det då när ni började, undrar jag, och frågar Agnes och Gabriella hur de upplever att ”finheten” tar sig uttryck nu, när de är elever på skolan och befinner sig innanför dess väggar. Hur märks det att skolan är ”fin”? Agnes säger att ett sätt man märker det på är till exempel att lärarna alltid går i kostym. Gabriella säger att de också gör mer på skolan, alltså har fler fritidsaktiviteter som är bundna till skolan. De menar dock att skolan, eller ”vi”, som de säger, sänder ut dubbla signaler: ”Vi vill inte vara fina men ändå vill vi vara fina. Jag vet inte...” säger Agnes. Skolan har också en grupp som ordnar fester, ibland bjuds andra skolor in att delta i festerna. Bara killar väljs in i gruppen. Gabriella berättar att den här gruppen är välkänd. ”Hör man vår skolas namn så tänker man på gruppen” säger hon. Gruppen marknadsför sig med en bild på när de sitter vid ett festligt dukat middagsbord medan elever från en annan gymnasieskola serverar dem mat och dryck. Finns inget m-s ”Så, liksom, vi stämplar oss själva med att vi tror att vi är bättre än alla andra liksom” fastslår Agnes. Tjejerna säger att det finns många olika människor på deras skola, men trots det är det som att den här gruppen, som är en väldigt liten del av skolan, och dess rykte bidrar till att upprätthålla skolans snobbiga stämpel. Gabriella beskriver de ideal som råder i relation till festgruppen:

De gör alla evenemang och det är flera skolor som blir inbjudna till dessa fester och de är ju de som syns liksom. De är aldrig så att det är några andra, några tjejer som håller i fester eller kanske inte bryr sig lika mycket om pengar eller så som de gör. Det är väl därför de syns mest och det är därför vi alla andra får den snobbstämpeln på oss kan man säga.

Det är inte bara festgruppen som syns och har inflytande utan även elevrådet har både makt och förkroppsligar det ”finare”: ”De har väldigt stor makt, de syns också mycket, och de som sitter där är ju finare, vissa tjejer går verkligen jättefinklädada alltid”, som Agnes uttrycker det. Dessutom finns det på skolan en speciell grupp med tjejer som utmärker sig. Även denna grupp beskrivs med liknande vokabulär som elevrådet och festgruppen. De har ”märkeskläder” och ”vill vara bättre”. Dessa tjejer, menar Agnes och Gabriella, bor i samma område i de västra delarna av Malmö.

Agnes: Man vet verkligen vem de är, eller alla vet man inte, men jag vet, man förstår vad man menar, för att de går liksom i samma klass, de är från samma ställe och man ser, när folk fyller år, det är alltid dem. Alltid. Om någon kommer så vet man att då kommer antagligen den och den och den också.

Tjejerna, menar Gabriella och Agnes, utmärker sig inte bara genom hur de ser ut, var de bor och genom att de framstår som en tajt grupp. Det är också en grupp som det ”snackas om”. Gabriella beskriver det som att hon har en känsla av att ”stå utifrån och titta in” på den här gruppen tjejer samtidigt som hon tycker att det är skönt att inte vara en del av den. ”Jag är glad att jag inte är en av dem, för jag hade nog inte klarat av det snacket som går runt om dem liksom”, säger hon. ”Jag tror de har väldigt mycket press på sig att hela tiden komma med märkeskläder och hela tiden liksom festa och göra allt som man inte får göra. Jag hade nog inte klarat den pressen”, resonerar hon vidare. Den här gruppen tjejer beskrivs som en specifik kategori, som bedöms se ut och vara på ett speciellt sätt, eller besitta vissa egenskaper. Bettie (2014) beskriver i sin studie om tjejer på en high school i USA hur hon ser att en viss form av femininitet sanktioneras inom det skolsammanhang hon studerar (se också Sohl 2014). Jag vill mena att det Gabriella och Linnea berättar om kan förstås på ett liknande sätt. Dock tolkar jag det som att det på den här skolan inte bara är en viss form av femininitet som understöds, även en viss form av traditionell maskulinitet tycks sanktioneras på ett liknande sätt. Detta tydliggörs inte minst genom festgruppens exkluderande könsammansättning (där bara killar väljs in).

I det Gabriella och Agnes berättar, men också genom andras röster från och om den här skolan, går det att spåra för skolan viktiga värden och ideal. Dessa

tycks uppmanas inom skolan, men är också en del av dess iscensatta image utåt. Rikedom och pengar, märkeskläder eller ”fina” kläder, lärare som bär kostym, en mytomspunnen sluten manlig festgrupp, men också god kvalité på utbildningen och strävan efter höga betyg framstår som exempel på några sådana högt ställda ideal. Att inte bara vissa könsideal, utan också andra ideal, sanktioneras, det vill säga understöds, i skolsammanhang, av den institution som skolan utgör, leder sannolikt till att elever tolkar dessa ideal som förmånliga och därmed eftersträvansvärda. Det kan med Ahmeds (2010a) vokabulär tolkas som en uppmaning att följa dess *riktning*. Att följa dess *riktlinje* bär på löften om att få något tillbaka. Sett till den här skolans höga status, skulle *få något tillbaka*, i Ahmeds mening, kunna vara en god och förmånlig start på en fortsatt utbildnings- och yrkeskarriär (ibid).

Att inkorporeras i en institution handlar således om att följa institutionens *riktning*, att förkroppsliga dess ideal, att gå med på att bli ”vi” med både det institutionen står för och med de kroppar som befolkar den. Institutionerna å sin sida rekryterar människor som kan befästa denna *riktning* och alltså ”svarar på dess tilltal” (Ahmed 2010a, s. 59). Agnes och Gabriella markerar upprepade gånger ett avståndstagande gentemot snobbigheten på skolan. På samma gång svarar de också klart och tydligt på ”dess tilltal” (Ahmed 2010a), inte minst genom att de säger ”vi”: ”Vi sätter den stämpeln på oss själva ibland” och ”vi tror att vi är bättre än alla andra”.

Att som skola eller institution ha ett rykte är inte nödvändigtvis dåligt utan kan förstås som ett sätt för institutionen att profilera sig, att sätta ramarna för vem den är eller vill vara (t.ex. Bunar och Ambrose 2016). De förmedlar ideal och värden som representerar skolans ”profil”. Narrativen om den här specifika skolan, som konstrueras både utanför den och inom dess väggar har på så sätt ett syfte. De mytliknande narrativen om olika grupperingar på skolan, skolans rykte som exklusiv och snobbig, vissa typer av femininiteter och maskuliniteter, klädkoderna eller Linneas berättelse om efterrätterna tidigare i texten, kan alla förstås som både vägvisare/*riktlinjer* och gränssättare gentemot potentiellt nya elever. Denna rekryteringsprocess kan därmed förstås som en selektion av de individer som ligger i linje med institutionens ideal (jmf Ahmed 2010a) eller som att den attraherar elever med särskilda *habitus* (Bourdieu 1984). Genom att vara öppen med vissa ideal, eller till och med odla eller iscensätta sin image, kan skolan locka till sig elever som identifierar sig med

dessa. På samma sätt stänger de möjligen ute de som inte gör det. Genom att som institution söka efter speciella karaktärer som stämmer överens med dess självbild, sker en *institutionalisering av en viss likhet* (Ahmed 2010a). Ett sätt att förstå detta är att trots att gymnasieskolor konkurrerar om elever, söker de efter en viss typ av elever, enligt en logik som av Bourdieu och Passeron (2008, s. 202) beskrivs som dolda selektionsprocesser (se också t.ex. Allelin 2015; Bunar 2010).

I den sista sektionen innan kapitlet slutligen sammanfattas diskuterar jag hur det empiriska materialet också visar gymnasieskolans betydelse, och potential, som ett rum som möjliggör olika former av förändringar för tjejerna, bort från olika aspekter av vardagslivet och mot något ”nytt”.

Gymnasieskolan som en alternativ form av rörelse?

”Jag vill ut ur ringen ifall man säger så, ut ur ringen, till andra ställen, till andra områden.” Yttrandet kommer från Zara och sätter ord på vad många av tjejerna verbaliserar på ett eller annat sätt. En känsla av att vilja ”komma bort”, till exempel flytta till andra ställen, resa till andra platser eller träffa ”nya människor”. Jag tolkar det delvis som ett uttryck för den fas i livet de befinner sig i, som tonåringar, några år från att träda in i vad vi konstruerar som vuxenhet och den frigörelse som där ofta sker från de familjerelationer man vuxit upp i (t.ex. Lalander och Johansson 2017, s. 20 f). I avhandlingen *Mellan erfarenhet och förväntan: betydelser av att bli vuxen i ungdomars livsberättelser* (2007) beskriver Helena Kåks gymnasieskolan som en ”narrativ vändpunkt” i de ungas liv, något som i tillbakablick beskrivs som ”en avgörande händelse” eller en händelse som har ett ”före” och ett ”efter”. Jag kan se liknande tendenser genom att de som ännu inte börjat gymnasiet när jag träffar dem, eller som precis börjat, har höga förväntningar på det. Vissa av dessa förväntningar införlivades sedan inte, eller tog sig andra uttryck, av olika anledningar, som exemplifierats tidigare i texten. Det jag vill göra poänger av här är hur gymnasieskolan av många beskrivs som en brytpunkt som möjliggjort en rörelse bort från något och mot något annat. Flera beskriver omlokaliseringen av både den rumsliga och sociala miljön som positiv. Denna förflyttning har för några möjliggjort att de kunnat ”börja om”, ”bli någon annan”, ”träffa nya kompisar” eller ”se något nytt”. Från att de flesta har gått i grundskolan i nära anslutning till deras bostad tillsammans med samma klasskamrater i många år utgjorde gymnasieskolan således vad som kan tolkas

som en välkommen omlokalisering av den sociala och rumsliga tillvaron. Olivia beskriver till exempel hur hon de sista åren på högstadiet längtade bort både från bostadsområdet och skolmiljön:

Mitt område, det har varit liksom, det är klart det betyder någonting, för jag har bott där hela mitt liv, men det är samtidigt också dåliga minnen för till exempel åttan var inte rolig, eller jag menar när jag gick i nian så var det bara, trött på skolan och du kommer ihåg att jag berättade att skolan var skit, jag ville liksom bara träffa nya människor.

Det är här som att Olivia beskriver en känsla av att vara färdig med en period i livet (jmf Kåks 2007). Också Agnes och Gabriella pratar i termer av nytt och gammalt umgänge i relation till den sociorumsliga förändring som starten på gymnasieskolan utgjorde. Båda har skaffat sig nya kompisar och umgås bara med ett fåtal av sina vänner från grundskolan. Gabriella beskriver hur hon upplever att hon rört sig bort från ”det gamla” kompisgänget med rörelsen att ”gå vidare” som metafor: ”De stannade kvar men jag ville liksom inte stanna kvar där utan jag ville gå vidare”.

I det resonemang som förs öppnar platsbyten upp för nya sociala kontakter. Rörelsen bort från något gammalt och mot något nytt tycks för flera kännas befriande. Frida beskriver till exempel brytpunkten mellan vad som kan förstås som en ”påtvungad” social skolmiljö i grundskolan och ”nystarten” när hon började gymnasiet då hon kunde bryta med det gamla och börja om från början med klasskompisar som inte var färgade av Fridas position i grundskolan. Gymnasieskolan innebar en förändring, en ny plats, nya människor och en chans för henne att vara någon annan än den hon konstruerades som under grundskolan där hon upplevde mobbing under många år:

Nu började jag om på nytt. Den klassen visste ju inte om hur jag var i sjuan, åttan, nian. Jag tänkte, ja, men detta är en nystart, nu ska jag vara anorlunda. Och jag blev mer pratsam och nu är jag liksom kompis med alla.

Tova beskriver också gymnasieklassen och det programval hon gjorde som ”det bästa val jag gjort” eftersom hon kom samman med människor som delade hennes intresse för estetik i allmänhet och vissa specifika konstnärliga fåror och kulturella uttryckssätt i synnerhet. Detta gjorde att hon gick från att

känna sig ”konstig” till att känna sig ”stolt”. De gymnasiebyten som Leila, Mona, Sana, Kamila och Samira gjort, och som jag diskuterat tidigare i texten, beskriver också hur viktig skolmiljön tycks vara för trygghet och identifikation. Däremot har vi sett hur deras skola framstår som en skola för konstruerat ”utländska” elever. Enligt samma skiktade mönster beskriver Linn hur hennes gymnasieskola reflekterar hennes bostadsområde (”det är inte så vidgade vyer”). Jag skrev om det i kapitlets inledande partier. Det ”svenska” och det ”utländska” används genomgående för att beskriva och kategorisera olika gymnasieskolor och deras status. Också klassmässiga distinktioner och symboler tycks vara vägvisande i de val som tjejerna gör. Vägvisande för tjejerna är också skolornas arbete med att direkt eller indirekt profilera sig. Genom att de både iscensätter och sanktionerar vissa ideal och praktiker fungerar de som *institutionella orienteringsapparater* (Ahmed 2010a). Det finns dock också, som jag skrivit om i den här senaste sektionen, tecken på andra slags rörelser i de skolval som görs där social gemenskap, nya kontakter, specifika utbildningsprogram, nyfikenhet och vänskap sticker ut som det som *orienterar* (Ahmed 2010a) dem på gymnasiekartan snarare än inofficiella rankingsystem, och skolornas profileringar.

Sammanfattning

I berättelserna aktualiseras den förkroppsligade process som är aktiverad genom valen till gymnasieskolan. Valen tycks styras av att *känna sig* på rätt plats och med rätt människor (som är som en själv) och påverkas både av den hierarkiska kategorisering av de olika skolorna, som är närvarande i berättelserna, och av *habitus*. Dessutom ställs tjejerna inför gymnasieskolornas institutionella profileringar vilka jag vill argumentera för uttrycks på subtila, men för tjejerna ändå tydliga sätt, genom olika symboler, praktiker och ideal. Om de inte på förhand tolkat vilken ”sorts” skola de sökt till innan skolstart så framkommer det att de *känner* det när de väl befinner sig i skolmiljön (genom t.ex. ”magkänslan”). Empirin står i kontrast till tanken om de fria valen till gymnasieskolan och visar i stället på hur många olika levda erfarenheter som är närvarande i de val tjejerna gör, i deras kategoriseringar och upplevelser av olika skolor och skolmiljöer. Skolorna är som Gruber (2008) påpekar institutionella praktiker och måste betraktas som så och inte som neutrala aktörer. Att det som Leila säger i kapitlets inledande parti ”bara har blivit så” om frånvaron av ”svenska elever” på hennes skola är som jag argumenterat för i det här kapitlet en allt för enkel förklaring, tvärt om gör sociala hierar-

kier och gränslinjer tydliga avtryck i skolan. Däremot är Leilas ord talande för hur de strukturella processer jag identifierat i kapitlet förkroppsligas, det vill säga omedvetet eller medvetet opererar genom deras kroppar och *orienterar* tjejerna till eller bort från olika skolor (Ahmed 2010a).

I den här studien har det också tydliggjorts hur vardagens olika villkor, för den här gruppen unga tjejer, samverkar med, reproduceras i och återspeglas i relation till vad som kan beskrivas som tjejernas skolvardag. Det är viktigt att påpeka faran med att sociala hierarkier gör avtryck i eller befästs i och genom skolans rum och genom utbildningssystemet i stort. Det är speciellt bekymrande i ljuset av den utjämnande och demokratiska roll som skolan enligt lag är förordnad att ha. Samtidigt visar berättelserna att gymnasieskolorna är mer än rum för undervisning. I princip alla berättelserna skildrar hur viktigt det är att känns sig hemma, trygg och tillsammans med vänner i skolmiljön. Dessa värden överskrider i många fall skolors diskursiva status. Trots det tycks möjligheten att ”känna sig hemma” i skolmiljön i tjejernas berättelser begränsad av elevernas sociala bakgrunder och hur de är positionerade i förhållande till klass och ras, men också kön. Av Statistiska centralbyråns *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2016* framgår att bara tre av 18 nationella gymnasieprogram har en jämn könsfördelning i snitt i Sverige. Enligt deras siffror går 64 procent av kvinnorna på kvinnodominerade program och 46 procent av männen går på mansdominerade program (SCB 2016). Om gymnasieskolor hade fungerat som en utjämnande motkraft till samhällets sociala skiktning, som ”blandningsapparater” i stället för *orienteringsapparater*, hade känslan av att känna sig hemma i *fler* skolrum varit möjlig.

Näst följer avhandlingens slutkapitel. Där sammanfattas avhandlingens slutsatser med fokus på dess huvudsakliga empiriska och teoretiska bidrag.

8. VARDAGENS GRÄNSLINJER, TJEJERS AKTÖRSKAP OCH MOTSTÅNDS-STRATEGIER

Med utgångspunkt i berättelser om vardagen och med en särskild blick på hur de deltagande tjejerna positioneras i relation till kön, klass och ras och hur detta sker i och genom rummet har jag utforskat tjejernas aktörskap så väl som hur aktörskapet kringkärs av strukturella problem och diskursiva regleringar. Jag har med andra ord undersökt hur aktörskapet villkoras men också hur tjejerna, individuellt och kollektivt, utmanar ordningar, omförhandlar ideal, skapar alternativ och gör motstånd mot hierarkiska sociorumsliga relationer och konstruktioner. Genom tjejernas berättelser och mina tolkningar av dessa har det synliggjorts hur strukturella problem och diskursiva regleringar på olika sätt skapar sociala, symboliska och fysiska gränslinjer i vardagen. Analyserna påvisar också hur tjejernas levda erfarenheter säger något om, samt bör förstås i relation till, samtida samhälleliga ojämlikhetskapande processer. I det här kapitlet sammanfattar jag och diskuterar avhandlingens slutsatser samt vad jag ser som dess huvudsakliga empiriska och teoretiska bidrag.

Kropp, rum och rörelse

Jag har använt fenomenologiskt inspirerade teorier om kroppen och rummet för att tolka tjejernas berättelser om deras levda erfarenheter av vardagen. Genom Ahmeds begrepp *orientering, riktlinjer, linjer* och *fotspår* (2006; 2010a), men också Bourdieus *habitus* (1984), går det att begripliggöra hur strukturer förkroppsligas och påverkar tjejernas *orienteringar* mot vissa ting och subjekt men bort från andra. Erfarenheter av ojämlika könsstrukturer, vardagsrasism,

diskurser om svenskhet och olika stadsområden, konstruktioner av klass, olika ekonomiska villkor, individualiseringens processer och ideal, normativ vithet och andra kroppsliga ideal är några av de strukturella processer som jag ser gör avtryck i och skapar gränslinjer i tjejernas vardagliga liv och på olika sätt påverkar deras vanor, val, rörelser, tankar om framtiden, vilka de umgås med och vilka rum som beträds.

Genom tjejernas berättelser synliggörs flera *riktlinjer* (Ahmed 2006; 2010a) vilka de förhåller sig till och förhandlar med. *Riktlinjerna*, som här förstås som maktbärande samhälleliga ideal och normer, uppmanar till exempel tjejerna att agera enligt individualiserande ideal (fixa själv, välja rätt, prestera för att få plats i framtiden), konsumera vissa saker, resa mycket, bo i vissa områden i staden, att inte prata om pengar, att inte överträda gränser för vad det är att vara (och göras till) tjej och att passera som vit och svensk. Men, de *rik-tande* maktbärande normativa linjerna trängs med andra konkurrerande linjer, vilka jag vill beskriva som *alternativa linjer* och *linjer för motstånd* (ibid). Dessa synliggörs också i tjejernas berättelser. Tjejerna hittar alternativa vägar och utmanar ideal till exempel genom att vara eller agera på icke-normativa sätt, genom att konstruera alternativa ramar för *sörjbarhet* (Butler 2009) (att sörja för varandra), genom att ifrågasätta konsumtionsideal och praktiker, genom att konstruera *hem-rum* (hooks 1990) bortom bostadsområdets olika statusmarkeringar och den rasifierade och socioekonomiskt skiktade geografin. Jag ser också hur motstånd kollektivt utövas genom språket, det vill säga genom att de berättar om och ifrågasätter möten med ideal och förtryckande strukturer. Detta sker främst i relation till det gemensamma tjejskapet och i förhållande till den normativa svenskheten, samt i mötet med rasistiska strukturer. Ett exempel på en tydlig och konkret kollektiv orientering mot en *alternativ linje* (Ahmed 2006; 2010a) är de strategiska gemensamma skolbyte som Sana, Leila, Kamila och Mona gjort till lågstatusskolan Ängsgymnasiet. Det går visserligen att tolka deras skolbyten som en effekt av samhälleliga reproducerande strukturer, men att *tillsammans* vända sig mot en skola där gemenskapen och tryggheten snarare än status utgör kriteriet för deras val, kan också förstås som just en medveten kollektiv *orientering* mot alternativa, snarare än statusmässiga, värden.

Ambivalenta rumsliga erfarenheter

Rum framstår i berättelserna som om de har en begränsande så väl som en möjliggörande dimension. Jag har beskrivit hur det i tjejernas berättelser åskådliggörs, i enlighet med Ahmeds teorier, hur rum tar form av de kroppar som vistas där samt även hur rum *orienterar* kroppar. Det senare har åskådliggjorts till exempel genom hur tjejerna har gjort sina val till gymnasieskolan, men syns också genom hur konstruktioner av klass och svenskhet gör avtryck i stadsrummet och påverkar var i staden tjejerna tycks röra sig. Medvetna och omedvetna känslor av att höra hemma eller inte höra hemma i olika sammanhang och rum är framträdande i berättelserna. Dessa känslor kommer, argumenterar jag för, ur mötet mellan *kroppens orientering* och de ideal och normer (*riktlinjer*) som är maktbärande i de olika rumsliga sammanhangen (Ahmed 2010a).

Genom min tolkning av Rose (1993) går det att förstå tjejernas upplevelser av rum som paradoxala. Det paradoxala ligger till exempel i att rum kan upplevas som stigmatiserande (Wacquant 2007) och trygga på samma gång. Ojämlika könsstrukturer tar sig uttryck i och genom rum; till exempel genom ryktesspridning som rör sig mellan fysiska så väl som virtuella rum, genom att vissa rum kontrolleras av killar eller subventioneras killar. Tjejerna hittar dock andra vägar att ta sig fram i det fysiska så väl som i det virtuella rummet. Upplevelsen av Malmö som stad beskrivs av många med värme. På samma gång skapar stadens alla gränslinjer upphov till andra mindre positiva upplevelser. Berättelserna visar också på hur rum bär på symbolik vilket ger upphov till distinktioner och gränslinjer för i vilka områden eller på vilka platser tjejerna känner sig hemma, känner tillhörighet eller kan röra sig med lägre risk att *stoppas* (Ahmed 2006; 2010a). Berättelserna visar också hur stigmatiseringen av områden förs vidare till de som bor där (Wacquant 2007) på samma gång som andra delar av staden kan användas som statusmarkörer. Gymnasieskolan, som jag beskriver som ett av tjejernas vardagsrum, framstår som ett institutionellt rum som reproducerar samhällets skiktade karaktär men som även möjliggör förändring, och hade kunnat göra det i än högre grad. Även framtiden framstår i berättelserna som ett framtida osäkert rum präglad av individualistiska ideal, prestationer och krav, men framställs också som en "plats" de längtar till och är förväntansfulla inför.

Genom tjejernas berättelser om vardagen går det att uttolka hur rummet opererar i nära intersektion med klass, kön och ras. Jag har tydliggjort att det vardagliga livet sker i och genom rummet, vilket bland annat innebär att maktpositioner och sociala hierarkier både görs och upplevs rumsligt (Valentine 2007). Maktstrukturerna framstår som rörliga i rummet på samma gång som de beskrivs som förväntade på många platser. Tjejerna, beroende på hur de är positionerade i relation till de maktstrukturer som opererar, tycks välja bort rum eller ta andra vägar om dessa rum får dem att känna sig obekväma eller om de inte känner sig hemma där. Sett till Malmö i stort förefaller maktstrukturerna cementerade i rummet. Genom tjejernas berättelser, deras socio-rumsliga spridning på Malmökartan och i relation till tidigare forskning, bekräftas många gånger de socioekonomiska och rasifierade mönster som finns i Malmö. Majoriteten av deltagarna som har starka ekonomiska positioner bor i de västra delarna av staden och är vita. Majoriteten av de icke-vita tjejerna bor i sin tur i de sydöstra delarna av staden. Berättelserna visar dock också på andra nyanser, till exempel att den knappa ekonomin finns även i de västra delarna av staden. Framför allt visar berättelserna på hur upplevelsen av den socialt skiktade staden för de tjejer som bor i områden som diskursivt konstrueras som lågstatusområden inte nödvändigtvis är negativ utan beskrivs ofta som meningsfull och rik på gemenskap.

Jag har argumenterat för hur rumslighet förstärker känslan av gemenskap och trygghet samt i enlighet med hooks (1990) teorier möjliggör motstånd. Med stöd i tidigare forskning och i relation till tjejernas berättelser framkommer också att *hem-rum* (ibid) kan vara rörliga, ta sig olika former och uppstå på många olika platser. Gemenskapen snarare än fysiska väggar eller den faktiska platsen tycks vara det som skapar trygghet, frihet, skydd och samhörighet (jmf Pettersson et al 2013; Christensen och Mikkelsen 2013; Palmgren 2016). Viktigt att poängtera är att trots att dessa tendenser visar på tjejers aktörskap och kreativa förmågor att hitta/skapa rum, bör inte förglömmas att tjejer sällan kontrollerar rum eller har makten i rum på de sätt som killar och män har. Jag har i avhandlingen exemplifierat hur en fritidsgård är i princip ockuperad av killar. I ett annat exempel har jag visat hur vissa gator och platser i stadsområden kontrolleras av killar och unga män. Ett tredje exempel på killars makt över och i rum är den mytomspunna "festgruppen" på den skola som i berättelserna beskrivs som "snobbig". I denna festgrupp väljs bara killar in. De tre exemplen är delar av allvarliga strukturella mönster som upprätthåller, repro-

ducerar, och i vissa fall fördjupar könsojämlikhet. Dessa mönster riskerar tjejerna att möta i många andra privata och offentliga rum och sammanhang när de rör sig mot framtiden.

Klassade, könade och rasifierade positioner och gränslinjer

Ojämlika könsstrukturer reglerar på olika sätt alla tjejernas levda erfarenheter av vardagen. Berättelserna om att vara tjej är samstämmiga och det går i hög grad att tala om gemensamma erfarenheter sett till den deltagande gruppen i stort. Dessa strukturer tar sig uttryck, som jag tidigare skrev, genom killar som kontrollerar rum, genom understödandet av vissa former av femininitet och maskulinitet i skolsammanhang, genom kontroll av tjejer genom användandet av hora-begreppet och/eller andra rykten, genom tydligt förmedlade gränser för hur en tjej ska vara och inte. Tjejerna är medvetna om detta och ifrågasätter det.

Klasstrukturer har jag närmat mig genom att utforska tjejernas ekonomiska vardag men också genom att utforska hur klass görs och återskapas genom deras och andras praktiker och identitetsuttryck. I tjejernas ekonomiska vardag synliggörs materiella skillnader. Tjejer med familjer som har starka ekonomiska positioner klarar av att finansiera vardagen men har också råd att unna sig mer än så, till exempel resor, finare varor, kläder eller sparkonto till barnen. Det tydliggörs hur denna position för de tjejerna som har den är värdemässig och färgar deras syn på framtid, föräldraskap och vad som är ett gott liv. Genom analysen tydliggörs också hur tjejernas och deras familjers konsumtionspraktiker påverkas av smakhierarkier, konsumtionsideal och social status vilka skapar klassmässiga sociala, symboliska och rumsliga distinktioner och gränslinjer. Dessa distinktioner förefaller vara tydliga för många av tjejerna. Snobbkläder och mjukiskläder framstår till exempel återkommande som skillnadsskapande symboler i berättelserna, framför allt i relation till kategoriseringen och värderingen av de olika gymnasieskolorna som förekommer i berättelserna. Däremot framstår ekonomisk skillnad, att prata om pengar och ojämlikhet, som en nedtystad fråga. Att ha mycket pengar framstår i stort som ett tydligt, framtida ideal och många likställer det med att ha ett gott och lyckligt liv. Leila sätter ord på detta genom att prata om att "allt handlar om pengar". Det finns dock tjejer, till exempel Aisha och Tara, som i lägre grad idealiserar den livsstil som ett överflöd av pengar kan generera.

Rasistiska strukturer gör sig påmind i vardagen för de icke-vita tjejerna och tar sig uttryck i samverkan med uttryck för konstruerad svenskhet och vitheten som normerande. Berättelserna tyder dock på att tjejerna som utsätts för vardagsrasism eller som på andra sätt tvingas förhandla med vitheten och svenskheten som norm på olika sätt bemöter den: genom att berätta om det som händer, genom humorn som omkullkastande strategi (t.ex. Sorensen 2008; Metha 2012), genom att välja andra rum, genom att *inte* undvika vissa rum och genom att skapa trygga rum där alternativa kollektiva omsorgsstrategier utövas. Jag har i analysen argumenterat för att vardagsrasismen är oförutsägbar och rörlig å ena sidan så väl som förväntad i vissa rum å den andra sidan. Erfarenheter av vardagsrasism tycks ge upphov till förkroppsligad *handlingsberedskap*. I analysen visar jag detta genom till exempel Sanas berättelse om när hon besöker en restaurang med sin mamma. I exemplet föregås besöket på den ”svenska” restaurangen av misstankar om eventuellt obehag, vilket tyder på att Sana var i ett slags beredskapsläge. Dessa misstankar bekräftades inne på restaurangen då Sana upplevde att hon och hennes mamma särbehandlades på ett negativt sätt. Jag har visat hur tjejerna tycks ha kunskap om var svenskhetens gränslinjer gör sig påmind. På ”fel” sida dessa gränslinjer är obehag och vardagsrasismen mer förväntad. En högre grad av gemenskap och trygghet uttrycks i rum där den normativa svenskheten och vitheten inte är dominant.

De vita tjejerna undgår rasistiska strukturer men är en del av det hierarkiska system som rasifieringen utgör. I stället för att regleras, utsätts för rasism, stoppas i rummet, medför deras hudfärg att de i förhållande till ras som struktur besitter förmåner. Jag har visat hur de tjejer som bor i stadens västra delar kan använda bostadsområdet som en kapitaltillgång (Bourdieu 1984). Jag skriver också om hur tjejerna som bor där inte lägger speciellt stor vikt vid deras bostadsområden, det beskrivs inte som speciellt betydelsefullt annat än att dessa områden också för med sig antaganden om vilka som bor där. En reflektion jag vill göra är att de tjejer som förkroppsligar den normativa vitheten, och som dessutom bor i områden med hög status, i högre grad har möjlighet att känna sig hemma i och röra sig i fler delar av staden eftersom gränslinjerna är färre²⁰. Behovet av att skapa *hem-rum* (hooks 1990) inom ramen för bostadsområdet kan därmed vara mindre.

---

20 Majoriteten av tjejerna, men inte alla, som bor i de västra delarna av Malmö är vita.

Genom de teorier jag använt, där jag särskilt fokuserat på Ahmeds fenomenologiska förståelser av kropp, rum och rörelse, har jag analyserat tjejernas berättelser om vardagen med särskild fokus på hur de positioneras i relation till kön, klass och ras. Genom att teoretisera sambandet mellan kropp, rum och rörelse upplever jag att jag kunnat visa på samverkande logiker i hur kön, klass och ras görs, återskapas och upplevs. Av berättelserna framgår hur kroppar kringskärs av strukturella gränslinjer som reglerar deras rörelse (rumsligt och socialt). Det handlar många gånger, menar jag, om ett system som i Ahmeds mening *placerar saker*, eller håller subjekt på plats, inom ramen för ett hierarkiskt system (2010a). Av berättelserna framgår också hur samhällsliga ideal och normer som omger klass, kön och ras, men också andra samtida ideal, är maktbärande och *riktande* och därmed svåra att stå emot. Maktstrukturerna tycks både sega och linjemässigt djupa (ibid).

Genom tjejernas berättelser om vardagen synliggörs inte bara deras erfarenheter. Det blir också tydligt hur viktigt det är att studera vardagsberättelser för att förstå samtida processer, att tillfråga de subjekt som bär på vardaglig *arbetskunskap*, för att tala med Smith (2005). Studien visar också hur utforskandet av vardagens göranden åskådliggör skillnader i vardagens organisering (Smith 1999; Felski 1999-2000). Berättelserna visar att tjejerna lever under olika vardagliga villkor men också hur de ställs inför gemensamma strukturer. Avhandlingen bidrar således med intersektionell kunskap om tjejers vardag. I relation till det sociala arbetet som forskningsfält ser jag den komplexa, intersektionella samtidsforskningen som väsentlig för att förstå det samhälle som det praktiska sociala arbetet verkar inom. Det intersektionella perspektivet öppnar inte bara upp för analyser av makthierarkiers samverkande logiker utan också för synliggörandet av de ambivalenta, paradoxala och komplexa sociala relationerna. Synliggjort blir också hur institutioner, i den här studien skolan, men också kommuner, är maktbärande och maktfördelande samhällsliga aktörer vilka inverkar på människors vardagsliv så väl som reflekterar de samhällsliga sociala relationer vilka de har inrättats i relation till.

Kollektiva omorienteringar härifrån till framtiden

I de berättelser som tjejerna delar med sig av i avhandlingen åskådliggörs *skillnader* i vardagens villkor så väl som *gemensamma* erfarenheter av att vara tjej i Malmö. Jag har haft de intersektionella glasögonen på mig både när jag utformat studien och när jag tolkat tjejernas berättelser. På så sätt framträder

deltagarnas komplexa identiteter och mångfacetterade, ibland motsägelsefulla, upplevelser av vardagen och dess villkor i Malmö under 2010-talet. Jag har genomgående i avhandlingens analytiska kapitel, men också i det här avslutande kapitlet, skrivit fram de gemensamma, kollektiva, *orienteringarna* som blir synliga i tjejernas berättelser. Ibland framträder de kollektiva *orienteringarna* som direkt motstånd, ibland som alternativa sätt att vara och göra och ibland som sätt att skapa (hem)rum, trygghet eller skydd. Varför är det då viktigt att fokusera på de kollektiva orienteringarna? Genom gemensamma orienteringar finns förutsättningar för att skapa nya *fotspår*, nya *linjer*, för att tala med Ahmed (2006; 2010a), det vill säga det finns förändringspotential i de gemensamma rörelserna. Att lyfta både de gemensamma orienteringarna, men också aktörskap över lag, är viktigt för att belysa den utmanande gemensamma, och individuella, kraft och kreativitet som framträder i tjejernas berättelser. Dessa berättelser anser jag behöver synliggöras som kontrast till de många genusmärkta snäva diskurser som framställer tjejer i tonåren som i risk eller som offer, ett problem som påvisas av många andra forskare (t.ex. Ambjörnsson 2004; Nielsen 2010; Palmgren 2014; Kvist Lindholm 2015; Rönnbäck 2015). De gemensamma *orienteringarna* säger alltså också något om hur ideal, maktpositioner och relationer kan utmanas, till exempel hur en löst sammansatt grupp, eller en *serie* tjejer, kan organisera sig för (eller mot) en gemensam sak (Young 2000).

I avhandlingens titel, *Häriifrån till framtiden*, sammanstrålar flera av studiens teman. *Häriifrån* situerar tjejerna i deras bostadsområden, i Malmö, men också i en större samtida temporal kontext. *Häriifrån* säger också något om deras olika och gemensamma placeringar i förhållande till olika makthierarkier och de upplevelser och materiella vardagliga villkor och orienteringar dessa positioner ger upphov till. *Till* fångar rörligheten och föränderligheten. Där inryms aktörskapet och kreativiteten, som jag ser det, samt den tidsmässiga resan mot *framtiden*. Mot den vuxenhet som väntar, kommande möten och förhandlingar med makthierarkier, diskursiva ideal och vardagliga villkor. I titeln rymms olika livsvillkor, gemenskapen men också föränderligheten och det potentiella motståndet. Titeln bär på agens och hoppfullhet: "if orientations points us to the future, to what we are moving toward, then they also keep open the possibility of changing directions and of finding other paths" (Ahmed 2006, s. 178).

Jag vill också att *Härifrån till framtiden* ska spegla de deltagande tjejernas idériakedom och deras förmågor att göra motstånd, förändra och skapa rum. Eller som Elena Ferrante uttrycker det i avhandlingstextens inledande citat: ”reinvent it all” (2012, s 106).

ENGLISH SUMMARY

This thesis sets out to explore the everyday life of 22 teenage girls living in the city of Malmö with the analytical focus on how the girls' encounter, negotiate with, reproduce and embody unequal socio-spatial gender structures, class relations and processes of racialization in their every day lives. The purpose of the thesis is to study how the girls' agency, seen from an individual as well as a collective perspective, is constrained in different ways. The thesis also aims at studying how the girls challenge power relations, renegotiate ideals, create alternatives and practice resistance towards categorizations, social ideals and power-bearing norms. The girls are positioned in different ways in relation to class structures and along racialized hierarchical lines. They also live in different areas of the town of Malmö. This enables the thesis to explore how these differences affect the every day life of the girls in diverse ways.

Method

A total number of 22 girls between 16 and 19 years old partook in the study. The girls were recruited through upper secondary schools and through youth projects within the Municipality. Focus groups, individual semi-structured interviews and interviews in pairs were conducted between 2012 and 2013. During individual interviews a visual method (e.g Eldén 2013) was used as a pedagogical tool. The participants were asked to draw two mind maps, one of their *Social everyday network* and one of their *Everyday places*. During the majority of the interviews the mind maps were used as a point of departure of the conversations. An interview guide was used complementary to that.

I argue that the combination of the different methods have contributed to empirical complexity. Whereas the focus groups have generated collectively produced narratives of the every day life in Malmö, separate interviews have generated more individual and personal narratives. Interviews in pairs, could be characterized as somewhere in between. The visual mind maps have primarily served as a pedagogical tool and thus generating what I consider as complex and nuanced interviews. However, the mind map drawings, and the discussions that derived from them during the interviews also helped to keep the analytical focus on spatiality and the girls' geographical locations. The combination of these methods, I argue, have, overall, contributed to a comprehensive picture of the research problems that the thesis has set out to investigate.

Socio-spatial negotiations with class, gender and race

Through Ahmed's phenomenological concepts of *orientation*, *lines*, and *footprints* (2006; 2010a), as well as Bourdieu's (1984) understanding of *habitus* I have exemplified how the girls embody power structures in different ways. Unequal gender structures govern the everyday lives of all girls in different ways. In the girls' narratives, these structures materialises for example by means of boys controlling spaces, by the dispersal of degrading rumours and by the girls' negotiations with gendered power bearing norms. I have investigated the girls' class positions by exploring their families' economic positions, but also by studying how class is made and recreated through practices and identity work. By exploring the girls' economic positions, material differences are revealed. Girls with families who have strong financial positions are able to finance everyday life, but they can also afford extra treats, for example: trips abroad, luxury goods, clothes or savings accounts. The empirical material indicates that the girls' strong financial positions are habitual, reflecting on their every day habits in the present as well as reflecting on their views of what makes a good life in relation to their future. The analysis also shows how consumption practices of the girls, and their families, are influenced by ideals driven by social status and class. In their narratives consumer practices, taste and style of clothes as well as different spatial settings are used as classed distinction markers. These distinctions appear to be visible to many of the girls. On the other hand private economy appears as a silent question among their peers. Having a lot of money overall appears as an ideal but some girls to a lesser extent idealize the lifestyle that an abundance of money can generate.

Encounters with racist structures occur in the every day experiences of the non-white girls. Encounters of every day racism (Essed 1999; Schmauch 2006) are in the narratives tightly interwoven with dominant normative constructions of Swedishness and need to be understood in relation to a hierarchical process of racialization where whiteness is constructed as a norm (e.g Molina 2005). In the girls' narratives encounters of everyday racism on the one hand appear unpredictable (it could happen anywhere), on the other hand, racist encounters appear as expected in some rooms and environments. The girls seem knowledgeable of these boundaries. On the "wrong" side of them, discomfort and everyday racism, to a certain extent, seems to be anticipated. The narratives indicate that the girls who encounter everyday racism, or who in other ways are forced to negotiate with whiteness and normative constructions of Swedishness, in different ways practice resistance. This is for instance practiced by collectively verbalising their experiences (*talking back*) in focus group settings (hooks 1989), through the use of humour as an subversive strategy (e.g Sorensen 2008; Metha 2012), by developing alternative frames of *grievability* (Butler 2009), by choosing to reside in, or by constructing, safe friendly spaces (see for instance Pettersson et al 2013; Christensen and Mikkelsen 2013; Palmgren 2016).

Ambivalent spatial experiences

Through the girls' narratives of everyday life, it becomes visible how space operates in close intersection with class, gender and race. I have made it clear that everyday life takes place in and through space (e.g Ahmed 2010), which means that power positions and social hierarchies are both made and experienced spatially (Valentine 2007). Girls living in urban areas that discursively are constructed as "problematic areas" experience stigma (Waqquant 2007). Girls living in the Western statistically wealthiest parts of the town of Malmö, on the other hand, may also experience prejudice. However, their area of residence, also adds status. Secondary school, which I, in the thesis describe as an *everyday space*, appears as an institutional space that reproduces power structures of society (Gruber 2008), but also allows for change, and could have done even more so.

Power structures in the girls' narratives appears to be moving in space at the same time as they are described as expected in many places. On the other hand, power structures, seen from the perspective of Malmö as a whole, ap-

pear to be more cemented in space. The girls' narratives often confirm patterns of segregation described in previous research (for instance Scarpa 2015; Rodenstedt 2015). The majority of participants with strong economies reside in the economically wealthier Western parts of the city and are white. The majority of non-white girls live, in turn, in the South Eastern parts of the city. However, the narratives also present nuances, for example, that economic hardship also are to be found in the Western parts of the city. In particular, the stories show how the experience of the socially stratified town of Malmö for those girls' living in areas discursively described as low status areas are not necessarily negative, but often described as meaningful and rich in community. I argue that the girls' spatial experiences often are paradoxical (Rose 1993).

Through Ahmed's body-phenomenological understanding of body, space and motion, I have analysed the girls' narratives of everyday life with a particular focus on how they are positioned in relation to gender, class and race. By theorizing the relationship between body, space and movement, I have been able to show intersectional logic in how gender, class and race are made, recreated and experienced. The narratives show how bodily *orientations* are affected by structural boundaries that regulate their movement (spatial and social). The narratives indicate how social ideals and contemporary dominant norms are power-bearing and *directing* (Ahmed 2006, 2010a).

Collective experiences and means of resistance

The narratives show that the partaking girls live under different everyday conditions but how they are also faced with similar power structures. The girls seem aware of power structures and boundaries and develop their agency to challenge them. Throughout the analytical chapters of the thesis I have highlighted occurrences of common *collective orientations* that are made visible in the girls' narratives. These are interpreted through Ahmed's thoughts of creating *alternative lines* or *lines of resistance* and through hooks concept of *talk back* (1989). Sometimes, collective orientations appear to be direct opposition through the means of narrating, sometimes they appear as alternative ways of being and sometimes as a way of creating collective friendly (home) spaces (cf hooks 1990).

Highlighting girls' individual and collective resistance as well as girls' agency in general is important to challenge the many discourses presenting teenage girls at risk or as victims (e.g. Ambjörnsson 2004; Nielsen 2010; Palmgren 2014; Kvist Lindholm 2015; Rönnbäck 2015). It also becomes clear, I maintain, how legitimate it is to study everyday stories to understand contemporary processes, to ask the subjects of *everyday working knowledge* (Smith 2005). The thesis thus contributes with intersectional knowledge about girls' everyday lives. In relation to social work as a research field, I see the complex, intersectional contemporary research as essential for understanding the society that practical social work resides in. The intersectional perspective not only opens up to analysis of the collaborative logic of power relations, but also visualises ambivalent, paradoxical and complex social relations of the everyday life of teenage girls.

POPULÄRVETENSKAPLIG SAMMANFATTNING

I Härifrån till framtiden. Om gränslinjer, aktörskap och motstånd i tjejers vardagsliv undersöker jag 22 tonårstjejers erfarenheter av vardagen i Malmö. Jag utforskar vad det är som formar deras vardagliga liv, på vilka sätt det regleras och hur detta inverkar på deras aktörskap. Snarare än att studera en särskild praktik, ett specifikt problem, eller en uppseendeväckande händelse har avhandlingen berättelser om tjejernas vardagsliv som utgångspunkt. Min ingång i vardagslivet är en strategi som jag menar skapar förutsättning för att jag ska kunna fokusera på många olika processer som formar tjejer och deras vardag, snarare än att utgå från på förhand definierade problem som tjejer förväntas ha och som är ett vanligt sätt att forskningsmässigt närma sig just tonårstjejer (Ambjörnsson 2004; Nielsen 2010; Palmgren 2014; Kvist Lindholm 2015; Rönnbäck 2015).

Syftet med avhandlingen är att studera hur tjejernas handlingar och rörelser villkoras och kringskärs och hur detta tar sig rumsliga uttryck. Syftet är också att studera hur tjejerna utmanar ordningar, omförhandlar ideal, skapar alternativ och gör motstånd mot maktordningar, kategoriseringar, samhälleliga ideal och maktbärande normer.

Tjejerna som deltar i studien bor i olika delar av Malmö. Detta är ett medvetet och strategiskt val som gör det möjligt att studera hur stadens socioekonomi, geografi och organisering, men också föreställningar om olika bostadsområden i staden, inverkar på aktörskap, identifikation och rörelsemönster på olika sätt. Tjejerna positioneras också på olika sätt i relation till klasstrukturer och i

förhållande till rasifieringens processer²¹. Hur detta skapar skillnad i, men också gemensamma erfarenheter av, vardagen är en av studiens centrala frågor.

Avhandlingen bygger på fokusgrupper, enskilda intervjuer och intervjuer i par. Dessa genomfördes mellan åren 2012-2013. Tjejerna som deltar är mellan 19 och 19 år. I texten som nu följer sammanfattas studiens huvudsakliga slutsatser.

Erfarenheter av ojämlika könsstrukturer, vardagsrasism, diskurser²² om svenskhet och olika stadsområden, konstruktioner av klass, olika ekonomiska villkor, individualiseringens processer och ideal, normativ vithet och andra kroppsliga ideal är några av de strukturella processer som jag ser på olika sätt gör avtryck i och skapar gränslinjer i tjejernas vardagliga liv och påverkar deras vanor, val, rörelser, vilka de umgås med och vilka rum som beträds.

Ojämlika könsstrukturer reglerar på olika sätt alla tjejernas vardag. Berättelserna om att vara tjej är samstämmiga och det går i högre grad att tala om gemensamma erfarenheter sett till den deltagande gruppen i stort. Dessa strukturer tar sig till exempel uttryck genom killar som kontrollerar rum, genom ryktesspridning och genom tjejernas förhandlingar med könade maktbärande normer. Klass-strukturer har jag närmat mig genom att utforska tjejernas ekonomiska vardag men också genom att utforska hur klass görs och återskapas genom deras och andras praktiker och identitetsuttryck. I tjejernas ekonomiska vardag synliggörs materiella skillnader. Tjejer med familjer som har starka ekonomiska positioner klarar av att finansiera vardagen men har också råd att unna sig mer än så, till exempel resor, finare varor, kläder eller sparkonto till barnen. Genom analysen tydliggörs också hur tjejernas och deras familjers konsumtionspraktiker påverkas av smakhierarkier, konsumtionsideal och social status vilka skapar klassmässiga sociala, symboliska och rumsliga gränslinjer. ”Snobbkläder” och ”mjukiskläder” framträder återkommande som skillnadsskapande symboler i berättelserna, framför allt i relation till ka-

---

21 Rasifiering förstås i korthet i avhandlingen som en social konstruktion, en process som grupperar och rangordnar människor utifrån hur de ser ut och/eller utifrån vad som uppfattas som kulturella och religiösa praktiker (Molina 2005).

22 Jag förstår diskurser som sanningsregimer vilket kan förstås som ett slags socialt hierarkiskt regelverk över vad, när och hur vi talar om saker (Foucault 1971/1993).

tegoriseringen och värderingen av olika gymnasieskolor i Malmö. Däremot framstår ekonomisk skillnad, och att prata om pengar och ojämlikhet, som en nedtystad fråga. Att ha mycket pengar framstår i stort som ett tydligt, framtida ideal och många likställer det med att ha ett gott och lyckligt liv. Det finns dock tjejer som i lägre grad idealiserar den livsstil som ett överflöd av pengar kan generera.

Rasistiska strukturer gör sig påminda i vardagen för de icke-vita tjejerna och tar sig uttryck i samverkan med konstruerad svenskhet och vitheten som normerande. Berättelserna tyder dock på att tjejerna som utsätts för vardagsrasism eller som på andra sätt tvingas förhandla med vitheten och svenskheten som norm på olika sätt bemöter den: genom att berätta om det som händer, genom humorn som omkullkastande strategi, genom att välja andra rum, genom att *inte* undvika vissa rum och genom att skapa trygga rum där alternativa kollektiva omsorgsstrategier utövas. Den vardagsrasism tjejerna möter tycks både oförutsägbar så väl som förväntad på vissa platser. Jag har visat hur tjejerna tycks ha kunskap om var svenskhetens gränslinjer gör sig påminda. På ”fel” sida dessa gränslinjer är obehag och vardagsrasismen mer förväntad. En högre grad av gemenskap och trygghet tycks erfaras i rum där den normativa svenskheten och vitheten inte är dominant.

Det går att förstå tjejernas upplevelser av rum som ambivalent. Könnsstrukturer tar sig uttryck i och genom rum; till exempel genom ryktesspridning som rör sig mellan fysiska så väl som virtuella rum, genom att vissa rum kontrolleras av killar eller subventioneras killar. Tjejerna tycks dock hitta andra vägar att ta sig fram i det fysiska rummet så väl som det virtuella rummet. Upplevelsen av Malmö som stad beskrivs av många med värme. På samma gång skapar stadens alla gränslinjer upphov till andra mindre positiva upplevelser. Berättelserna visar också på hur rum bär på symbolik vilket ger upphov till distinktioner och gränslinjer för i vilka områden eller på vilka platser tjejerna känner sig hemma, känner tillhörighet eller kan röra sig med lägre risk att stoppas i sin rörelse. Gymnasieskolan, som jag beskriver som ett av tjejernas vardagsrum, framstår som ett institutionellt rum som reproducerar samhällets skiktade karaktär men som även möjliggör förändring, och hade kunnat göra det i än högre grad. Även framtiden framstår i berättelserna som ett framtida osäkert rum präglad av individualistiska ideal, prestationer och krav, men framställs också som en ”plats” de längtar till och är förväntansfulla inför.

Genom tjejernas berättelser, deras sociorumsliga spridning på Malmökartan och i relation till tidigare forskning, bekräftas många gånger de segregationsmönster som finns i Malmö. Majoriteten av deltagarna med starka ekonomiska positioner bor i de västra delarna av staden och är vita. Majoriteten av de icke-vita tjejerna bor i sin tur i de sydöstra delarna av staden. Berättelserna visar dock också på andra nyanser, till exempel att den knappa ekonomin även finns i de västra delarna av staden. Framför allt visar berättelserna på hur upplevelsen av den socialt skiktade staden för de tjejer som bor i områden som tenderar att stämpas i negativ bemärkelse, som brottsutsatta eller socialt utsatta, inte nödvändigtvis är negativ. Upplevelsen av det egna bostadsområdet beskrivs stället ofta som meningsfull och rik på gemenskap.

I de berättelser som tjejerna delar med sig av i avhandlingen åskådliggörs *skillnader* i vardagens villkor så väl som *gemensamma* erfarenheter av att vara tjej i Malmö. Tjejerna tycks medvetna om många gränslinjer och utvecklar sitt aktörskap för att utmana dessa, både individuellt och kollektivt. Exempel på kollektivt motstånd i berättelserna är användandet av det gemensamma berättandet (språket) som en motståndshandling, praktiserandet av alternativa eller icke-normativa sätt att vara eller leva samt genom skapandet av gemensamma vänskapliga rum.

Jag har haft de intersektionella glasögonen på mig både när jag utformat studien och tolkat tjejernas berättelser och på så sätt framträder deltagarnas komplexa identiteter och mångfacetterade, ibland motsägelsefulla, upplevelser av vardagen och dess villkor i Malmö. I relation till det sociala arbetet som forskningsfält ser jag den komplexa, intersektionella samtidsforskningen som väsentlig för att förstå det samhälle som det praktiska sociala arbetet verkar inom.

REFERENSER

- Ahmed, Sara (2004a). *The cultural politics of emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ahmed, Sara (2004b). Affective economies i *Social text*. Vol. 22, nr. 2, s.117-139.
- Ahmed, Sara (2006). *Queer phenomenology: orientations, objects, others*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Ahmed, Sara (2010a). Vithetens fenomenologi i *Tidskrift för Genusvetenskap*. Nr.1-2, s. 47-69.
- Ahmed, Sara (2010b). *The promise of happiness*. Durham [NC]: Duke University Press.
- Ahmed, Sara (2017). *Living a feminist life*. Durham: Duke University Press.
- Allelin, Majsa (2015). Att orientera sig i skolan, staden och svenskheten. Det fria skolvalet enligt elever i förorten i *Tidskrift för samhällsanalys*. Nr. 4, s. 69-98.
- Alvesson, Mats och Sköldberg, Kaj (2017). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Tredje upplagan Lund: Studentlitteratur.
- Ambjörnsson, Fanny (2004). *I en klass för sig. Genus, Klass och sexualitet bland gymnasi-
etejer*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Ambjörnsson, Fanny (2011). *Rosa: den farliga färgen*. Stockholm: Ordfront.
- Andersson Cederholm, Erika (1999). *Det extraordinäras lockelse: luffartistens bilder och
upplevelser*. Diss. Lund: Lunds Universitet.
- Andersson, Irene (2013). "För några kvinnor tycks aldrig ha botten i Malmö". *Om synlighet,
erkännande och genus i berättelser om Malmö*. Malmö: Mapius.
- Andersson, Malinda (2010). *Blodets och rötternas logik: internationell adoption i välfär-
dens diskursiva praktik*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Andersson, Roger och Bråmås, Åsa och Hogdal, Jan (2007). *Segregationens dynamik och
planeringens möjligheter: en studie av bostadsmarknad och flyttningar i Malmöregionen*.
Malmö: Malmö stad, Stadskontoret.
- Andersson, Roger, Bråmås Åsa och Hogdal, Jan (2009). *Fattiga och rika – segregationen
ökar. Flyttningsmönster och boendesegregation i Göteborg 1990-2006*.

- Andersson, Roger och Turner, Lena M. (2014). Segregation, gentrification, and residualisation: from public housing to market-driven housing allocation in inner city Stockholm i *International Journal of Housing Policy*. Vol. 14, nr. 1, s. 3-29.
- Andersson, Åsa (2003). *Inte samma lika. Identifikationer hos tonårsflickor i en multietnisk stadsdel*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Antikainen, Ari (2010). The capitalist state and education. The case of restructuring the nordic model i *Current sociology*. Vol. 58, nr. 4, s. 530-550.
- Back, Les (1996). *New ethnicities and urban culture: racisms and multiculturalism in young lives*. London: UCL Press.
- Back, Les (2007). *The art of listening*. Oxford: Berg.
- Bauman, Zygmunt (1991). *Modernity and ambivalence*. Oxford: Polity.
- Beach, Dennis och Sernhede, Ove (2011). From learning to labour to learning for marginality: school segregation and marginalization in Swedish suburbs i *British Journal of Sociology of Education*. Vol. 32, nr. 2, s. 257-274.
- Beach, Dennis och Dovemark, Marianne (2011). Twelve years of upper-secondary education in Sweden: the beginnings of neo-liberal policy hegemony? i *Educational Review*. Vol. 63, nr. 3, s. 313-32.
- Berggren, Kalle (2013). Degrees of Intersectionality: Male Rap Artists in Sweden Negotiating Class, Race and Gender i *Culture Unbound*. Vol. 5, s. 189-211.
- Bettie, Julie (2003/2014). *Women without class: girls, race, and identity*. Berkeley: University of California Press.
- Blum, Robert W.; Mmari, Kristin; Moreau, Caroline (2017). It begins at 10: How gender expectations shape early adolescence around the world i *Journal Adolescent Health*. Vol. 61, nr.4, s. 3-4.
- Bonilla Silva, Eduardo (2012). The invisible weight of whiteness: the racial grammar of everyday life in contemporary America i *Ethnic and Racial Studies*. Vol. 35, nr. 2, s. 173-194.
- Bourdieu, Pierre (1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. [New ed.] London: Routledge.
- Bourdieu, Pierre och Passeron, Jean-Claude (2008). *Reproduktionen: bidrag till en teori om utbildningssystemet*. Lund: Arkiv.
- Bourgois, Philippe, I. och Schonberg, Jeffrey (2009). *Righteous dopefiends*. Berkeley: University of California Press.
- Bremer, Signe (2011). *Kroppslinjer: kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Broadly, Donald (1988). Kulturens fält. Om Pierre Bourdieus sociologi i *Masskommunikation och kultur*, NORDICOM-Nytt/Sverige, Nr 1-2, s. 59-88.
- Broadly, Donald (1998). *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*. 2., korr. utg. Uppsala: Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, ILU, Univ.

- Broady, Donald (2007). *Den dolda läroplanen*. Göteborg: Krut.
- Budgeon, Shelly (2015). Individualized femininity and feminist politics of choice i *European Journal of Women's Studies*. Vol. 22, nr. 3, s. 303–318.
- Bunar, Nihad (2001). *Skolan mitt i förorten: fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*. Diss. Växjö: Växjö Universitet.
- Bunar, Nihad (2008). The Free Schools “Riddle”: Between traditional social democratic, neo-liberal and multicultural tenets i *Scandinavian Journal of Educational Research*. Vol. 52, nr. 4, s. 423-438.
- Bunar, Nihad (2010). The Geographies of Education and Relationships in a Multicultural City: Enrolling in High-Poverty, Low-Performing Urban Schools and Choosing to Stay There i *Acta Sociologica*. Vol. 53, nr 2, s. 141 – 159.
- Bunar, Nihad och Ambrose, Anna (2016). Schools, choice and reputation: Local school markets and the distribution of symbolic capital in segregated cities i *Research in Comparative and International Education*. Vol. 11, nr 1, s. 34 – 51.
- Butler, Judith (1990). *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Butler, Judith (2009). *Krigets ramar: när är livet sörjbart?* Stockholm: Tankekraft.
- Bäckman, Maria (2009). *Miljonsvinnor: omstridda platser och identiteter*. Göteborg: Makadam.
- Chandra-Mouli, Venkatraman; Plesons, Marina; Adebayo, Emmanuel; et al. (2017). Implications of the Global Early Adolescent Study’s formative research findings for action and for research i *Journal of Adolescent Health*. Vol. 61, nr.4, s. 5-9.
- Christensen, Pia och Mikkelsen, Miguel R. (2013). ”There is Nothing Here For Us..!” How Girls Create Meaningful Places of Their Own Through Movement i *Children and Society*. Vol. 27, nr. 3, s. 197-207.
- Clark, Candace (1990). Emotions and Micropolitics in Everyday Life: Some Patterns and Paradoxes of “Place” i Kemper T.D. (red.) (1990) *Research Agendas in the Sociology of Emotions*. Albany: State University of New York Press.
- Codex (2012). *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Collins, Patricia Hill och Bilge, Sirma (2016). *Intersectionality*. Cambridge: Polity.
- Connell, Raewyn (1987). *Gender and power: society, the person and sexual politics*. Cambridge: Polity in association with Blackwell.
- Connell, Raewyn (1999). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.
- Cresswell, Tim (2004). *Place: a short introduction*. Malden, MA: Blackwell Pub.
- Dahl, Ulrika (2014). *Skamgrepp: femme-inistiska essäer*. Stockholm: Leopard.
- Dahlstedt, Magnus (2007). I val(o)frihetens spår. Segregation, differentiering och två decennier av skolreformer i *Pedagogisk Forskning i Sverige*. Vol. 12, nr. 1, s. 20–38.

- de los Reyes, Paulina och Mulinari, Diana (2005). *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- DeVault, Marjorie (1991). *Feeding the Family. The Social Organization of Caring as Gendered Work*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Dmitrow-Devold, Karolina (2017). What Matters to the Girls? Norwegian Girls' Experiences of Digital Competences in Mainstream Blogging i *YOUNG*. Vol. 25, nr. 2, s. 190 – 207.
- Domosh, Mona och Seager, Joni (2001). *Putting women in place: feminist geographers make sense of the world*. New York: Guilford.
- Dovemark, Marianne (2013). How private 'everyday racism' and public 'racism denial' contribute to unequal and discriminatory educational experiences i *Ethnography and Education*. Vol. 8, nr. 1, s. 16-30.
- Dovemark, Marianne och Beach, Dennis (2015). Academic work on a back-burner: habituating students in the upper-secondary school towards marginality and life in the precariat i *International Journal of Inclusive Education*. Vol. 19, nr. 6, s. 583-594.
- Eldén, Sara (2013). Inviting the messy: Drawing methods and 'children's voices' i *Childhood*. Vol. 20 nr. 1, s. 66-81.
- Elsrud, Torun (2004). *Taking time and making journeys: narratives on self and the other among backpackers*. Diss. Lund: Lunds Universitet.
- Englund, Tomas (1993). *Utbildning som "public good" eller "private good": svensk skola i omvandling*. Uppsala: Pedagogiska institutionen, Uppsala Universitet.
- Essed, Philomena (1991). *Understanding everyday racism: an interdisciplinary theory*. Newbury Park: Sage.
- Essed Philomena (2005). Vardagsrasism i Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering i de los Reyes, Paulina och Kamali, Masoud (red) *Bortom vi och dom: teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Felski, Rita (1999-2000). The Invention of Everyday Life. *Foundations* 39, s.15–31.
- Fernqvist, Stina (2013). *En erfarenhet rikare?: en kvalitativ studie av barns strategier och barnfattigdomens villkor i välfärdsstaten*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Ferrante, Elena (2012). *My brilliant friend: book one : childhood, adolescence*. New York: Europa Editions.
- Fornäs, Johan, Lindberg, Ulf och Sernhede, Ove (red.) (1989). *Ungdomskultur: identitet och motstånd: en antologi*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion.
- Foucault, Michel (1971/1993). Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion.
- Giddens, Anthony (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity press.

- Gill, Rosalind (2008). Empowerment/sexism: Figuring female sexual agency in contemporary advertising i *Feminism & Psychology*. Vol. 18, nr. 1, s. 35–60.
- Goffman, Erving (1959/1990). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. [New ed.] Harmondsworth: Penguin Books.
- Gonick, Marnina, Renold, Emma, Ringrose Jessica, och Weems, Lisa (2009). Rethinking agency and resistance: What comes after girl power? i *Girlhood Studies*. Vol. 2, nr. 2, s. 1–9.
- Griffin, Christine Elizabeth (2011). The trouble with class: researching youth, class and culture beyond the ‘Birmingham School’ i *Journal of Youth Studies*. Vol. 14, nr.3, s. 245–259.
- Gruber, Sabine (2008). *När skolan gör skillnad: skola, etnicitet och institutionell praktik*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Hall, Stuart och Jefferson, Tony (red.) (1993/2006). *Resistance through rituals: youth subcultures in post-war Britain*. 2 uppl., rev. och utökad utgåva. London: Routledge.
- Hammarén, Nils (2008). *Förorten i huvudet: unga män om kön och sexualitet i det nya Sverige*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Harraway, Donna (1988). Situated knowledges. “The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective” i *Feminist Studies*. Vol. 14, Nr. 3, s. 575-599.
- Harris, Anita (2004). *Future girl: young women in the twenty-first century*. London: Routledge.
- Harju, Anne (2008). *Barns vardag med knapp ekonomi en studie om barns erfarenheter och strategier*. Diss. Växjö: Växjö universitet.
- Herbert, Mikaela (2013). *Stadens skavsår: inhägnade flerbostadshus i den polariserade staden*. Malmö: Urbana studier, Malmö högskola.
- Herz, Marcus (2012). *Från ideal till ideologi: konstruktioner av kön och etnicitet inom socialtjänsten*. Diss. Örebro: Örebro universitet.
- Herz, Marcus (2016). *Levande socialt arbete: vardagsliv, sörjbarhet och sociala orättvisor*. Stockholm: Liber.
- Herz, Marcus och Lalander, Philip (2017). Being alone or becoming lonely? The complexity of portraying ‘unaccompanied children’ as being alone in Sweden i *Journal of Youth Studies*. Vol. 20, nr. 8, s. 1062-1076.
- Hirdman, Yvonne (1988). Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, vol. 3 nr. 9 s. 49-63.
- Hjort, Torbjörn (2004). *Nödvändighetens pris: konsumtion och knapphet bland barnfamiljer*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Hjort, Torbjörn och Salonen, Tapio (2010). Consumption and inequality i Ekström, Karin M. (red.) (2010). *Consumer behavior - A Nordic Perspective*. Lund: Studentlitteratur.
- Hochschild, Russell Arlie (1989). *The Second Shift. Working Parents and the Revolution at Home*. New York: Viking.

- Holgersen, Ståle (2017). *Staden och kapitalet: Malmö i krisernas tid*. Göteborg: Daidalos.
- hooks, bell (1989). *Talking back: thinking feminist, thinking black*. Boston, Mass.: South End Press.
- hooks, bell (1990). *Yearning: race, gender, and cultural politics*. Boston, Mass.: South End Press.
- Hübinette, Tobias och Tigervall, Carina (2008). Erfarenheter av rasifiering hos adopterade och adoptivföräldrar. Om betydelsen av ett icke-vitt utseende i den svenska vardagen i *Socialvetenskaplig tidskrift* nr. 3-4.
- Hübinette, Tobias och Lundström, Catrin (2014). Three phases of hegemonic whiteness: understanding racial temporalities in Sweden i *Journal for the Study of Race, Nation and Culture*. Vol. 20, nr. 6, s. 423-437.
- Hällgren, Camilla (2005). 'Working harder to be the same': everyday racism among young men and women in Sweden i *Race Ethnicity and Education*. Vol. 8, nr. 3, s. 319-342.
- Jonsson, Rickard (2007). *Blatte betyder kompis: om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Kalonaityte, Viktorija, Kawesa, Victoria och Tedros, Adiam (2007). *Att färgas i Sverige: upplevelser av diskriminering och rasism bland ungdomar med afrikansk bakgrund i Sverige*. Stockholm: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.
- Kallstenius, Jenny (2010). *De mångkulturella innerstadsskolorna: om skolval, segregation och utbildningsstrategier i Stockholm*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö (2013). *Malmös väg mot en hållbar framtid. Hälsa, välfärd och rättvisa*. Malmö: Malmö stad.
- Kvale, Steinar och Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Kvist Lindholm, Sofia (2015). *The Paradoxes of Socio-Emotional Programmes in School: Young people's perspectives and public health discourses*. Diss. Linköping: Linköpings universitet.
- Kåks, Helena (2007). *Mellan erfarenhet och förväntan: betydelser av att bli vuxen i ungdomars livsberättelser*. Diss., Linköping: Linköpings universitet.
- Lalander, Philip (2009). *Respekt – Gatukultur, ny etnicitet och droger*. Malmö: Liber.
- Lalander, Philip (2017). Staging "Chileanness": Ethnicity, illegal drug economy and social structures i *Drugs: Education, Prevention and Policy*. Vol 24, nr. 3, s. 240-247.
- Lalander, Philip och Sernhede, Ove (2011). Social mobilization or street crimes: Two strategies among young urban outcasts in contemporary Sweden i *Educare*, nr. 2, s. 99-120.
- Lalander, Philip och Johansson, Thomas (1999/2017). *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. 5., uppdaterade uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lalander, Philip och Sernhede, Ove (2011). Social mobilization or street crimes: Two strategies among young urban outcasts in contemporary Sweden i *Educare*, nr. 2, s. 99-120.

- Lefebvre, Henri (2002). Critique of everyday life. Vol. 2 i *Foundations for a sociology of the everyday*. London: Verso.
- Lindblad, Frank och Signell, Sonja (2008). Degrading Attitudes Related to Foreign Appearance: Interviews with Swedish Female Adoptees from Asia i *Adoption & Fostering* Vol. 32, nr. 3, s. 46 – 59.
- Lindblad, Michael (2016). "De förstod aldrig min historia": unga vuxna med migrationsbakgrund om skolmisslyckande och övergångar mellan skola och arbete. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Lindblad, Sverker och Popkewitz, Thomas S. (2001). *Education Governance and Social Integration and Exclusion*. Uppsala: Uppsala Universitet, Pedagogiska institutionen.
- Lindbäck, Jonas och Sernhede, Ove (2010). Det "integrerade" gymnasiet och den segregerade staden. Elevers berättelser om det urbana rummet och platsens betydelse i *Utbildning & Demokrati*. Vol.19, nr. 1, s. 115-140.
- Listerborn, Carina (2007). *Kroppen som situation: om kön, makt och rum. Del 1, Begreppsutveckling*. Lund: Lunds universitet, Inst. f. kulturgeografi och ekonomisk geografi.
- Listerborn, Carina (2015). Geographies of the veil: violent encounters in urban public spaces in Malmö, Sweden i *Social and Cultural Geography*. Vol. 16, nr. 1, s. 95-115.
- Listerborn, Carina, Molina, Irene och Mulinari, Diana (red.) (2011). *Väldets topografier: betraktelser över makt och motstånd*. Stockholm: Atlas.
- Lundberg Helena och Huzell Henrietta (2010). Lite skit i hörnen – Om hotellstäderskornas individuella motstånd i *Arbetsmarknad & Arbetsliv*. Vol. 16, nr. 13, s. 11–25.
- Lundström, Catrin (2007). *Svenska latinas. Ras, klass och kön i svenskhetens geografi*. Göteborg: Makadam.
- Lundström, Catrin (2014). *White migrations: gender, whiteness and privilege in transnational migration*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lööv, Anna Olovdotter (2014). *Maskulinitet i feminismens tjänst: dragkingande som praktik, politik och begär*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Massey, Doreen (1994). *Space, place and gender*. Oxford: Polity Press.
- Mattsson, Katarina (2010). Genus och vithet i den intersektionella vändningen i *Tidskrift för genusvetenskap*. Nr 1-2, s. 5-22.
- Mattsson, Katarina (2016). *Turistisk vithet och begäret till den andra*. Hägersten: Tankekraft.
- McRobbie, Angela (2004). Notes on post-feminism and popular culture: Bridget Jones and the new gender regime i A. Harris (red) *All About the Girl: Culture, Power and Identity*. Routledge: New York.
- McRobbie, Angela (2009). *The aftermath of feminism: gender, culture and social change*. London: SAGE.

- McRobbie, Angela och Garber, Jenny (1993/2006). *Girls and Subcultures* i Hall, Stuart och Jeffersson, Tony (red). *Resistance Through Rituals. Youth Subcultures in Post-war Britain*. London: Hutchinson.
- Mahtani, Minelle (2001). Racial ReMappings: The potential of paradoxical space i *Gender, Place & Culture*. Vol. 8, nr. 3, s. 299-305.
- Mehta, Brinda, J. (2012). "Un-grievable" Lives? Contesting Illegality in Suad Amiry's "Border Diary" Nothing to Lose but Your Life: An 18-Hour Journey with Murad i *Journal of Arabic Literature*. Vol. 43, nr. 2-3, s.458-483.
- Merleau-Ponty, Maurice (1989/1962). *Phenomenology of perception*. London: Routledge.
- Millett, Kate (1971). *Sexualpolitiken*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Moi, Toril (1999). *What is a woman?: and other essays*. Oxford: Oxford University Press.
- Molina, Irene (1997). *Stadens rasifiering: etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Diss. Uppsala: Uppsala Univiversitet.
- Molina, Irene (2005). Rasifiering i de los Reyes, Paulina och Kamali, Masoud (red) *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Statens offentliga utredningar SOU 2005:41.
- Molina, Irene (2011). Om föreställd vithet, systerligt medlidande och nya husbyggen. *Tidskrift för genusvetenskap*. Nr1-2.
- Morgan, David L. (1998). *Focus group kit. Vol. 1, The focus group guidebook*. Thousand Oaks, Cali: SAGE.
- Motsieloa, Viveca (2003). *Det måste vara någonting annat: en studie om barns upplevelser av rasism i vardagen*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Mulinari, Diana (1999). Vi tar väl kvalitativ metod – det är så lätt i Sjöberg, Katarina (red.) *Mer än kalla fakta: kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Mulinari, Paula (2007). *Maktens fantasier & servicearbetets praktik: arbetsvillkor inom hotell- och restaurangbranschen i Malmö*. Diss., Linköping: Linköpings universitet.
- Mulinari, Paula (2012). Motstånd och fatalism. Läkares erfarenheter av rasism i *Arbetsmarknad & Arbetsliv*. Vol. 18, nr. 4, s. 23-37.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (f.d. Ungdomsstyrelsen)(2009). *Se mig. Unga om sex och internet*. Stockholm: MUC.
- Nielsen, Anneli (2010). Flickor i skolsvårigheter i Frih, Anna-Karin och Söderberg, Eva (red.) (2010). *En bok om flickor och flickforskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Näsman, Elisabet, Ponton von Gerber, Christina och Fernqvist, Stina (2012). *Barnfattigdom: om bemötande och metoder ur ett barnperspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Gothia.
- OECD (2017). *Basic statistics of Sweden, 2015 i OECD Economic Surveys*. Paris: OECD publishings.
- Palmgren, Ann-Charlotte (2014). *Göra åtstörd: om flickskap, normativitet och taktik i bloggar*. Diss. Åbo: Åbo Akademi.

- Palmgren, Ann-Charlotte (2016). *Teenaged Girls and Liminal Spaces in Turku*. Research Briefings 3/2016, City of Turku/Turku Urban Research Program.
- Pease, Bob (2010). *Undoing privilege: unearned advantage in a divided world*. London: Zed.
- Pettersson, Katarina och Lindberg, Malin (2013). Paradoxical spaces of feminist resistance: mapping the margin to the masculinist innovation discourse. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*. Vol. 5, nr. 3, s.323-341.
- Puwar, Nirmal (2004). *Space invaders: race, gender and bodies out of place*. Oxford: Berg.
- Riessman, Catherine Kohler (1993). *Narrative analysis*. Newbury Park: Sage.
- Ringrose, Jessica (2007). Successful girls? Complicating post-feminist, neoliberal discourses of educational achievement and gender equality i *Gender and Education*. Vol. 19, nr. 4, s. 471-489.
- Ringrose, Jessica (2008). Every time she bends over she pulls up her thong. Teen girls negotiating discourse of competitive, heterosexualised aggression i *Girlhood studies*. Vol 1, nr. 1, s. 33-59.
- Rodenstedt, Ann (2014). *Living in the calm and safe part of the city: the socio-spatial reproduction of upper-middle class neighbourhoods in Malmö*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Rose, Gillian (1993). *Feminism and geography: the limits of geographical knowledge*. Cambridge: Polity Press.
- Rönnbäck, Julia (2015). *Det är väl typiskt tjejer: om basket, kropp och femininitet*. Diss. Malmö: Malmö högskola.
- Said, Edward W. (1978/1997). *Orientalism*. [Ny utg.] Stockholm: MånPocket.
- Scarpa, Simone (2015). The impact of income inequality on economic residential segregation: The case of Malmö, 1991–2010 i *Urban Studies*. Vol. 52, Nr. 5, s. 906 – 922.
- Schmauch, Ulrika (2006). *Den osynliga vardagsrasismens realitet*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Sernhede, Ove (2002/2007). *Alienation is my nation: hiphop och unga mäns utanförskap i det nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Sernhede, Ove (2009). Territorial stigmatisering, ungas informella lärande och skolan i det postindustriella samhället i *Utbildning & demokrati*. Vol. 18, nr. 1, s. 7-32.
- Sernhede, Ove (2011). School, Youth Culture and Territorial Stigmatization in Swedish Metropolitan Districts i *YOUNG*. Vol. 19, nr. 2, s. 159 – 180.
- Sixtensson, Johanna (2009). *Hemma och främmande i staden: kvinnor med slöja berättar*. Malmö: Institutionen för urbana studier, Malmö högskola.
- Skeggs, Beverley (1999). *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos.
- Skeggs, Beverley (2004a). *Class, self, culture*. London: Routledge.

- Skeggs, Beverley (2004b). Exchange, Value and affect: Bourdieu and the "Self" i Adkins, Lisa och Skeggs, Beverley (red) *Feminism after Bourdieu*. Oxford: Blackwell.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Smith, Dorothy E. (1987). *The everyday world as problematic: a feminist sociology*. Boston: Northeastern University Press.
- Smith, Dorothy E. (2005). *Institutional ethnography: a sociology for people*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Sohl, Lena (2014). *Att veta sin klass: kvinnors uppåtgående klassresor i Sverige*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Sorensen, Majken J. (2008). Humor as a Serious Strategy of Nonviolent Resistance to Oppression i *Peace & Change*. Vol. 33, nr. 2, s. 167–190.
- Statistiska centralbyrån (2016). *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2016*. Stockholm: SCB.
- Stephens, P. Dionne och Phillips, D. (2003). Freaks, gold diggers, divas, and dykes: The sociohistorical development of adolescent African American women's sexual scripts i *Sexuality and Culture*. Vol. 7, nr. 1, s. 3-49.
- Stigendal, Mikael (2012). *Malmö – de två kunskapsstäderna. Rapport från Kommissionen för ett hållbart Malmö*. Malmö: Malmö stad.
- Svensson, Lennart G och Ulfsdotter Eriksson, Ylva (2009). *Yrkesstatus. En sociologisk studie av hur yrken uppfattas och värderas*. Forskningsrapport 140, Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Tesfahuney, Mekonnen (2010). Vem är turisten? I Tesfahuney, Mekonnen och Schough, Katarina (red.) (2010). *Det globala reseprivilegiet*. Lund: Sekel.
- van der Burgt, Danielle (2006). "Där man bor tycker man det är bra": barns geografier i en segregerad stadsmiljö. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Valentine, Gill (1993). (Hetero)Sexing Space: Lesbian Perceptions and Experiences of Everyday Spaces i *Environment and Planning D: Society and Space*. Vol. 11, nr. 4, s. 395 – 413.
- Valentine, Gill och Skelton, Tracey (2003). Finding oneself, losing oneself: the lesbian and gay 'scene' as a paradoxical space i *International journal of urban and regional research*. Vol. 27, nr. 4, s. 849–866.
- Valentine, Gill (2007). Theorizing and researching intersectionality: A challenge for feminist geography i *The professional geographer*. Vol 59, nr. 1, s.10-21.
- Veblen, Thorstein (1994/1899). *The theory of the leisure class*. New York: Dover.
- Wacquant, Loïc (2007). Territorial stigmatization in the age of advanced marginality i *The-sis Eleven*. Vol. 91, nr. 1, s. 66–77.
- Wacquant, Loïc (2016). Revisiting territories of relegation: Class, ethnicity and state in the making of advanced marginality i *Urban Studies*. Vol. 53, nr. 6, s.1077–1088.
- Walby, Sylvia (1990). *Theorizing patriarchy*. Oxford: Basil Blackwell.

- Walkerdine, Valerie, Lucey, Helen och Melody, June (2001). *Growing up girl: psychosocial explorations of gender and class*. Basingstoke: Macmillan.
- Wennerström, Ulla-Britt (2003). *Den kvinnliga klassresan*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- West, Candace och Zimmerman Don. H (1987). Doing Gender i *Gender & Society*. Vol. 9, nr. 1, s. 8-37.
- West, Carolyn (2009). Still on the auction block: The (s)exploitation of black adolescent girls in rap(e) music and hip-hop culture i Olfman, Sharna (red.), *The sexualization of childhood*. Westport, CT: Praeger Publishers.
- Wibeck, Victoria (2011). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. 2., upp daterade och utök. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Wiklund, Maria (2010). *Close to the edge: discursive, gendered and embodied stress in modern youth*. Diss. (sammanfattning) Umeå: Umeå universitet.
- Wiklund, Maria, Strömbäck, Maria och Bengs, Carita (2013). "En ribba att nå": unga kvinnors förkroppsligade stress i en neoliberal och könad context i *Tidskrift för genusvetenskap*. 2/3, s. 57-85.
- Wikström, Tomas och Olsson, Lina (2012). *Stadens möjligheter: platser och stråk*. Malmö: Tita-projektet, Region Skåne.
- Willis, Paul E. (1983). *Fostran till lönearbete*. Göteborg: Röda bokförlaget.
- Wilkingson, Sue (1999). Focus Groups. A Feminist Method i *Psychology of Women Quarterly*, 23, 221-144.
- Young, Iris Marion (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton, N.J.: Princeton Univ. Press.
- Young, Iris Marion (1994). Gender as Seriality: Thinking about Women as a Social Collective i *Signs*. Vol. 19, nr. 3, s. 713-738.
- Young, Iris Marion (2000/2008). *Att kasta tjejkast. Texter om feminism och rättvisa*. Stockholm: Atlas.
- Young, Iris Marion (2005). *On female body experience: "Throwing like a girl" and other essays*. New York: Oxford University Press.
- Žižek, Slavoj (2009). *Violence: six sideways reflections*. Paperback ed. London: Profile.

Referenser från internet

- Malmö stad (2017a). *Gymnaiseskolor A-Ö*.
<http://malmo.se/Forskola--utbildning/Gymnaiseskola/Sa-valjer-du/Gymnaiseskolor-A-O.html> Hämtad 2017-10-01.
- Malmö stad (2017b). *Vad är en fristående skola?*
<http://malmo.se/4.4d147ba1286e5bcbb4800061699.html>. Hämtad 2017-10-01.

- Malmö stad (2017c). *Malmö stad översiktskarta*. <http://malmo.se/Stadsplanering--trafik/Kartor--geografisk-information/Kartprodukter/Stadskarta.html>. Hämtad 2017-10-24).
- Mulinari, Paula (2016). Mynten på bordet i *Bang*. Tema ekonomi. Nr. 1/2016. <http://www.bang.se/mynten-pa-bordet/>. Hämtad 2017-06-28.
- Greenfield, Lauren (2008). *Kids+Money*. Evergreen Pictures. <http://www.evergreenpictures.tv>. Hämtad: 2017-12-19.
- Skolverket (2017a). *Gymnasieutbildning*. <https://www.skolverket.se/skolformer/gymnasieutbildning>. Hämtad: 2017-08-18.
- Skolverket (2017b). *Fristående skolor*. <https://www.skolverket.se/regelverk/juridisk-vagledning/fristaende-skolor-1.126401> Hämtad: 2017-08-18.

Malmö University Health and Society Doctoral Dissertations

- Ross, M. W. Typing, doing and being. A study of men who have sex with men and sexuality on the Internet. 2006:1.
- Stoltz, P. Searching for meaning of support in nursing. A study on support in family care of frail aged persons with examples from palliative care at home. 2006:2.
- Gudmundsson, P. Detection of myocardial ischemia using real-time myocardial contrasts echocardiography. 2006:3.
- Holmberg, L. Communication in palliative home care, grief and bereavement. A mother's experiences. 2007:1.
- Ny, P. Swedish maternal health care in a multiethnic society – including the fathers. 2007:2.
- Schölin, T. Etnisk mångfald som organisationsidé. Chefs- och personalpraktiker i äldreomsorgen. 2008:1.
- Svensson, O. Interactions of mucins with biopolymers and drug delivery particles. 2008:2.
- Holst, M. Self-care behaviour and daily life experiences in patients with chronic heart failure. 2008:3.
- Bahtsevani, C. In search of evidence-based practices. Exploring factors influencing evidence-based practice and implementation of clinical practice guidelines. 2008:4.
- Andersson, L. Endocytosis by human dendritic cells. 2009:1.
- Svendsen, I. E. In vitro and in vivo studies of salivary films at solid/liquid interfaces. 2009:2.
- Persson, K. Oral health in an outpatient psychiatric population. Oral status, life satisfaction and support. 2009:3.
- Hellman, P. Human dendritic cells. A study of early events during pathogen recognition and antigen endocytosis. 2009:4.
- Baghir-Zada, R. Illegal aliens and health (care) wants. The cases of Sweden and the Netherlands. 2009:5.
- Stjernswärd, S. Designing online support for families living with depression. 2009:6.
- Carlsson, A. Child injuries at home – prevention, precautions and intervention with focus on scalds. 2010:1.

- Carlson, E. Sjuksköterskan som handledare. Innehåll i och förutsättningar för sjuksköterskors handledande funktion i verksamhetsförlagd utbildning – en etnografisk studie. 2010:2.
- Sinkiewicz, G. Lactobacillus reuteri in health and disease. 2010:3.
- Tuvesson, H. Psychiatric nursing staff and the workplace. Perceptions of the ward atmosphere, psychosocial work environment, and stress. 2011:1.
- Ingvarsdotter, K. Mental ill health and diversity. Researching human suffering and resilience in a multicultural context. 2011:2.
- Hamit-Eminovski, J. Interactions of biopolymers and metal complexes at biological interfaces. 2011:3.
- Mellgren, C. What's neighbourhood got to do with it? The influence of neighbourhood context on crime and reactions to crime. 2011:4.
- Annersten Gershater, M. Prevention of foot ulcers in patients with diabetes mellitus. Nursing in outpatient settings. 2011:5.
- Pooremamali P. Culture, occupation and occupational therapy in a mental care context- the challenge of meeting the needs of Middle Eastern immigrants. 2012:1.
- Gustafsson, A. Aspects on sepsis: treatment and markers. 2012:2.
- Lavant, E. Multiplex HLA-DR-DQ genotyping. For genetic epidemiology and clinical risk assessment. 2012:3.
- Wangel, A-M. Mental ill-health in childbearing women. Markers and risk factors. 2012:4.
- Scaramuzzino, R. Equal opportunities? - A cross-national comparison of immigrant organisations in Sweden and Italy. 2012:5.
- Ivert, A-K. Adolescent mental health and utilisation of psychiatric care - The role of parental country of birth and neighbourhood of residence. 2013:1.
- Znamenskaya, Y. Effect of hydration on thermodynamic, rheological and structural properties of mucin. 2013:2.
- Andersson, F. The female offender. Patterning of antisocial and criminal activity over the life-course. 2013:3.
- Lindroth, M. Utsatthet och sexuell hälsa – en studie om unga på statliga ungdomshem. 2013:4.
- Hulusjö, A. The multiplicities of prostitution experience – narratives about power and resistance. 2013:5.

- Falk, M. Direct electron transfer based biofuel cells. Operation in vitro and in vivo. 2014:1.
- Finnbogadóttir, H. Exposure to domestic violence during pregnancy. Impact on outcome, midwives' awareness, women's experience and prevalence in the south of Sweden. 2014:2.
- Fagerström, A. Effects of surfactant adjuvants on barrier properties of plant leaf cuticle. 2014:3.
- Lamberg, P. Design and characterization of direct electron transfer based biofuel cells including tests in cell cultures. 2014:4.
- Richert, T. Överdoser, försörjningsstrategier och riskhantering – livsvillkor för personer som injicerar narkotika. 2014:5.
- Örmon, K. Experiences of abuse during the life course. - Disclosure and the care provided among women in a general psychiatric context. 2014:6.
- Sjöblom, I. Planerade hemförlossningar i Norden - kvinnors och barnmorskors perspektiv. 2014:7.
- Albèr, C. Humectants and Skin - Effects of hydration from molecule to man. 2015:1.
- Kisch M., A. Allogeneic stem cell transplantation. – Patients' and sibling donors' perspectives. 2015:2.
- Weiber, I. Children in families where the mother has an intellectual or developmental disability – incidence, support and first person perspectives. 2015:3.
- Schlyter, M. Myocardial infarction, Personality factors, Coping strategies, Depression and Secondary prevention. 2016:1.
- Carlström, C. BDSM – Paradoxernas praktiker. 2016:2.
- El-Schich, Z. Novel imaging technology and tools for biomarker detection in cancer. 2016:3.
- Boonsatean, W. Living with type 2 diabetes in Thai population: Experiences and socioeconomic characteristics. 2016:4.
- Vejzovic, V. Going through a colonoscopy and living with inflammatory bowel disease: Children's and parents' experiences and evaluation of the bowel cleansing quality prior to colonoscopy. 2016:5.
- Isma, G.E. Overweight and obesity in young children: Preventive work in child health care with focus on nurses' perceptions and parental risk factors. 2016:6.

- Brännvall, M. Frigörelse med förhinder – Om polisanmälan när kvinnor tar sig ur mäns våld i nära relationer. 2016:7.
- Pankratov, D. Self-charging biosupercapacitors. 2016:8.
- Guidi, P. Social work assessment of families with children at risk: Similarities and differences in Italian and Swedish public social services. 2016:9.
- Jakobsson, J. The process of recovery after colorectal cancer surgery: Patients' experiences and factors of influence. 2017:1.
- Gerell, M. Neighborhoods without community. Collective efficacy and crime in Malmö, Sweden. 2017:2.
- Wierzbicka, C. New fractionation tools targeting elusive post-translational modifications. 2017:3.
- Afzelius, M. Families with parental mental illness. Supporting children in psychiatric and social services. 2017:4.
- Nordgren, J. Making drugs ethnic – Khat and minority drug use in Sweden. 2017:5.
- Nilsson, E-L. Parental socialization and adolescent offending. 2017:6.
- Sixtensson, J. Härifrån till framtiden. Om gränslinjer, aktörskap och motstånd i tjejers vardagsliv. 2018:1.

The publications are available online.

See www.mah.se/muep

Häri från till framtiden. Om gränslinjer, aktörskap och motstånd i tjejers vardagsliv handlar om 22 tonårstjejjers erfarenheter av vardagen i Malmö. I avhandlingen undersöks hur tjejernas handlingar villkoras och kringkärs och hur detta tar sig rumsliga uttryck. Den studerar också hur tjejerna individuellt och kollektivt utmanar ordningar, omförhandlar ideal, skapar alternativ och gör motstånd.

Genom att analysera tjejernas erfarenheter med fokus på kön, klass och ras åskådliggörs skillnadsskapande praktiker och *olika* livsvillkor, men också *gemensamma erfarenheter* av vardagen framträder. De frågor som undersöks i avhandlingen är knutna till Malmö, till olika områden, till skolor i staden, till mediabilder eller diskursiva framställningar av staden. De processer som beskrivs är dock applicerbara även utanför staden Malmö. Tjejernas erfarenheter av vardagen förstås i avhandlingen i relation till den samtida svenska kontexten men också i relation till större globala processer. Det är därmed en studie som i bredare mening illustrerar hur kön, klass, ras och rum opererar, samverkar och inverkar på människors vardagsliv.

ISBN 978-91-7104-878-3 (print)

ISBN 978-91-7104-879-0 (pdf)

ISSN 1653-5383

MALMÖ UNIVERSITET
205 06 MALMÖ, SWEDEN
WWW.MAU.SE